ՅԱՌԱՋ

"HARATCH,,

JOURNAL ARMÉNIEN PARAISSANT TROIS FOIS PAR SEMAINE

Directeur-Propriétaire : SCHAVARCH MISSAKIAN

Rédaction et Administration / Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն — 208 bis, Rue Lafayette PARIS (10e).

Հեռաձայն՝ Nord 57 - 82

ԲԱԺՆԵԳԻՆ	Եռամսեայ	Վեցամսեայ	Տարեկան
Ֆրանսա և գաղութներ	16 ֆր.	35 ֆր.	65 ֆր.
Անգլիա և »	—	10 շ.	20 շ.
Ամերիկա	—	3 տ.	5 տ.
Ուրիշ երկիրներ	—	50 ֆր.	90 ֆր.

Հասցէի փոփոխութեան համար 1 ֆր. վճարել անհրաժեշտ է:

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 2 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 1925

2 DÉCEMBRE 1925

On reçoit des annonces en français et en arménien.

Խմբագիր ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ
որուն անունին պէտք է ուղղել դրամական ամէն առաքում:

Ա. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 53 — Կը հրատարակուի ԿԻՐԱԿԻ, ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ և ՈՒՐԲԱԹ — ԳԻՆ 40 ՍԱՆԴԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՀԱ ԹԷ Ո՛ՒՐ ԻՋԵՐ ԵՆ

Երեւանի «Խորհրդային Հայաստան»ը, Թիֆլիսի «Մարտակոչ»ը, Բագուի «Կոմունիստը», կարճ խօսքով՝ Անդրկովկասի բոլոր հայատառ օրկանները մէկ բերան թոյն կը թքնեն երկու ամիսէ ի վեր: Անզուսպ կատաղութեան մը մատնուած են անոնք, որովհետեւ, լսեր են թէ «Դաշնակ»ները կամաւորական խումբեր կազմած են Մարոքի եւ Սուրիոյ մէջ, եւ կը կռուին «իմպերիալիստ»ներու կողքին, Արեւելքի ժողովուրդներուն դէմ...

Եւ ի՛նչ լուտանքներ, ի՛նչ սրիկայական ոգի: Ծանր է բառը, բայց դուք դատեցէք, կարդալով սա տողերը («Մարտակոչ», թիւ 244):

— «Իմպերիալիստների չնչին ոսկիները շլացրել են թափառական ապետներին, եւ նրանք աջ ու ձախ վաճառքի են հանում հայ երիտասարդների արիւնը յանուն իմպերիալիզմի»:

... «Կամաւորական քաղաքականութիւնը մի մշտական աղբիւր է դաշնակցականների համար, որոնք իրենց անպէտ գոյութիւնը շարունակելու համար սրիկայօրէն վաճառքի են հանում հայ գաղթական երիտասարդների արիւնը՝ ընդդէմ ազատութեան տենչող (տենչացող), ազատութեան համար անհաւասար կռւի ելած արեւելեան ժողովուրդների: Դաշնակցութիւնը դարձել է իմպերիալիստների վարձկան սպասաւորը, որ երեսուն արծաթի համար պատրաստ է կտրել յանուն ազատութեան ոտքի ելած յեղափոխականների գլուխը»:

Ինչո՞ւ այս գարշելի, այս ոճրապարտ խաչկրութիւնը: Որովհետեւ, Պոլսոյ Թուրք թերթերուն մէջ գրուած էր թէ «Օգոստոս 3ին, Սուէտիայի մօտերը յանկարծակիի բերուած ու ջարդուած ֆրանսական ջոկատը կը բաղկանար 600 հայ երիտասարդներէ եւ 40ի չափ ֆրանսացի սպաներէ:» Այս լուրը հերքուեցաւ. իսկ «Մաթէն» հրատարակեց Ճէպէլը Տրիւզի օրթոտոքս պատրիարքին նամակը, որ կ'ըսէր թէ այդ ջոկատը կը բաղկանար Մալկաշներէ:

Ի՞նչ օգուտ հերքումը: Թանկագին պատեհութիւն մը կար «Թշնամին» հարուածելու, եւ առիթը փախցնելու չէր: Դեռ Հոկտեմբեր 17ին, «Խորհրդային Հայաստան» խմբագրական մը կը թխէր այս գռեհիկ սուտին վրայ, աւելցնելով թէ «Դրուզներու դէմ կռուելու համար երեք Հայեր Փարիզի մէջ ստացել են ֆրանսական կառավարութենէն ս ա պ ե տ ո ւ թ ե ա ն աստիճան»: (Ծանօթ են այդ երեք Հայերն ալ, — նկարիչ մը, բանասէր մը եւ վաճառական մը): Սուտին արձագանգ եղած էր նաեւ Ամերիկայի ռամկավարներուն օրկանը, «Պայքար», որուն դէմ բուռն բողոք մը հրատարակուեցաւ նոյն թերթին մէջ (16 Հոկտեմբեր), իրենց մէկ խնկարկուին կողմէ:

Ինչպէս կը տեսնէք, լուրը ոչ միայն սուտ էր, այլ եւ հեռաւոր կապ անգամ չունի Դաշնակցութեան հետ:

Եւ սակայն, ի՛նչ փոյթ: Քանի ուժը ձեռքդ է, զա՛րկ, ստէ՛, խեղաթիւրէ, լիբէ հայհոյութիւններ շարէ. ո՞վ է հարցնողը: Հայաստանի դուռները ամուր կղպուած են արտասահմանի թերթերուն դէմ, որոնք միայն խմբագրատուները կրնան մտնել: Հայաստանի մէջ միայն մէկ ձայն կը լսուի, կոմկուսին կոչնակը. ո՞վ պիտի համարձակի երեւան հանել սուտն ու իրաւը: Զա՛րկ, մինչեւ որ կառավարութենէն ուժասպառ իյնաս, եւ առտու մը, երբ ճշմարտութիւնը պարզուի, բոլորը թքնեն երեսդ:

Հա՞րկ է կրկնել թէ, ոչ միայն արտասահմանի բոլոր մարմինները, այլ եւ Դաշնակցութիւնը ինք, մասնաւորապէս, ամէն միջոց ձեռք առած է, որպէսզի Հայերը որ եւ է ձեւով չխառնուին Սուրիոյ կռիւներուն: Մարոքի մասին չենք խօսիր, որովհետեւ ապուշները միայն կրնան հայ կամաւորներու մասնակցութիւն երեւակայել այդ հողին վրայ: Այո՛, կան հինգ-տասը Հայեր, որոնք անօթութենէն յուսահատ, խառնուեր են Քուպայէն Մարոք մեկնած Սպանիացիներու եւ Իտալացիներու հետ, որպէսզի կարենան ազատիլ այդ նոր դժոխքէն, ինչպէս կը հաղորդէր Հավանայի մեր թղթակիցը: Կան եւ ֆրանսահպատակ Հայեր, որոնք զօրակոչի ենթարկուած են, իրենց տարեկից Ֆրանսացիներուն հետ:

Բայց այս չէ կարեւորը: «Մարտակոչ» և իր աղբրտիքը խե՛լք ըրեր են մտածելու թէ «ավանտուրիստ»ները քանի մը հարիւր կամաւոր հանելով Սուրիոյ յեղափոխականներուն դէմ, «երկու ոճիր կը գործեն. նախ՝ ազատագրուելու համար արիւն թափող ժողովուրդի դէմ, երկրորդ՝ հայ տանջուող աշխատութեան դէմ, որ հազիւ մի անկիւն էր գտել իր գլուխը հանգիստ պահելու»:

Իրա՞ւ: Արդ, ամբողջ արտասահմանը գիտէ որ բ ա ց ա ր ձ ա կ ս ո ւ տ է հայ կամաւորական շարժման մասին տրուած լուրը: Իսկ անհերքելի է ձեր այս շնական հրատարակութիւններէն ծագելիք չարիքը, մանաւանդ որ՝ ձեր մեծ ու պզտիկ մանկլաւիկները գործի վրայ են արդէն, քանդելու համար այդ անկիւնը, յանուն համաշխարհային յեղափոխութեան: Երբե՞ն ի վեր մտահոգութեան մատնուեր էք Սուրիոյ 150,000 հայութեան ճակատագրին համար: Անշուշտ այնտեղ ալ ունիք «ընկեր» Քէմալ մը կամ Գարա Պէքիր մը, որոնք նախ «Դաշնակ»ները պիտի ջարդեն, ձե՛ր մատնանշումով, յետոյ ժողովուրդը և ձեր իսկ ռեվկոմը, ինչպէս ըրին Ալեքսանդրապոլի մէջ:

Պարագայ մըն ալ,— արտասահմանի «հակայեղափոխականնե՞րն» էին որ ծափ ու ծնծղայ զարկին, երբ ջախջախուեցաւ քրտական ապստամբութիւնը, «երբ Թուրք յեղափոխական «ասկէր»ները արիաբար կը կռուէին քիւրտ հակայեղափոխականներուն դէմ»: (Մարտակոչ թիւ 147):

Երեսուն արծաթի պատմութիւն մը կայ, բայց սխալ դուռ զարկած էք: Շ.

ՄԱՄՈՒԼ

"ՄԵՌԵԼՆԵՐԸ" ԵՒ "ԿԵՂԾԱՊԱՇՏՆԵՐԸ"

Ասորիկեան բանուորական (պոլշեւիկ) կուսակցութեան «հայկական սեկցիա»ն վերջերս իր պատգամաւորական ժողով գումարած եւ կարգ մը որոշումներ տուած է: «Պրոլետար», իրենց հայատառ օրկանը, հետեւեալ կերպով կը պարզէ կուսակցութեանց մասին տրուած որոշումները.—

«Հնչակներու մասին չէր արժեր կանգ առնել: Պատգամաւորական ժողովը թողուց որ անոնք իրենց մեռելները թաղեն:

Հայ Ֆաշիստական-Դաշնակցական լիդըրներու դէմ մեր դիրքը կը շարունակուի այնպէս, ինչպէս որ էր առաջ, այսինքն անխնայ պայքար, միաժամանակ դաշնակցական լիդըրներու ազդեցութեան տակ շահագործուող հասարակ բանւորները Խորհրդային Հայաստանի եւ առհասարակ մեր շարժման օգտակար տարրը դարձնելու աշխատանքը աչքաթող չպիտի ըլլայ մեր Ֆրակցիայի կողմէ, մինչեւ որ Ֆաշիստական բերդերը քանդուին:

Անխնայ եւ շարունակական կերպով դիմակազերծել Ռամկավար Ազատական կեղծապաշտութիւնը:»

Երեւի «Պրոլետար»ն չէ իմացեր որ այդ «մեռելներ»ն ու «կեղծապաշտները» այժմ իրար կը համբուրեն, կը գօտեպնդեն Յունաստանի եւ Պուլկարիոյ մէջ եւ այստեղ, հերոսաբա՛ր մարտնչելու համար «հայ ֆաշիստ Դաշնակ»ներուն դէմ: Կը վայլէ՞ այս անարգանքը սիրակցորդ բարեկամներու միջեւ, այն ալ պաշտօնաթերթի մը մէջ...

"ԴԱՇՆԱԿ ՋԷՆՃԻՐԼԷՐԻ,,

Երկուշաբթի գիշեր Փարիզի մէջ ալ տօնուեցաւ Հայաստանի անկախութեան խորտակման հինգերորդ տարեդարձը (Նոյեմբեր 29): Ներկայ էր նաեւ ռուսական դեսպան Պ. Ռաքովսկի որ իր ֆրանսերէն ճառին մէջ, յիշեց Սուլթան Համիտի ջարդերը եւ վերջին տարիներու շրջանին Թուրքերու կողմէ կոտորումը այն ութ հարիւր հազար Հայերուն որոնց դիակները սփռուեցան Կ. Պոլսէն մինչեւ Միջագետքի անապատները տանող ճամբաներուն վրայ:

Անշուշտ մեր կարմրուկ տիրացուները գոհ չմնացին այս «բուրժուա-նացիոնալիստական» արտայայտութիւններէն, իրենք որ բերան չեն առներ Թուրքիոյ ի գործ դրած հայաջինջ սարսափները, բայց անդադար կը յիշեն «Դաշնակ»ներու կատարած «մաքրագործում»ները»:

Ատրպէճանցի «ընկեր» Ասլան գոհունակութիւն յայտնեց որ ազատեցան «Դաշնակ ջէնճիրլէրինտէն»: Ճառախօսներէն մէկը, ռուս, հազիւ քանի մը բառ արտասանած, նուաղեցաւ բեմին վրայ. իսկ. Պ. Ե. Զուբար, «Երեւան»ի նորեկ խմբագիրը, ինքն իրմէ ելած, ծիծաղելի սպառնալիքներ տեղաց աջ ու ձախ, «Ո՛վ Խորհրդային Հայաստանի հետ չէ, նա տուժում է»...

Այս առթիւ կարդացուեցաւ Պ. Պօղոս Նուպարի մէկ նամակը, որով գոհունակութիւն կը յայտնէր թէ կառավարութիւնը պիտի օգնէ Նանսէնի ծրագրին իրագործման:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԱՀ ՈՒ ՍԱՐՍԱՓԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻ
Էրզրումի ցուցարարները կախուած

Գրած էինք թէ Էրզրումի ժողովուրդը գլխարկի գործածութեան դէմ բողոքելու համար ցոյցեր կատարած է: Նոր մանրամասնութեանց համաձայն, ցոյցի օրը ժողովուրդը խանութները փակելով կուսակալին բնակարանը կ'երթայ եւ «կեավուր պաշտօնեայ չենք ուզեր» կը պոռայ: Ըմէթ փաշա Ազգ. Մեծ ժողովին տեղեկութիւններ հաղորդեց այս մասին եւ ժողովը որոշեց որ Էնկիւրիի անկախութեան դատարանի մահավճիռները գործադրուին, առանց ժողովին հաւանութիւնը առնելու:

Երէկ հասած հեռագիր մը կ'ըսէ թէ Էրզրումի մէջ ձերբակալուածներուն թիւը արդէն 140ի կը հասնի: Տեղին վրայ պատերազմական ատեան մը կազմուելով, ըմբոստութեան ղեկավարներէն շատեր մահուան դատապարտուած են: Էնկիւրիի կառավարութիւնը վճռած է ազդու միջոցներ ձեռք առնել բոլոր անոնց դէմ, որոնք հեռուէն կամ մօտէն մաս ունին Էրզրումի դէպքին մէջ:

⁂ Անկախութեան դատարանները կը շարունակեն սարսափի մէջ պահել Անատոլուի բնակչութիւնը: Էնկիւրիի անկախութեան դատարանը պտոյտի ելած է դարձեալ եւ հետզհետէ կ'այցելէ Անատոլուի գլխաւոր քաղաքները: Կեսարիոյ ժողովուրդը եւս վերջերս բողոքի ցոյցեր կատարած էր կառավարութեան վերանորոգչական հրամաններուն դէմ: Անկախութեան դատարանը յիշեալ քաղաքը երթալով, դատած է այդ շարժումին ղեկավար Մէքքէցի Հաճի Ահմէտ Համտին, որ Խարբերդի Պէտրէտտին շէյխին միջոցաւ Նագշպէնտութեան յարելով, գաղտնի կազմակերպութեան մը հետ յարաբերութիւններ հաստատած եւ վերջին տարիներս Աղեքսանդրիա, Սուտան եւ Ճիտտէ ճամբորդած է:

Անկախութեան դատարանը արդէն Կեսարիայէն մեկնած է Սըվազ:

Ի՛նչպէս ընդունուեցաւ գլխարկի օրինագիծը

Պոլսոյ վերջին թղթաբերէն կը տեղեկանանք թէ՝ գլխարկի օրինագծին վիճաբանութեան ատեն, Պրուսայի երեսփոխան Նուրէտտին փաշա բողոքած է այդ օրինագծին դէմ, հակասահմանադրական գտնելով զայն. իրեն ձայնակցած է Արդնիի երեսփոխան Իհսան պէյ: Այս երկուքէն զատ բողոքող չէ եղած: Գոնիայի երեսփոխան Րէֆիք պէյ յայտարարած է. «Ա՛լ ձեռք մը չէ մնացած որ կարենայ գլխարկը վար առնել ազգին գլուխէն. եւ այդ ձեռքը, որունն ալ ըլլայ, ազգը պիտի կտրէ զայն»:

⁂ Նուրէտտին փաշա սկսած է արդէն գլխարկ դնել: Պոլսոյ մէջ ոստիկան. ջոկատներ Ղալաթիոյ կամուրջին երկու կողմերը կեցած՝ ետ կը դարձնեն բոլոր անոնք, որոնք ֆէս կամ գալփաք կը կրեն: Մոլեռանդ երիտասարդներ գործի վրայ են եւ կ'անարգեն, նոյնիսկ կը ծեծեն գլխարկ չդնողները, ինչպէս երէկ կ'ընէին ֆէս չդնողներուն հանդէպ:

ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԵԱՆ ՋԱՆՔԵՐ

Սուրիոյ մարզպան Պ. Հանրի տը Ժուվընէլ Գահիրէ հասնելով ունկնդրութեան ընդունուեցաւ Եգիպտոսի Ֆուատ թագաւորին կողմէ: Ֆրանսական դեսպանատան մէջ ընդունելութենէ մը յետոյ, թէյասեղան մը տրուեցաւ «Սուրիա-Պաղեստինեան կոմիտէ»ի նախագահ իշխան Լութֆուլլահի բնակարանին մէջ, ուր մարզպանը տեսնուեցաւ բազմաթիւ սուրիացի երեւելիներու հետ: Տեսնուեցաւ նաև Եգիպտոսի անգլիական մարզպան Ճորճ Լոյտի հետ, որմէ վերջ Աղեքսանդրիա դառնալով, մեկնեցաւ Պէյրութ:

⁂ Ֆրանսական բանակի հրամանատար Զօր. Տիւփօռ իր մօտ կանչած է մեծ թիւով տիւրզի, քրիստոնեայ եւ իսլամ երեւելիներ եւ հանդարտութեան կոչ ուղղած է անոնց: Հրաւէրին պատասխանած են բոլոր համայնքներու պետերը, որոնց մէջ նաև Տիւրզիներու շէյխ Աքըլ եւ Հիւսէյին Համատ:

⁂ Հայֆայէն առնուած տեղեկութեանց համաձայն, Սուրիոյ յեղափոխական շարժման վարիչները ջանքեր կ'ընեն Ֆրանսայի դէմ հանելու համար բոլոր իսլամական գաղթավայրերը: Այս նպատակով գործակալներ ղրկուած են Ալճերի, Թունուզ եւ Մէքքէ, իսլամները գրգռելու, ամբողջ Մերձաւոր Արեւելքը ըմբոստացնելու եւ եւրոպական պետութեանց լուծէն ազատագրելու համար: Նման հրահանգներով ուրիշ պատուիրակներ ճամբայ ելած են դէպի Աննամ եւ Հնդկաչին: Կ'ըսուի թէ Պաղեստինի դժգոհները Սուրիոյ ապստամբ-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՄԷՋ

(ՄԱՍՆԱՒՈՐ ԹՂԹԱԿՑՈՒԹԻՒՆ)

ՊԵՐԼԻՆ, 27 Նոյ.

Գերմանիա քաղաքական բախտորոշ օրեր կ'ապրի ներկայիս։ Ան անդարձ կը թօթափէ պատերազմական շրջանի քաղաքականութիւնը եւ կը թեւափոխէ խաղաղ զարգացումի եւ փոխադարձ համակացութեան շրջան մը։

Ցօլսի ծրագիրը առաջին իրական քայլն էր այս նոր ճամբուն վրայ։ Անոր բնական անհրաժեշտութեամբ պիտի հետեւէր Լոքառնօն։ Այս վերջնիս ուրուագիծը յստակօրէն պարզած էր տակաւին ամիսներ առաջ վարչապետ Լութէր։ Ցեստագային տեղի ունեցած հանդիպումներուն եւ դիւանագիտական գրութեանց փոխանակումներուն նպատակն էր հարթել երկրորդական վէճերը։ Լոքարնոյի խորհրդաժողովը տակաւին չգումարուած՝ որոշուած էր անոր բախտը, դրական իմաստով։ Լոքարնօն ալ իր կարգին կը նախորոշէ Լոնտոնը, Ազգերու Դաշնակցութեան ընդլայնումը Գերմանիոյ մասնակցութեամբ եւ միջազգային շարք մը ուրիշ համաձայնութիւններ։

Լոքարնօն բացորոշ դարձակէտ մըն է Եւրոպայի նորագոյն պատմութեան մէջ։ Լոքարնոյի մէջ իսկապէս վերջ գտաւ ֆրանսօ-պելժ-անգլիական դաշնակցութիւնը եւ հիմը դրուեցաւ մէկ նոր՝ հնգնոսեան Դաշնակցութեան, ղեկավարութեամբ Անգլիոյ եւ մասնակցութեամբ Ֆրանսայի, Գերմանիոյ, Իտալիոյ եւ Պելճիքայի։ Առաջին անգամ Լոքարնոյի մէջ էր որ, Գերմանիան իր նախկին թշնամիներուն հետ քով քովի եկաւ իբրեւ հաւասար կողմ։ Ան չէր լսեր այլեւս սոսկ թել՚ադրանքներ եւ վճիռներ, զանոնք կատարելու պարտադրութեամբ, այլ ինք եւս կ'ընէր առաջարկներ։

Այսպէս ուրեմն, առնուած է ամենէն կարեւոր քայլը։ Ի՞նչ պիտի շահի Գերմանիա, վերջնապէս ընդգրկած իր նոր քաղաքականութենէն։

Ամենէն առաջ խաղաղութեան վստահութիւն եւ տնտեսական կեանքի վերականգնում, որոնց անչափ մեծ պէտքը ունին բոլոր եւրոպական պետութիւնները, բայց մանաւանդ Գերմանիան։ Ո՛չ մէկը յաղթական եղաւ համաշխարհային պատերազմին կամ Ռուրի տնտեսական պատերազմին. բոլորն ալ պարտուեցան եւ յոգնեցան։

Գերմանիոյ որդեգրած նոր քաղաքականութիւնը իրեն արժանի տեղը պիտի ապահովէ Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ եւ այս մեծ ազգին ձայնը եւս լսելի պիտի դարձնէ նոր ժամանակներու միջազգային արիսպագոսին մէջ։ Գերմանիա այլ եւս միջազգային քաղաքականութեան պարզ հանդիսատեսը չպիտի ըլլայ, ինչպէս մինչեւ հիմա, այլ անոր հզօր դերակատարներէն մէկը։ Իր տնտեսական եւ քաղաքական դիրքին վերահաստատման հետեւանքներէն մէկը պիտի ըլլայ ա տարակոյս այն որ —անշուշտ խաղաղ ճանապարհով եւ բանակցութիւններով— ոչ հեռաւոր ապագայի մը մէջ պիտի յաջողի սրբագրել իր արեւելեան սահմանները։ Գերմանիա միանգամ ընդ միշտ հրաժարած է իր արեւմտեան սահմանները փոփոխելու միտքէն, բայց ատոր փոխարէն կենսական անհրաժեշտութիւն կը սեպէ իրեն համար արեւելեան սահմաններու սրբագրումը։ Գերմանիոյ մէջ չկայ այսօր եւ ո՛չ մէկ կուսակցութիւն, ամենէն աջէն մինչեւ ամենէն ձախը, որ համակերպած ըլլայ իրեն պարտադրուած արեւելեան սահմաններուն։ Եւ իսկապէս այսպէս կոչուած «լեհական միջանցքը», որով Գերմանիոյ պետական կազմը կը ճեղքուի եւ երկուքի կը բաժնուի, ինչպէս նաեւ Վերին Սիլեզիոյ մէկ մասին անջատումը եւ կցումը Լեհաստանին, կրնար պարտուած ու ջախջախուած Գերմանիա մը իբրեւ կատարուած իրողութիւն ընդունիլ, բայց հաշտուիլ անոր հետ՝ երբեք։

Չեխօսլովաք սահմանին սրբագրումն ալ անհրաժեշտ կը սեպեն գերման շրջանակները, թէեւ ոչ լեհականին չափ սուր կը զգացուի ատոր անհրաժեշտութիւնը։ Մոռնալու չէ որ բոլոր այդ «սրբագրելի» երկրամասերու բնակչութիւնը ջախջախիչ մեծամասնութեամբ գերմաններէ կը բաղկանայ։ Այդ տեսակէտէն —յիշենք անցողակի— Անդրկովկասեան Հայաստանի վիճակը որոշ նմանութիւն ունի գերմանականին հետ։ Տարբերութիւնը այն է որ, մինչ Գերմանիոյ պարտադրեր են իր սահմանները իր յաղթական թշնամիները, հոն, Խորհրդային Անդրկովկասի մէջ, «եղբայրարար» իրարու մէջ են բաժներ զուտ հայկական գաւառներ Հայաստանի հարեւանները՝ «ընդ հովանեաւ հիւսիսի հովանաւոր պետութեան»։

Բայց լեհական եւ չեխական սահմանները շտկելէն աւելի մեծ եւ կենսական նշանակութիւն ունի Գերմանիոյ եւ գերման ժողովուրդին համար Աւստրիոյ միացման խնդիրը։ Աւստրօ-Հունգար կայսրութեան փլուզումէն ետք ստեղծուած զուտ գերման Աւստրիոյ հանրապետութիւնը ո՛չ կատարեալ հնարաւորութիւնը ունի քաղաքական եւ տնտեսական անկախ գոյութեան մը, ոչ ալ, մանաւանդ, ատոր ցանկութիւնը։ Աւստրիոյ ամբողջ բնակչութեան միակ —եւ շա՛տ բնական— բաղձանքն է՝ միանալ Գերմանիոյ, մայր հայրենիքին, դառնալ անոր բաղադրիչ մասերէն մէկը։ Եւ յատկանշականն այն է որ, թէ՛ Աւստրիոյ եւ թէ՛ Գերմանիոյ մէջ միացումի ամենէն ջերմ ջատագովները են, սկիզբէն մինչեւ այսօր, սոցիալ-դեմոկրատները։ Ո՜վ ժամանակներ, ինչե՞րու չի յաղթահարեր առողջ գաղափարաբանութիւնը։ 15—20 տարի առաջ «պուրժուական նախապաշարում» եւ «շօվէն բանդագուշանք» կը հռչակէին գերման ուղղափառ սոցիալ դեմոկրատները եւ անոնց հայազգի մոնթերը ազգային ինքնուրոյնութեան հարցերը, իսկ այսօր Ռայխսթակի նախագահ սոց. դեմոկրատ Լէօպէն է պարագլուխ «Մեծ Գերմանիա» (Grossdeutschland) կարգախօսը որդեգրած համագերման ազգային շարժումին, որուն նպատակն է գերման հողերու եւ գերման հատուածներու հաւաքումը ու ամբողջացումը Միացեալ Գերմանիոյ սահմաններէն ներս։

Այս խնդիրներ, որոնց դրական լուծումին յոյսերը ու նաեւ որոշ հաւանականութիւնները ունի Գերմանիան, քալելով Լոքարնոյի ճանապարհով դէպի Լոնտոն եւ անկէ ալ դէպի Ժընեւ։ Ազգերու Դաշնակցութեան կանոնագիրը չի պրկեր Գերմանիան այս ամէն խնդիրները արծարծելու իրաւունքէն. անգամ Վերսայլի դաշնագրին որոշ տրամադրութիւնները դուռը բաց թողած են նման խնդիրներու քննութեան։ Եւ արդէն իսկ բոլո՛ր դաշնագիրները ու համաձայնութիւնները ուրիշ բան չեն, եթէ ոչ ոյժերու փոխադարձ յարաբերութեան արձանագրում։ Ամէն տարի $^3/_4$ միլիոնով աւելցող, տնտեսապէս եւ քաղաքականապէս կազդուրուող Գերմանիա հարկաւ մօտաւոր կամ հեռաւոր ապագային լսելի պիտի դարձնէ իր ձայնը։

Կայ նաեւ ուրիշ կենսական հարց մը Գերմանիոյ համար, որու նպաստաւոր լուծման գրաւականները կան այժմէն։ Այդ՝ իր գաղութներուն գէթ մէկ մասին վերադարձումն է։ Ոչ այնչափ տնտեսական պահանջ մըն է այդ իրեն համար, որչափ աճող ժողովուրդին աւելցած մասը տեղաւորելու խնդիր։ Մոռնալու չէ որ Ամերիկան ալ այժմ փակած է իր դուռները։

Այս բոլոր խնդիրներէն պակաս դեր չի խաղար տնտեսական պարագան։ Պատերազմէն յետոյ աշխարհիս դրամագլուխը իրենց ձեռքը կեդրոնացուցած անգլօ-սաքսոն երկու մեծ ազգերն են —մանաւանդ Ամերիկան— որ կը թելադրեն գծուած քաղաքական ուղին եւ Գերմանիա չի կրնար չհետեւիլ այդ ճամբուն։ Ան օգի չափ անհրաժեշտութիւնը ունի դրամական մեծ վարկերու, ընթացք տալու համար իր աճող ճարտարարուեստին եւ առեւտուրին։ Իսկ դրամ տուողները կ'ուզեն որ խաղաղ, ապահով վայրերու մէջ զետեղուին իրենց գումարները։

Այսպէս ուրեմն, 1925 թուականը դարձակէտ եղաւ Եւրոպայի եւ մասնաւորաբար Գերմանիոյ համար, որ վերջնապէս իր երեսը արեւմուտք դարձուց։ Լոքարնոյի նախօրէին Չիչերին փորձեց կասեցնել Շթրեզէմանը Լոքարնօ-քանոսա երթալու միտքէն, բայց ձախողեցաւ։ Ո՛վ գիտէ, գուցէ հեռու չէ եւ այն ժամանակը, երբ Չիչերինն ալ նոր Լոքարնօ մը երթալու պատրաստութիւնները պիտի տեսնէ։ Հակառակ խորհրդային մամուլին «ոչ կամիմ»ին՝ Ռաքովսկին հող կը պատրաստէ այժմէն իսկ նոր «օրիանթասիօնի» համար։

Յաջորդ յօդուածով պիտի տեսնենք թէ գերման կուսակցութիւնները եւ երկրի ներքին ուժերը ի՛նչ դիրք բռնած են պատմական այս բախտորոշ խնդիրներուն հանդէպ։

Մ. Ե.

ՖՐԷԺԻՒՍԷՆ (Վարի Նահանգ) գրուած նամակէ մը կը տեղեկանանք թէ այնտեղ կ'ապրին 15 տուն Հայեր, որոնք կ'աշխատին աղիւսի գործարաններուն մէջ։ Օրավարձն է 16 ֆրանք, 9 ժամուան աշխատանքի համար։

ԱՆԳԼԻՈՅ ԳԱՂՈՒԹԻՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

(Մեր մասնաւոր թղթակցէն)

Լոնտոն, 1 Դեկտ.

Մէկ ամիսէ ի վեր այստեղ կը գտնուի կաթող. պատրիարք Փալաքեան եպիսկ.։ Իր առաքելութեան գլխաւոր նպատակն է ստեղծել կեդր. վարչութիւն մը Լոնտոնի գաղութին համար եւ յետոյ ձեռնարկել էջմիածնի հանգանակութեան։

Եպիսկոպոսը աւելի շահագրգռուած է այս երկրորդ հարցով, պիտի ըսէինք, եթէ վերջին պահուն լսած չըլլայինք թէ պատրաստուած են արդէն ընդհանուր ժողովի հրաւիրագրերը և պատրիարքը չպիտի վերադառնայ Փարիզ, առանց վերջնական ձեւ մը տալու Լոնտոնի ներքին կազմակերպութեան։

Էջմիածնի հանգանակութեան խնդիրը խլած է, հետեւաբար, մէկ ամսուան աշխատանք, առանց շօշափելի արդիւնքի։ Խոստումներ շատ կան։ Մասնաւոր յանձնախումբ մը կազմուած է, սակայն անծանօթ է մեզի թէ անոր անդամները ո՛րքան անկեղծութեամբ փարած են գործին։ Հանգանակութեան ժամանակ դիտուած է որ շատ դիւրին բան է շողշողուն յանձնառութիւններ առնել մեր երեւելիներէն, թէյասեղանի կամ գինարբուքի պահուն, սակայն չափազանց դժուար է դրամները գանձել։ Այսպէս էր չորս-հինգ տարի առաջուան փորձը. այսպէս եղաւ նաեւ անցեալ տարի, երբ Պ. Երզնկեանը եկաւ, Հայաստանի Երկրագործական Դրամատան բաժնեթուղթերը տարածելու։ «Գրուիլ չի նշանակեր տալ», կ'ըսեն շատերը։ Կը թուի թէ եպիսկոպոսը զգացած է այդ ճշմարտութիւնը եւ համաձայն իմ ստոյգ տեղեկութիւններուս, որոշած է անձամբ պտտիլ գրասենեակէ գրասենեակ, ստանալու համար խոստացուած նուէրները։

Գաղութին ներքին կազմակերպութեան համար, առաջին ընդհանուր ժողովը տեղի պիտի ունենայ Շաբաթ օր 12 Դեկտեմբեր։

Ինչպէս յայտնի է, Լոնտոնի հայութիւնը չունի ազգային մարմին մը. այդ պակասը կը յաւակնի լրացնել «Միացեալ»ի չորս-հինգ հոգինոց խմբակը, անկենդան եւ անգոյն մարմին մը որ դեռ վերջերս կը խնդրէր Երիտասարդներու Միութեան «բարոյական եւ նիւթական» օժանդակութիւն։ Պէտք է վերջ տալ այս անկայուն վիճակին եւ ստեղծել կեդրոնական վարչութիւն մը որ վարէ գաղութին ազգային գործերը, իբրեւ միակ պատասխանատու մարմին եւ անկախ՝ գոյութիւն ունեցող Միութիւններէն։ Անցեալ տարի խմբագրուած ծրագիրը (Երեսփ. Ժողովի) կրնայ հիմ ծառայել, որոշ փոփոխութիւններէ ետք։ Մարմինը պէտք է ընտրուի ժողովուրդին քուէներով եւ ոչ թէ համաձայն այս կամ այն մարդու քմահաճոյքին։ Կուսակցական պայքարներ չկան մեր գաղութին մէջ եւ այդ բանը մեծապէս կը դիւրացնէ ձեռնարկին յաջողութիւնը։ Միացեալի մասին խօսեցանք արդէն։ Ինչ կը վերաբերի եկեղեցիի խնամակալութեան, այդ բոլորովին տարբեր բան է, եւ անհատական ձեռնարկ։

Կազմակերպութեան այս երկրորդ ձեռնարկը կը յաջողի անտարակոյս, եթէ ղեկավարուի ժողովրդավար սկզբունքներով և ազատ միայն զանազան ազդեցութիւններէ։

Երկու խօսք ալ Մանչեսթըրի գաղութին մասին։ Կը թուի թէ այս հատուածը բոլորովին անկախ կը նկատէ ինքզինքը էջմիածնէն եւ հետեւաբար չի ճանչնար կաթող. պատրիարքին հեղինակութիւնը։ Մանչեսթըր միշտ անկախ եղած է, կ'ըսեն, եւ ունենալով իր Երեսփ. Ժողովը, չի կրնար ընդունիլ տարբեր ազգային օրկանի մը միջամտութիւնը իր տեղական գործերուն մէջ։ Փալաքեան եպիսկոպոս, եթէ չեմ սխալիր, առ այժմ յետաձգած է Մանչեսթըր անցնիլ եւ կը խորհի առանձին կարգադրութիւն ընել այդ գաղութին համար։

ԱՌԵՒՏՈՒՐԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԵՒ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԻՋԵՒ

1923ին, խորհրդային Հայաստան կը ներածուէր գլխաւորաբար անասուն, խոզ եւ պանիր։ Սկիզբը պատահական էր առեւտուրը, եւ կը կատարուէր Կարսի վաճառականներու միջոցաւ։

1924ին, աւելի կանոնաւորուեցաւ առեւտուրը, որովհետեւ գործի սկսաւ Անատոլուի առեւտրական ընկերութիւնը, որ Կարս ներածեց քարիւղ եւ ուրիշ ապրանքներ։ Այդ ընկերութենէն Հայաստան կ'առնէր խոտ, բուստ, մեծ քանակութեամբ պանիր, իւղ փայտ եւ անասուն։ Առաջին տարին ընկերութեան միջոցաւ ներածուեցաւ 150,000 փութ խոտ, 1000 փութ զուիցերիական պանիր, 500 փութ իւղ, 20 վակօն ատաղձ եւն.։ Այդ միջոցին Կարս ղրկուած են 50 թօն քարիւղ եւ ուրիշ վառելանիւթեր։

Ցետագային աւելի մեծ չափերով կը կատարուի ներածումը, եւ անցեալ տարի Հայաստան կը ստանայ 6000 գլուխի մօտ եղջիւրաւոր կենդանի։ Այդ թիւը աւելի պիտի մեծնար, բայց եօթը ամիսէ ի վեր դադրած է ներածումը, անասուններու հիւանդութեան պատճառաւ։

Առեւտրական յարաբերութիւնները աւելի կանոնաւորելու համար, Անդրկովկասի վարչութիւնը Կարսի մէջ բացած է մասնաճիւղ մը, որու միջոցաւ պիտի կատարուին այլ եւս Հայաստանի գնումները, ինչպէս նաեւ վառելանիւթի, շաքարի, «մանիֆաքթիւր»ի եւ ապակեղէնի արտածո մը։

1923ին, Անդրկովկասը Կարսի հետ ունեցած է 220,000 րուբլիի գործառնութիւն, 1924ին 375 հազար, իսկ այս տարի մինչեւ հիմա արդէն կէս միլիոնէն աւելի է։

Անդրկովկասէն ղրկուած ապրանքները կը սպառին ոչ միայն Կարսի մէջ, այլ եւ կը ղրկուին Իկտիր եւ Էրզրում։

«Խ. Հ.»

ԴԵՂԻՆ ՑԵՂԻՆ արգիլուած է Քալիֆօռնիա մտնել։ Ամերիկեան իշխանութիւնները մեծ շոգենաւի մը շտեմարանին մէջ գտան 12 դագաղներ, որոնց մէջ 12 ողջ Չինացիներ պառկած էին։ Անոնք կ'ուզէին այս խորամանկ միջոցով Ամերիկա մտնել։

ՆՈՐ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՔՈՒՊԱՅԻ ՄԱՍԻՆ

«Յառաջ»ի 48 Թուով Թղթակցութիւն մը հրատարակած էինք Քուպայի մասին։ Հայրենակից մը, որ նոր եկած է Հավանայէն, հետեւեալ նոր տեղեկութիւնները կը հաղորդէ.—

Ամերիկա մտնելու յոյսով եկած Հայերը ոչ միայն չեն կրցած իրենց ազգականներուն քով երթալ, այլեւ ենթարկուած են ծանր թշուառութեան։ Անոնց թիւը հազարի կը հասնի։ Գրեթէ բոլորն ալ անգործ կը տառապին։ Կան արհեստաւորներ որոնք հին կօշիկ կը նորոգեն, օրապահիկ ճարելու համար. բայց ոչինչ է շահը։ Ուրիշ գործ չկայ։ Ոտքի վրայ կօշիկ ներկել արգիլուած է։ Հրապարակի վրայ աթոռներ դրած էին եւ 5 սէնթի կը ներկէին (մէկ ֆրանք)։ Եթէ օրը 5 կամ 10 մարդու կօշիկ ներկեն, կ'ընէ հինգ տասը ֆրանք, որուն մէկ մասը վարձքի, միւսը ներկի կ'երթայ. դեռ կայ սննդակի վարձք, ուտելիք, պետական տուրք եւն.։ Վերջերս կառավարութիւնը հրամայեց հրապարակներէն վերցնել աթոռները եւ մասնաւոր խանութ բանել, ինչ որ չեն կրնար ընել Հայերը։ Մէկ խանութին վարձքը առնուազն 40 տոլար է եւ յարմար խանութ ալ չի գտնուիր։ 15 տարեկանէն վար մանչերը ո՛ր եւ է գործ չեն կրնար ընել, արգիլուած է։ Եթէ ծնողքը դպրոց չղնէ, կառավարութիւնը ինք ձրի դպրոց կը տանի, բանի։

Վերջերս աւելի խստացուցին օրէնքները։ Քուպա եկող մը 18 տարեկանէն վեր ըլլալու եւ ձեռքը ապահով հասցէ մը ունենալու է, որպէսզի ներս ընդունուի։ Հոն հասնելուն պէս վար կը դնեն Թրիսքոնեայ ըսուած տեղը որ Քուպայէն բաժնուած փոքր կղզի մըն է։ Անտեղ պիտի մնան մինչեւ որ ինքնութեան թուղթ հանեն, այն ալ միջնորդի ձեռքով։ «Սըմսար»ները մէկի տեղ տասը կ'առնեն. յետոյ, երբ վաճառական մը երաշխաւոր ըլլայ, նորեկը կրնայ ցամաք ելլել, եթէ ոչ ետ կը ղրկեն։ Աչքի հիւանդութեանց յատուկ բաժին մը կայ, ուր շաբաթը մէկ կամ երկու անգամ կը քննեն բժիշկները։ Յաճախ լաւ աչքերն ալ կ'աւրեն, որպէսզի ետ ղրկուին կամ 200 տոլար կաշառք առնեն։

Մինչեւ հիմա բոլոր թերթերուն մէջ կը գրուին այս պարագաները, բայց դուրսէն չեն հաւատար, կարծելով թէ մայր հայրենիք կուգան։ Քուպա հասնելէ յետոյ չարաչար կը զղջան, երբ ալ անօգուտ է։ Հիմա ալ կ'ուզեն Ֆրանսա գալ, բայց հրաման չկայ։ Ինչպէս որ վերջերս իբրեւ փախստական բանտարկեցին Խարբերդցի հայրենակից մը, Կարապետ։ Ես ինքս երկու տարի մնացի եւ հազիւ ազատեցայ այդ դժոխքէն։ Վերջերս ամերիկեան քաղաքացի երիտասարդներ եկան ամուսնացան հայ աղջիկներու հետ եւ վերադարձին արտօնագիր ղրկելով, կրցան տանիլ իրենց կիները։ Ով որ քաղաքացի է, կրնայ տանիլ իր կինը եւ 18էն վար զաւակները. սակայն, ինչպէս ըսի, այժմ 18էն վար ոչ մէկը կրնայ Քուպա մտնել։ Գաղթային միութենէն եւ կիներու միութենէն զատ, կայ նաեւ Մալաթիացիներու կրթասիրաց ընկերութիւն մը։ Ֆրանսա աւելի ապահով է քան Քուպան։

Ե. Յակոբեան

ՊԱՂ ՀՈՎԵՐ ԵՐԵՒԱՆԻ ԵՒ ԷՋՄԻԱԾՆԻ ՄԻՋԵՒ

Նորէն պաղ հով մը կը փչէ Երեւանի եւ Էջմիածնի միջեւ։ Օրուան իշխանութիւնը երկու տարիէ ի վեր կը ճգնի Թաւրիզէն հեռացնել առաջնորդ Մելիք-Թանգեան արքեպս.ը, իբրեւ հակախորհրդային։ Այս առթիւ դիմած էր նաեւ կաթողիկոսին, պահանջելով որ կամ ետ կանչէ զայն, եւ կամ Երուսաղէմ ղրկէ։ Ատրպատականի պաշտօնական մարմինները եւ ժողովուրդը ոչ միայն չեն կատարեր այս «հրաման»ը, այլ եւ առաջնորդին յոբելեանը տօնելու կը պատրաստուին...։

Բայց խնդիրը պարզենք իրենց իսկ բերնով։ «Հողժողկոմ» Երզնկեան վերջերս այս խնդիրներու մասին տեսակցութիւն մը ունեցաւ Խորէն եւ Գարեգին եպիսկոպոսներուն հետ։ Պատասխանելով «Խորհրդային Հայաստան»ի հարցումներուն, գործավարը հետեւեալ յայտարարութիւնները ըրած է.

— «Ներկայիս չկայ կրօնական համայնքներու գոյութիւնն ու իրաւասութիւնը ճշդող յատուկ օրէնք։ Յեղափոխութենէն յետոյ վերջ արուեցաւ ցարական բոլոր օրէնքներուն, անոնց հետ նաեւ «պոլաժենիա»յին։ Խորհրդային Հայաստանի հիմնական օրէնքներով եկեղեցին բաժնուեցաւ պետութենէն, անկէ խլուեցան բոլոր պետական հանգամանքները եւ ջնջուեցան հոգեւոր հաստատութեան սեփականութեան իրաւունքները։ Այժմ կը մշակուի յատուկ օրէնք։ Այս՝ մէկ խնդիր։

Երկրորդը՝ կալուածներու խնդիրն է։ Էջմիածնին յատկացուած է 40 տեսիադին վարելահող, այն պայմանով որ կազմակերպուի օրինակելի տնտեսութեամբ։ Էջմիածնի ներկայացուցիչները դժգոհութիւն յայտնեցին հողերու որակին մասին։ Հողային գործավարութիւնը յատկացուց իրենց ուզած հողերը։ Բայց ես մասնաւոր ուշադրութիւն հրաւիրեցի Էջմիածնի յատկացուած այգիներու վիճակին վրայ։ Քանի մը տասնեակ տեսիադին այգիները կը գտնուին անմխիթար վիճակի մէջ։ Յատուկ յանձնաժողովը պարզեց որ այդ այգիները չեն մշակուիր եւ կը գտնուին վերջնական քայքայման վտանգին առջեւ։ Ես յայտնեցի Էջմիածնի ներկայացուցիչներուն, թէ մէկ տարի պայմանաժամ կը տրուի, այդ այգիները մշակելու համար, հակառակ պարագային, ետ պիտի առնուին եւ պիտի տրուին անոնց որ կը մշակեն։ Այս՝ երկրի տնտեսական բարձրացման անհրաժեշտ պահանջներէն մէկն է։

Երրորդ խնդիրն է Էջմիածնի, առանձնապէս անոր գաղթային ներկայացուցիչներուն վարած քաղաքականութիւնը։

Ես մատնանշեցի որ գաղութներու մէջ Էջմիածնի ներկայացուցիչները կը վարեն հակահայաստանեան եւ հակախորհրդային քաղաքականութիւն։ Անոնցմէ շատերը նետուած են քաղաքական պայքարի ասպարէզ։ Ատրպատականի առաջնորդ Ներսէս Մելիք-Թանգեանը կը վարէ ծայրայեղ հակախորհրդային քաղաքականութիւն եւ դաւեր կը լարէ Խորհրդային Հայաստանի դէմ։

Ուրիշ տեղ մը, Փարիզի մէջ, կաթողիկոսի լիազօր ներկայացուցիչ Պալաքեան եպիսկոպոսը Թեմական Խորհուրդ կը կազմէ եւ անոր անդամ կը հրաւիրէ երկրէն վռնտուած նախկին կառավարութեան ապօրինի պատուիրակութեան ներկայացուցիչը եւ այսպէսով կ'ընդունի պատուիրակութեան օրինական գոյութիւնը։ Այդ քայլին պատասխանատուութիւնը կ'իյնայ Էջմիածնի վրայ։

Ուրիշ տեղ մը, Ամերիկայի մէջ, Էջմիածնի ներկայացուցիչ Տիրայր եպիսկոպոսը եկեղեցին դարձուցած է մեր դէմ մղուած քաղաքական պայքարի վայր. ոչ միայն եկեղեցիներուն մէջ կը տօնուի Մայիս 28ը, այլ եւ ինքը շատ անգամ կը նախագահէ այդ տօներուն։ Մայիս 28ը Խորհրդային Հայաստանի հակառակորդները դարձուցած են պայքարի օր։

Այսպէս, ուր ալ առնենք, Էջմիածնի ներկայացուցիչները մեծ մասով փոխանակ իրենց հօտի կրօնական գործերով զբաղելու, միացած են մեր հակառակորդներուն հետ, եւ կը պայքարին Խորհրդային Հայաստանի դէմ։ Կը կարծեմ թէ քանի այս քայլերը կը կատարուին Էջմիածնի պաշտօնական ներկայացուցիչներուն կողմէ, պատասխանատուութեան որոշ մէկ մասը կը ծանրանայ Էջմիածնի վրայ։ Կառավարութիւնը այս բոլորի դիմաց գերազանցապէս համբերատարի դերի մէջ է. սակայն անհրաժեշտ է որ պարզուի թէ Էջմիածինը իր ներկայացուցիչներով Խորհրդային Հայաստանի ժողովուրդին հե՞տ է, թէ անոր հակառակորդներու շարքին մէջ։ Այս պարզութիւնը անհրաժեշտ է թէ Հայաստանի աշխատաւորութեան եւ թէ իրենց շահուն տեսակէտով։ Հոգեւորականութիւնը պարտաւոր է քաղաքական պայքարի հանդէպ ըլլալ չէզոք եւ զբաղիլ հաւատացեալներու գործերով։

Պայքարը ի վերջոյ պայքար կը ծնի»։

ԼՈՅՏ ՃՈՐՃ ԱՇԽԱՏԱՒՈՐԱԿԱՆ?

Անգլ. Խորհրդարանի վերջին ընտրութեանց մէջ իր պարտութենէն ի վեր, Ազատական կուսակցութիւնը բոլորովին կորսնցուցած է իր երբեմնի հմայքը եւ այլեւս վճռական ոեւէ դեր կատարելու անկարող է։ Այս կուսակցութեան պատկանողները դատապարտուած են ձուլուելու միւս երկու մեծ կուսակցութեանց մէջ՝ պահպանողական և աշխատաւորական։ Արդէն աջակողմեան ձգտում ունեցողները՝ ինչպէս Չըրչիլ՝ սկսած են Պահպանողականներու կողմը անցնիլ. ձախակողմեանններն ալ կոչուած են միանալու Աշխատաւորականներուն։ Վերջին անգամ զրոյց շրջեցաւ թէ Լոյտ Ճորճ փափաք յայտնած է Աշխատաւորականներուն միանալ՝ Ազատական կուսակցութեան ամբողջ մամուլին հետ մէկտեղ։ Զրոյցը այս ձեւին տակ հերքուեցաւ Մաքտօնալտի կողմէ։ Միւս կողմէ, կը հաստատուի սակայն թէ ձեռնարկներ եղած են «ձախակողմեան խմբակցութիւն» մը կազմելու, Ֆրանսայի մէջ եղածին նման։

ԵԳԻՊՏԱԿԱՆ ՔՐԷՏԻ ՓՕՆՍԻԷԻ

15 Նոյեմբերի վիճակահանութեան մէջ 50,000ական ֆրանք շահեցան հետեւեալ թիւերը.— 263,166 (1886ի պարտաթուղթերէն), 481008 (1903), 271,909 (1911)։ 5000 ֆրանք շահեցաւ թիւ 42174ը (1911)։

ՀԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌՆԵՐԷՆ

Ի՞ՆՉՊԷՍ ԿԸ ՊԱՌԱԿՏԻՆ

Վալանսէն թղթակցութիւն մը կարդացի «Երեւան»ի 14 թիւին մէջ, Յ. Պայտունի ստորագրութեամբ։ Իրեն վերադարձնելով բոլոր հայհոյանքները, անմիջապէս կ'անցնիմ փաստերուն։

Ա.— Դեռ Յունիսին, նախ քան Տօքթ. Բարսեղեանի ծանօթ առաքելութիւնը, Վալանսի Հօկի նշանաւոր վարչութեան ատենապետ Պ. Յ. Քէլէշեանը երկու անգամ հրաւէր ուղղած է Հ. Յ. Դ. կոմիտէի ներկայացուցչին, որպէս զի մտնեն Հօկի վարչութեան մէջ եւ զարկ տան անոր զարգացման։

Բ.— Օգոստոսի սկիզբները Հօկի ընդհանուր ժողովին մէջ, վարչութեան ընտրութեան ատեն, Պայտունիներն ու իրենց ընկերակից Պ. Արզումանեանները եղան որ դաշնակցականներու թեկնածութիւնը զրին։

Նոյն Պայտունին փոխանակ խոստովանելու այս ճշմարտութիւնը, ելեր կ'ամբաստանէ Հ. Յ. Դ. կոմիտէն թէ «ամէն ինչ ըրաւ Հօկի մէջ գերակշիռ դիրք ունենալու»։ Գոնէ խոստովանէր թէ Դաշնակցութեան աջակցութիւնը դադրեցնելէ անմիջապէս յետոյ, Վալանսի Հօկը հարիւր անդամ կորսնցուց եւ այժմ մնացած է միայն 25 հոգի։ Այսպիսով իրականութեան կը մօտենար քիչ մը։

Վեց ամիս առաջ մեզի եղած դիմումին վրայ, մենք առաջարկեցինք եղբայրաբար միանալ եւ կազմել Ազգային Միութիւն մը, նկատի առնելով Վալանսի հայ գաղութին սպառնացող այլասերման վտանգը, մեր երիտասարդութեան փճացումը, 100—125 հայ փոքրիկներու մայրենի դաստիարակութենէ զուրկ մնալը, ներքին պառակտումները, փողոցային ու դաշտային յաճադէպ կռիւները, ինքնութեան թուղթերու շուրջ կատարուած զզուելի չարաշահութիւնները, զանազան կոշտութիւններ եւ խաբէութիւններ եւայլն, որոնց հետեւանքով վերջերս տեղացիները խստացան մեզի դէմ, գործատեղին մտնելու կամ բնակարան վարձելու առթիւ։

Վալանսը, որ Ֆրանսահայ գաղութին համախումբ ու հայաշատ չորրորդ վայրը կը նկատուի, կը ներկայացնէ անկազմակերպ եւ դատապարտելի վիճակ մը, աւելի գէշ քան հարեւան Բուզէնը, Ռոմանը եւ ուրիշ փոքրիկ գաղութներ, որոնցմէ ոմանք տարիէ մը ի վեր ունին Ազգային Միութիւն։

Այս պահանջը լրացնելու համար, մենք հրաւէր ուղարկած ենք բոլոր կարմիր Պայտուններուն, բայց ոչ ժամադրավայրը եկած եւ ոչ ալ պատասխան տուած են. մինչեւ որ վերջերս Լիոնի Ազգ. Միութեան ներկայացուցիչները հիմը դրին առժամեայ մարմնի մը, ամբողջովին չէզոքներէ կազմուած։

Վերջերս կարգ մը տգեղ զրոյցներ ստիպեցին մեզ, նոր փորձ մը կատարել. ժողովի հրաւիրուեցան բոլոր տարրերը, ինչպէս եւ Մալաթիոյ, Երզնկայի եւ Խարբերդի հայրենակցական միութեանց ներկայացուցիչները։

Բայց խառնակիչները ձգձգեցին, յետոյ խուսափեցան։ Չեմ ուզեր մանրամասնութիւններով խճողել «Յառաջ»ի էջերը։

Պարոններ, եթէ իսկապէս կը սիրէք այս ժողովուրդը, չի բաւեր օրն ի բուն Հայաստանի «զուռնան» զարնել. հաճեցէք օր առաջ Հայաստան տանիլ զայն, որով ցամքեցուցած կ'ըլլաք Դաշնակցութեան «հարստահարելու» աղբիւրները, եւ այն ատեն դաշնակցական ամէն ընկեր եւ աշխատաւոր պատրաստ է իր օրական վաստակէն բաժին մը յատկացնելու Հայաստան գացող հայրենակիցներուն։ Բարեկամաբար կը յորդորենք բոլոր կարմրուկ տիրացուներուն, գոնէ այստեղ, այս օտար հողին վրայ պառակտում եւ ատելութիւն չսերմանել ժողովուրդին մէջ. որովհետեւ հետեւանքը կրնայ շատ մը անպատեհութիւններու դուռ բանալ։

Յ. Տ. Սրապեան

ԳՐԱԴԱՐԱՆ ՄԸ ՍԷՆ ՇԱՄՕՆԻ ՄԷՋ

Սէն Շամօնի Մալաթիոյ կրթասիրացի մասնաճիւղը 500 ֆրանքի գիրքեր բերել տուաւ Պոլսէն։ Գրադարանին նպատակն է օգնել գաղութի հայրենակիցներուն զարգացման։ Գոյացած հասոյթը միշտ պիտի յատկացուի գիրքերու գնման։

Պ. Պ. Տէր Պօղոսեան յանձն առած է ձրիաբար կազմել գիրքերը։

Սէն Շամօն Կ. Մ.

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՇՐՋԱՆ ՄԸ

Խորհրդային թերթերը կը հաստատեն թէ Մայկոպի նահանգին Խադեժնիսկի շրջանին մէջ Գարեաչի, Կլեուչի եւ Փեկուպս գետին ափերը բնակող Հայերը այսուհետեւ պիտի կազմեն ինքնավար շրջան։ Բոլոր աշխատանքները պիտի կատարուին հայերէն լեզուով։

Այս ինքնավարութեան կապուած են ութը հայկական շրջաններ, նաեւ Գարեաչի Կլեուչի Սարովա գիւղը իր շրջանով։ Այս տարեշրջանին պիտի բացուին 14 տարրական եւ մէկ միջնակարգ դպրոց, 600 աշակերտով։ Ամբողջ շրջանին մէջ կ'ապրին 7000 Հայեր։

ԱՆԱՍՈՒՆՆԵՐՈՒ ԺԱՆՏԱԽՏ

Ղարաքիլիսէի գաւառի շարք մը շրջանները ժանտախտ ծագած է եղջերաւոր անասուններու մէջ։ Միջոցներ ձեռք առնուած են հիւանդութեան վերջ տալու համար։ Փակուած են Լէնինական եւ Դիլիջան տանող ճամբաները։

Նոյն ախտը կը շարունակէ տարածուիլ Ախալքալաքի մէջ (Վրաստան)։ Մարտակոչ կը գրէ թէ շիճուկի չգոյութեան պատճառով բժշկական մարմինը չի կրնար պայքարիլ համաճարակին դէմ։ Գիւղացիները տրամադիր են զոհել իրենց անասունները Տաքախմելի կայանին համար, որպէս զի շիճուկ պատրաստուի։

ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ ԵՒ ԳՈՐԾԱԿԱԼՆԵՐՈՒՆ

Յատկապէս կը խնդրենք մեր բաժանորդներէն եւ գործակալներէն,—

1.— Ուշադրութեամբ, յստակ եւ ճիշտ գրել իրենց հասցէները, (փողոց, քաղաք, նահանգ)։

2.— Դրամ (մանտափոսթ, չէք եւն.) ղրկած ատեն, որոշ եւ ամբողջ գրել միայն խմբագրին անունը, Schavarsch Missakian.

3.— Չսպասել մասնաւոր ազդարարութեան, բաժնեգինները ղրկելու համար։

4.— Որոշ գրել «Կը փնտռուի» բաժնին յատուկ ազդերը (անուն, մականուն, փնտռողի հասցէ)։

ներու մէկ նշանին կը սպասեն, իրենց կարգին ապստամբելու համար։

*** Լիբանանի մէջ 500 օթօմոպիլներ բռնագրաւուած են մէկ շաբթուան մէջ՝ զօրք փոխադրելու համար հարաւային Լիբանան։

Յարձակում Դամասկոսի վրայ

Կիրակի գիշեր հարիւր ապստամբներ Դամասկոս մտնելով յարձակեր են Շաղուրի ոստիկանատան վրայ եւ զայն կողոպուտի ենթարկած են։ Ոստիկան զինուորները փախած են։ Աոջի օր կէս օրէն վերջ ապստամբները կրկին յարձակած են քաղաքին վրայ, սարսափի մատնելով բնակիչները։

Միայն 23 հայ ջարդուած

Պէյրութէն պաշտօնական հեռագիր մը վերջնական կերպով կը ճշդէ Հոկտեմբեր 18ին, 19ին և 20ին Դամասկոսի խռովութեանց եւ ռմբակոծութեան պահուն բնակչութեան տուած կորուստները։ Հայերու կորուստը կը հաշուուի 23 հոգի։ Ռմբակոծութեան հետեւանքով սպաննուած են 131 հոգի, որոնց մէկ մասը զէն ի ձեռին։

Ֆրանքին անկումը եւ ապրուստի սղութիւնը

Կարգ մը գործարանատէրեր շրջաբերականներ ղրկած են փոքրաքանակ վաճառականներուն, առաջարկելով ապրանքներու գիները որոշել տոլարի կամ սթերլինի հիման վրայ։ Վաճառականներու Միութիւնը իր ժողովին մէջ մերժեց այդ առաջարկը, յայտարարելով որ «ֆրանքը միակ օրինական դրամն է Ֆրանսայի մէջ. եթէ իբրեւ չափանիշ ուրիշ դրամ ընդունինք, երկրին վստահութիւնը պիտի պակսի իր դրամին հանդէպ, եւ ապրուստը տարապայման պիտի սղէ»։

Կեցցէ՛ թուրք-ռուս եղբայրութիւնը

Էնկիւրիի Խորհրդային դեսպան Սուրից յայտարարած է թէ «խիստ լաւ են Խ. Հ. Միութեան եւ Թուրքիոյ քաղաքական փոխյարաբերութիւնները։ Թուրքիոյ ամէնէն տագնապալի մէկ շրջանին սկսող ռուսեւթուրք բարեկամութիւնը կը շարունակուի, անոր հետ զուգընթաց կը զարգանան նաեւ տնտեսական յարաբերութիւնները։ Ռուսական քարիւղը յաջողութեամբ տեղ կը գրաւէ Թուրք հրապարակին վրայ։ Մտադիր ենք բամպակ ներածել Թուրքիայէն, ուրիշ ներածումներ ալ կ՚ըլլան Թուրքերու մասնակցութեամբ։ Գալով Մուսուլի խնդրին, Մուսուլի մէջ տիրող հոգեբանութիւնը ի նպաստ Թուրք կառավարութեան է։ Թուրք կառավարութեան կատարած բարենորոգութիւնները դիւրութեամբ կը զարգանան, քանի որ չափազանց արագութեամբ կ՚ընդունուին։ Այս դէպքը կը հաստատէ թէ ժողովուրդի լայն շրջանակները փափաքող են բարենորոգութեանց եւ միաժամանակ կը հերքէ արտասահմանի մէջ այն տարաձայնութիւնները, որոնց համաձայն Թուրքերը դանդաղաշարժ եւ մոլեռանդ են։ Երկու երկիրներու համալսարանի ուսանողներն ու դասախօսները փոխադարձ այցելութիւններ պէտք է տան, զարգացնելու համար Թուրքիոյ եւ Ռուսիոյ միջեւ գոյութիւն ունեցող մշակութային կապերը»։

Ինքնութեան թուղթերու մասին

Գաւառներէն նոր գանգատներ կը ստանանք, ինքնութեան թուղթերու ծանօթ արձանագրութեան մասին։ Տեղական իշխանութիւնները կը շարունակեն Nationalité Turque գրել, հակառակ բոլոր բացատրութիւններուն, եւ արտաքին Նախարարութեան Յուլիս 31 Թուակիր շրջաբերականին։

Փութացինք պատկան մարմիններու ուշադրութեան յանձնել այս կէտը։ Մեզի պատասխանեցին թէ պէտք է իրենց հաղորդել անունները այն գաւառներուն ուր կը շարունակեն հին ձեւով գրել կամ կը մերժեն d'origine Arménienne աւելցնել, որպէսզի անոր հասեմատ նոր դիմումներ ըլլան։ Այդ գաւառներէն հաղորդուած են Սէնթ-Էթիէնի և Սէն Շամօնի անունները, եւ պիտի իմացնենք ուրիշներ ալ, եթէ կան։

Յոյներն ալ կը հրաժարին

Էնկիւրիէն առնուած հեռագիր մը կ՚ըսէ թէ Թուրք կառավարութիւնը ընդունած ըլլալով զուիցերական քաղաքային իրաւունքը, Հրեաներէն եւ Հայերէն յետոյ Յոյներն ալ հրաժարած են Լօզանի դաշնագրին փոքրամասնութեանց իրաւունքներէն։

Իթթիհատի ստացուածքներն ալ լքեալ գոյք

Էնկիւրիի կառավարութիւնը Ազգ. Մեծ Ժողովին ներկայացուցած է օրինագիծ մը, որով նահանգային վարչութեանց կը թողուին Իթթիհատի բոլոր ստացուածքները։ Օրինագիծը կը քննուի ելմտական գործավարին ներկայութեան։

Մէկ անգամէն պիտի ծախեն

Ասկէ առաջ լքեալ գոյքերը երկու անգամ աճուրդի կը դրուէին։ Ասկէ վերջ որոշուած է մէկ անգամէն ծախել զանոնք։

«Մուսուլ պիտի ճանչնանք»

Մուսուլի խնդրին առթիւ Լա Հէյի Միջազգային ատեանին այն վճիռը թէ Ազգ. Դաշնակցութեան Խորհուրդին տուած որոշումը պարտադիր պիտի ըլլայ երկու կողմին համար ալ, մեծ յուզում յառաջ բերած է Էնկիւրիի մէջ։ Գործավորներու Խորհուրդը Մուսթաֆա Քէմալի նախագահութեան տակ կարեւոր նիստ մը գումարած եւ միաձայնութեամբ որոշած է բացարձակապէս մերժել ո եւ է կարգադրութիւն, որ Մուսուլը կը բաժնէ Թուրքիայէն։ Արտաքին գործավար Թէվֆիք Րիւշտի պէյ արդէն Ժընէվ հասած է, պարզելու համար Թրքական տեսակէտը։ Արեւելքի մէջ անգլեւֆրանս.գործակցութեան լուրերը նոյնպէս յուսաբեկութիւն առաջ բերած են եւ «Հաքիմիյէթի Միլլիյէ» խմբագրականի մը մէջ կ՚ըսէ թէ «միայն Անգլիացիները չեն որ մեզի կը հակառակին։ Զենք հասկնար Ֆրանսայի դիրքը։ Սակայն պէտք է գիտնալ որ մեր դիրքը որոշ է եւ հաւանական բոլոր դէպքերը նկատի առնուած են։»

ՑՈՒՑԱՏԵՍ

Հ. Յ. Դ. Արմէն-Գարօ Թաղ. կոմիտէի բոլոր ընկերները ստիպողաբար ժողովի կը հրաւիրուին յ․ առաջիկայ Շաբաթ երեկոյ (5 դեկտ.) ժամը 8ուկէսին, 131, Faubg. du Temple, Ռոստոմի սրահը։

ԲԱՐՁՐ ՀԱՅՔԻ Հայրենակցական Միութեան ընդհ. ժողովը տեղի կ՚ունենայ յառաջիկայ Կիրակի 6 դեկտ. ժամը 3ին, Ռոստոմի ընթերցարանը, 131 rue du Temple.

ՍԷՆ ՇԱՄՕՆԻ Զարգացական Միութեան բ. Տարեշրջանի ամավերջի Թատերական ներկայացումը տեղի կ՚ունենայ դեկտ. 20ին, Կիրակի, ժամը 2.30ին, Սալ ժան տ՚Արք։ Պիտի ներկայացուի «ԱՇԽԱՐՀԻ ԴԱՏԱՍՏԱՆԸ» (Թրգ. Ռուսերէնէ Գ. Սարաճեանի կողմ.) Տրամ 4 արար 1 պատկեր, եւ կատակերգութիւն «ԵՍ ՄԵՌԱՅ», մէկ արար։

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ՖԱՔԻՐ ԹԱՀՐԱ ՊԷՅի

նախագահութեամբ

ՏՕՔԹ. ԹՈՐԳՈՄԵԱՆԻ

դեկտ. 6 Կիրակի գիշեր ժամը 8,30ին

184, bld. St. Germain Salle de Geographieի մէջ

կը բանախօսեն՝

Բժիշկներ ԳՕԼՕԼԵԱՆ, ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ եւ ՖԱՔԻՐ ԹԱՀՐԱ ՊԷՅ

Մուտք՝ 5 եւ 2 ֆրանք։

Կ՚ՈՒԶՈՒԻ լաւ հէլվա թրել գիտցող վարպետ մը։ Դիմել վարչութեան։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Աղաւնի Գալայճեան կը փնտռէ եղբայրը Գրիգոր Գալայճեանը բնիկ Ակնցի, որ 1923 Նոյ 7ին Պէյրութէն Անթիլի Եաս գիւղի ամերիկեան որբանոցէն Ֆրանսա փոխադրուած է։ Տեղեկացնել Խաչատուր Ժամկոչեանի Barraque de la Lunette N° 12, Lancey (Isère) France.

Բնիկ Պոլսեցի (Սկիւտար) Խնկիր Սարաֆեան կը փնտռուի քրոջ Մէօհրիպէ Շամտանճեանի կողմէ Յիշեալը պատերազմէն առաջ երկար ժամանակ ապրած է Փարիզ եւ Լոնտոն։ Տեղեկացնել՝ Մէօհրիպէ Շամտանճեանի, 53, rue Claude Decaen, Paris 12e.

Մամբրէ Պէքիրեան կը փնտռէ Պարտիզակցի Ստեփան Գալուստեանը որ Մարսէյլ եղած է նախապէս։ Տեղեկացնել Ստեփան Տէրեանի 6 rue Piccini Փարիզ 16րդ.

Հայրապետ ու Սիրական Առաքելեաններ կը փնտռեն իրենց քոյրը Գոհարիկ Հաճի Աւետիսեանը, Պոլէճիկի Թիւրքմէն գիւղէն, որ Արաբներու ձեռքէն առնուելով որբանոց դրուած էր, բայց հետքը կորսուած է։ Տեղեկացնել Հայրապետ Առաքելեանի Grand-Mas-des-Roy, Par Arles (B. du Rh.) France.

ՍԱԿԱՐԱՆ

1 Դեկտեմբեր 1925

ԴՐԱՄՆԵՐ

		Ֆր.	
Սթերլին,	L. St.	122	80
Տոլար,	Dollar	25	30
Մարք (ոսկի)	Mark	5	90
Թրքական Թղթ.	L. Trq.	13	50
Թրք. ոսկի	» or	97	—
Մէճիտիէ	Médjidié	9	25
Լէվա 100 հատը	Léva	18	45
Տրախմի »	Drachme	31	—
Լիր » »	Lire	102	—
Պելժ. ֆրանք »	Frc. Belge	114	25
Զուից. »	Frc. Suisse	493	—
Չերվոնեց	(10 Roubles or)	122	—

ԱՐԺԵԹՂԹԵՐ

Եգ. Քր. Ֆօնսիէ I	Cr. Foncier Eg.	1850	—
» II	»	1725	—
» III	»	1670	—
Ռումելի երկթղ.	Lots turcs	120	—

Comptoir Parisien de change et de Crédit
80, Rue Lafayette

ԳԻՐՔԵՐ

ՎԷՊԵՐ.— Խաչագողի Յիշատակար. 18, Մանչ Աղջիկը 16, Ֆօմա Կորտէեֆ 8, Կինը 3, Դարձ 6, Վերջին Բաժակը 6, Թուղթի Փառք 3, Թիւրքմէններու կռիւը 4, Բարիզէթ 5, Հօճա Նասրէտտին 12, Աքլոր եղբայր 5, Աշըգ Ղարիպ, հայերէնը 6, Թրք.ը 4, Պղնձէ քաղաք 2, Քէօր օղլու 1.50, Կիւլիվէրի ճամբորդ. 2, եւայլն։

ԹԱՏԵՐԳ.— Ճամբուն վրայ 4, Պատուի համար 5, Չար ոգի 8, Նամուս 6, Մերկ կինը 7, Արշին Մալ ալան3, Ուշ Լինի 2, Նա Չլինի 2, Չարտաշ 4, Լէպլէպիճի Հօրհօր 3։

ՔԱՐԵՐԳՆԵՐ.— Զարշըլը Արթին 4, Երկու Խուլեր 2, Փարոսի Պահապանները 1, Պաշտօնս Խոմբալ է 1, Ճեպընթաց Նորածին 1, Զորս Զաւեշտներ 3, Հավալըն 1, Կառքի արկած մը 1, եւլն.։

ԶԱՆ.— Երգարան 7, Երազահան 3, Ֆրանս. Զրուցատրութիւն 4, Երգեր ու Տաղեր Դուրեանի 1, Անձկութեան Ժամեր 1, Ի՞նչ կ՚ըսեն ձեռքի գիծերը 5, Թօփալ Օսման 2, եւլն։։

Ապառիկ ապսպրանքները նկատի չեն առնուիր։ Ստանալու համար դիմել.— L. Mozian, 5 ave. Quihou, St. Mandé (Seine).

Le Gérant : H. TEURNIER

Impr. MASSIS
208bis, Rue Lafayette, Paris(10e)

Խմբագիր ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ
որուն անունին պէտք է ուղղել դրամական ամէն առաքում։

"HARATCH,,
JOURNAL ARMÉNIEN PARAISSANT TROIS FOIS PAR SEMAINE
Directeur-Propriétaire: SCHAVARCH MISSAKIAN
Rédaction et Administration / Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն — 208 bis, Rue Lafayette, PARIS (10e).
Հեռաձայն՝ Nord 57-82

ԲԱԺՆԵԳԻՆ	Եռամսեայ	Վեցամսեայ	Տարեկան
Ֆրանսա և գաղութներ	16 ֆր.	35 ֆր.	65 ֆր.
Անգլիա և »	—	10 շ.	20 շ.
Ամերիկա	—	3 տ.	5 տ.
Ուրիշ երկիրներ	—	50 ֆր.	90 ֆր.

Հասցէի փոփոխութեան համար 1 ֆր. վճարել անհրաժեշտ է։

ՈՒՐԲԱԹ
4
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
1925
4 DÉCEMBRE 1925
On reçoit des annonces en français et en arménien.

Ա. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 54 — Կը հրատարակուի ԿԻՐԱԿԻ, ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ և ՈՒՐԲԱԹ — ԳԻՆ 40 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԹՐՔԱԿԱՆ ԹՆՃՈՒԿԸ

Էրզրումի եւ Սըվազի խլրտումները, որոնք պարզ միջադէպեր կ'երեւային, լրջօրէն յուզած են Էնկիւրին։

Ա՛յդ կը հաստատեն վերջին լուրերը եւ Թուրք մամուլին արտայայտութիւնները։ «Ճիւմհուրիյէթ», Պոլսոյ քէմալական օրկանը, լինել-չլինելու խնդիր կը նկատէ դէպքը։ Տակաւին բացուած չէ վարագոյրը. մանաւանդ որ բոլոր աղբիւրներն ալ Թրքական են, եւ Թունդ քէմալական։ Բայց, յայտնի կ'երեւայ որ միայն գլխարկի և ֆէսի խնդիր չէ եղածը։ Կասկած չկայ որ Թուրք ամբոխը սաստկապէս յուզուեր է, բռնի պարտադրուած նորութիւններէն։ Դարերով փաթթոցին, «շալվարին», «էնթարի»ին եւ ֆէսին փաթթուած բազմութիւնները չեն կրնար յեղաշրջուիլ մէկ օրէն միւսը։ Տակաւին տասնըհինգ-քսան տարի առաջ, Էրզրումի մէջ կը ծաղրէին տափատ հագնողներն անգամ, իսկ իթթիհատական Սահմանադրութեան շրջանին, քանի մը հայ գլխարկաւորները աչքի փուշ դարձեր էին։ Եւ չմոռնանք որ՝ կարինը «Արեւելեան նահանգներու» Պոլիսը կը համարուէր, ա՛յն օրերուն...։ Թուրքին ֆէսն եւ գլուխն այնքան նոյնացած են իրարու հետ որ, մէկը առանց միւսին անըմբռնելի կ'երեւայ։ Ֆէսն ու փաթթոցն ոչ միայն քաղաքական հաւատարմութեան, այլ եւ կրօնական ուղղափառութեան շօշափելի փաստերն են։ Պոլսոյ մէջ շատեր սովորութիւն ըրած էին մուճակի վերածել իրենց հինցած ֆէսերը. եթէ լրտես մը տեսնէր այդ մուճակը, հետեւանքը, — բանտարկութիւն էր, ծեծով ճոխացած։

Պարզ է, այս հոգեբանութեամբ քարացած ժողովուրդ մը դիւրաւ չի համակերպիր նոր արդուզարդին։ Մնաց որ, ան չէ հանդուրժած նաեւ նոր կարգ ու սարքին, հակառակ բոլոր տարփողանքներուն։ Մասնաւորապէս «Արեւելեան նահանգները» թթու միապետական են, եւ կարօտով կը փնտռեն խալիֆա-փատիշահը։ Անոնց երեսփոխաններն ալ, հօճա Րայիֆէն մինչեւ Րիւշտի փաշա, միշտ կասկածի ենթակայ են Ազգ. Մեծ Ժողովին մէջ, ուր երբեմն վախկոտ հարցումներ կ'ուղղեն, բայց յանկարծ կը կենան։

Մէկ խօսքով, աւազի վրայ հիմնուած է Թուրք «հանրապետական» իշխանութիւնը, առանձնապէս այդ նահանգներուն մէջ. մանաւանդ որ, քրտական շարժումն ալ նոր ճեղքեր բացաւ։ Ոչինչ կ'ապացուցանեն տեղական պաշտօնեաներու կողմէ շարադրուած եւ Էնկիւրի քաշուած հեռագիրները։ Թուրք մամուլին բանեցուցած լեզուն աւելի շատ բան կ'ըսէ իրական կացութեան մասին, քան այդ հեռագիրներն ու հանրագրութիւնները։ Այսօր, աւելի քան երբեք զօրաւոր է կոտրել-թափելու ձգտումը։ Անկախութեան դատարանները շոգեպինդ կը գործեն արդէն, նահանգէ նահանգ, քաղաքէ քաղաք պտտցնելով իրենց սարսափը։ Միայն ա՛յդ պարագան ամէնէն պերճախօս ապացոյցն է տիրող մտահոգութեան։

Պէտք է արդար ըլլալ եւ ընդունիլ թէ խիկապէս նշանակալից են Էնկիւրիի արդիացման փորձերը, սուլթան-խալիֆայութեան ջնջումէն մինչեւ ֆէսին հանդիսաւոր թաղումը։ Բայց, այդ բոլոր ձեռնարկները դերասանական կը դառնան, երբ թեթեւ ակնարկ մը նետենք ներքին ճակատին վրայ։ Արտաքին բոլոր արդուզարդին, մնգոյրին եւ շպարին տակէն՝ կոպիտ գիծերով կը ցցուի, նորէն, Թուրքիոյ հին դիմագիծը, բարբարոս, աւերիչ եւ անյագ։ Եւ ա՛յս է որ, վերջը-վերջը ամլութեան պիտի դատապարտէ արդիացման բոլոր ջանքերը, եւ պիտի փութացնէ վերջնական քայքայումը։ Այս վտանգին գիտակցութիւնն է որ կը մղէ Էնկիւրին յախուռն ճիգ մը փորձել Մուսուլի ճակատին վրայ եւ լռութեան դատապարտել ներքին խլրտումները, Թնդանօթի որոտման մէջ։ Մուսթաֆա Քէմալ փաշքի գագաթնակէտը հասաւ զինուորական յաղթանակներով. եւ անոնց շնորհիւ է որ այսօր կ'իշխէ իբրեւ դիկտատոր։ Առանց այդ հմայքին եւ իր ուժեղ բանակին, դժուար թէ կարելի ըլլար սանձել դժգոհութեան յարաճուն ալիքը, որ կ'երկարի Պոլսէն մինչեւ Էրզրում եւ Ատանա, նոր Թուրքիոյ լայնքին և երկայնքին։ Վտանգը աւելի ակներեւ է անոր համար որ, հացի խնդիրն ալ կը պահէ իր րութիւնը, հակառակ բոլոր աւետիսներուն։ Թուրք պաշտօնեաներու անհամար բանակ մը անօթի է նորէն, ինչպէս երէկ։ Կ'ուտեն եւ կը վայելեն անոնք որ կրցեր են հաճոյանալ օրուան վարիչներուն։ Միւս կողմէ, տնտեսական տագնապը կը սաստկանայ ամէնէն բանուկ նահանգներուն մէջ։ Երեք տարի առաջ համաժողով մը կազմուեցաւ, որոշումներ տրուեցան, եւ սակայն, Իզմիրը գերեզմանէ մը տարբերութիւն չունի այսօր, իրենց իսկ խոստովանութեամբ։

Այսպէս կամ այնպէս, քանի կ'երթայ, կը խճճուի Թրքական թնճուկը։ Աւելորդ է գուշակութիւններ ընել։ Կը բաւէ միայն դիտել։

Շ.

ՄԱՄՈՒԼ

ԳԱՐՇԵԼԻ ՔՍՈՒԹԻՒՆԸ

Մեր վերջին խմբագրականով ուշադրութիւն հրաւիրած էինք այն գարշելի խաչակրութեան վրայ, զոր կը մղեն Երեւանի, Թիֆլիսի եւ Բագուի հայ թերթերը, հաւատացնելու թէ «Դաշնակ»ները կամաւորական խումբեր կը կազմեն Մարոքի եւ Սուրիոյ մէջ, «ընդդէմ ազատութեան համար անհաւասար կռուի ելած արեւելեան ժողովուրդների»։ Մենք այս մասին արտայայտուեցանք ոչ այնքան հրէշային սուտ մը երեւան հանելու, որքան անոր զարհուրելի հետեւանքները պարզելու համար։ Որովհետեւ, այսպէս կամ այնպէս, այդ հրատարակութիւնները կը թարգմանուին, կը կարդացուին, եւ կը սրեն արդէն իսկ դիւրագրգիռ միտքերն ու կիրքերը, մասնաւորապէս Սուրիոյ մէջ։

Պէյրութի «Նոր Փիւնիկ»ը, խօսելով այս միեւնոյն զրպարտութեան վրայ, կը գրէ.—

«Ահա ձեզի հրապարակային սուտ մը, որուն տակ թաղնուած է բացառապէս վնասելու ոճրածին ցանկութիւնը։ Պօլշեւիկ թերթը կը կրկնէ ճիշտ այն, զոր իրմէ առաջ, դիտումնաւոր կերպով ըսեր են Թուրք թերթերը։ Այսինքն ցոյց տալ հայ գաղթականը թշնամի՝ Արեւելքի իսլամ ժողովուրդներուն, անոր վրայ հրաւիրելով ըմբոստներու զայրոյթը։

Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը զրպարտելով գոյութիւն չունեցող փաստի մը համար, պօլշեւիկները գիտակցօրէն կը դաւեն Սուրիա ապաստանած հարիւր հազարաւոր Հայերու դէմ։ Ու մայր երկրէն՝ փոխանակ աջակցութեան, Հայաստան ընդունուելու ջերմ խօսքը լսելու, հայ գաղթականը առարկայ է Թուրք ջարդարարին վայել լուտանքներու։»

ՀԱ ԿՑՈՂԻՆ ՇԱՏ ԲԱՐԵՒ

Ամերիկայի «Պայքար»ը (ռամկավար), կը գրէ Նոյեմբեր 19ի խմբագրականին մէջ.

«Իսպառ սխալ է նաեւ այն միտքը թէ հայ ազգին վերջին դժբախտութեանց պատասխանատուն հայ կուսակցութիւններ են, թէ անոնք իրենց յիմարական ու անխորհուրդ ձեռնարկներով պատճառ եղան որ Թուրքիոյ Հայութիւնը իր հայրենի երկրէն արմատախիլ ըլլայ ու կործանի։ Նախ, հայկական խնդիրը ունի իր շատ բարդ պատճառները եւ Թուրքիոյ հայաջինջ քաղաքականութիւնը կուսակցութիւններէն եւ նոյն իսկ Ներսէս Պատրիարքի Այաթէֆանոս եւ Պերլին դիմումէն շատ առաջ սկսած է։ Ասիկա հաստատելու համար պատմական շատ յայտնի ու առատ փաստեր կան։

«Մեր մէջ ալ թերահաւատներ եթէ կան, թող Պատրիարքարանի դիւանատուները, 50ական թուականներէն սկսեալ արձանագրութիւնները, պրպտեն եւ պիտի համոզուին։ Կուսակցութիւնները արդիւնք են այս հայաջինջ քաղաքականութեան դէմ կազմակերպուելու ազգային ինքնապաշտպանութեան բնազդին։»

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՎԵՐՋԻՆ ԽԼՐՏՈՒՄՆԵՐԸ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

Գ. էջին մէջ հրատարակած ենք Էրզրումի եւ Սըվազի վերջին խլրտումներուն մանրամասնութիւնները։

Պոլսոյ վերջին թղթաբերէն հետեւեալ նոր տեղեկութիւնները կը քաղենք.—

Տրապիզոնի մէջ ո եւ է շարժում կամ ցոյց չկայ։ Ցարդ Էրզրումի մէջ 114 հոգի ձերբակալուած են, որոնց երեքը կախաղան հանուած, իսկ երկու-քը տասնական տարի բանտարկութեան դատապարտուած են։ Միւս ձերբակալեալներուն դատավարութիւնը կը շարունակուի։

Րիզէի մէջ կարգ մը մասնակի երեւոյթներ պարզուած են, սակայն ո եւ է շարժում տեղի չէ ունեցած։

Կառավարութիւնը վերոյիշեալ շրջանակներու վիճակն ու ընդհանուր կացութիւնը քննելով, կարգ մը միջոցներ ձեռք պիտի առնէ։

Վարչապետ Ըսմէթ փաշա ներքին գործավարութեան պաշտօնատունը այցելելով, գործավար Ճէմիլ պէյի հետ քննեց Էրզրումի միջադէպին մասին առնուած տեղեկութիւնները։ Միջադէպի ծագումին մասին քննութիւնները յառաջ կը տարուին, զանազան վճիռներ տրուած են 16 հոգիի մասին, որոնց դատավարութիւնը վերջ գտած է։

Հասկցուած է թէ, Էրզրումի միջադէպին ատեն, շրջակայ մէկ երկու կուսակալութիւններու մէջ ալ նմանօրինակ քարոզութիւններ կատարուած են։ Այդ շրջաններուն մէջ եւս Էրզրումի միջադէպին համանման դէպքերու հաւանականութիւն կար, սակայն, կառավարութեան կողմէ ձեռք առնուած միջոցներու շնորհիւ, անոնց առաջքը առնուած է։ Ներկայիս ամէն կողմ կատարեալ հանդարտութիւն կը տիրէ։

⁂ Անկախութեան դատարանը շարունակեց դատավարութիւնը Սըվազի «Մէճլիսի Իտարէ»ի և թաղապետա՛կան ժողովներու անդամներուն, որոնք ամբաստանուած էին Գործավարներու խորհուրդին դէմ անստորագիր եւ կառավարութեան վարիչներուն դէմ գրուած բարբաջանքի գրութեան մեղսակից ըլլալու յանցանքով։

⁂ Անկախութեան դատարանը պտտեր է Սըվազի քաղաքին զանազան մասերն ու շուկան եւ հարցաքններ է գաւառներէն բերուած շատ մը կասկածելի անձեր,

Նորէ՞ն պիտի ռմբակոծեն

Լոնտոնէն քաշուած հեռագրի մը համաձայն, Սուրիոյ ֆրանսական զինուորական իշխանութիւնները իմացուցեր են Դամասկոսի օտար հիւպատոսներուն, թէ թերեւս հարկ ըլլայ նորէն ռմբակոծել քաղաքին զանազան թաղերը, եթէ հրոսախումբեր գան հաստատուին։ Վտանգի պահուն, երեք անգամ թնդանօթ պիտի արձակուի օդին մէջ, իբրեւ ազդանշան։

⁂ Հալէպէն եւ Դամասկոսէն պատուիրակութիւններ հասած են Պէյրութ՝ տեղին բնակչութեանց բաղձանքները ներկայացնելու համար նոր մարզպանին։

⁂ Պէյրութէն կը հեռագրեն թէ Դամասկոսի ամերիկեան հիւպատոսը հրահանգ առած է իր կառավարութենէն՝ ամէն վայրկեան պատրաստ ըլլալ եւ հպատակները հեռացնել, եթէ Ֆրանսացիները որոշեն նորէն ռմբակոծել քաղաքը։ Օդանաւեր կը հսկեն քաղաքին վրայ. հրասայլեր եւ զրահապատ շոգեկառքեր պատրաստ են կրակ տեղալու որ եւ խումբի վրայ որ կը մօտենայ ապստամբներուն։

⁂ «Շիքակօ Թրիպիւն»ի մասնաւոր թղթակիցը կը հեռագրէ Պէյրութէն.— Հասպայա անդադար կը ռմբակոծուի։ Տիւրզիներու այս միջնաբերդը ա՛լ չի կրնար դիմանալ։ Կ'ըսուի թէ Սէյտ Աթրաշի ուժերը ատրճանաբար դէպի Հերմօն լեռը կը քաշուին, լքելով Լիբանանի Տիւրզիները։ Դեկտ. 1ին խուճապ մը ծագեցաւ Դամասկոսի մէջ, երբ տեղացի աւազակներ յարձակեցան պահականոցներուն վրայ։ Ութ ոստիկաններ փախան, ձգելով հրացաններ և ռազմամթերք։

Խումբ մը Տիւրզի երեւելիներ յայտարարութիւն մը հրատարակելով, կը պարզեն իրենց ազգային նպատակները։ Այս յայտարարութիւնն ալ կը հաստատէ թէ Դամասկոսի շարժման պետերէն Պաքրի ինքզինքը նախագահ հռչակած է առժամեայ կառավարութեան։

Ֆրանսացիները առջի օր սկսան պաշարել 2000 Տիւրզիներ, որոնք վճռած են կռուիլ մինչեւ վերջին ռազմիկին ոչնչացումը, ինչպէս կը հաղորդէ անգլիացի փախստական կին մը որ Հասպայա կը գտնուէր։ Վերջերս զինուորական խորհուրդ մը տեղի ունեցեր է, բո-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՄԵՐ ՄԷՋ ԱԼ ՉԿԱ՞Յ ԼՈՒԾԱԹԹԻ ՄԸ.

Ընդհ. պատերազմը, շատ մը աւերներու եւ թշուառութիւններու շարքին, իր ետին ձգեց նաեւ անհամար որբերու բազմութիւն մը, որ կրնայ համարուիլ գերագոյն դժբախտութիւնը: Բոլոր ազգերը, իրենց պետական եւ անհատական ուժերով, իրենց լաւագոյնը ըրին, այս դժբախտ բազմութիւնները՝ սրբազան նպատակի մը համար ինկած քաջորդիներու այս թանկագին կորիւնները՝ պատշաճօրէն խնամելու եւ մանաւանդ զանոնք իրենց ազգային շահերուն համեմատ դաստիարակելու համար:

Պատերազմը, ինչպէս միշտ, այս անգամ ալ իր մեծագոյն հարուածը տուած էր շինական դասակարգին: Քաղքենի դասը որեւէ ձեւով կը փրկուէր կամ նուազ կը հարուածուէր պատերազմի մոլոքէն: Իր պարտականութեան գիտակցութիւնը ունի, նոյնիսկ բնազդօրէն, շինական դասակարգը, որ պատերազմի առաջին փողին, հրացանը շալկած՝ կը վազէ սահման, պաշտպանելու համար իր հայրենիքը:

Ընդհ. պատերազմը, ինչպէս բոլոր ազգերու, Իտալիոյ ալ ձգեց 355.370 որբեր, որոնցմէ մօտ հարիւրին 70ը՝ 221.232 որբեր՝ կը պատկանէին շինական դասակարգին:

Մինչ մէկ կողմէ իտալական կառավարութիւնը իր կարելին կ'ընէր որբերու այս բանակը խնամելու համար, անդին ալ զօրաւոր անհատականութիւններ հրապարակ կ'իջնէին, իրենց անհատական ջանքերով սփոփելու համար այս համատարած թշուառութիւնը:

Խոշոր դէմք մը՝ Լուիճի Լուծաթթի, կը կազմէր ազգային խնամատարութիւն մը (Opera Nazionale) պատերազմի մէջ մեռնող գեղացիներու որբերուն համար, նպատակ ունենալով մէկ կողմէ «որբերու աչքերուն առջեւ պանծացնել ազնուականութիւնը այն արհեստին, զոր իրենց հայրերը կը կիրարկէին իրենց կենդանութեանը, եւ միւս կողմէ «կազմել փոքր հողատէրներու փաղանգ մը՝ իրենց հայրերուն նման նուիրուած խաղաղ աշխատանքի մը:»

Որբերուն մեծագոյն մասը 7էն 11 տարեկան էր. 11—18 տարեկանները քիչ էին: «Օփէրա Նացիօնալէ»ին հետապնդած նպատակն էր 8էն 11 տարեկան փոքր որբերը օժտել երկրագործութեան գործնական գիտելիքներով եւ միեւնոյն ժամանակ դիւրացնել երկրագործական բարձրագոյն դաստիարակութիւնը՝ 12էն 18 տարեկան որբերուն:

«Օփէրա Նացիօնալէ»ն իր նպատակին կը հասնէր հետեւեալ կերպով.—

1. Կը հաստատէր գործնական կրթութեան առժամեայ դասընթացքներ, կազմելու համար երկրագործներ, որոնք քաջաբար գիտնային պատուաստել եւ յօտել ծառերը, բուծանել շերամորդ, կթել կովերը եւ սորվիլ մեղուաբուծութիւն եւ հաւաբուծութիւն:

2. Կը հաստատէր աշկերտութեան կեդրոններ երկրագործական հաստատութիւններու մէջ, կազմելու համար պարտիզպաններ, պանրագործներ, անասնաբոյծներ եւ մշակներ:

3. Կը հիմնէր երկրագործական գաղութներ:

Քիչ ժամանակուան մէջ Լուծաթթի կը հասնէր իր նպատակին եւ կը յաջողէր որբին սիրցնել հողը եւ օգնել անոր, կատարելագործելու համար իր նոր արհեստը:

«Օփէրա Նասիօնալէ»ին կատարած հայրենանուէր փառաւոր գործը կ'արժանանար պետական լայն աջակցութեան եւ սուրիշ միութիւններ եւ ընկերակցութիւններ ալ կը հետեւէին իր գործին, հիմնելով համանման հաստատութիւններ:

«Օփէրա Նացիօնալէ»ի օգնութեամբ, այսօր Իտալիոյ մէջ հաստատուած երկրագործական գաղութներու թիւը կը հասնի 40ի, հողի, շէնքի եւ այլնի ստացուածքներու, 15.000.000 լիրի արժէքով եւ տարեկան 3.000.000 լիրի եկամուտով:

Հետզհետէ նոր գաղութներ կազմուելու վրայ են:

Այս երկրագործական գաղութները, ուրիշ տեսակէտէ մըն ալ ունին իրենց մասնաւոր արժէքը: Համանման տիպար հաստատութիւններ ցանցառ ըլլալով հարաւային Իտալիոյ մէջ, անոնք կոչուած են զարգացնելու իտալական երկրագործութիւնը:

Որբերը՝ երկրագործական գաղութներու մէջ կը մնան մինչեւ իրենց 18 տարիքը եւ անկէ յետոյ իրենց հող, բնակարան եւ լծկան կենդանի տրամադրուելով, կը դառնան փոքր հողատէրներ:

Կան 50ական, 60ական հոգինոց երկրագործական մասնաւոր գաղութներ, որոնց բոլոր որբերը յատկացուած են երկրագործական բարձրագոյն կրթութեան:

*
* *

Անցնելով մեր հարազատներուն հոգածութեան եւ դաստիարակութեան հարցերուն, այս մասին այնքան բան գրուեցաւ որ մարդ կը տատամսի գրիչը շարժելու, վախնալով կրկնութիւններէ:

Բայց սա ճշմարիտ է թէ՝ Թուրքիոյ մէջ հայ գիւղն ու գիւղացին ոչ եւս են:

Ճշմարիտ է նաեւ թէ՝ մեր որբերուն համար ալ իտալականին նման կազմակերպութիւն մը պէտք է, լաւագոյն կերպով ապահովելու համար մեր ազգային շահերը:

Ճիշդ է նաեւ թէ՝ մինչեւ հիմա այս ուղղութեամբ եղած կարկտան ձեռնարկները կրցած են փրկել շատ քիչեր, իսկ ամբողջ բազմութիւններ մնացած են անխնամ եւ թափառական:

Մեր հարազատները՝ յարդի շիւղերու նման՝ չորս հովերուն յանձնուած եւ հորիզոնէ հորիզոն, երկրէ երկիր տարտղնուած են:

Ոչ ոք գիտէ մեր որբերուն ճշգրիտ վիճակագրութիւնը:

Բայց գործի եւ գործելու ժամանակը դեռ անցած չէ:

Ամէն մարդ պէտք է գլուխը դուրս հանէ իր պատեանէն: «Իմ պարտականութիւնս կատարած եմ» ըսելով անկիւն մը քաշուածներ, թող իջնեն հրապարակ: Հասարակ բաներ չեն որ կը պահանջուին: Պարտականութիւնը այն ատեն կատարած կ'ըլլայ մարդ, երբ ըրած է իր լաւագոյնը:

Այսպիսի կազմակերպութեան մը մարմին տալու համար պետսութե՞ր կը պակսին մեզի: Երբեք:

Մեզի պակսածն է Լուծաթթիի նման զօրաւոր անհատականութիւն մը, որ իր բոլոր ուժերը տրամադրելով նետուէր առաջ:

Չկա՞յ հայ Լուծաթթի մը, որ իտալացի անվեհեր գործիչին հայրենասիրական հոյակապ գործին մէկ մանրանկարը պարգեւէր մեր ժողովուրդին:

ՍԵՊՈՒՀ ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ
Աղեքսանդրիա

ՉԵԽԱԿԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Կ'ԱՆԱՐԳԵՆ, ՅԵՏՈՅ Կ'ԸՆՏՐԵՆ

Ընդհանրապէս այն կարծիքը կը տիրէ թէ Եւրոպայի մէջ ընտրական պայքարները տարբեր ձեւով կը տարուին: Այդ բանը յաճախ կը բացատրուի եւրոպական ժողովուրդներու մտաւոր մակարդակի բարձրութեամբ:

Դժբախտաբար թէ բարեբախտաբար, այդ ձեւի նախընտրական պայքարի մէջ ականատես եղայ Չեխօ Սլավաքիոյ մէջ:

Առաջին բանը, որ զարմացուց զիս, կուսակցութիւններու բազմութիւնն էր: Որպէս զի անուններով ընթերցողները չձանձրացնեմ, ըսեմ միայն որ իրենց ընտրական ցուցակներով հրապարակ էին եկեր 28 կուսակցութիւններ, ոչ աւելի եւ ոչ պակաս. չհաշուելով թիւրիմացութեամբ դուրս մնացած խմբակցութիւնները, որոնք ժամանակին չէին հասցուցած իրենց ցուցակները, ինչպէս եւ լեգէոնականները եւ փաշիստները:

Այս բոլոր կուսակցութիւններն ալ, որոնց բազմութիւնը կարգ մը բարեկամներ կը վերագրէին չեխ ժողովրդին առանձնայատուկ «սպորտ»ի բնազդին, ոչ մէկ տարբերութիւն ունէին իմ մինչեւ այժմ գիտցած կուսակցութիւններէս: Իսկ անոնց ընտրական պայքարի ձեւը ոչ միայն մեզի ծանօթ մեթոտներէն ետ չմնաց, այլ եւ քիչ մըն ալ առաջ գնաց:

Այդ ընտրութիւններու ընթացքին ես առաջին անգամ իմացայ, թէ չեխ նախարարները եւ ազգային գործիչները բոլորն ալ գողեր են եւ կաշառակերներ, թէ չեխ Ազգային Դեմոկրատներու առաջնորդ Կրամարժը, Աւստրիացիներու կողմէ մահուան էր դատապարտուած անոր համար, որ ուզեր էր հայրենիքը եւ ժողովուրդը ծախել այդ նոյն Աւստրիացիներուն. թէ Սրբանսկի հայրը, իր Սրբանսկի որդին (երկուքն ալ թեկնածուներ) զինուորական ծառայութենէ ազատելու համար, ազիրսագիր գրած էր Աւստրիոյ կայսեր, որով եւ դաւաճանած էր իր ժողովուրդին. թէ վարչապետ Անտ. Շւեհլան (հողագործականներու առաջնորդ) մէկ միլիոն քրոն կաշառք է ստացած յայտնի Բատեա ցունէն, պետական պաշտօններէն աժան գնով կաշի տալու համար. թէ չեխ կոմունիստները ոչ միայն սովորական մարդասպաններ են, ինչպէս ընդունուած է կարծել, այլ եւ երեխայասպաններ, որովհետեւ Ռուսաստանէն ստացեր են մէկ միլիոն քրոն, որով պատճառ են դարձեր 5000 ռուս մանուկներու սովահարութեան, եւայլն:

Այս բոլորը իմ վրայ շա՜տ ճնշող տպաւորութիւն գործեցին առաջին օրերը: Ինձ կը թուէր թէ կը գտնուիմ մարդասպաններու եւ գողերու կախաղանական շրջանակի մը մէջ, որովհետեւ ամբողջ Չեխիայի մէջ, բացի թերեւս Նախագահ Մասարիկէն, ուրիշ մարդ կամ խմբակցութիւն չտեսայ, որ ոճիր գործած չըլլար: Ցետոյ միայն պարզուեցաւ, որ «ժողովուրդը Աւստրիային ծախող» Կրամարժով իսկապէս իրաւունք ունին պարծենալու Չեխերը: Այս բոլոր հարայ-հրոցները աւելորդ են եղեր, որովհետեւ ոչ ոք չհամոզուեցաւ մէկուն գող կամ միւսին դաւաճան ըլլալու մասին: Չեխ ժողովուրդը հանգիստ սրտով եւ վճռական կամքով մօտեցաւ ընտրատուփերուն եւ տուաւ իր քուէները անոր որուն պիտի տար: Հակառակ բոլոր ջանքերուս, չյաջողեցայ մինչեւ անգամ 60 տարեկան պառաւ տանտիրուհիս համոզել, որ փոխանակ դաւաճան Կրամարժին ձայն տալու՝ տայ Պենեշին:

Եւ պէտք էր տեսնել, թէ ինչպէս այդ ժողովուրդը իր քուէն տալէ յետոյ, հազարներով հաւաքուած փողոցներուն մէջ, գլխաւորապէս Վացլաւի հրապարակը, մինչեւ ուշ գիշեր, անձրեւի ու ցեխի մէջ, կը սպասէր արդիւնքին, առանց գարեջուր խմելու, — բան մը որ անսպասելի է Չեխին համար:

Վերջապէս սկսան աշխատիլ անթել հեռագիրները եւ հեռախօսները, որոնք կը հաղորդէին ընտրութեանց արդիւնքը: Ելեկտրականացած ժողովուրդը կարծես կը կլանէր ամէն մէկ թիւ: Մարդոց դիմագծերէն եւ շարժումներէն կարելի էր հասկնալ այս կամ այն կուսակցութեան պատկանիլը: Բոլոր շարժանկարներու եւ խմբագրութիւններու առջեւ դրուած կտաւները իրարու ետեւէ կուտային շարանը թիւերու, իւրաքանչիւր ընտրական շրջանը առանձին: Առտուն արդէն բոլորիս համար պարզ էր արդիւնքը:

Ընտրութիւններուն մասնակցող 28 կուսակցութիւնները ըստ իրենց ստացած քուէներու կարելի է բաժնել երեք դասի. Ա.— Յաղթողներ, Բ.— Պարտուածներ եւ Գ.— Նոյնութեամբ մնացածներ: Առաջին դասուն մէջ իր ստացած քուէներով առաջին տեղը կը բռնէ հողագործական՝ հանրապետական կուսակցութիւնը, (մօտ մէկ միլիոն քուէ): Նախկին Խորհրդարանի մէջ իր ունեցած ներկայացուցիչները այժմ հարիւրին 40 աւելցած են, ինչ որ կը համարուի խոշոր յաղթանակ: Երկրորդ տեղը կը բռնէ չեխ կոմունիստ կուսակցութիւնը (900.000 ձայն): Բոլոր ընդդիմադիր ընտրողները ինչպէս եւ գերմանացիները, Մաճարները եւ Կարպատօ-Ռուսները իրենց ձայներու մեծ մասը առեր էին անոնց: Յաղթողներուն մէջ են կղերականները եւ նորակազմ մանր սեփականատէրերու (Ժիվնոստենսկի) կուսակցութիւնը, որոնք բոլորն ալ իրենց քուէները շահեր են ի հաշիւ Սոցիալ-Դեմոկրատներու եւ Ազգային Դեմոկրատներու (երկրորդ, պարտուածներու դաս): 1920ի ընտրութիւններուն 1.600.000 ձայն շահող Սոցիալ-Դեմոկրատ կուսակցութիւնը այս ընտրութիւններուն հազիւ կրցաւ հաւաքել 500.000 քուէ, իր տեղը տալով կոմունիստներուն: Պարտուած են այս անգամ եւ Ազգային Դեմոկրատները:

Երրորդ դասուն մէջ է չեխ ընկերվարական կուսակցութիւնը, որուն առաջնորդները կը համարուին Դր. Կլոֆաչը եւ Պենեշը: Այս կուսակցութիւնը ինչպէս եւ քանի մը ուրիշ կուսակցութիւններ, որոնց կարգին եւ գերման Սոցիալ-Դեմոկրատները եւ Հողագործականները, իրենց ձայները չկորսնցուցին եւ նոյն իսկ աննշան բան մըն ալ շահեցան:

Լ. ՆՈՒՐԵՑԻ

Փրակա

ՀԱՅԵՐԸ ՊԱՂԵՍՏԻՆԻ ՄԷՋ

ԲԱԽՏԱՒՈՐ ԳԱՂՈՒԹ ՄԸ ՈՐ ԿԸ ՔՆԱՆԱՅ

Շնորհիւ տիրող կառավարութեան եւ արաբ տարրին բարեացակամութեան, Պաղեստինի մէջ ալ հաստատուած է տարագիր հայութիւն մը: Վաւերականացիները կ'ուզեն ամէն գնով Հայաստան երթալ, որովհետեւ թէ՛ իրենց հայրենակիցները հոն են, եւ թէ՛ հոն աւելի ձեռնտու պայմաններ կրնան գտնել, իրենց երկրագործական աշխատանքներուն համար:

Բացի տարագիր Հայերէն, կայ նաեւ տեղացի հայութիւնը, որ երկար ժամանակէ ի վեր հաստատուած ըլլալով, կրցած է տնտեսական բաղձալի վիճակի մը տիրանալ: Մեծ մասը կալուածատէր է. շատ քիչեր կան որ հօրենական ժառանգութիւն չունենալով, իրենց աշխատանքով կ'ապրին:

Խօսելով միայն բնիկ Պաղեստացիներու վրայ, ըսեմ թէ անոնք անհետանալու դատապարտուած են, որովհետեւ ամուսնացողներու թիւը շատ ցանցառ է. տարին կամ երկու տարին անգամ մը հազիւ թէ նշանադրութիւն մը կամ պսակ մը: Բնիկ Պաղեստացիներուն մէջ բազմաթիւ են մազ-մօրուքը ճերմկած ամուրիներ, որոնք նիւթապէս ապահով վիճակ ունին, մեծ մասամբ: Իսկ ատոր փոխարէն ընդհակառակը, տարագիրները ամէն շաբաթ պսակ կամ մկրտութիւն եւայլն կ'ունենան. այնպէս որ քառորդ դար յետոյ, Պաղեստացին առանց ժառանգ թողլու անհետացած պիտի ըլլայ, իսկ անոր տեղ պիտի անցնի տարագիր նոր սերունդը:

Պաղեստահայ արդի սերունդը շատ երկչոտ է առեւտրական ասպարէզին մէջ. բացարձակ մեծամասնութեամբ կը նախընտրեն պաշտօնեայ ըլլալ կամ ազատ արհեստներու տիրանալ. ձեռներէցութիւնը կը պակսի: Միջազգեստի հայութիւնը ըլլալով այն բախտաւոր հայ տարրը որ զերծ մնաց տարագրութեան սարսափներէն, (երկիրն ալ շուտով գրաւուեցաւ անգլիական ուժերէն), կրնար հսկայական հարստութիւններու տիրանալ պատերազմի ժամանակ, երբ անգլիական ոսկին ջուրի պէս կը հոսէր: Հրեաները կրցան մեծապէս օգտուիլ, իսկ հայ հարուստը աւելի խոր թաղեց հօրը ժառանգ թողած ոսկին:

Պաղեստահայ երիտասարդութիւնը մտաւորական կեանքի մէջ ալ ողորմելի է: Մեծ մասը աշակերտած է նախակրթարանը եւ անով գոհացած, իսկ քանի մը բախտաւորներ գացած են Հնդկաստան, Պէյրութ կամ Պոլիս: Այս վերջինները ալ գրեթէ առաւելութիւն մը ունեցած չեն նախորդներէն, նոր շունչ մը, նոր ոգի մը չեն բերած իրենց հետ, թարմացնելու համար միջավայրը: Ազգային մաքուր դաստիարակութիւն չունին: Հանրային կեանք բնաւ չեն ունեցած եւ կուսակցութիւններէն կը խորշին ինչպէս վիշապէ:

Պաղեստինի հայութիւնը խառնուրդ կը դնէ տեղացիի և ոչ-տեղացիի միջեւ, եւ չուզեր որ ազգային ժողովներու մէջ տարագիրները իրենց ձայնը ունենան: Նախանցեալ տարի մեծ ճիգերով հազիւ կարելի եղաւ ազգային զաւառական ժողովին մէջ հինգ ձայն ու-

նենալ, որ մինչեւ հիմա վէճի առարկայ է։ Խուլ տարրեր կ'աշխատին չեղեալ համարել այդ ընտրութիւնը, եւ տարագրութիւնը զրկել իր օրինաւոր իրաւունքէն։ Այս իսկ պատճառով, շարունակ ուսումնական խորհրդի անդամ կանչուած են այնպիսի տիպարներ, որոնք ոչ իրենց գործին գիտակցութիւնն ունին, ո՛չ ալ տարրական բարեխղճութիւն. եթէ երբեմն գտնուած են բացառիկ անհատներ, անոնք ալ սաուլի կեանք ունեցած են։

Պաղտատը ունի նախակրթարան մը, յարակից մանկապարտէզով եւ շուրջ 300 երկսեռ աշակերտներ, որոնց մեծամասնութիւնը տարագիր։ Դպրոցը հինգ-վեց տարիէ ի վեր տակաւին իր որոշ ծրագիր-կանոնագիրը չունի եւ այս ժամանակաշրջանին 6-7 տնօրէններ եւ աւագ-ուսուցիչներ փոխած են։ Երբեմն պատահած է որ մէկ տարուան մէջ երեք հատ փոխուած է Ուսումն. Խորհուրդը ուսուցչին հետ կը վարուի այնպէս ինչպէս իր ծառային:

Այսպէս ամէն տարի նոր Ուսումն. Խորհուրդ, նոր ծրագիր ու նոր տնօրէն։ Այս տարի ալ ուզեցին դպրոցը նոր շաւղի մը վրայ դնել, եւ անոր ծրագիրը յարմարցնել միջավայրին։ Կազմուեցաւ Ուսումնական Խորհուրդ մը հինգ անդամէ։ Ուսումնական Խորհուրդէն զատ կազմուեցաւ խորհրդականներու եւ խնամակալուհիներու տասնըհինգ հոգինոց խումբ մը որ ծրագիր-կանոնագիր պիտի մշակէր։ Քանի մը ամսուան անկանոն ժողովներէ յետոյ, ցրուեցան առանց որոշ եզրակացութեան մը յանգելու, եւ դպրոցը դարձեալ մնաց հոն ուր որ էր, թերեւս քայլ մըն ալ ետ, որովհետեւ արաբ եւ օտար ուսուցիչներ լեցուցին դպրոցէն ներս։ Ինչ որ Քէմալը կը պահանջէ Թուրքիոյ ոչ-իսլամ վարժարաններէն, Պաղտատի մէջ արդէն իրականացած է Հայերու ձեռքով։ Ուսումնական Խորհուրդի հինգ անդամներէն երեքը հրաժարած են. իսկ երկուքը կը շարունակեն յամառօրէն, առանց որ եւ է իրաւունքի կամ գործէ հասկնալու։

Դպրոցի շէնքը աւելի յարմարութիւն ունի մառան ըլլալու. ձմեռը մութ եւ խոնաւ. չկայ նոյն իսկ փախած գետինը։ Ուսումնական Խորհուրդին, անդամները որոնք զաւակ չունին հոն, աւելի շատ կը մտածեն իրենց շունը ձմրան ցուրտէն պաշտպանելու, քան մատաղ սերունդին վրայ։

Պաղտատցիները ձեռք ձեռքի տալով կրնան աւելի մեծ եւ օգտաւէտ շէնք մը կառուցանել Միջագետքի կեդրոնին մէջ և ունենալ բարձրագոյն վարժարան մը։ Արաբները հսկայաքայլ կը յառաջանան, ամէն տարի նոր դպրոցներ կը բանան. իսկ Հայերը կը մնան հոն ուր էին 10—20 տարի առաջ։ Հայկական դպրոցը հարուստ է կալուածներով, եւ եթէ բարեխիղճ մատակարարութիւն ըլլայ, առաջացուած բարձրագոյն վարժարանը դիւրութեամբ կը բացուի։

Պաղտատ ԵՓՐԱՏ

Լօուէլէն (Լուսաւ) կը գրեն մեզի.-

Լօուէլի մէջ ալ կազմուած է Հ. Յ. Դ. խումբ մը, որ քիչ ատենէն բաւական անդամներ ունեցաւ։ Խումբը Նոյ. 29ին տօնեց «Դաշնակցութեան Օրը»։ Հանդէսը բացուեցաւ «Մշակ Բանուորով»։ Նախագահ ընկ. Գաբրիէլեան պարզեց Դաշնակցութեան 35 տարուան գործունէութիւնը և անհամար զոհաբերութիւնները։

Եղան նաեւ յաջող արտասանութիւններ։ Ընկ. Գ. Գաբրիկեան թուեց և փառաբանեց դաշնակցական մտաւորականները, և հրաւիրեց ժողովուրդը երթալ անոնց գծած ճանապարհէն։ Հանդէսը փակուեցաւ ընկ. Ե. Եայլըեանի բանախօսութեամբ։ Ներկաները բաժնուեցան գոհ տպաւորութեամբ։ Վ.

ԷՐԶՐՈՒՄԻ ԵՒ ՍԸՎԱԶԻ ԽԼՐՏՈՒՄՆԵՐԸ

ՅՈՒԶՈՒՄԸ ՉԷ ՀԱՆԴԱՐՏԱԾ ԴԵՌ

Պոլսոյ վերջին թղթաբերը ուշագրաւ մանրամասնութիւններ կը հաղորդէ Էրզրումի եւ Սըվազի խլրտումներու մասին, որոնց առաջին լուրերը տուինք օրը օրին։ Ինչպէս հաղորդեց հեռագիրը, արդէն մահապատիժներ ալ տրուած եւ գործադրուած են։

Սըվազի «Գըզըլ Ըրմաք» թերթը կը գրէ.—

— «Նոյեմբեր 14ի Շաբաթ օրը գործուած վատութիւն մը, խիստ մեծ յուզումի մատնեց Սըվազի մաքուր ժողովուրդը։ Ստորին սրիկայ մը քուրջի կտոր մը փակցուցած է Թաշ Խանի պատին վրայ. այդ վատ արարքը այնքան անպատիւ է որ, չէ համարձակած թուղթին տակ իր ստորագրութիւնը դնել։ Այդ թշուառականը պոռնիկներու նման ուզած է ինքզինքը ծածկել։ Հանրապետական կառավարութեան առողջ ուշիմութիւնը այդ անպատիւը երեւան հանելով, անոր գոյութիւնը մէջտեղէն պիտի վերցնէ»։

Իսկ Անատոլուի հեռագրական Գործակալութիւնը կը հեռագրէ Սըվազէն, Նոյեմբեր 26 թուականով.

— Սըվազի բոլոր մուխթարները անկախութեան դատարանին յանձնուած էին, որովհետեւ չէին հպատակած Գործավարներու Խորհուրդի որոշումին եւ անոնց այս ընթացքին եւ Թաշ Խանի պատին փակցուած քուրջի կտորին պարունակութեան միջեւ նմանութիւն մը տեսնուած էր։ Այսօրուան դատավարութեան ընթացքին հասկցուած ըլլալով որ, անոնք գլխարկի գործածութիւնը յետաձգած են ոչ թէ մասնաւոր նպատակով, այլ պարզապէս ազգարարութեան ձեւին պատճառով, ասկէ զատ հաստատուած ըլլալով նաեւ որ, անոնք ո և է յարաբերութիւն չունին քուրջին պարունակութեան հետ, դատարանը որոշեց բոլորն ալ անպարտ արձակել։

Թուրք մամուլը յայտնապէս գրգռուած է այս նոր դէպքերուն առթիւ։ «Վագըթ» խմբագրականի մը մէջ կը գրէ.

— «Թէեւ մուխթարները ազատ ձգուած են, բայց «եաֆթա»ներուն փակցուիլը կ'ապացուցանէ թէ տակաւին գրգռութիւններ կան այդ կողմերը։ Կարելի չէ անտարբերութեամբ դիտել այս նշանները։ Կառավարութիւնը անշուշտ աւելի պիտի սաստկացնէ միջոցները։ Պէտք է վերջ տալ այն գրգռութեանց զորս կը կատարեն խռովարարները, պատրուակ բռնելով պաշտօնեաներու գլխարկ դնելը»։

«Ճիւմհուրիյէթ», Էնկիւրիի պաշտական օրգանը, խօսելով Էրզրումի դէպքին վրայ, կը գրէ.

— «Բարեշրջութեան թշնամի հին գլուխները պէտք է գիտնան թէ, հանրապետութիւնը բնաւ վախ չունի այս տեսակ անձերէ, որ հաւի չափ ալ խելք չունին։ Առաւաւելն հազարներով կրնան համրուիլ դաւաճան և անխիղճ անձերը, ըլլան անոնք հաճի, հօճա, սօֆթա, տէքքէպէյի կամ պղտոր ձուկի որսորդ եւ օտարի ձեռք գործիք դարձողներ։ Բայց անդին կայ հարիւր հազարներու զանգուածը, որ իր զօրքով զրահած է, եւ որուն կը պատկանի հանրապետութիւնը։

Էրզրումի անմիտները, ինչպէս նաեւ ուրիշներ որ հաւանաբար տարբեր տեղեր ալ կը գտնուին, պէտք է գիտնան թէ Թուրքիա չի կրնար կլլուելիք պատրաստ պատառ ըլլալ քանի մը հազար գատըրի սօֆթաի։»

Ուրիշ խմբագրականի մը մէջ, Թուրք թերթը կը կասկածի թէ օտար ազդեցութիւն կայ այս դէպքին մէջ։ «Անգլիական քաղաքականութիւնը ոճիրներու հաւաքածոյ մըն է. սատանան անգամ չի կրնար խելք հասցնել անգլիական մեքենայութեանց։ Անոնք որ կը հակառակին գլխարկի գործածութեան, «մէտրէսէ»ներու փակման և վերջապէս ամէն նորութեան, կ'ուզեն ոչ թէ այսօր ու վաղը, այլ երէկն ու առջի օրը, բայց անցեալը մահ է եւ գերեզման։ Թուրք ազգը չի կրնար հանդուրժել որ երկնային ազդեցութիւններ խառնուին իր գործերուն։ Լինել թէ չլինելու խնդիր է այս։»

ԾԱՆՐ ՏԱԳՆԱՊ ԻԶՄԻՐԻ ՄԷՋ

«Թուրք Իլի» եւ «Իգտամ» թերթերը դառնօրէն կը գանգատին թէ Իզմիրը ծանր տագնապ մը կ'անցընէ, առեւտրական տեսակէտով։

«Առեւտուրը կեցած է եւ առեւտրականներուն գանգատները վճռական ճշմարտութիւն մը պարզելու աստիճանին հասած են։ Մեծ վաճառականէն մինչեւ փոքր նպարավաճառը, ամէն մարդ գործէն կը գանգատի եւ կը զարմանայ որ գործ չկայ, մինչդեռ այս եղանակը գործի ամէնէն փայլուն եղանակը պէտք է ըլլայ։

«Այս տագնապին պատճառը այն է որ լաւ կազմակերպուած չենք տնտեսական գետնի վրայ։ Իզմիրի արտածման գլխաւոր նիւթերը, խաղող, թուզ, բամպակ եւ ծխախոտ, այս տարի ինչ ձախողութեան որ ենթարկուեցան, բոլորը անկազմակերպութեան երեւոյթ է։ Պէտք է երկրին մէջ սպառման վայրեր գտնել խաղողի եւ թուզի համար, զէնքի տակ գտնուող զինուորին թուզ և խաղող տալ շաքարի փոխարէն, գործարան մը հաստատել, բամպակը սպառելու համար։ Այս տարի ծխախոտի յատկացուած աշխատանքը եւ դրամագլուխը եթէ միայն ցորենի եւ ներքին սպառման յատուկ ուրիշ բերքի մը յատկացուած ըլլար, նեղութիւնը այս աստիճանի չէր հասներ։ Բայց ի՛նչ ընել որ եղածը եղած է։ Եւ ամիսներով հողերուն հետ, բնութեան հետ պայքարող ձեռքերը կապուած մնացած են։»

ԿԱՐՄԻՐՆԵՐԸ ԱՆԳԼԻՈՅ ՄԷՋ

Ինչպէս գրած էինք, Անգլիոյ համայնավար կուսակցութեան վարիչներէն 12 հոգի վեց ամիսէն մինչեւ մէկ տարի բանտարկութեան դատապարտուեցան անցեալ շաբթու, իբրեւ խռովարար։

Այս վճիռը բաւական յուզում պատճառած ըլլալով, աշխատաւորականները Դեկտ. 1ին հարցապնդում ուղղեցին խորհրդարանին մէջ։ Վիճաբանութիւնը բացաւ նախորդ վարչապետը, Մակտօնալտ, որ ըսաւ. —«Մենք կը կարծենք թէ այս հետապնդումները կը խախտեն Անգլիոյ աւանդական իրաւունքները՝ խօսքի եւ մամուլի ազատութեան մասին։ Եթէ մարդ մը միջոցներ ձեռք կ'առնէ յեղափոխութիւն մը պայթեցնելու համար, պէտք է հետապնդել. բայց ան կատարելապէս իրաւունք ունի տեսութիւններ պարզելու, յայտնելու թէ պահպանողականները, հարուստները միայն իրենց գործին եկած ատենը կը յարգեն սահմանադրութիւնը» ըսաւ։

Այս յարձակման պատասխանեց Սըր Ճ. Հիքս, Ներքին Նախարարը, որ յայտարարեց.

— «Այս մարդիկը իրենց կարծիքներուն համար չէ որ հետապնդուեցան, այլ որովհետեւ փորձած են յեղափոխութեամբ եւ քաղաքացիական պատերազմով փոփոխել սահմանադրութիւնը։ Անոնք ջանացած են աստիճանաբար տկարացնել կառավարութիւնը և նախապատրաստել ապստամբութիւնը։» Նախարարը այս առթիւ կարդաց կարգ մը փաստաթուղթեր, ապացուցանելու համար թէ Անգլիոյ կարմիրներն ալ կը գործեն Մոսկուայի հրամանով։

Ու իշ թերուղէմ ճառերէ յետոյ, երեսփ. ժողովը 127ի դէմ 351 ձայնով մերժեց Մակտօնալտի բանաձեւը։

ԻՆՉ ԿԸ ՊԱՀԱՆՋԷ ՍՈՒՐԻՈՅ ԿՈՄԻՏԷՆ

Սուրիոյ նոր մարզպանը Եգիպտոս հանդիպելով, տեսակցած էր Սուրիական եւ Լիբանանեան կոմիտէներուն հետ, համաձայնութեան մը գալու համար։ Սկիզբները շատ լաւ էին տրամադրութիւնները, բայց կոմիտէներու ընդհանուր քարտուղարը վեր ին պահուն, Նոյեմբեր 30ի գիշերը, նամակ մը ուղղեց Պ. Ժուվընէլի, կարգ մը պայմաններ դնելով։ Այսպէս, կը պահանջէր ջնջել հոգատարութիւնը եւ ետ քաշել գրաւման բանակը։ Նոր մարզպանը անմիջապէս պատասխանեց նամակով մը.

— «Խորապէս կը ցաւիմ յայտնելու թէ ձեր առաջարկած լուծումը բոլորովին անընդունելի է եւ երբեք չի համապատասխաներ մեր առտուան խօսակցութեան։ Չեմ ուզեր որ մէկ վայրկեան իսկ հաւատաք թէ Ֆրանսա կրնայ թերանալ այն յանձնառութիւններուն մէջ զորս ստանձնած է յիսուն ազգերու առջեւ։ Կը վախնամ որ պատասխանատու մնաք այն դժբախտութեանց եւ թշնամութեանց զորս կրնայ յառաջ բերել ձեր ընթացքը։»

ԹԻՒՐՔՄԱՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՀԱՐԹՈՒԱԾ

Վերջերս պ'ււլ'ար ոստիկանութիւնը սկսած էր հետապնդել, և մինչեւ սահմանագլուխ քշել կարգ մը Հայեր, մասնաւորապէս Ֆիլիպէի մէջ։ Թէ Թուրքերը եւ թէ Յոյները մերժած էին ընդունիլ այդ անբախտները։ Եղած դիմումներուն վրայ, թիւրքմացութիւնը հարթուեր և հետապնդումը դադրեր է։

Վառնայի մէջ ալ, մաքսային տեսչութիւնը որոշած էր իբրեւ օտարահպատակ գործէ հանել 150 հայ բանուորներ, որոնք տարիներէ ի վեր պարկեշտօրէն կ'աշխատէին եւ ընտանիք կը պահեն։ Թեմական յանձնախումբի դիմումին վրայ, մաքսային ընդհ. տնօրէնութիւնը հրահանգած է իրենց գործին մէջ պահել հայ բանուորները, եւ արձակել միայն յանցաւորները, եթէ կան։

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ԴԱՇՆԱԳԻՐԸ

Լոնտոնի մէջ ստորագրուեցան այն ութը դաշնագիրները, որոնք մօտ ամիս մը առաջ խմբագրուած էին Լոքառնոյի մէջ։

Կը նախագահէր Պ. Չէմպըրլէյն, որ թագաւորին կողմէ բարի գալուստ մաղթեց պատուիրակներուն։ Ֆրանսայի կողմէ ստորագրեցին վարչապետ Պ. Պրիան եւ Պ. Պէրթըլօ, Գերմանիոյ կողմէ Պ. Լութէր եւ Պ. Շթրէզէման, Իտալիոյ կողմէ Պ. Շալօյա, Պելճիքայի կողմէ Վանտերվէլտ, Չեխոսլովաքիոյ կողմէ Պ. Պենէշ, Լեհաստանի կողմէ կոմս Սքըրժինսքի։

Ընդունուած սովորութեան համաձայն ստորագրութիւնները դրուեցան իւրաքանչիւր երկրի այբուբենական կարգով, որով ամէնէն առաջ ստորագրեցին գերմանները։

Այս արարողութենէն յետոյ, ճառ մը խօսեցաւ Պ. Չէմպըրլէյն վեր հանելով նշանակութիւնը այդ դաշնագիրներուն, որոնք նոր դարագլուխ մը կը բանան Եւրոպայի պատմութեան մէջ։ Կարգով պատասխանեցին պատուիրակութեանց նախագահները։

Գերման վարչապետ Տօքթ. Լութէր խօսեցաւ գերմաններէն։ «Բոլոր ժողովուրդները, ըսաւ, պէտք է միանան անցեալին մէջ թաղելու համար նախապաշարումներն ու անվստահութիւնը եւ հարթելու համար ապագայի յեղաշրջման ուղին, որուն պէտք է աշխատինք բոլորս։»

Յետոյ Պ. Պրիան խօսք առնելով ըսաւ. «Եւրոպայի ժողովուրդները դարերէ ի վեր յաճախ իրար բախած են ռազմադաշտերու վրայ եւ հոն թողած են իրենց արեան հետ, իրենց ուժերուն լաւագոյնը։ Լոքառնոյի դաշինքները այն ատեն միայն արժէք պիտի ստանան, երբ անոնց շնորհիւ այս ջարդերը չվերսկսին»։

ԻՇԽԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Թաւրիզէն կը գրեն մեզի.

Նոյեմբեր 8ին Լիլաւայի եկեղեցիին բակը, Հ. Յ. Դաշնակցութեան յուշարձանին առջեւ, կատարուեցաւ հանդիսաւոր հոգեհանգիստ, ողբացեալ Իշխան Յ. Արղութեանի յիշատակին։

Ներկայ էին ընկերները եւ խուռն բազմութիւն։

Արարողութիւններէն յետոյ Առաջնորդը խօսք առնելով, պարզեց Իշխան Արղութեանի արժանիքները, անձնուէր եւ յարատեւ գործունէութիւնը։ Խանասորէն (1897) կամաւորական մեծ շարժումներէն (1914—16) մինչեւ Անկախ Հայաստանի կազմութիւնը եւ Թէհրանի դեսպանութեան կոչումը։

Յետոյ խօսեցաւ Հայր Աբրահամը, որ յատկապէս ծանրացաւ ողբացեալ ընկերոջ յեղափոխական գործունէութեան վրայ։

Յուշարձանին առջեւ պատրաստուած էր մահարձան մը որու վրայ դրուած էին պսակներ ընկերներու եւ Թաւրիզի Հայկազեան-Թամարեան դպրոցի կողմէ, ուր երբեմն ուսուցիչ է եղած հանգուցեալ Իշխան Արղութեանը։

Մանչէսդրէն կը գրեն մեզի.—

Նոյ. 27ին Մանչէսթրի Անկլիքան մայր եկեղեցիին մէջ մեծ հանդիսաւորութեամբ կատարուեցաւ հոգեհանգիստ մը, Անգլիոյ Ալեքսանդրա մայր թագուհիին մահուան առթիւ։

Հայ գաղութին կողմէ ներկայ էր Ղեւոնդ Եպս. Դուրեան, որ ընդունուեցաւ մասնաւոր պատիւներով եւ ցաւակցութիւն յայտնեց Մանչէսդրի եպիսկոպոսին։

ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ ԵՒ ԳՈՐԾԱԿԱԼՆԵՐՈՒՆ

Յատկապէս կը խնդրենք մեր բաժանորդներէն եւ գործակալներէն,—

1.— Ուշադրութեամբ, յստակ եւ ճիշտ գրել իրենց հասցէները, (փողոց, քաղաք, նահանգ)։

2.— Դրամ (մանտափոսթ, չէք եւն.) ղրկած ատեն, որոշ եւ ամբողջ գրել միայն խմբագրին անունը, Schavarsch Missakian.

3.— Չսպասել մասնաւոր ազդարարութեան, բաժնեգինները ղրկելու համար։

4.— Որոշ գրել «Կը փնտռուի» բաժնին յատուկ ազդերը (անուն մականուն, փնտռողի հասցէ)։

լոր լուրերը կը հաստատեն թէ Տիւրզիները անձնատուութիւն կը գործեն։ Փախուստի մէկ ճամբան Պաղեստին տանող հովիտն է, ուրուն ծայրը Անգլիացիները կ'երեւան. այնպէս որ, Տիւրզիները մուրճին եւ սալին մէջտեղ պիտի մնան։

Ուրիշ հեռագրի մը համաձայն, քաղաքին ընդհանուր երեւոյթը սովորական է, բայց հրոսախումբեր կը շարունակեն ասպատակել բոլորտիքը։ Տիւրզիները գրաւած են Հասպէյան եւ մերձակայ գիւղերը։ Հաւրանի մէջ, Տիւրզիներուն ձեռքն է Սանամայն։ Հաւրանցիները կը դիմադրեն։

⁂ Նոր մարդպանը Պէյրութ հասաւ առջի օր և ընդունուեցաւ զինուորական եւ քաղաքային իշխանութեանց և հոգեւոր պետերուն կողմէ։ Առաջին օրն իսկ աչքէ անցուց զինուորները։

Նոր տուրքեր, նոր թղթադրամ

Պ. Պուանի դահլիճը առջի օր ներկայացաւ Խորհրդարանին առջև և կարդաց նախարարական յայտարարութիւնը, որուն գլխաւոր գիծը կը կազմէր ելմտական կացութեան բարւոքումը։ Ատոր համար կառավարութիւնը կը պահանջէ «առժամեայ դիւրութիւններ», այսինքն նոր թղթադրամ տպելու արտօնութիւն, ասկէ զատ տուրքերու վրայ յաւելում պիտի կատարուի, միջդաշնակցային պարտքերը, Սուրիոյ եւ Մարոքի գործերը պիտի կարգադրուին եւլն.։ Ցետաձգուեցան բազմաթիւ հարցապնդումներ։ Ելմտական Նախարար Պ. Լուշէօր պարզեց ելմտական ծրագիրը, որ հաւասարակշռութիւն առաջ բերելու համար բացառիկ միջոցներ կ'առաջարկէ։ Այսպէս՝ պետական դրամատունէն 7 ուկէս միլիառի նոր կանխավճար մը պիտի առնուի, եւ անոր փոխարէն կը պահանջուի։ Ա.— 31 Դեկտ. 1925էն առաջ գանձել բոլոր յետամնաց եւ ընթացիկ տուրքերը. այդ թուականէն յետոյ հարիւրին 10 յաւելում պիտի ըլլայ չվճարուած տուրքերուն վրայ։ Այս կերպով կը յուսացուի 3 միլիառ ստանալ, Բ.— Հարիւրին 50 յաւելում պիտի ըլլայ կալուածական տուրքերու, առեւտրական շահատուրքի եւ արժեթուղթերու տուրքերուն վրայ, եւայլն. ասկէ ալ 3 միլիառ պիտի գոյանայ։ Ուրիշ յաւելումներ ալ պիտի ըլլան։ Այս ծրագրին վրայ երկար վիճաբանութիւններ տեղի ունեցան մինչեւ երէկ կէս օր, և նիստը տեւեց 20 ժամ։ Ընկերվարականները որոշեցին հակառակ քուէ տալ։ Վիճաբանութիւնը դեռ չէ վերջացած։

⁂ Կ'ըսուի թէ ծխախոտի եւ դրոշմաթուղթի գիներուն վրայ ևս կարեւոր յաւելումներ պիտի ըլլան։

Թուրք-ռուս սահմանները ճշդուած

Հազարապետ Ֆախրի պէյի Նախագահութեամբ Ռուսիա ղրկուած էր Թուրք յանձնախումբ մը, վերջնականապէս ճշդելու համար Թուրքեւռուս սահմանագլուխը։ Պոլսէն կը հեռագրեն թէ աշխատանքները վերջացած են արդէն եւ երկու յանձնախումբերու նախագահները ստորագրած են այս մասին պատրաստուած պայմանագրութիւնը։ Սահմանի զանազան կէտերուն վրայ պահականոցներ հաստատուած են։ Ռուսերը առաւելագոյն դիւրութիւնները ցոյց տուած են Թուրք պատուիրակներուն, որոնք շնորհակալութիւն յայտնած են ռուս նախագահ կարկլինի։

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆ 30 ՄԻԼԻՈՆ ԼԷՎԱ ՊԻՏԻ ՎՃԱՐԷ ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ

Պուլկարեւհելլէն վէճը քննող Միջազգային յանձնախումբը հաստատեց թէ նախայարձակը եղած է Յունաստան, որ առանց Ազգերու Դաշնակցութեան միջամտութիւնը խնդրելու, պուլկար հողը մտած է։ Յանձնախումբը 10 միլիոն լէվայի տուգանք մը դրաւ Յունաստանի վրայ իր այս յանցանքին համար։ Ասկէ զատ Յունաստան իբրեւ հատուցում 20 միլիոն լէվա պիտի վճարէ Պուլկարիոյ։

Հայաստան ալ պարտական...

Ամերիկեան կառավարութիւնը երկու օր առաջ հրատարակեց ցանկը այն երկիրներուն, որոնք Ամերիկայի ունեցած իրենց պարտքին մասին ո եւ է կարգադրութիւն չեն ըրած դեռ։ Այդ երկիրներն են՝ Հայաստան, որ կը պարտի 14,959,479 տոլար, Աւստրիա 30,550,750 տոլար, Ֆրանսա 4,210,556,940 տոլար, Յունաստան 17,625,000 տոլար, Լիպերիա 32,768 տոլար, Նիքարակուա 110,390 տոլար, Ռումանիա 46,503,661 տոլար, Ռուսիա 255,147,698 տոլար, Եուկօսլավիա 65,414,997 տոլար, (տոկոսներն ալ հաշուելով։)

Մուսուլի կռուախնձորը

Ազգերու Դաշնակցութեան կողմէ Միջազգային յանձնախումբ մը ղրկուած էր վերջերս Մուսուլ, տեղին վրայ ստուգելու համար չէզոք գօտիին Թուրքերու կողմէ բռնաբարման պարագան։ Յանձնախումբը արդէն իսկ իր աշխատանքը աւարտած եւ տեղեկագիրը ղրկած է Ազգերու Դաշնակցութեան քարտուղարութեան։ Այս տեղեկագիրը աւելի նպաստաւոր է Անգլիոյ քան Թուրքիոյ։ Անգլիական թերթերը շատ վտանգաւոր կը գտնեն կացութիւնը եւ կը նախատեսեն թէ Թուրքերը Իրագի վրայ պիտի յարձակին։ «Ուէսթմինսթըր կազէթ» կ'ըսէ թէ Թուրքերը լաւ հրետանի եւ առատ ռազմանիւթ ունին։ Միւս կողմէ Թուրք թերթերը կը շարունակեն իրենց սպառնական դիրքը Անգլիոյ դէմ եւ կը պնդեն թէ չպիտի ընդունին որ և է աննպաստ որոշում։

— Անթել հեռագրի մը համաձայն, Էնկիւրէի գործավարներու խորհուրդը գաղտնի նիստ մը գումարելով, որոշած է ամէն յարաբերութիւն եւ բանակցութիւն դադրեցնել օտար պետութեանց հետ, —Թուրքեւսուրիական սահմանագլուխի, եւայլն— մինչեւ որ Մուսուլի խնդիրը Թուրքիոյ ուզած եղանակով լուծուի։

Պ. Շթրէզեման Փարիզ կուգայ

Գերման պատուիրակութիւնը Լոնտոնէն մեկնեցաւ երէկ։ Արտաքին Նախարար Շթրէզեման Պերլին երթալէ առաջ Փարիզ պիտի գայ եւ պիտի տեսնուի վարչապետ Պ. Պրիանի հետ երկու երկիրներու միջեւ առկախ կարգ մը խնդիրներու շուրջ համաձայնութեան գալու համար։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ վարչութիւնները խորհրդակցական ժողովի կը հրաւիրուին Կիրակի, 13 Դեկտ. առաւօտեան ժամը 10ին, եկեղեցիի ճամբուն վրայի ձախակողմեան սրճարանը, կազմելու համար հայրենակցական միութիւններու կեդր վարչութիւն մը։ Նախաձեռնարկ՝ Բարձր Հայքի եւ Տրապիզոնի Հայրենակցական Միութեանց վարչութիւնները։

Հ.Յ.Դ. «ՌՈՍՏՈՄ» թաղային կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկեր եւ ընկերուհիները յառաջիկայ չորեքշաբթի 9 Դեկտ. իրիկուան ժամը 9ուկէսին, Ռոստոմ Լսար. Միութեան սրահը։

Օրակարգ.— Հաշուետուութիւն եւ ընտրութիւն։

Հ. Յ. Դ Արմէն-Գարօ Թաղ. կոմիտէի բոլոր ընկերները ստիպողաբար ժողովի կը հրաւիրուին վաղը, Շաբաթ երեկոյ (5 Դեկտմ.) ժամը 8ուկէսին, 131, Faubg. du Temple, Ռոստոմի սրահը։

ԲԱՐՁՐ ՀԱՅՔԻ Հայրենակցական միութեան ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ յառաջիկայ Կիրակի 6 Դեկտ. ժամը 3ին, Ռոստոմի ընթերցարանը, 131 Fbg. du Temple.

ՍԷՆ ՇԱՄՕՆԻ Զարգացական միութեան Բ. Տարեշրջանի ամավերջի թատերական ներկայացումը տեղի կ'ունենայ Դեկտ. 20ին, Կիրակի, ժամը 2,30ին, Սալ ժան տ'Արք։ Պիտի ներկայացուի «ԱՇԽԱՐՀԻ ԴԱՏԱՍՏԱՆԸ» (Թրգ. Ռուսերէնէ Պ. Սարաձեանի կողմէ) Տրամ 4 արար I պատկեր, եւ կատակերգութիւն «ԵՍ ՄԵՌԱՅ», մէկ արար։

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ
ՖԱՔԻՐ ԹԱՀՐԱ ՊԷՅԻ
նախագահութեամբ
ՏՕՔԹ. ԹՈՐԳՈՄԵԱՆԻ
Դեկտ. 6 Կիրակի գիշեր ժամը 8,30ին
184, bld. St. Germain Salle de Geographieի մէջ
կը բանախօսեն՝
Բժիշկներ ԳՕԼՕԼԵԱՆ, ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ եւ ՖԱՔԻՐ ԹԱՀՐԱ ՊԷՅ
Մուտք՝ 5 եւ 2 ֆրանք։

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՓՕՆ ՏԸ ՇԻՐԻ. Դ. Թ.— Ստացանք նամակեան, կը ղրկուի Դեկտ. 1էն։

ԳՈՒՐՊՎՈՒԱ, Ա. Շ.— Ստացանք նամակեան։

ԱՐԼԸ, Հ. Ա.— Ստացանք 25 ֆրանքը։

ՄԱՐՍԷՅԼ, Գր. Պ.— Ստացանք տարեկան բաժնեգինը։

ՄԱՐՍԷՅԼ, Ս. Ար.— Ստացանք տարեկան բաժնեգինը.

ՄԱՐՍԷՅԼ, Խ. Մ.— Ստացանք նամակեան։

ՄԱՐՍԷՅԼ, Պ. Թ.— Ստացանք նամակեան.

ՄԱՐՍԷՅԼ, Ան. Ա.— Ստացանք նամակեան։

ՄԱՐՍԷՅԼ, Ն. Թ.— Ստացանք նամակեան։

ՓԱՐԻԶ, Մ. Գ.— Ստացանք նամակեան, Դեկտ. 1էն բաժանորդագրեցինք.

ՄԱՐՍԷՅԼ, Զ. Շ.— Նոր ստացանք ձեր բաժնեգինը։

ՄԱՐՍԷՅԼ, Գ. Ա.— Ստացանք նոր նամակեան։

ԹԻԼԻԼԻՌ ՍԻՒՌ ԱՎՌ, Ս. Ֆ.— Ստացանք նամակեան։ կը ղրկուի Դեկտ. 1էն.

ՓՕՆ ՏԸ ՇԻՐԻ գործ.— Ստացանք 70 ֆրանք։ Աւելցուցինք.

ԼԻՈՆ, Գ. Պ.— Ստացանք նամակեան։

ԼՕՐՄ, Ճ. Ա.— Ստացանք մանտափոսթը։

ԱՆՎԵՐՍ, Ն. Զ.— Ստացանք տարեկան բաժնեգինը. նոր բաժանորդին կը ղրկենք Դեկտ. 1էն.

ՄԱՐՍԷՅԼ, Գ. Ճ.— Ստացանք նամակեան։

ՓԱՐԻԶ, Ժ. Ա.— Ստացանք 20 ֆրանք։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Կը փնտռուի Եգիպտոսէն Մարսէյլ եկած, յետոյ Փարիզ վերադարձած Բնիկ Էնկիւրիւցի Յակոբ Գ. Գալայճեան, արհեստով ոսկերիչ։ Կը խնդրուի տեղեկացնել 20 rue Cujas, Hagop H. Kalaydjianի, Paris 5em

Աղաւնի Գալայճեան կը փնտռէ եղբայրը Գրիգոր Գալայճեանը բնիկ Ակնցի, որ 1923 Նոյ 7ին Պէյրութ Անթիլի Եաս գիւղի ամերիկեան որբանոցէն Ֆրանսա փոխադրուած է. Տեղեկացնել Խաչատուր Ժամկոչեանի Barraque de la Lunette No 12, Lancey (Isère) France.

Բնիկ Պոլսեցի (Սկիւտար) խնդիր Սարաֆեան կը փնտռուի քրոջ Մէօհրիպէ Շամտանձեանի կողմէ։ Յիշեալը պատերազմէն առաջ երկար ժամանակ ապրած է Փարիզ եւ Լոնտոն։ Տեղեկացնել Մէօհրիպէ Շամտանձեանի, 53, rue Claude Decaen, Paris 12e.

Մամբրէ Պէքիրեան կը փնտռէ Պարտիզակցի Ստեփան Գալուստեանը որ Մարսէյլ եղած է նախապէս։ Տեղեկացնել Ստեփան Տէրեանի 6 rue Piccini Փարիզ 16րդ.

Խաչիկ Ապտալեան կը փնտռէ հօրեղբօրորդին Պօղոս Ցարութիւնեանը, բնիկ Քղեցի, Հէրտիֆ գիւղէն, որ հինգ ամիս առաջ կը գտնուէր Փարիզի մօտակայ գիւղերէն մէկը։ Տեղեկացնել Լիոնի Ազգ. Միութեան հասցէին, 18, Quai Arloing, Lyon.

Կարնոյ Սարուայ գիւղէն Մկրտիչ Մարգարեան կը փնտռէ տղան Գէորգ Մարգարեանը որ 921ին Խարբերդի Որբանոցը կը գտնուէր եւ վերջերս Ֆրանսա անցած ըլլալ կը կարծուի։ Տեղեկացնել Կոպ. Ջուլալեանի, cordonier de la Pologne, Lancey (Isère).

ՍԱԿԱՐԱՆ

3 Դեկտեմբեր 1925

Comptoir Parisien de change et de Crédit
80, Rue Lafayette

ԴՐԱՄՆԵՐ		Ֆր.	
Սթերլին,	L. St.	127	50
Տոլար,	Dollar	26	50
Մարք (ոսկի)	Mark	6	35
Թրքական թղթ.	L. Trq.	13	50
Թրք. ոսկի	» or	112	—
Մէճիտիէ	Médjidié	9	75
Լէվա 100 հատր	Léva	18	55
Տրախմի »	Drachme	31	50
Լիր » »	Lire	103	50
Պելժ. ֆրանք »	Frc. Belge	119	—
Զուից. »	Frc. Suisse	499	—
Չերվոնեց	(10 Roubles or)	128	—
ԱՐԺԵԹՈՒՂԹԵՐ			
Եգ. Քր. Ֆօնսիէ I	Cr. Foncier Eg.	1850	—
» II	»	1725	—
» III	»	1670	—
Ռումելի երկթղ.	Lots turcs	120	—

Le Gérant : H. TEURNIER

Impr. MASSIS
208bis, Rue Lafayette, Paris(10e)

Խմբագիր ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ
որուն անունին պէտք է ուղղել դրամական՝ ամէն առաքում:

"HARATCH,,
JOURNAL ARMÉNIEN PARAISSANT TROIS FOIS PAR SEMAINE
Directeur-Propriétaire : SCHAVARCH MISSAKIAN
Rédaction et Administration / Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն — 208 bis, Rue Lafayette PARIS (10e).
Հեռաձայն՝ Nord 57 - 82

ԲԱԺՆԵԳԻՆ	Եռամսեայ	Վեցամսեայ	Տարեկան
Ֆրանսա և գաղութներ	16 ֆր.	35 ֆր.	65 ֆր.
Անգլիա և »	—	10 շ.	20 շ.
Ամերիկա	—	3 տ.	5 տ.
Ուրիշ երկիրներ	—	50 ֆր.	90 ֆր.

Հասցէի փոփոխութեան համար 1 ֆր. վճարել անհրաժեշտ է:

ԿԻՐԱԿԻ 6 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 1925
6 DÉCEMBRE 1925
On reçoit des annonces en français et en arménien.

Ա. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 55 — Կը հրատարակուի ԿԻՐԱԿԻ, ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ և ՈՒՐԲԱԹ — ԳԻՆ 40 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

«ՊԱՅՔԱՐԸ ՊԱՅՔԱՐ ԿԸ ԾՆԻ»

«Հողժողկոմ» Երզնկեանի խօսքերն են ասոնք:

Ինչպէս գրած էինք, նորէն պաղ հով մը կը փչէ Երեւանի եւ Էջմիածնի միջեւ: Երեւան կը գանգատի թէ Էջմիածինը, «հակահայաստանեան», «հակախորհրդային» պայքար կը մղէ գաղութներուն մէջ, իր եպիսկոպոսներուն եւ վարդապետներուն միջոցաւ: «Հոգեւորականութիւնը պարտաւոր է քաղաքական պայքարի հանդէպ ըլլալ չէզոք եւ զբաղիլ հաւատացեալներու գործերով»:

Ո՛րքան ճիշտ: Բայց պէտք է քիչ մը պրպտել, հասկնալու համար թէ ինչ նենգամտութիւն կը սողոսկի այս արդար տեսակէտին մէջ:

Երեւան սաստկապէս լարած է իր ուժերը, գաղութներն ալ խառնակելու, թաթի տակ առնելու համար: Այս ճամբուն վրայ, խտրութիւն չի դներ ո՛ր եւ է միջոցի առջեւ: Լայն բացած իր թեւերը, կը շոյէ, ի հարկին լիարուռն կը վարձատրէ բոլոր լպրծուն տիպարները, Թաւրիզէն մինչեւ Փարիզ, որպէս զի «բանիւ եւ գործով» փառաբանեն խորհրդային իշխանութեան բարիքները — ի հարկէ առանց հաւատալու — եւ զանոնք տարածեն իրենց գտնուած վայրերուն մէջ: Իսկ ով որ տարբեր կը խորհի ու կը գործէ, կը դառնայ ոչ միայն «հակախորհրդային», այլ եւ «հակահայաստանեան»:

Արդ, աշխարհի բոլոր եպիսկոպոսներն եւ վարդապետները, իրենց կոչումով իսկ, դէմ են ո՛ր եւ է յեղափոխական շարժումի, եւ, իբրեւ «հոգեւոր հայրեր», պաշտօն ունին խրատելու, յորդորելու, համբերութիւն քարոզելու: Ի հարկէ անոնց մէջ ալ եղած են բացառիկ դէմքեր, բայց հոգեւորականութեան ընդհանուր գիծը ա՛յս է: Անոնք բնազդաբար դէմ են ե՛ւ «Դաշնակ»ին, ե՛ւ կոմունիստին: Եթէ Ամերիկայի մէջ Տիրայր եպիսկոպոս մը կը նախագահէ Մայիս 28ի տօնին, պատճառը ո՛չ թէ այն է որ դաշնակցական է, այլ որովհետեւ գիտէ որ Մայիս 28ը հայ ժողովուրդի անկախութեան օրն է, և ինք ալ, իբրեւ հոգեւոր հովիւ, պարտաւոր է ժողովուրդին հետեւիլ, օրհնել եթէ ոչ անոր յաղթանակը, գոնէ մեռելները: Սոփեստներն ու յլասերածները միայն պիտի առարկէին ասոր դէմ, մանաւանդ որ, Մայիս 28ն ալ, ինչպէս Ապրիլ 11ը, արձանագրուած են օրացոյցին մէջ, որով կ'առաջնորդուին բոլոր հոգեւորականները, մեծէն մինչեւ պզտիկը: Միեւնոյն ձեւով, Մայիս 28ի մասնակցեցան թէ Կիլիկիոյ կաթողիկոսը եւ թէ Եգիպտոսի առաջնորդը, որոնք ծանօթ են իբրեւ թունդ հակադաշնակցական:

Այո, կարգ մը առաջնորդներ յատկապէս կ'արտայայտուին խորհրդային —ինչո՞ւ չըսել խլրդային— դաւերու դէմ, իրապէս վտանգաւոր գտնելով զանոնք. իրենց «հօտ»ին համար: Ահաւասիկ Ատրպատականի առաջնորդը, Մելիք Թանգեան արքեպիսկոպոսը: Զորս տարիէ ի վեր ամէն ստորնութիւն փորձեցին, բռնացան Էջմիածնի վրայ, դիմեցին ռուսական հիւպատոսին, մինչեւ անգամ մահուան սպառնալիքներ տեղացին, որպէսզի Էջմիածին դառնայ կամ քաշուի, բայց ձախողեցան. որովհետեւ ոչ միայն ժողովուրդը ինք, այլ եւ պարսիկ կառավարութիւնը թոյլ չեն տար որ հեռանայ: Շատ երկար է այս աղտոտ գործին գաղտնի պատմութիւնը, և, ազգային շահերու տեսակէտով անբաղձալի՝ անոր ամբողջական մերկացումը: Ահաւասիկ ուրիշ մը, Պալաքեան եպիսկոպոս, որուն ամէնէն անողորմ քննադատը «Յառաջ»ն է: Նախթող. պատուիրակը մինչեւ այսօր ալ կը շարունակէ Խորհրդային Հայաստանի թմբուկը զարնել, բայց միեւնոյն ատեն, իբրեւ հոգեւոր հովիւ, կը ձաղկէ այստեղ կատարուած սոփեստութիւնները: Ի՞նչու կատղեր են անոր դէմ ալ, ի՞նչ կայ անբնական այս ընթացքին մէջ:

Ո՞ր ապուշը հնարեց այն բացատրութիւնը՝ թէ «հակախորհրդային»՝ կը նշանակէ «հակահայաստանեան»: Ատո՞ր համար է որ անկուսակցակա՛ն «Հօկ»ի կանոնագրին մէջ ալ մտցուցեր են սա զրգռիչ յօդուածը (4րդ).— «... Հօկին կ'անդամակցին անոնք որոնք Հայաստանի հանդէպ բացասական դիրք բռնած չեն»: Հայ ժողովուրդին ջախջախիչ մեծամասնութիւնը դէմ է Հայաստանի ներկայ վարչաձեւին: Այդ իրողութիւնը կարելի չէ հերքել 6—700 հոգինոց բազմութիւն մը երկու հազարի վերածելով եւ չտես բանաձեւեր հեռագրելով: Բայց չկայ մէկ Հայ, որ վարչաձեւը շփոթէ երկրին, ժողովուրդին հետ, եւ հակառակ ըլլայ մէկուն վերաշինութեան, միւսին զարգացման ու զօրացման: Այս կարգի անմտութիւններու շնորհիւ է որ «պայքարը պայքար կը ծնի», ժողովուրդը կը խրտչի, եւ իսկապէս կ'արմատանայ այն համոզումը թէ Հօկը «զուտ վերաշինական մարմին» չէ, այլ քաղաքական պայքարի զէնք մը, կազմալուծման եւ պառակտումի ազդակ մը: Շա՛տ են այս համոզման փաստերը, եւ մենք տակաւին առիթ կ'ունենանք մատնանշելու զանոնք, իրենց իսկ հրատարակութիւններով եւ գործերով:

Պայքա՞ր կ'ուզեն: Ասպարէզը բաց է. բայց որո՞ւ համար, երկրի՞ն, ժողովուրդի՞ն թէ կոմկուսին, եպիսկոպոսներն ու վարդապետները իրենց հոգեւոր պաշտօնին մէ՞ջ պահելու, թէ բշիկներուն ծառայեցնելու համար:

Շ.

ՆՈՐ ՄԱՐԶՊԱՆԻՆ ԱԶԴԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Պէյրութէն կը հեռագրեն.— Պ. Ժուվնէլ, Սուրիոյ նոր մարզպանը, խօսելով Լիբանանի ներկայացուցչական ժողովին մէջ, առաջարկեց արտակարգ նիստի հրաւիրել ժողովը, սահմանադրութիւնը բարեփոխելու համար: Այս առթիւ պիտի կանչուին նաեւ Մեծն Լիբանանի երեւելիները եւ բոլոր դաւանութեանց ներկայացուցիչները, որպէսզի լսուին ժողովուրդի բաղձանքները: Մարզպանն ալ իր կարգին պիտի յայտնէ Ֆրանսայի տեսակէտը, եւ համախորհուրդ՝ հիմերը պիտի դրուին ազգային անկախութեան: Մարզպանը հարկ դատեց հետեւեալ նոր ազդարարութիւններն ուղղել.

— Աւելորդ է որ ապստամբները պայմաններ առաջարկեն ինծի, խոստումներ պահանջելով: Գործ մը կատարուած է եւ ես պիտի պատասխանեմ իրենց. «Ա՛լ չքմեղանք չունիք պատերազմի համար. անոնք որ չեն դադրեցներ իրենց թշնամութիւնները, ատով ապացուցած պիտի ըլլան ամբողջ աշխարհի թէ ոչ հայրենիքի սէրն է իրենց առաջնորդը, ոչ ալ ազատութեան, այլ աւարառութեան եւ սպանութեան կիրքը: Թող իրենց վրայ իյնայ պատերազմին պատասխանատուութիւնը»:

ԾԵՐԱԿՈՅՏՆ ԱԼ ՔՈՒԷԱՐԿԵՑ

Երեկ. Ժողովէն յետոյ, ծերակոյտն ալ առջի գիշեր ուշ ատեն քուէարկեց ելմտական նոր ծրագիրը, մեծապէս ազդուած Պ. Պօլ-Բոնքուրի սրտաշարժ կոչերէն: Ինչպէս յայտնի է, ծրագիրը կ'առաջարկէ հարիւրին 25էն մինչեւ հարիւրին հարիւր աւելցնել կարգ մը տուրքեր եւ 7,500,000,000 ֆրանքի նոր թղթադրամ հանել: Այս վերջին կէտը քուէարկուեցաւ 59ի դէմ 196 ձայնով. իսկ ծրագիրը ամբողջութեամբ՝ 26ի դէմ 205 ձայնով: 75 աջակողմեան երեսփոխաններ ձեռնպահ մնացին.

Ծրագիրը երկու ժողովներէն անցած ըլլալով, պետական դրամատունը կրնայ անմիջապէս սկսիլ նոր թղթադրամներուն տպագրութիւնը, վճարելու համար 2 միլիառ 690,000,009 ֆրանքի մուրհակները, որոնց պայմանաժամը կը լրանայ այս երեքշաբթի:

Վիճաբանութեանց ատեն, նախորդ նախագահ Միլռան փորձեց քննադատել կառավարութեան ծրագիրը, բայց կեդրոնն ու ձախակողմը աղմկեցին եւ ստիպուեցաւ ետ կենալ:

ՓԱՐԻԶԻ ՕԴԸ ՄԱՔՐԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Փարիզի օդը երթալով անշնչելի կը դառնայ: Թաղապետական ժողովը որոշեց մրցում մը բանալ եւ վարձատրել այն հնարիչը, որ անմաքուր օդը զտելով զայն շնչելի դարձնող գործիք մը կը հնարէ:

ՍԱԿԱՐԱՆԸ, ոստիկանական տեսչութեան որոշումով, Դեկտեմբեր ամսուան շաբաթ օրերը գոց պիտի մնայ:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

"ՀՕԿ,,Ի ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԵԱՆ ԶԵԿՈՅՑԸ

Ուրբաթ գիշեր իրենց առաջին հրապարակային զեկոյցը ըրին Հայաստանի Հօկի պատուիրակները, Սալ տէզ Էնժէնիէօռ Սիվիլի մէջ: Պարագային հետ բաղդատելով, բազմութիւնը շատ խեղճ էր, ոչ իսկ 400 հոգի:

Նախագահ Պ. Բարաջանեան յայտնեց թէ Հօկը անկուսակցական հողի վրայ հիմնուած է: Նոյնը կրկնեց Պ. Գրիգոր Վարդանեան, որ խօսեցաւ Հօկի կազմութեան, երկրի եւ արտասահմանի մէջ ունեցած ճիւղերուն եւ մինչեւ հիմա կատարած աշխատանքներուն մասին:

Կարմիր Խաչի Նախագահ Բժ. Կամսարական ընդհանուր տեղեկութիւններ տուաւ Կարմիր Խաչի մասին, իր բուն զեկոյցը վերապահելով յառաջիկային

Յետոյ Պ. Կարէն Միքայէլեան ծանրացաւ շինարարական աշխատանքներուն մասին: Ըսաւ թէ կովկասեան երեք երկիրներու մէջ ամէնէն փոքրը Հայաստանն է (36,000 .° քառ. քիլ). Վրաստան երկու անգամ, իսկ Ատրպէյճան 2ուկէս անգամ աւելի մեծ են քան Հայաստանը: Մեծ պատերազմի ատեն թրքական երկու արշաւանքներու հետեւանքով Հայաստան կորսնցուց 600,000 հոգի, 1915ին Կովկասի Հայոց թիւն էր 1,600,000, յետոյ ասոնց վրայ աւելցան նաեւ 300,000 թրքահայ գաղթականները, այժմ պէտք է 2 միլիոն ունենայինք, մինչ ունինք 1,400,000: Թուրքերը իրենց բնակչութեան կէսը կորսնցուցին եւ այսօր փոխանակ 2,400,000ի՝ կան միայն 1,200,000 Թուրքեր Ատրպէյճանի մէջ, որով ամբողջ Անդրկովկասի մէջ աւելի շատ Հայ կայ քան Թուրք: Բնակչութիւնը կը բաժնուի հետեւեալ կերպով.— հարիւրին 34 վրացի, հարիւրին 24 հայ եւ հարիւրին 23 Թուրք: Պատերազմը հարիւրին 75 տոկոսով քանդած է Անդրկովկասի տնտեսութիւնը. այսօր նախկին վիճակի հարիւրին 60ը ձեռքբերուած է եւ մինչեւ առաջիկայ տարի կը յուսացուի հարիւրին 80ի հասնիլ:

Ծնունդը հետզհետէ կ'աւելնայ Հայաստանի մէջ եւ երախաները հետզհետէ աւելի ուժեղ եւ առողջ դուրս կուգան: 1924ին ծնունդներու թիւը եղած է 40,000, մահերունը 15,000, որով 25,000ի տարբերութիւն կայ, ինչ որ հարիւրին 2ուկէս աճում կը նշանակէ: Եւրոպայի մէջ ամէնէն բազմածնունդ երկիրը Ռուսիան է՝ հարիւրին 2 համեմատութեամբ, Գերմանիա հարիւրին 1,47, Անգլիա հարիւրին 1.17, Ֆրանսա 0.07, ուրեմն Հայաստան առաջին տեղը կը գրաւէ ամբողջ աշխարհի մէջ:

Շինարարական աշխատանքները կը կատարուին երեք ուղղութեամբ.

Ա.— Հող հայթայթել ժողովուրդին՝ երկրի նեղ սահմաններուն մէջ, ոռոգումի համար ջրանցքներ բանալով և ճահիճները չորցնելով: Ներկայիս 75,000 տեսիադին հող կ'ոռոգուի, եւ 40,000ի համար ալ աշխատանքները առաջ կը տարուին: Ղըրի շրջանի 100,000 տեսիադին հողը ջրելու համար 13 միլիոն ռուբլի (150 միլիոն ֆրանք) պէտք կայ. այս հողամասին վրայ կարելի պիտի ըլլայ 200,000 գաղթական ընդունիլ:

Բ.— Այնպէս ընել որ քիչ տարածութեան վրայ առաւելագոյն արդիւնք ձեռք բերուի: Հայաստանի հողը, կարելի է երեք գօտիի բաժնել. 1.— Դաշտային (որ կը կազմէ հարիւրին 12), 2.— Նախալեռնային եւ 3.— Լեռնային (վերջին երկուքը կը կազմեն հարիւրին 88ը): Միջոցներ ձեռք կ'առնուին դաշտային գօտիին մէջ ծխախոտ, բամպակ եւ այգի մշակելու, Նախալեռնային գօտիին մէջ՝ շերամաբուծութիւն եւ կաթնատնտեսութիւն ընելու եւ լեռնային գօտին անասնապահութեան եւ անտառաբուծութեան վերապահելու:

Գ.— Տնտեսութեան երրորդ ճիւղն է արդիւնաբերութիւնը, իբր աղբիւր ունենալով 1.— ՀԱՆՔԵՐԸ: Եթէ Ատրպէյճան նաւթ եւ Վրաստան մանկանէզ ունի, Հայաստան ալ առատ պղինձի հանք ունի եւ պատերազմէն առաջ կ'արտադրէր տարեկան 3,400,000 փութ պղինձ, Ուրալէն վերջ երկրորդն ըլլալով ամբողջ Ռուսիոյ մէջ: Վերջերս գտնուած է նաեւ չեչաքար որ մինչեւ հիմա Իտալիայէն կը ներածուէր: Լօռիի մէջ մանկանէզ ալ ունինք, միւս հանքերը կը քննուին: 2.— «ԱՐԱՐԱՏ» գօնեաքի գործարանը, որ Ռուսիոյ մէջ առաջին եւ ամբողջ Եւրոպայի մէջ 6րդ տեղը կը գրաւէ. պատերազմէն առաջ տարեկան 5 միլիոն ռուբլի եկամուտ կուտար, հիմա ալ արտադրութիւնը լաւ է: 3.— ԲԱՄՊԱԿԸ, որուն մշակութեան ուժ կը տրուի: Առաջ Ռուսիա կը ղրկուէր եւ հոն հիւսուելէ յետոյ Հայաստան կը դառնար, հիմա շնորհիւ Լենինականի մանարանին, որ 18,000 իլիկ ունի, կտաւը երկրին մէջ կը պատրաստուի: Հայաստանի ժողովուրդին համար տարեկան 12 միլիոն կանգուն կտաւ պէտք է: Լենինականի մանարանը կը բաւարարէ

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԽՈՐՀՐԴԱԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՄԵՐ ՆՈՐԱԳՈՅՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Հին սերունդէն ներկայացուցիչներ՝ համբաւի բուռը իրենց կռնակին՝ երբեմն կը գիջին իրենց նայուածքը նետել սա դեռաբոյս տղոց վրայ, որ գրականութիւն կ'ընեն, անշուշտ միշտ աւաղելու համար ա՛ցեալը։ Ըսելու համար թէ ուրի՜շ էր առաջ ու ուրիշ է հիմա, թէ հայ գրականութեան անդաստանը մտած են բոպիկ ու դատարկապորտ տղաք որ ծաղիկները կոխկրտելէ զատ ուրիշ բան չեն գիտեր։

Կան ալ որ յանկարծ, չես գիտեր բախտի ո՛ր իւաղով, «երիտասարդացած» կը զգան իրենք զիրենք ու «երիտասարդութեան» շիճուկ ներարկել կ'ուզեն երիտասարդներուն։ Կը թելադրեն «Նոր երգ» երգել, անշուշտ կռնակ դարձնելով «Նահանջող ուժեր»ուն։

Ծերերուն սովորութիւնն է քրթմնջել նորերուն դէմ։ Հին օրէնք է։ Ներե՜նք իրենց...։ Բայց ի՞նչ ըսել «Հայրենիք» ամսագրի սա «Տիրոջը այգիին» տնաքանդ պահապանին, որ ամսագրին յաջորդական չորս թիւերուն մէջ «հարթելէ» յետոյ ամբողջ հայ գրականութիւնը՝ խոշոր թաթերով կը թղթատէ մեր նորագոյն գրականութեան գիրքը ու ոչի՜նչ կը գտնէ։

Ջերմակ թուղթ։ Վա՜յ անպիտան։

Բայց մենք կ'ուզենք ակնոցներ փոխ տալ իրեն։

Դէ՛հ։ Երիտասարդներ կան որ հեռու են։ «Տիրոջը այգիին» պահապանը կարճատես է կ'երեւի, Ամերիկայէն մինչեւ Հայաստան կամ այլուր տեսնելու համար նոր ու արժէքաւոր գրողներ։ Բայց համաստեղին հասակը տեսնելու համար կը բաւէր նայուածքը վերցնել ու նայիլ՝

*
**

Քիչ մը արդարութիւն ընենք մեր երիտասարդներուն։ Գրքերէ քաղուած տեսութիւններով, գող եղած նախադասութիւններով ու մաշած կաղապարներու վրայ ամէնքս ալ կրնանք ճառեր գրել։

Չեմ գիտեր ինչո՞ւ չտես ենք այսպէս։ Քանի մը հատոր գիրք կարդալէ յետոյ, օտար գրականութեանց պարտէզին մէջ խոշոր ոտքերով քիչ մը ման գալէ յետոյ, կը կարծենք որ այլեւս վերջացաւ ամէն բան ու կրնանք մեր սեփական պարտէզը հիմնայատակ ընել։

Հարուստներուն ձգենք իրենց խոշոր պսակներն ու գոյնզգոյն քրիզանթէմները. մեր լեռներուն «աղբրանց արիւն»ն ալ գեղեցիկ է։

Ու ի վերջոյ բոլորս ալ քիչ մը բան գիտենք ու երիտասարդներ կը ճանչնանք որ պակաս գրական զարգացում չունին։

Ու վերջապէս մենք ալ կարդացած ենք Պարպիւսի «Կրակ»ը։ Մենք ալ կը կարդանք ու կը սիրենք Ռոմէն Ռոլանը ու թերեւս աւելի քան տիկին Եսայեանը (որ «Կրակ»ը կարդալէն յետոյ կրակելու ելած է իր անցեալն ու մեր գրականութիւնը), որովհետեւ մենք՝ երիտասարդներս, ցեխի ու տառապանքի մէջ հասակ նետեցինք ու մեր ամէն մէկ նեարդին մէջ թաքուն ցաւ մը կը կոտտայ։ Որոշ գեղեցկութիւններ ըմբռնելու համար որոշ կարողութիւններ պէտք են եւ մենք արդարեւ կը տարակուսինք որ տիկին Եսայեանը Պարպիւս ու Ռոմէն Ռոլան ըմբռնելու համար հարկ եղած ընդունակութիւնները ունենայ։

Մենք մեր պարտէզը կը ջրենք ու կը մշակենք այն ծաղիկները որ մեր կլիմային կուգան։

*
**

Մեծ պատերազմը հիմն ի վեր շրջեց շատ մը արժէքներ ու աղճատեց մարդոց հոգին։ Գեղեցկութիւնը լրիւ ըմբռնելու համար մարդուն իմացական ու բարոյական կարողութիւնները պէտք է հնարաւոր եղածին չափ անաղ րտ ըլլան։ Առհասարակ վերապրողներս մաքուր չենք։ Քիչ թէ շատ շիլ ենք։ Մեր նայուածքները ծուռ են ու մեր հոգիները կարծես առանց թռիչքի։

Խմտելու, ուրանալու, չգոհանալու բուռն ու կոյիտ ցանկութիւն մը կը շարժէ մեզ։

Կան որ կ'ուզեն իրենց հաւասարակշռութիւնը պահել, իսկ մեծ մասը կ'անցնի կ'երթայ ինքնագոհ՝ հեծած իր սովորական ու հասարակ դժգոհութիւններուն ու ժխտումներուն աւանակին վրայ։

Այսօր ամէն մարդ անհամեմատ աւելի խստապահանջ է քան պատերազմէն առաջ։ Ակնարկ մը նետեցէք մեր նոր գրականութեան վրայ— բայց նախապատերազմեան ակնարկ մը— ու պիտի տեսնէք թէ շատ աւելի բարձէքաւոր արտադրութիւններ ունին մեր նորերը քան բոլոր այն նորերը՝ որ յետոյ, վերածնութենէն երկարող ու պատերազմը հասնող գրական ժամանակաշրջանը լեցուցած են։

Կարդացէք Գամառ-Քաթիպայէն երգ մը (դեռ չեմ ուզեր խօսիլ Մ. Պէշիկթաշլեանի եւ Նահապետ Ռուսինեանի բանաստեղծութիւններուն մասին), բաղդատեցէք զայն երիտասարդ բանաստեղծի մը քիչ թէ շատ կոկիկ հայրենական երգերուն հետ ու պիտի զարմանաք թէ որքան դիւրին եղած է անցեալին մէջ համբաւի հասնիլ Մեր հայրերն ու եղբայրները գոհացած են գեղեցկութիւններով որ այսօր տգեղ կը թուին։

Վերջերս դիպուածով կրկին կարդացի Արտաշէս Յարութիւնեանի երեք բանաստեղծական հատորները «Լքուած քնար», «Երկունք» ու «Նոր քնար»։ Ջաւէն Սիւրմէլեանի «Լոյս զուարթ» փոխ հատորիկը որ անցեալ տարի հրատարակուեցաւ Փարիզ Պ. Վահան Թէքէեանի խանդավառ յառաջաբանով, չեմ փոխանակեր այդ երեքին հետ (այս ըսել չէ թէ Ա. Յարութիւնեանը չեմ սիրեր) ու վստահ եմ որ ինծի հետ համաձայն պիտի ըլլան ո՛չ միայն օտարները, հապա նաեւ մեր հիներէն անոնք որոնց գեղեցկութեան ըմբռնումը չէ բթացած։ Ես կը բաղդատեմ հոս հասուն բանաստեղծը՝ երիտասարդ ընծայուածին հետ որ դեռ կրնայ զարգանալ։

Ուրիշ օրինակ մը։ Առէք Թրքահայ գրականութեան մէջ համբաւ ունեցող Երուխանի ձկնորսի պատմութիւնները, եթէ կ'ուզէք առէք արեւելահայ Նարդոսի «Պայքար»ը, «Մահը», «Սպաննուած աղաւնին»։ Բաղդատեցէք Հրաչ Զարդարեանի «Երբ երգները կ'ուշանան»ը վերոյիշեալ գործերուն հետ։ Երկու հասուն ու իրենց ասպարէզը վերջացուցած գրողներուն հակադրեցէք երիտասարդ արձակագիրը որ դեռ կը զարգանայ ու ըսէ՛ք թէ ինչու՝ թէ՛ Երուխանը եւ թէ՛ Նարդոսը համբաւուած էին ու են, իսկ Հրաչ Զարդարեանը հազիւ կը ճանչցուի։ Չեմ փոխանակեր Եղիշէ Այվազեանի կարճ, խիտ ու ուժեղ երկու պատմուածքները «Սատանայի մատը» ու «Մըղձաւանջը»՝ օրինակ Ատրպետի ամբողջ հատորներուն հետ։

Չեմ փոխանակեր Ռէնի պատմուածքները Օննիկ-Չիֆթէ-Սարաֆի գրականութեան հետ։

*
**

Մեր նորագոյն գրականութեան ամէնէն հին ներկայացուցիչին գրական սկզբնաւորութիւնը հազիւ մինչեւ 1915 կ'երթայ։ Նոր սերունդը իր ճամբան սկսած է 1919էն։ Ընդամէնը վեց տարի։

Ո՞ր եւ կրի գրականութեան մէջ տեսնուած է որ վեց տարուան մէջ սերունդ մը հասուննայ ու իր ամբողջ հասակը ցոյց տայ։ Մեր երիտասարդ գրողներէն ամէնէն կազմուածին իսկ գրականութիւնը անակնկալներ ունի դեռ։

Ի՞նչու այսքան աճապարանք, դատելու համար տղաք որ դեռ նոր իրենց քայլերը ամրութեամբ կը զարնեն հողին։ Թո՛ղ տուէք ճամբայ ընեն քիչ մը։ Անհանգիստ ու վտանգներով լի ժամանակի մը մէջ, մեր երիտասարդներուն գրականութիւնը կը նմանի ծառերու գարնանային աւշառատ պտուկներուն որ դեռ նոր կը պայթին։ Սպասեցէ՛ք որ պտուղ տան ու յետոյ կ'ըսէք թէ այդ պտուղները ձեր ակռաներուն համ կուտա՞ն թէ ոչ։

*
**

Երկու ընծայուած արձակագիրներ ու երկու հարազատ բանաստեղծներ ե՞ն բաւեր գրական սերունդի մը գոյութիւնը արդարացնելու համար։ Ու տակաւին չեմ խօսիր ուրիշ երիտասարդներու մասին որոնք անպայման աւելի արժէք ունին քան փաղանգ մը հիներ որ համբաւի հասած են մեր գրականութեան մէջ։

Ես ձեզի կուտամ չորս անուն այսօր, որոնք ինծի սիրելի են եւ որ սիրելի պէտք է ըլլան բո՛լոր երիտասարդներուն որ կը սիրեն մեր լեզուն ու մեր գրականութիւնը

Երկու արձակագիրներ՝

Մէկը՝ Համաստեղը որ դիւթական գաւազանով մը հայ գիւղը անցեալի մոխիրներէն հանեց ու կը քալեցնէ մեր աչքերուն առջեւ։ Մեր գրականութեան մէջ առաջին անգամն է որ այսքան հարազատութեամբ, բարութեամբ ու արուեստով գիւղի մարդիկը շարք շարք կեանքի կը կանչուին սքանչելի ու բնական խորքի մը վրայ։

Միւսը՝ Շաւարշ Նարդունին։ «Յառաջ»ի ընթերցողները քիչ մը կը ճանչնան զայն։ Թէեւ Համաստեղին չափ չէ լրացած դեռ, բայց այլապէս թանկագին է հայ գրականութեան համար այս հեթանոս ու արեւելքցի տղան որ կը ծռի մեր հէքեաթներուն վրայ իմաստութեամբ ու երկիւղածութեամբ եւ որուն արձակը հարուստ է արեւելեան գորգի մը պէս ու նկարէն։

Ու երկու բանաստեղծներ՝

Մէկը՝ Եղիշէ Չարենցը որուն գրականութիւնը թէեւ քիչ մը խորթ է մեր լեռներուն վրայ ինչպէս հասարակածային բոյս մը հիւսիսի քաղքի մը հանրային պարտէզին մէջ, բայց առաւելութիւնը ունի ապագայ բանաստեղծը ըլլալու։ Անոր ներշնչումին ուժգնութիւնը ու յստակ տեսողութիւնը զինքը կը զատորոշեն քնարերգակներու շարքէն։

Ու միւսը՝ ամէնէն երիտասարդը ու անտարակոյս ամէնէն տաղանդաւորներէն մէկը՝ Ջաւէն-Սիւրմէլեանը որուն «Լոյս Զուարթ»ը մաքուր ու աղուոր ճառագայթ մըն է հայ բանաստեղծութեան մէջ եւ որ անպայման վաղը պիտի դառնայ մեր լաւագոյն արձակագիրներէն մէկը։

Կրնայ ըլլալ որ սոտնցմէ մէկն ու մէկը վրիպի։ Վաղը այնքան անստոյգ է ու մարդիկը ու աշխարհը այնքան անակնկալներով լի։ Բայց այս պատճառ մը չէ որ իրենց անունները մեր միտքը չպահենք։

ՎԱԶԳԷՆ Գ. ՇՈՒՇԱՆԵԱՆ

ԼՈՒՍԱՆՑՔԻ ՎՐԱՅ

ՕՍԿԱՐ ՈՒԱՅԼՏ

Քսանը հինգ տարի կայ որ անգլիացի այս իրապաշտ եւ գեղեցկագէտ գրողը մեռաւ, Փարիզ, թշուառ օրեր ապրելէ յետոյ։

Պ. Անտրէ Ժիտ, իր վերջին տարիներուն բարեկամը, կը պատմէ սրտառուչ էջերով «Սալօմէ»ի հեղինակին տառապանքները, անոր հոգին, «Prétextes» անուն իր գրքին վերջին մասին մէջ։

Ուայլտ թատերագիրի մը ամէնէն այլազան ու շռայլ փառքերը շահելէ ետքը կը դատապարտուի Լոնտոնի մէջ։ Բանտարկութիւնը լրացած, Ֆրանսա կ'ապաստանի։ Բայց ընկճուած է, այլ եւս։ Չի կրնար արտադրել։ Փարիզ չվերադարձած, իր բարեկամներուն կը խոստանայ նոր տրամ մը ստեղծել։ «որպէս զի հանրութիւնը զինք դատապարտեալ մը չնկատէ միշտ»։ Այս դառնութեան տակ, ամէնէն մեծ քարը կը գլտորէր մարդերուն կանխակալ ու չար մտայնութեան դէմ։

Պ. Անտրէ Ժիտ երբ իրեն կը յիշեցնէ իր խոստումը, ան կը պատասխանէ ցաւագին նայուածքով մը.

— Պէտք չէ մեղադրել «մէկը որ զարնուած է»։

*
**

Պ. Ժիտ կը շարունակէ պատմել.

— «Օսկար Ուայլտ մեռաւ Beaux-Arts-ի փողոցին թշուառ մէկ պանդոկին մէջ։ Եօթը հոգի հետեւեցան թաղումին. նոյն իսկ բոլորը չընկերացան յուղարկաւորութեան, մինչեւ վերջը։ Դագաղին վրա՛յ ծաղիկներ, պսակներ։ Մէկը միայն, ըսին ինծի, արձանագրութիւն կը կրէր. ափսա պանդոկին տիրոջը կողմէ էր։ Հոն կը կարդային. ՎԱՐՁԱԿԱԼԻՍ»։

*
**

Օսկար Ուայլտ Անգլիոյ գրական փառքերէն մէկը եղաւ։ Ֆրանսերէնով ալ գրեց, ուղղակի։ Ըսին թէ իր «Սալօմէ»ն մասնաւորապէս Սառա Պէրնարին համար յօրինուած է։ Հեղինակը մերժեց այս ենթադրութիւնը, յիշեցնելու համար թէ արուեստի գործերը մարդերէն աւելի կ'ապրին։

Ուայլտի գործը հսկայ է եւ ուժեղ։ Եւ ինքնատիպ արուեստով։

Միամտութիւն պիտի ըլլար իր դէմքը գծել սահմանափակ սիւնակներու մէջ։ Եւ Օսկար Ուայլտ երկու դէմք ունի։ Ինք կ'ըսէ արդէն. «Իմ ամբողջ հանճարս կեանքիս մէջ դրի, իմ գործերուս մէջ միայն տաղանդս դրի»։

Իրօք, ան կեանք եւ գործ ունի։ Երկուքը իրարմէ կը զանազանուին։ Անտրէ Ժիտ կ'ըսէ թէ Ուայլտ աւելի սիրուն կը խօսի քան կը գրէ։ Եւ ափսա՝ գիծ մը միայն, շատ շատերէն։

Իր բանտարկութենէն յետոյ, կեանքին կանչուեցաւ, ամէն մարդու պէս։ Ալժերիա գնաց։ Ինչո՞ւ։ Ուայլտ պիտի պատասխանէ.

— Օ՜հ, հիմա արուեստի գործէն կը խուսափիմ։ Միայն արեւը պաշտել կ'ուզեմ...։ Նշմարա՞ծ էք որ արեւը կ'ատէ միտքը, զայն ետ կը հրէ միշտ, եւ ստուերին մէջ կ'ապաստանի։ Միտքը նախ Եգիպտոս էր, արեւը գրաւեց Եգիպտոսը։ Միտքը երկար ատեն ապրեցաւ Յունաստան, արեւը գրաւեց Յունաստանը. յետոյ Իտալիան, ետքը Ֆրանսան։ Այժմ ամբողջ միտքը քշուած է դէպի Նորվեկիա եւ Ռուսիա, հոն ուր արեւը երբեք չերթար։ Արեւը արուեստի գործին կը նախանձի։

Ուայլտի համար արեւը կեանքն էր։ Արեւը կը պաշտէր կեանքին համար։

Ու կ'աւելցնէ, քիչ յետոյ.

— Իմ պարտականութիւնս, խելայեղ զուարճանալուն մէջն է։

Ալժէրի փողոցներուն մէջ դրամ կը նետէր, հաճոյքով։ Ու դարձեալ Ուայլտ կ'ըսէ իր բարեկամին.

— Կը յուսամ թէ անբարոյականացուցի այս քաղաքը։

*
**

Չվերջացուցած, յիշենք կրկին քիչ վերը ըսուած իր բառերը որոնք թերեւս կարենան ընթերցողները լուսաբանել իր հոգեբանութեանը մասին։

— Պէտք չէ մեղադրել մէկը որ զարնուած է։

ՍՏԵՓԱՆ ՇԱՀՊԱԶ

ԱՇՆԱՆԱՄՈՒՏ

Ճերմակ թերթերն վարդենուն
Անձրեւներուն ետեւէն
Հեղ մ'ալ ուժգին կը բուրեն
Օրուան թըրջած ճիւղերուն...

Սայլորդն ուշ է մնացեր...
Սեւ մութն աճա կը սկսի,
Սակայն ի՛նչ փոյթ թէ գիշերն
Զինք պիտ' գըտնէ մակուսի...

Ճամբան երկար ծայր չունի,
Եզներն այդ շատ լաւ գիտեն,
Քաղաքէն վերջ դաշտերն են,
Բուրումներով աշունի...

Թաց ցանքերուն երիզէն
Այծուոր տղան է աճա՛
Որուն տժգոյն շըրթներէն
Եղեգ սըրինգ մը կուլայ...

Իրերն այս գիշեր չորս դիս
Վերադարձ մը կը յուշեն...
Ու ես խաղաղ կ'ունկընդրեմ
Հին երգերուն սանկիս...

ԽԱՉԻԿ ՋՈՒԼՖԱԵԱՆ

ՄԱՐԱՇԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑ. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ

Ամերիկայի թրոյ քաղաքի Մարաշի Հայրենակցական Միութեան մասնաճիւղը ընկերական հացկերոյթի մը ընթացքին հանգանակած է 214 տոլար։ Այս մասնաճիւղը վերջերս 500 տոլար ուղղակի ղրկած է Հալէպի հայրենակիցներուն։

ՌՈՒՄԱՆԻԱՆ ԱԼ ՀԱՄԱՁԱՅՆԵՑԱՒ

Ռումանիա եւս յաջողեցաւ համաձայնութիւն կնքել Ամերիկայի հետ, իր պարտքերուն համար որոնց գումարը կը հասնի 44 միլիոն 591,000 տոլարի։ Բաժնուած է 62 տարուան վրայ. տոկոսը պիտի ըլլայ 100ին 3 առաջին տասը տարիներուն եւ 3ուկէս մնացած 52 տարիներուն համար։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ԱՄՈՒՍԻՆ ՄԸ

Շարլ Մէթաժէ մսխած էր իր կնոջ ամբողջ օժիտը, և նետուած բախտախնդրական գործերու մէջ, առանց խղճահարութեան, միայն իր սնապարծութեան պահանջները գոհացնելու համար։ Երեսուն տարեկան, կործանած՝ Փարիզէն որ հրապուրեր եւ ծծեր էր զինքը, դատարկութիւն կը զգար իր շուրջը։ Կինը՝ Մատլէն Մէթաժէ, որ միայն իր զաւկին դաստիարակութեամբ կլանուած էր, ընկերաբար կը վարուէր իր թեթեւօլիկ եւ ցոփ ամուսնին հետ։ Մարդը տակաւին կը փորձէր արտածման դրասենեակ մը դարձնել, բայց շատ քիչ յաճախորդներ կը ներկայանային։

Օր մը Մէթաժէ գործ ունեցաւ օսմանեան նախարարի մը, Օսման Իպրահիմի հետ, որ ազգական էր Սուլթանին։

Զինուորական ապսպրանք մը կար։ Մէթաժէ զայն ապահովեց նախկին սպայի մը միջոցաւ որ բարձր պաշտօն ունէր պատկան նախարարութեան մէջ։

Երբ գործը կարգադրուեցաւ, Օսման չուզեց բան մը վճարել Մէթաժէի, աւելորդ գտնելով անոր միջամտութիւնը։ Նրբամիտ եւ փայլուն մարդ մըն էր ան, յիսունը անցուկ, հանրածանօթ՝ իր փարթամ կենցաղով, խենդութիւններով եւ սիրարկածներով։

Մէթաժէ քանի մը հազար ֆրանք պիտի ստանար։ Կը զգար թէ այդ վաստակը ձեռքը չպիտի հասնի, որովհետեւ իր բարեկամը, նախարարութեան պաշտօնատարը, իր միջնորդչէքը ուղղակի ստացած էր իշխանէն, ու կը թելադրէր իրեն պէս ընել, եւ իշխանին հետ «տեսնուիլ»։

Շարլ իր կնոջ դիմեց։

— Պէտք է երթաս տեսնես իշխան Իպրահիմը, սքանչելի մարդ է։

— Ի՞նչ ընելու։ Ես բան չեմ հասկնար ձեր առեւտրական գործերէն։ Բան մը չեմ կրնար ընել։

— Մտիկ ըրէ. դուն պզտիկ բաժին մը պիտի ստանաս, եթէ յաջողիս։ Արհամարհելի գումար չէ։ Իշխան Իպրահիմ շատ բարեհամբոյր մարդ է։ Ինչ որ կինը կ'ուզէ, Մուհամմէտն ալ կ'ուզէ։ Ուր որ ես ձախողեցայ, քեզի պէս պատգամաւորի մը ժպիտը կը յաջողցնէ։ Իպրահիմ չի դիմանար խարտեաշներու հրապոյրներուն։

— Եթէ սխալ չեմ հասկնար, ինծի կ'առաջարկես երթալ մտիկ ընել այդ փաշային անհամութիւնները, գանձելու համար դրամ մը զոր պարտական չէ։

— Բա՛հ, շատ վարպետ ես։ Շատոնց է որ իմ ամուսնի պատիւս ապահովուած է ծերուկ ցոփերու խաղերուն դէմ։

— Ահա կ'երթամ...։ Բայց վա՜յ ձեզ...։

— Դուն տղայ ես, Մատլէն։ Մեզի դրամ պէտք է։ Ես քեզ կը գործածեմ, որովհետեւ այս միջոցը լաւ է։ Եթէ կը սխալիմ, ա՛լ չխօսինք այս մասին.

— Լաւ, ե՞րբ պէտք է երթամ։

— Անմիջապէս, ժամը տասն է։ Իշխանը միայն կէսօրին դուրս կ'ելլէ։ Հիմա դարձած է իր սովորական պտոյտէն- աճապարէ, աղուորս, քիչ մը փոշի քսէ, գանգուրներդ շտկէ։ Օդը լաւ է..- երեսդ թարմացեր...։ Պիտի յաջողիս...։

* * *

Երբ Տիկին Մէթաժէ Ալմայի հրապարակը հասաւ, սիրտը բաբախուն՝ կանգ առաւ այն պանդոկին առջեւ ու իջած էր Իպրահիմ փաշան։ Վարանումով անցաւ սեմէն, յետոյ մտաւ վերելակը, յուզումէն դողահար եւ սպասաւորի մը տուաւ այցաքարտը։ Դուռ մը բացուեցաւ։ Փաշան իր առջեւն էր։

— Ձեր ամուսի՞նը ղրկեց ձեզ, Տիկին։

— Ոչ. Ձեր վսեմութիւնը թող ներէ որ այս դիմումը կը կատարեմ. բայց մղուած եմ այնքան օրինաւոր զգացումէ մը...

— Բոլոր զգացումները օրինաւոր են կիներու աչքին։ Իսկ ձեր աչքերը, սիրուն տիկին, շատ գեղեցիկ են։ Թո՛յլ տուէք որ մեծարանքս մատուցանեմ անոնց։

— Խորհեցայ թէ դուք պիտի հաճիք ինծի յանձնել միջնորդչէք մը որու մասին ա՛լ յոյս չունի ամուսինս։ Ես իրմէ ծածկած եմ կարգ մը անձնական ծախքեր, զորս ես ինքս կ'ուզեմ փակել, որպէս զի չստիպուիմ տաժանելի բացատրութիւններ տալ։

Փաշան բռնեց Մատլէնի ձեռքը, և հայրաբար ու սիրազեղ, աչքերն յառած կնոջ վրայ, սկսաւ խաղալ անոր նուրբ մատներուն հետ։

— Գեղեցիկ էք, եւ ձեր երիտասարդութիւնը կը պաշտպանէ ձեր դատը։ Ես ծեր մարդ մըն եմ եւ ինքզինքս չեմ խաբեր ինծի վերագրուած արկածախնդրութիւններով։ Բայց չեմ հաւատար ձեր պզտիկ պատմութեան։

— Ահ, Ձերդ վսեմութիւն, կը վստահեցնեմ։

— Ոչ մի՛ վստահեցնէք։ Ես գիտեմ կեանքը, գիտեմ անոր ամբողջ տգեղութիւնները եւ իր հազուագիւտ գեղեցկութիւնները։ Դուք իսկ մէկ վայրկեանի գեղեցկութիւնն էք, եւ ես զայն կը ճաշակեմ դառնօրէն։ Իմ մաշած սիրտիս մէջ տեղ չկայ ծայրայեղ զգացումներու եւ ես չեմ ուզեր կրակին հետ խաղալ։ Ձեր ներկայութիւնը հոս, ձեր լքումն իսկ — ձեր ձեռքը ետ չքաշեցիք -կ'ապացուցանեն թէ դուք հաւատացեր էք ինծի վերագրուած պատմութեան եւ թէ երջանիկ չէք... Մի փորձէք բողոքել։

Մատլէնի աչքերը թրջեցան, արցունքի շիթեր կը փայլփլէին կոպերուն շուրջը։

— Մի տրտմիք, տիկին, դառնանալու համար չէք եկած հոս։ Եթէ ես ձեր կարծած մարդն ըլլայի, երեւակայեցէք թէ ինչ հրաշալի պատեհութիւն կ'ընծայէք... Կը բաւէր որ թեւերս բանայի այս իրիկուն, վաղը. միւս օր, ինչ փոյթ... մենք, Արեւելքցիներս, համբերել գիտենք... եւ կրնայի ուրիշ վայելքներ ալ ունենալ, հաւատացէք, փոքրիկ եւ խարտեաշ տիկին, ես ինքս ալ յուզուած եմ ձեր այցելութենէն, որ այնքան տխրութիւն եւ ակամայ համակերպութեան կը ծածկէ։ Յանցանքը ձերը չէ։ Լաւ ըրիք հոս գալով։ Ա՛լ չպիտի ընդունէի ձեր ամուսինը։ Շատ հասարակ մարդ է։ Ան կը նմանի սա երկայն եւ վտիտ շուներուն որոնք ուտելիքներով եւ հարստութիւններով բեռնաւորուած կարաւաններուն կը հետեւին մեր երկրին մէջ, դէպի Փոքր Ասիա։ Կը զգամ թէ դուք ալ կ'արհամարհէք զայն, քիչ մը։

— Խնդրեմ, փաշա...

— Ճիշտ կ'ըսեմ։ Եթէ այդպէս չըլլար, հոս եկած կ'ըլլայիք։ Եւ ես վստահ եմ թէ ձեր ամուսինը տեղեակ է այս այցելութեան։

— Ո՛չ։

— Զգուշացէք, անճարակ սուտ մըն է ձեր ըսածը։ Չեմ պնդեր այլեւս։ Ձեր գլխաւորը կը կարծէ թէ հինգ հազար ֆրանք կը պարտիմ իրեն, ահաւասիկ։

Իպրահիմ Օսման իր դրամապանակէն հանեց տասը հատ հազար ֆրանքնոց թղթադրամ ու զետեղեց պահարանի մը մէջ։ Մատլէն, ապշահար հետզհետէ կը համրէր, երբ իշխանին մատները մէկ մէկ կը հաշուէին թղթադրամները։

— Ձեր վսեմութիւնը կը սխալի։

—Ոչ, միւս հինգ հազար ֆրանքը ձեր այցելութիւնը արդարացնելու համար է։ Տուէք ձեր փոքրիկ պայուսակը։

Եւ զանոնք տեղաւորեց փոքրիկ հայելիին եւ փոշիի-տուփին միջեւ։

—Հիմա թողէք որ ձեզ համբուրեմ, իբրեւ անխոհեմ, բայց եւ մեր բարքերուն անտեղեակ աղջիկ մը։

Եւ ծռեցաւ Մատլէնի վրայ, գլուխը բռնեց ու սկսաւ երկարօրէն համբուրել։

Մատլէն, պարտուած եւ խորտակուած, չընդդիմացաւ, վերցուց գլուխը ու դիտեց Իպրահիմ Օսմանը, որուն դէմքը, լուրջ, անթափանցելի, վերստացած էր իր շփոթեցնող պայծառութիւնը։ Զանգը հնչեցուց։ Սպասաւոր մը երեւցաւ։ Փաշան նշան մը ըրաւ ու Մատլէնի ընկերացաւ մինչեւ դուռը, համբուրեց մատները եւ շշնջեց.

— Ձեզ կը մաղթեմ երջանկութիւն եւ խաղաղութիւն, բարեւ ըրէք ձեր անզգամին. . .

Մատլէն ցատքեց ինքնաշարժի մը մէջ ու գահավիժաբար մտաւ տուն։ Շարլ իրեն կը սպասէր։

— Ի՞նչ լուր, սիրելիս՝

— Վճարեց, եւ կ'երդնում որ շատ պարկեշտ շարժեցաւ։

— Ո՛հ, գիտէի։

Առաւ պահարանը, համրեց թղթադրամները եւ գրպանը նետեց։

Մատլէն կը դիտէր զայն ապշած։ Ուզեց բողոքել։

— Տասը հազար ֆրանք է։

— Այո, ճիշտ այդքան էր պարտքը, պատասխանեց ամուսինը, չոր։ Յետոյ ձայնը անուշցաւ, եւ ըսաւ։

— Մի հաներ գլխարկդ, կը ճառագայթես, ինչպէս այսօրուան օդը։ Անտառ երթանք ճաշենք։

Թարգմ. Յ. Պ.

ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ՄԻՇՏ ԾԱՆՐ Է ՍՈՒՐԻՈՅ ՄԷՋ

Պէյրութէն կը գրեն «Թան»ի, դեկտ. 2 թիւով.—

Ապստամբութեան չորս վառարանները, Ճէպէլը Հաւրան, Դամասկոս, Հերմոն լեռ եւ Անդր-Լիբանան, չեն ընկճուած տակաւին։ Հրամանատարութիւնը իր սահմանափակ միջոցներով ուրիշ բան չկրցաւ ընել եթէ ոչ թոյլ չտալ որ ըմբոստները սահմանակից շրջանները անցնին։ Նոր հասած ուժերով, պիտի ջանայ իբարմէ մեկուսացնել զանոնք, յետոյ յաջորդաբար յարձակելու համար։

Թշնամին վիճելի հեղինակութիւն ունի՝ Ճէպէլը Հաւրանի մէջ. ըմբոստութիւնը տարածուած, նոյնիսկ ընդհանրացած է այդ շրջանին մէջ։ Վերջին լուրերու համաձայն, Սուլթան էլ Աթրաշ կառավարութիւն մը կազմած է հոն, ամէն պարագայի մէջ, կազմակերպած է այն կամաւորները որոնք իրեն հետ կռուեցան, եւ այժմ կ'աշխատի աւելցնել անոնց թիւը, միացնելով Ճէպէլի բոլոր գիւղերէն հաւաքուած խումբերը։ Կարելի եղած է արգիլել ապստամբութեան տարածումը Հաւրանի դաշտին մէջ։

Դամասկոսի մէջ դժնդակ է կացութիւնը։ Ապստամբական շարժումը ծաւալած է պէտէվիներուն մէջ, որոնց զօրագունդերը, միացած Տիւրզիներուն, կ'օղակեն քաղաքը հարաւէն, արեւելքէն եւ հիւսիսէն։ Ամէն օր կռիւներ տեղի կ'ունենան Տումայի շուրջը, Դամասկոսէն քանի մը քիլոմեթր դէպի հիւսիս-արեւելք։ Ապստամբ հրոսախումբեր ամէն օր կը մտնեն քաղաքին արուարձանները, եւ դժուարութեան կը մատնեն մեր զինուորները որոնք ցրուած են, 300 հազար հոգինոց այս կեդրոնը պաշտպանելու համար։

Պէտէվիները կապ կը պահեն Դամասկոսի շուրջը ասպատակող հրոսախումբերուն եւ Անդր-Լիբանանի ապստամբներուն միջեւ։ Այս վերջինները կ'իշխեն Հոմս-Համա ճամբուն եւ երկաթուղիին եւ կրնան օգնել Ճէպէլը Հաւրանի Տիւրզիներուն, Պէյրութ Դամասկոս գիծը քանդելու համար։ Անդր-Լիբանանի (Ճէպէլը-շարքի) հրոսախումբերը մասնաւորաբար յանդուգն են եւ իրենց կարգ մը արշաւանքները, մանաւանդ այն որ կատարուեցաւ Հոմսի դէմ, գլուխ հանուեցան բացառիկ ուժգնութեամբ։

Այս կացութեան առջեւ, մեր հրամանատարութիւնը ջանաց ամէն բանէ առաջ պահել Դամասկոսը, որպէսզի ապստամբներուն ձեռքը չիյնայ հարուստ քաղաք մը, ուր թանկագին միջոցներ կան նոյնիսկ զինուորական տեսակէտով։ Եւ հասաւ այդ նպատակին։ Դամասկոսի մեր ուժերը աւելի քան բաւական են թշնամի յարձակումները խորտակելու։ Յետոյ ջանաց ընդարձակել մեր հաղորդակցութեան շրջանակը Դամասկոսէն Պէյրութ։ Նոյեմբերի սկիզբը, այդ շրջանակը իջած էր քանի մը քիլոմեթր. հիմա օրէ օր կ'ընդարձակուի։ Այս ձեռնարկը միեւնոյն ատեն կ'անջատէ Ճէպէլը Հէրմոնի Տիւրզիները Անդր-Լիբանանի խումբերէն։ Կը թուի թէ մեր հրամանատարութեան ծրագրած առաջին յարձակումը պիտի կատարուի այս վերջին կեդրոնին դէմ։ Յետոյ կը մնան երկու խոշոր խնդիրներ.— Արշաւանք՝ Ճէպէլը-Հաւրանի դէմ եւ պէտէվի հրոսախումբերու վտարումը մեր սահմաններէն։

* * *

Պ. Ժուվնէլ, նոր մարզպանը, Պէյրութի մէջ պատերազմի խաչը յանձնելով Զօր. Կամլէնի, հետեւեալ ճառը խօսեցաւ.

— «Մենք պիտի նախընտրէինք խաղաղութիւն ունենալ քան յաղթանակ, բայց քանի որ մեզ կը հարկադրեն յարձակումով յաղթել աւարառութեան եւ ջարդին, դուք պիտի շարունակէք այդ գործը կատարել, մինչեւ այն օրը որ անձի եւ գործի ապահովութիւնը կատարելապէս հաստատուած ըլլալով ամբողջ այն երկրին վրայ որուն ապագան մեզի յանձնած է Ազգերու Դաշնակցութիւնը, կարենանք հաստատել վերջապէս այն անկախութիւնը որուն կը բաղձան Լիբանանի եւ Սուրիոյ ժողովուրդները եւ զոր միայն ապստամբութիւնը կ'ուշացնէ։

Խաղաղութիւն՝ անոնց որ խաղաղութիւն կ'ուզեն, պատերազմ՝ անոնց որ պատերազմ կ'ուզեն։

ՀԱԿԱՊՈԼՇԵՒԻԿ ՇԱՐԺՈՒՄԸ

Չինաստանի յեղափոխական կուսակցութեան կեդրոնական կոմիտէն միաձայնութեամբ որոշեց վտարել իր բոլոր համայնավար անդամները։ Չինացի համայնավարներուն դէմ եղած ամբաստանութիւնը այն է թէ անոնք աւելի հաւատարմօրէն կը ծառայեն Մոսկուայի, քան բուն իսկ իրենց երկրին։ Խիստ յատկանշական է չինացի յեղափոխականներու հակապոլշեւիկեան այս քայլը։

ՔԱՐԻՒՂԻ ՎԱՃԱՌՈՒՄԸ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

Էնկիւրիի կառավարութիւնը հրատարակեց օրինագիծ մը, որով քարիւղը պետական մենաշնորհ կը դառնայ։ Կառավարութիւնը այս մենաշնորհը կրնայ տալ ընկերութեան մը, որուն դրամագլուխը կէս առ կէս օտար եւ թրքական պիտի ըլլայ, իսկ պաշտօնէութիւնը մեծ մասամբ Թուրք։ Կառավարութիւնը ներածման գինին վրայ հարիւրին 50 յաւելումով պիտի ծախէ քարիւղը։

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ՄԱՐՍԻԼԻՈՅ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԸ

Հայաստանի կարմիր խաչի Մարսէլիոյ մասնաճիւղը իր վերջին ընդհ. ժողովին մէջ (29 Նոյեմ.) զայրոյթով տեղեկացաւ որ քաղաքացի Դ. Շահվէրտեան, անհիմն ենթադրութիւններով լուծուած կը հռչակէ մասնաճիւղս։

Հայաստանի կարմիր խաչի մասնաճիւղս իր խորունկ ցաւը կը յայտնէ Դ. Շահվէրտեանի այդ ապօրէն ու գրգռիչ միջամտութեան դէմ եւ կ'որոշէ անյապաղ շարունակել իր ժողովրդանուէր, կեդրոնէն եւ ժողովուրդէն ջերմօրէն գնահատուած գործը։ Բայց նկատելով որ Շահվէրտեանի հրահանգով կազմուած է թիւ 2 կարմիր խաչ մը եւս եւ վաւերացուած է Պ. Ս. Փիրումեանի կողմէ նոյն անունով, անախորժ խաչաձեւութեանց տեղի չտալու համար, Մասնաճիւղս նախապատիւ համարեց վերաքննել իր ծրագիրը, զայն պատշաճեցնել տեղական պահանջներուն եւ մեր քաղաքական նոր կացութեան, առաջնորդուելով Ամերիկահայ կարմիր խաչի ծրագրէն եւ իբր մէկ մասնաճիւղը անոր։ Այս որոշումով, մասնաճիւղը իր կապերը չի խզեր երկրի ժողովուրդին հետ, որուն սատարելը կը նկատէ նուիրական պարտք մը։

Այս առթիւ որոշուեցաւ նախկին կնիքը յանձնել Հ. Հ. Ներկայացուցիչ Պ. Տ. Միրզայեանցի։

Մարսէյլ Դիւան Ընդհ. Ժողովի

ԿԱՐՄԻՐ ԲԱՆԱԿԻՆ ՎԵՐԱԿԱԶՄՈՒԹԻՒՆԸ

Խ. Հ. Միութեան նոր պատերազմական նախարար Վորոշիլով պաշտօնի անցնելէն անմիջապէս յետոյ կարեւոր փոփոխութիւններ մտցուց կարմիր բանակի վերին հրամանատարութեան մէջ։ Նախ՝ ստեղծեց բանակի ընդհանուր քննիչի պաշտօն մը եւ զայն յանձնեց ընդհանուր սպայակոյտի պետ Պ. Քամէնէֆի, որ ցարական բանակին մէջ սպայակոյտի գնդապետ էր։ Այս վերջինին յաջորդեց՝ իբրեւ սպայակոյտի պետ՝ Թուխաչեվսքի, որ հազիւ 32 տարեկան է, ազնուական ընտանիքէ է եւ 1914ին ցարական բանակին մէջ տեղակալ էր։ 1918ին Թրոցքիի կողմէ առաջին բանակի ընդհանուր հրամանատար կարգուեցաւ երբ 25 տարեկան էր։ Համայնավար չէ։ Ուքրանիոյ հրամանատար նշանակուեցաւ 29 տարեկան Պեսարապիացի Եաքիրը, նախկին ուսուցիչ և 1917էն ի վեր համայնավար։ Արեւելեան ճակատի հրամանատար կարգուեցաւ Թուխաչեվսքիի տեղ՝ Էսթօնիացի Քորք, նախկին սպայ ցարական բանակին։ Այս վերջնոյն տեղ Կովկասի բանակին հրամանատար նշանակուեցաւ Լեվանտովսքի, Թուրքիստանի ճակատին հրամանատարը, որուն յաջորդեց Աքսէնտիէֆ։ Բոլորը, բացի Եաքիրէն, ցարական սպաներ են։ Այս անուանումները ցոյց կուտան թէ հետզհետէ պիտի բիւրեղացուին բանակի բարձրաստիճան շարքերը, բան մը որ սկսած էր Թրոցքիի անկումէն յետոյ։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ԱԶԴ.— կաթող. պատուիրակ Պալաքեան եպսկ. հանդիսաւոր պատարագ եւ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի մատուցանէ եւ իր հոգեշունչ խօսքով պիտի մխիթարէ ժողովուրդը, յառաջիկայ Կիրակի, 13 դեկտեմբեր, Փարիզի Հայոց Եկեղեցւոյն մէջ, ՈՂԲԱՑԵԱԼ ՏԻԿԻՆ ՄԵԼԱՆԻ ԽՈՐԱՍԱՆՃԵԱՆԻ (ծնեալ Janietovitch) մահուան առաջին տարելիցին առթիւ։ Երգեցողութիւնները տեղի պիտի ունենան կոմիտասեան բազմաձայնով, Պ. Ն. Սերգոեանի ղեկավարութեամբ։

ժողովուրդի պէտքերուն: 4.— ՍՊԻՏԱԿ ԱԾՈՒԽԸ. Հայաստան հարուստ է ջուրի ուժով, որուն քանակը կը հաշուուի 1—1ուկէս միլիոն ձիու ուժ: Կէս միլիոնը բաւարար է Հայաստանի քաղաքները լուսաւորելու, երկաթուղիներն ու հանրակառքերը բանեցնելու համար: Երեւանի ելեկտրակայանը 5,600 ձիու ուժ պիտի ունենայ, Լենինականը 7000: Բոլոր գիւղերը ծրագրած են իրենց համար ելեկտրակայաններ շինել:

Հայաստան 1100 գիւղ ունի, որոնց 800ը Թրքական անուն ունէին (Մօլլա Տուրսուն, Գաչար Հիւսէյին եայլն). մասնաւոր յանձնախումբ մը արդէն 200 գիւղի անուն փոխած է: Երեւան առաջ 10 բժիշկ ունէր, հիմա 120 ունի, 1-2 ճարտարապետի տեղ այժմ կան 52: Համալսարանը 78 փրօֆէսէօր ունի:

Հաւաքոյթի վերջաւորութեան Պ. Գր. Վարդանեան ժողովուրդին ցոյց տուաւ երկրէն բերուած մետաքս, սիկառէթ, լուցկի եւայլն:

ԴԺԳՈՀՈՒԹԵԱՆ ԱԼԻՔԸ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

ՆՈՒՐԷՏՏԻՆ ՓԱՇԱՆ ԱԼ ՊԷՏՔ Է ԿԱԽԵԼ...

Ազգ. Մեծ ժողովի Նոյեմբեր 30ի նիստին մէջ բուռն ճառեր խօսուեցան Իզմիրի ջարդարար Նուրէտտին փաշայի դէմ, որ շատոնց աչքէ ելած է եւ Թունդ հակառակորդ է նոր կարգերուն, ինչպէս եւ գլխարկի գործածութեան: Երեսփոխաններէն Րէֆիք պէյ ըսաւ.

— «Ինչպէս հրատարակած է այսօրուան «Հաքիմիյէթը Միլլիէ», Սըվազի եւ Էրզրումի աչէյ, եւ հոս ու հոն, կարգ մը անմեղներ, մի միայն հոս յայտնուած գրգռիչ, յետադիմական կարծիքներու ազդեցութեան տակ, ընդվզած եւ օրէնքի տրամադրութեանց դէմ շարժելով յանցապարտ արարքի մէջ գտնուած ու դատապարտուած են. նոյն իսկ անոնցմէ ոմանք մահապատիժի ենթարկուած են: Ահա Նուրէտտին փաշա այսպէս հասած է իր նպատակին: Այս բեմէն կը հարցնեմ: Փաշա՛, ներկայ առաջարկուած օրինագիծն ալ, ձեր այս յետաշրջական նպատակին համար գրգռումի յարմար գետին մը կը կազմէ, ինչո՞ւ համար, այս առիթէն օգտուելով, անգամ մը եւս ցոյց չէք տար ինքզինքնիդ:

«Ի՞նչ յանցանք ունէին Սըվազի մէջ կախաղան հանուած Նէճաթին, Էրզրումի մէջ կախաղան հանուած մէկ քանի անմեղները: Նուրէտտին փաշայի կողմէ ուղղակի տրուած գրութիւնը, երկրին չորս կողմը գացած է եւ էֆէնտիներ, ինչպէս կը տեսնէք, փաշան, «այս օրէնքը հիմնական կազմակերպութեան օրէնքին հակառակ է. խղճի ազատութեան դէմ է, բայց ի՞նչ ընեմ, ընդունած են, կը դնեն եւ դնել կուտան» ըսելով ազգին մէջ երկպառակութեան փաթաթ (գունտաք) դրած է: Եկէ՛ք փաշա, ձեզի հարցում կ'ուղղեմ: Ա՛լ ժամանակն է, ուր պէտք է ձեզի հետ տեսակցինք ազգին թափած արեան մասին: Եկէք, պատասխան տուէք:»

Ուրիշ երեսփոխան մը, Էքրէմ, պօռաց. «Ընկերներ, եթէ դուք յեղաշրջումի ժողով մը ըլլայիք, առանց անունը տալու, Նուրէտտին փաշայի թեւէն պիտի բռնէիք եւ ձեր մէջէն պիտի վտարէիք զայն: Էրզրումի մէջ դէպք մը ծագեցաւ, դրդիչները կախուեցան: Բայց ձեր դէմը կը գտնուի մարդ մը որ գիտէ այս պարագան եւ պատճառ դարձած է անոր: Այնպիսի հարցեր կան, որոնց մասին ազգերը չեն վիճաբանիր, այլ շանթեր արձակելով կուտան իրենց վճիռը:»

Մուշի հռչակաւոր հօճա Իլիաս ալ աւելցուց. «Հոս, այս ժողովին պաշտպանութիւնը վայելող խառնակիչներ կը գտնուին և ազգը իր արիւնով կը տուժէ»:

Րէֆիք պէյ կրկին խօսք առնելով, պնդեց թէ «բուն ոճրագործը Նուրէտտին փաշան է: Անոր տեղը հոս չէ, անկախութեան դատարանն է, բանտն է, Նէճաթիին քովն է» (կախուած):

Փրփրած երեսփոխանը նորէն խօսքը Նուրէտտին փաշայի ուղղելով, պահանջեց որ ինքզինքը պաշտպանէ: Հօճա Իլիաս առաջարկեց թեւէն բռնել եւ դուրս նետել, բայց ոչ մէկը նշմարած էր թէ Նուրէտտին փաշա անհետացած է արդէն, պահ մը միայն ներկայ ըլլալէ յետոյ...:

Իրաւ նենէ կը կախեն

Վերջին լուրերու համաձայն, մինչեւ հիմա վեց հոգի կախած են Էրզրումի մէջ: Ասոնց մէջ է նաեւ Ապտիւլ Մէճիտ հօճան, որ ծանօթ է «Կեավուր Իմամ» անունով: Անատօլուի գործակալութիւնը կ'ըսէ թէ՝ հասկցուած է որ 1897ի ըմբոստութիւնն ալ ասոնք սարքած են, եւ կենդանիներու տուրքին առթիւ, վիրաւորած են այդ առենի կուսակալ Աթըֆ պէյը:

Անկախութեան դատարանը Սըվազէն Սամսոն գացած է, առանց կանգ առնելու Թօքատի եւ Ամասիոյ մէջ: Սըվազի դէպքին պատասխանատուներն ալ կախաղան հանուած են:

Կախաղաններէն զատ, Սըվազի մէջ 15 տարի թիապարտութեան դատապարտուեցան Շաքիր օղլու Իսմայիլ, Շանի, Էվլիա էֆէնտիները, իսկ 10 տարուան՝ նախկին սպայակոյտի անդամ Զիա, փաստաբան Ահմէտ, Քիւրտ Ազիզ եւ Համիտ, Պայթար ... Հագզը պէյերը: Ուրիշ բազմաթիւ ամբաստանեալներ ալ դատապարտուեցան 7ուկէսէն 3 տարի բանտարկութեան: Պատերը թուղթ փակցնողն է Նէճաթի, որուն համար կ'ըսեն թէ անդամ է Ցառաջդիմասէր կուսակցութեան:

Մարաշի մէջ ալ, բազմութիւն մը մզկիթէն անելով Նուիրական դրօշը, կառավարական պաշտօնատան առջեւ համախմբուեր և «գըլխարկ չենք ուզեր» պօռացեր է: Պարագլուխներէն աւելի քան 40 հոգի ձերբակալուած են:

Տիւզճէի մէջ շատ մը պաշտօնեաներ, մասնաւորապէս առեւտրական սենեակներու եւ թաղապետական ժողովներու անդամներն ու նախագահները չեն ուզեր գլխարկ դնել, նոյնիսկ հրաժարելու գնով: Նոր շրջաբերականով մը ազդարարուած է թէ՝ «գլխարկի եւ արդիական տարազի գործածութիւնը հրամայուած է երկրին շահուն համար»:

Նոր երկաթուղիներ Հայաստանի մէջ

Երկրաչափ Փիրումովի ղեկավարութեամբ Նոյեմբեր 27ին Հայաստան մեկնած են մասնագէտներու երկու խումբ, պաշտօն ունենալով քննել նոր շինուելիք երկաթուղիի ճամբաները: Առաջին խումբը իր հետախուզական աշխատանքները պիտի կատարէ Աղստաֆա կայարանէն մինչեւ Իջեւան գիւղը, երկրորդ խումբը Ղաթարի գործարաններէն մինչեւ Ջուլֆայի երկաթուղագիծը: Աշխատանքները աւելի արդիւնաւէտ դարձնելու համար որոշուած է որ յանձնաժողովները համաձայնութեան գան տեղական Գործկոմներու եւ այլ հիմնարկութիւններու հետ: Աշխատանքի պիտի լծուի տեղական բանուորական ուժը:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Հ.Յ.Դ. «ՌՈՍՏՈՄ» Թաղային կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկեր եւ ընկերուհիները յառաջիկայ չորեքշաբթի 9 Դեկտ. իրիկուան ժամը 8ուկէսին, Ռոստոմ Լսար. Միութեան սրահը:

Օրակարգ.— Հաշուետուութիւն եւ ընտրութիւն:

ԲԱՐՁՐ ՀԱՅՔԻ Հայրենակցական Միութեան ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ այսօր կիրակի 6 դեկտ. ժամը 3ին, Ռոստոմի ընթերցարանը, 131 Fbg. du Temple.

Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի «Հրայր» ենթակոմիտէին ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ յառաջիկայ կիրակի, 13 դեկտեմբեր, առտուան ժամը 9ին, Պառ Քանալի սրահը: Ներկայ պիտի ըլլայ կոմիտէի ներկայացուցիչը:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Եօզկատի մեծ Չաթէն Ջատիկ Թօրոսեան կը փնտռէ հօրեղբօր թոռը Համբարձում Թօրոսեանը որ երկու տարի առաջ Սուրիոյ Ճիպէյլի Որբանոցը կը գտնուէր: Ցեղեկացնել 8 rue des Trois Portes, Paris, Սիրական Յովհաննէսեանի:

Վարդանոյշ Վարդանեան, Գիլքիդցի (Տրապիզոն) կը փնտռէ եղբայրը Նազար Վարդանեանը, որ 1917ի վերջերը կը գտնուէր Սըվազ, եւ անկէ ի վեր իր հետքը կորսուած է: ցեղեկացնել Վարդանոյշ Չօզանճեանի, 52 rue de Guide, Le Creusot L. et Seine: Արտասահմանի թերթերէն կը խնդրուի արտատպել:

Երուանդ Գօլչաքեան, Եղի-Շէհիրցի (Պրուսա) կը փնտռէ Ցարութիւն Եարըճեանը, որուն հետքը կորսնցուցած է 1921ին, ֆրանսական բանակին Կիլիկիայէն հեռանալէն ի վեր: Ցեղեկացնել իրեն, Petiterue des Moineaux N°. 6 Le Creusot հասցէով.

Ալֆորվիլէն Ատանացի Ս. Քինեթեան կը փնտռէ հօրեղբօրորդին Նազարէթ Թօրոսեանը, որ Մարսիլիա ֆրանս. ոստիկանութեան մէջ էր: Ցեղեկացնել 27 rue du Maçon Alfortville.

Հաճընցի Գալուստ Զուլֆեան կը փնտռէ հօրեղբօրորդիները, Համբարձում, Խաչիկ եւ Առաքել Զուլֆեանները, որոնք պէյրութ ըլլալը կը կարծուին: Ցեղեկացնել Գալուստ Զուլֆեանի N. 37 La Royale par Allais Gard.

Կը փնտռուի Եգիպտոսէն Մարսէյլ եկած, յետոյ Փարիզ փոխադարձած Բնիկ Էնկիւրիւցի Ցակոբ Գ. Գալայճեան, արհեստով ոսկերիչ:

Կը խնդրուի տեղեկացնել 20 rue Cujas, Hagop H: Kalaydjianին, Paris 5eme

Աղաւնի Գալայճեան կը փնտռէ եղբայրը Գրիգոր Գալայճեանը բնիկ Ակնցի, որ 1923 Նոյ 7ին Պէյրութի Անթիլի Եաս գիւղի ամերիկեան որբանոցէն Ֆրանսա փոխադրուած է, ցեղեկացնել Խաչատուր Ճամկոչեանի Barraque de la Lunette N° 12, Lancey (Isère) France.

Բնիկ Պոլսեցի (Սկիւտար) Խնկիր Սարաֆեան կը փնտռուի քրոջը Մէօհրիւպէ Շամտանճեանի կողմէ, Ցիշեալը պատերազմէն առաջ երկար ժամանակ ապրած է Փարիզ եւ Լոնտոն: Ցեղեկացնել՝ Մէօհրիւպէ Շամտանճեանի, 53, rue Claude Decaen, Paris 12e.

Կարնոյ Սարուայ գիւղէն Մկրտիչ Մարգարեան կը փնտռէ տղան Գէորգ Մարգարեանը որ 921ին Խարբերդի Որբանոցը կը գտնուէր եւ վերջերս Ֆրանսա անցած ըլլալ կը կարծուի: Ցեղեկացնել Կոպ. Ջուլալեանի, cordonier de la Pologne, Lancey (Isère).

Le Gérant : H. TEURNIER

Impr. MASSIS
208bis, Rue Lafayette, Paris(10e)

Խմբագիր ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ
որուն անունին պէտք է ուղղել դրամական ամէն առաքում:

"HARATCH,,
JOURNAL ARMÉNIEN PARAISSANT TROIS FOIS PAR SEMAINE
Directeur-Propriétaire : SCHAVARCH MISSAKIAN
Rédaction et Administration / Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն — 208 bis, Rue Lafayette PARIS (10e).
Հեռաձայն՝ Nord 57-82

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ	Եռամսեայ	Վեցամսեայ	Տարեկան
Ֆրանսա և գաղութներ	16 ֆր.	35 ֆր.	65 ֆր.
Անգլիա և »	—	10 շ.	20 շ.
Ամերիկա	—	3 տ.	5 տ.
Ուրիշ երկիրներ	—	50 ֆր.	90 ֆր.

Հասցէի փոփոխութեան համար 1 ֆր. վճարել անհրաժեշտ է:

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
9
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
1925
9 DÉCEMBRE 1925
On reçoit des annonces en français et en arménien.

Ա. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 56 — Կը հրատարակուի ԿԻՐԱԿԻ, ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ և ՈՒՐԲԱԹ — ԳԻՆ 40 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՃԱՄԲԱՆ ԾՈՒՌ Է

«Հօկ»ի առաքելութիւնը տուաւ իր առաջին զեկուցումը, Հայաստանի մէջ կատարուած աշխատանքներու մասին:

Շատ նորութիւններ չկան այդ զեկուցման մէջ: Բայց թողունք այդ կէտը, շօշափելու համար խնդիր մը, որ ուղղակի կապ ունի գործին յաջողութեան հետ:

Պատուիրակները կրնան անկեղծ ըլլալ իրենց համոզման մէջ: Թերեւս Երեւանի կեդրոնն ալ կանգնած է «անկուսակցական» տեսակէտի վրայ, եւ կը հետաքրքրուի միայն Հայաստանի վերաշինութեան հոգերով: Բայց մենք ուրի՛շ բան կը տեսնենք այստեղ, արտասահմանի մէջ, եւ ուրիշ բան կ'ըսեն խորհրդային հրատարակութիւններն ալ:

«Հօկ»ը — նախկին «Հօմ»ը — դարձեր է քաղաքական պայքարի զէնք: Օրէ օր կը շեշտուի անոր այդ գիծը: Եւ, պայքարը ուղղուած է ոչ միայն որոշ կուսակցութեան մը դէմ, այլ, կը ձգտի կազմալուծել զանազան ազգային մարմիններ, զանոնք ձեւափոխելու, կամ անոնց տեղը անցնելու համար: Այս վերջին փորձը կատարուած է արդէն Վիէննայի մէջ, ուր Գաղթային Միութիւնը լուծելով, տեղը հաստատեր են «Հօկ»,— բոլորովին անբնական քայլ մը: Որովհետեւ ո՛ր եւ է ազգային միութիւն կամ Խորհուրդ ի հարկին կրնայ զբաղիլ նա՛եւ հայրենիքի օգնութեան գործով. բայց «Հօկ»ը ոչ իրաւունք, ոչ ալ պարտականութիւն ունի գաղութի մը հանրային գործերը վարելու: Այսքան տարրական բան մը չհասկնալու համար, մարդ կա՛մ բացը մնացած փաստաբան ըլլալու է, կամ նորընծայ կոմունիստ: Այս է պատճառը որ, թիւրիմացութիւններ կը ծագին նաեւ Ֆրանսայի մէջ, մանաւորապէս գաւառները: Այլասերման վտանգը սարսափի մատնած է բոլորը. ամէն կողմ ճիգեր կը թափեն քիչ-շատ հանրային կեանք ստեղծելու. ծաղկոց մը, լսարան մը բանալու, ներքին կապ հաստատելու հայրենակիցներու եւ համախմբումներու միջեւ: Այս տարրական աշխատանքի պահուն, յանկարծ «Հօկ»ը մէջտեղ կը դրուի, իբրեւ խափանարար միջոց: Չկայ հայրենակից մը որ ժխտէ Հօկին արժէքը, բայց անոր թերուս մունետիկները այնքան պղտոր քայլեր կ'առնեն որ, իբրեւ հետեւանք, թէ գաղութի հանրային գործը կը տուժէ, և թէ Հօկը ինք:

Մէկ խօսքով, մարդիկ պայծառ գաղափար չունին ե՛ւ մէկուն ե՛ւ միւսին մասին: Եւ այս՝ շատ բնական է, քանի որ Երեւան ինք ամէն բան կ'ընէ, միտքերը խառնակելու, եւ Հօկը իր հիմնական ճամբէն շեղեցնելու համար: Անցեալ Հոկտեմբերին, երբ պատուիրակութիւնը ճամբու պատրաստութիւն կը տեսնէր, «Խորհրդային Հայաստան», անոր պաշտօնը կը նկատէր «գ ա ղ ո ւ թ ա հ ա յ մ ա ս ս ա ն ե ր ը հ ի ն հ ա ս ա ր ա կ ա կ ա ն կ ա զ մ ա կ ե ր պ ո ւ թ ի ւ ն ն ե ր ի ճ ա ն կ ե ր ի ց ա զ ա տ ե լ»: Յայտնի վարիչ մը, հռչակաւոր Աշոտ Յովհաննիսեանը, իր ծանօթ գրքոյկին մէջ կը գրէ.

«Նա (Հօկը) պէտք է դառնայ աշխատաւորական լայն մասսաների կազմակերպման մի օրկան, որ վերջ տալով ներհակ դասակարգի համագործակցութեան սին մտայնութեանը, նպաստելու է ազգութեան դասակարգային շերտաւորմանը. մասսաների ինքնագործունէութեան հիմունքով է որ կազմակերպելու է նա Հայաստանի օգնութեան գործը»: («Գաղութահայ խնդիրներ», էջ 23):

Այս մանուածապատ նախադասութիւնը աւելի որոշ արտայայտուած է ուրիշներու կողմէ, եւ անդադար կ'արծարծուի, ու կը գործադրուի: Այնպէս որ, մեղաւորը մենք չենք, եթէ Հօկը, փոխանակ դառնալու «մասսայական կազմակերպութիւն», կը մանրանայ եւ կը վերածուի պարզ »քլիք»ի մը: Տակաւին քանի մը ամիս առաջ, Եւրոպայի համար պատրաստուած կանոնագիրը կը պահանջէր անպայման վստահութիւն եւ հնազանդութիւն Երեւանի իշխանութեան. յետոյ թեթեւ բարեփոխում մը կատարուեցաւ նախկին «լիազօր»ին կողմէ. բայց, առէք նոր կանոնագիրն ու անդամատոմսը, եւ կարդացէք 4րդ յօդուածը.

«Հօկի կ'անդամակցին անոնք որոնք Հայաստանի հանդէպ բացասական դիրք բռնած չեն եւ անոր վերաշինութեան եւ օգնութեան գործին անկեղծօրէն սատարել կ'ուզեն»:

Մի՞թէ: Բայց «անկեղծութեան» վկայական պահանջուա՞ծ է անոնցմէ, որոնք մենաշնորհի վերածելով Հայրենիքի Օգնութեան գործը, հոսանք հոսանքի դէմ կ'ուղղեն, կը կապեն ու կ'արձակեն, եւ իսկապէս բացասական մթնոլորտ մը կը ստեղծեն:

Մէկ խօսքով, ճամբան մութ է եւ ծուռ: Եւ դեռ քանի մը կէտեր միայն յիշեցինք: Շ.

ՄԱՄՈՒԼ

ՕՐՈՒԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ

«Թան» շատ ծանր կը գտնէ կացութիւնը, Մուսուլի վէճին առթիւ: Վերջին խմբագրականին մէջ կը կարդանք հետեւեալ նկատողութիւնները.

—«Շատ հաւանական չէ որ միաձայնութիւն գոյանայ Ժընէվի ժողովին մէջ, ի նպաստ Թրքական տեսակէտին. բայց եթէ այդ միաձայնութիւնը դառնայ ի նպաստ Անգլիոյ, Թուրքիա չպիտի խոնարհի: Այն ատեն, ընդհարումը պիտի սկսի և Նախայարձակ պետութեան դէմ պիտի գործադրուին Ազգերու Դաշնակցութեան դաշինքին տրամադրութիւնները:

Կացութիւնը լեցուն է վտանգներով: Անգլիա յայտնապէս նոր պատերազմ մը չուզեր Արեւելքի մէջ. բայց սխալ է կարծել թէ եթէ հարկադրուի զէնքի դիմել, այդ պատերազմը հզօր ազդեցութիւն մը չպիտի ունենայ Թուրքիոյ վրայ: Միւս կողմէ, ակներեւ է որ Մոսկուա, միշտ հետամուտ դժուարութիւններ պատճառելու Անգլիոյ, ուժեղ ճնշում կը բանեցնէ Էնկիւրիի վրայ, որպէսզի Թուրքերը անհաշտ մնան:»

Ի՞ՆՉ ՄՆԱՑ ԱՆԴԻՆ

«Արեւ», Եգիպտոսի ռամկավարներուն օրկանը, խմբագրականի մը մէջ կը բացատրէ թէ իրենք խորհրդային իշխանութեան բարեկամ են, պարզապէս Հայաստանի սիրոյն. իսկ անկէ դուրս.

«Դէմ ենք Պոլշեվիկութեան, իր տնտեսական հասկացողութիւններուն եւ փորձարկութիւններուն համար:

Դէմ ենք Պոլշեվիկութեան, ընկերային ու հոգեկան «բարենորոգումներ»ու իր ծայրայեղութիւններուն համար:

Դէմ ենք Պոլշեվիկութեան, մշակոյթի գործը յեղափոխական բռնադատութեան նիւթ դարձնելուն համար:

Դէմ ենք Պոլշեվիկութեան ազգային զգացումներուն եւ հինէն մնացած արժէքներուն նուազ յարգանք ու ակնածանք նուիրելուն համար:

Դէմ ենք Պոլշեվիկութեան, յեղափոխութեան շրջանը երկարելուն եւ քաղաքացիական իրաւունքներու և ազատութեան ընդհանրացումին և իշխանութեան ժողովրդականացումին թուականը ուշացնելուն համար:»

Անշուշտ ա՛յս է պատճառը որ, Երեւանի թերթերը մինչեւ այսօր ալ կը նախատեն մեր խե՛ղճ ռամկավարները, իբրեւ «կեղծաւոր»:

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԻՆ ԲԱՑՈՒՄԸ

Երկուշաբթի առաւօտ Ուաշինկդընի մէջ բացուեցաւ Խորհրդարանի 69 րդ նստաշրջանը: Ծերակոյտին մէջ կան 55 հանրապետական, 40 ռամկավար և մէկ երկրագործական:

Այս նստաշրջանին մէջ պիտի քննուի Լօզանի դաշնագրին վաւերացման խնդիրը:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԴԱՄԱՍԿՈՍ ԿՐԿԻՆ ԿԸ ՌՄԲԱԿՈԾՈՒԻ

Ապստամբները նոր մարզպանին հաշտարար խօսքերուն պատասխանեցին երկուշաբթի օր, նոր յարձակում մը գործելով Դամասկոսի Գատէմ թաղին վրայ: Ֆրանսական կուրօ ամրոցը եւ ուրիշ մարտկոցներ գիշերանց ռումբեր տեղացուցին Գատէմ եւ Մէյտան թաղերուն վրայ եւ յաջողեցան ետ մղել զանոնք: Բնակիչները սարսափահար իսլամական թաղերէն փախչելով ապաստանեցան քրիստոնեաներու մօտ: Տիւրզիները 90 հոգի կորսնցուցին:

ԹՐՔԱԿԱՆ ԽԼՐՏՈՒՄՆԵՐԸ

Պոլսոյ վերջին թղթաբերէն կ'իմանանք թէ՝ «յետադիմական» շարժումի վարիչներուն մէջ երեսփոխաններ ալ կան: Կը պահանջուի այս մարդիկն ալ, եւ մանաւանդ Նուրէտտին փաշան անկախութեան ատեանին յանձնել:

«Համիտիէ» զրահաւորը Րիզէ գացած է, ուր նմանապէս խլրտումներ պատահած են:

Կեսարիոյ մէջ ալ հօճա մը իր ընկերներուն փաթթոց կապել դրդած ըլլալով, ձերբակալուած եւ Էնկիւրի փոխադրուած է:

Ձերբակալուած է նաև նախկին երեսփոխան Շիւքրի պէյ:

Դեկտեմբեր 2ին, Էնկիւրիի մէջ բազմութիւն մը խռնուեր է Ազգ. Մեծ Ժողովին առջեւ, լսելու համար Նուրէտտին փաշայի բացատրութիւնները: Բայց փաշան ներկայ չէ եղած ժողովին, ինչ որ աւելի գրգռած է Քէմալականները: Այս առթիւ, այլանդակ պատմութիւններ կը հրատարակուին Իզմիրի «հերոս»ին շուրջը: Վերջերս գրքոյկ մը տպուեր է, որուն մէջ կ'ըսուի թէ Նուրէտտին փաշա Մարգարէին սերունդէն է:

Կառավարութիւնը կը շարունակէ «բարենորոգման» ծրագիրներ պատրաստել: Այսպէս, որոշուած է Անատօլուի 600 գաւառակները 1000ի բարձրացնել, իւրաքանչիւր գաւառակի մէջ դատաւորներ հաստատել, վիլայէթներուն թիւը 50ի բարձրացնել եւլն.:

⁂ Անկախութեան դատարանին որոշումով, փակուեցաւ Պոլսոյ «Միլլէթ» թերթը, որ փակուած «Վաթան»ին շարունակութիւնը կը նկատուի:

ԵՐԿՈՒ ՀԱՅ ԳԻՏՆԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՄԱՀԸ

Մոսկուայի մէջ մեռած է յայտնի գիտնական, իրաւագէտ-ընկերաբան Իւ. Ղամբարեանը, որ ռուսական առաջաւոր մտաւորականութեան լաւագոյն ներկայացուցիչներէն մէկն էր եւ ունի շարք մը գիտական կարեւոր աշխատութիւններ: 1919—20 թուականներուն Հ. Հանրապետութեան կառավարութիւնը անոր յանձնած էր Հայաստանի համալսարանի կազմակերպութեան նախապատրաստական աշխատանքները: Իր նախագահութեան տակ տեղի ունեցաւ համալսարանին բացման հանդէսը:

⁂ Երեւանի մէջ մեռած է երիտասարդ երկրաբան Ասլանեանը, որ Հայաստանի բնական հարստութիւններն ուսումնասիրող եւ ծանօթ սակաւաթիւ ուժերէն մէկն էր: Նոր-Նախիջեւանցի էր եւ իր բարձրագոյն մասնագիտութիւնը ստացած էր Փէթրօկրատ, ուր եւ պահուած էր գիտական աշխատանքներու համար: 1919ին Հ. Հանրապետութեան կառավարութեան կողմէ հրաւիրուեցաւ Հայաստան, երկրաբանական հետազօտութիւններու համար: 1919—20ին մասնակցեցաւ ջրաբաշխական ու երկրաբանական ընդարձակ ուսումնասիրութիւններուն եւ այնուհետեւ ամբողջապէս նուիրուեցաւ Հայաստանին ու անոր հանքագիտութեան: Ունի քանի մը անտիպ եւ տպուած արժէքաւոր աշխատութիւններ, Հայաստանի բնական և մանաւորապէս հանքային հարստութիւններու մասին:

ՀԱՇՏՈՒԹԵԱՆ ԱՌԱՋԱՐԿԸ ՄԵՐԺՈՒԱԾ

Տիւրզիներու կողմէ պատգամաւոր մը մարզպան տը Ժուվընէլի բերած է հաշտութեան պայմանները, որոնք կը բաղկանան հետեւեալ 7 կէտերէ.— 1.— Նախկին վարչաձեւի հաստատում Լիբանանի մէջ: 2.— Վարչական զանազան բաժանումները չնթարկել Սուրիան: 3.— Տիւրզի հողամասին ֆրանսական զինուորներու կողմէ պարպումը: 4.— Օրէնսդիր ժողովի մը գումարումը՝ օրինական կառավարութեան մը կազմութեան համար: 5.— Ֆրանքօ-սուրիական դաշնագիր մը կնքել: 6.— Քաղաքական յանցաւորներու ընդհանուր ներում շնորհել: 7.— Պատերազմական վնասները հատուցանել:

Դամասկոսէն առնուած հեռագիր մը կ'ըսէ թէ մարզպանը մերժած է հաշտութեան առաջարկը, որուն վրայ Դամասկոսի շուրջը գործող ապստամբները յայտնեցին թէ մօտ օրէն նոր յարձակում մը

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԱՐԵՒԵԼՔԻ ՊԱՅՔԱՐԸ ԵՒ ՄԵՐ ԴԻՐՔԸ

Անկերեւ է որ այսօր Արեւելքը իր քաղաքական-ազգային զարթօնքի օրերը կ'ապրի: Մարոք, Սուրիա, Եգիպտոս, Արաբիա, Պարսկաստան, ինչպէս նաեւ Հնդկաստան բուռն ջանքեր կը թափեն ազգային անկախութիւն ձեռք բերելու համար: Տարբեր են պայքարի մեթոտները եւ միջոցները, բայց նպատակը նոյնն է ամէնուրեք — ազգային ինքնորոշման իրաւունք:

Այս գեղեցիկ կարգախօսն էր որ մեծ պատերազմի ընթացքին հրապարակ նետեցին ե՛ւ դաշնակից, ե՛ւ զինակից պետութիւնները, իբրեւ անուշ խայծ մը՝ փոքր ու ճնշուած ազգերը իրենց կողմը գրաւելու համար:

Պատերազմի վախճանը ցոյց տուաւ սակայն, թէ կարգախօսին հեղինակները բոլորովին տարբեր կը հասկնան: Յետ-պատերազմեան «մանտա»-ները մեծ տարբերութիւն մը չեն ներկայացներ նախապատերազմեան գաղթապետութիւններէն: Իրականին մէջ շատ բան չի փոխեր նաեւ այն պարագան թէ՝ Ազգերու Դաշնակցութեան կանոնագիրը կը թելադրէ թեւարկութեան առեն նկատի առնել թեւարկուած ժողովուրդին կամքը: փաստը այն է որ ամէն տեղ ալ, հակառակ այդ իսկ ժողովուրդներու կամքին, կը պարտադրուի տուեալ մեծ պետութեան թեւարկութիւնը: Հին եւ նոր աշխարհակալութիւնները իրենց էութեանը մէջ մնացեր են միեւնոյնը:

Տարբեր բան մը չի ներկայացներ նաեւ կարմիր աշխարհակալութիւնը:

Համայնավար յեղափոխութեան առաջին կարգախօսներէն մէկն էր՝ «ազգերու կատարեալ ինքնորոշումը մինչեւ անջատում»: Իրականութիւնը շուտով եկաւ ըսելու որ առասպել մըն է այդ կարգախօսն ալ: Նորանուն աշխարհակալութիւնը ոչ պակաս դաժանութեամբ կը զսպէ ազգային շարժումները իր ազդեցութեան սահմաններուն մէջ: Խորհրդային Ռուսիոյ եւ Համայնավար Միջազգայինի գործակալները եւրոպական գաղթավայրերու մէջ կը հրահրեն եւ ուժ կուտան ազգային - ազատագրական շարժումներուն, բայց իրենց մղիչ ազդակը ոչ թէ ճնշուած ազգութիւններու ազատագրման գաղափարն է, այլ իրենց քաղաքական հակառակորդ պետութիւններուն փնասելու ոգին: Այլ խօսքով՝ երկու հակառակորդ աշխարհակալութիւններն են որ կը բախին օտար գետնի մը վրայ, քօղարկելով իրենց յետին եւ եսական նպատակները, ինչպէս եղած է միշտ: Այլապէս այսօր կարմիր աշխարհակալութեան բռնութեան տակ չպիտի գտնուէին շարք մը ժողովուրդներ: Իրար կ'արժեն երկուքն ալ: Անշուշտ ո՛չ ոք կրնայ ժխտել որ աշխարհակալ պետութիւնները տասնամեակներու ընթացքին չարիքներու հետ միասին բարիքներ ալ առաջ բերած են իրենց ենթակայ երկիրներու մէջ— Անգլիա Եգիպտոսի մէջ, Ֆրանսա Սուրիոյ, Ռուսիա Անդրկովկասի մէջ, եւ այլն: Բայց խնդիրը այն է որ ներկայիս, պատմական զարգացման հետեւանքով, այդ երկիրները այլեւս կը զգան զիրենք ճնշող օտար ուժը եւ վճռապէս կ'ուզեն թօթափել զայն: Անոնք կ'ուզեն կա՛մ բոլորովին անկախ ապրիլ եւ կամ կամաւոր, ինքնայօժար համաձայնութեան գետնի մը վրայ հիմնել իրենց եւ թեւարկողին փոխադարձ յարաբերութիւնները: Կա՞յ աւելի բնական իրաւունք:

Այս խորութեան հանդէպ, ի՞նչ պիտի ըլլայ մեր դիրքը:

Տեսականօրէն հարցը պարզ է: ժողովուրդ մը որ ինքը իր ազատութեան եւ անկախութեան համար կը պայքարի տասնեակ տարիներէ ի վեր, որ իր պայքարի ընթացքին կանգ չէ առած անսահման զոհաբերութիւններու առջեւ, վիճելի չի կրնար համարել նոյն այդ իրաւունքը՝ ուրիշ պայքարող ժողովուրդներու համար: Կուսակցութիւն մը որ իր գոյութեան նպատակը դարձուցած է սեփական ժողովուրդին կատարեալ ազատութիւնը, չի կրնար կատարեալ համակրանքով չլեցուիլ հանդէպ իր բախտակիցներու եւ անոնց պայքարին: Ատով իսկ կը տարբերի մաքուր հայրենասիրութիւնը «շօվէն» հայրենամոլութենէն, որ իրեն համար լաւ համարուածը կը զլանայ ուրիշներուն:

Եւ սակայն խնդիրը ունի նաեւ գործնական կողմ: Այսօր շատ մը գաղութներու մէջ, ուր տեղացի ժողովուրդը իր պայքարը կը մղէ հոգատար պետութեան դէմ, հոծ բազմութեամբ կ'ապրին նաեւ հայ գաղթական հատուածներ: Այժմէական է օրինակ Սուրիոյ խնդիրը: Ի՞նչ ընթացք պիտի բռնէ Սուրիոյ 120 հազարի հասնող հայ գաղթականութիւնը ներկայ պայքարին մէջ: Քաղաքական ի՞նչ ուղեգիծ պիտի մշակեն գաղթավայրի ղեկավար մարմինները եւ կազմակերպութիւնները:

Մեր մամուլը եւ մարմինները, բացի համայնավարներէն, կը յանձնարարեն չէզոքութիւն. եւ շատ իրաւունքով: Նախ որ՝ բոլոր այդ գաղութներուն մէջ մենք ժամանակաւոր հիւրեր ենք, օտար տարր, հետեւաբար ոչ պարտականութիւն, ոչ ալ իրաւունք ունինք խառնուելու անոնց ներքին գործերուն եւ պայքարներուն: Վերջապէս մենք շահ չունինք այդպիսի միջամտութենէ մը, ոչ ալ աւելորդ արիւն: Ահա թէ ինչո՛ւ պարզ արկածախնդրութենէ տարբեր բան չէ հայ համայնավար անհատներու ծիծաղելի միջամտութիւնը այդ պայքարներու մէջ: Անոնք կը մոռնան որ օտար կազմակերպութեան մը գործակալներու դերը ստանձնելով եւրոպական գաղութներու մէջ, իրապէս կը փնասեն հայ աշխատաւորութեան շահերուն:

Վերջապէս պայքարող ժողովուրդները իրենք ալ աւելի բան մը չեն պահանջեր մեզմէ, քան կատարեալ չէզոքութիւն: Ոչ իսկ հոգատար պետութիւնները կրնան կամ իրաւունք ունին պահանջելու մեզմէ պաշտպանել իրենց գործը:

Մեր մամուլը եւ ղեկավար մարմինները պէտք է աւելի լայն չափերով լուսաբանեն այս տեսակէտները, թէ՛ գաղթահայ հատուածներու եւ թէ՛ տեղացի պայքարող ժողովուրդներու առջեւ: Կարծես մթութեան մէջ կը մնան դեռ— գոնէ պայքարող ժողովուրդներուն համար— մեր դիրքին որոշ կէտերը:

Մենք չպիտի քաշուինք ամէն տեղ իսկ բարձրաձայն ըսելու, որ կը համակրինք բոլոր ազատագրական շարժումներուն, բայց մեր գործը չէ խառնուիլ իրենց կռիւներուն:

Մեր կենսական շահերը կը պահանջեն որ մենք ամէնէն առաջ ձեռք բերենք տեղացի ժողովուրդներու համակրանքը, որովհետեւ ոչ միայն արդար է անոնց դատը, այլ եւ օգտակար՝ մեր քաղաքական նպատակներուն համար: Բոլորովին ազատագրուած անկախ եւ միացեալ արաբ մեծ ժողովուրդը կրնայ մեր բնական դաշնակիցը դառնալ: Այս կը թելադրեն նաեւ գաղթահայ հատուածներու տեղական, առօրեայ շահերը, որոնք հազար թելերով կապուած են իրենց վայրերուն եւ անոնց բնիկներու շահերուն հետ:

Հոգատար պետութիւնը օր մը կրնայ քաշուիլ, ինչպէս քաշուեցաւ Կիլիկիայէն. բայց Արաբները միշտ կան ու պիտի մնան Սուրիոյ մէջ, որովհետեւ երկրին տէրերն են:

Պերլին　　Մ. Ե.

ԹՈՒՐՔ ԵՒ ՊՈՒԼԿԱՐ ԴԱՇՆԱԳՐԻ ԴԷՄ

(Մասնաւոր Թղթակցութիւն)

Սոֆիա, 5 դեկտ.

Պուլկար դիւանագէտ Սիմէոն Ռատէվ, (այժմ Լաշինկթընի դեսպան) երկարապատում բանակցութիւններէ յետոյ, վերջապէս կնքեց բարեկամական դաշինք մը Թուրք կառավարութեան հետ: Այդ դաշինքը պաղ ընդունելութիւն գտաւ պուլկար հանրութեան կողմէ, որովհետեւ շատ մը իրաւունքներ ձեռքէ կը հանուէին, դաշնագիր մը կնքած ըլլալու փութկոտութեամբ: Մասնաւորապէս Թրակիոյ գաղթականները խուլ տրտունջներ կը յայտնէին եւ չէին կրնար հրապարակային ժողով կազմել, պատերազմական վիճակի պատճառով:

Այս վերջին արգելքը վերջացած ըլլալով, Նոյեմբեր 29ին Ֆիլիպէի մէջ, Թրակիոյ գաղթականները հրապարակային բազմամարդ միթինկ մը կազմեցին, բողոքելու համար դաշնագրին դէմ: Խօսեցան Դիմօ Ցիաքով, Նիկ. Կոստանդինով, Ան. Ցիմանոթեվ: Յետոյ հետեւեալ բանաձեւը ընդունուեցաւ.

1.— Ուժգնօրէն կը բողոքենք Հոկտեմբեր 18ին կնքուած թուրքեւպուլկար դաշնագրի դէմ, որով կը զոհուին մեր պատմական իրաւունքները եւ մեզմէ կը խլուին մարդկային իրաւունքները՝ վերադառնալու մեր հայրենի երկիրը:

2.— Կը հրաւիրենք պուլկար քաղաքացիները, քաղաքական կուսակցութիւնները եւ մամուլը ամէն կերպ հակազդել պուլկար դիւանագիտութեան այս նոր սխալին:

3.— Կոչ կ'ընենք ազգային ներկայացուցչութեան, թոյլ չտալ որ պուլկար խորհրդարանի սուրբ սեմէն ներս մտնէ այդ դաշնագիրը. իսկ եթէ, հակառակ այս բոլորին, Սօպրանիէին ներկայացուի, այդ պարագային, լաւ հասկնալով ազգային շահերը եւ մարդկօրէն շարժելով 200 հազար Թրակիացիներու հանդէպ, որոնք բռնաւեր եղած են թուրք կառավարութեան կողմէ, մերժել վաւերացումը այդ դաշնագրին, որով կը զոհուին ոչ միայն Թրակիացիներու, այլ եւ ազգային շահերը:

Դեռ պուլկար մամուլը չարտայայտուեցաւ այս կարեւոր բողոքի մասին, որ եթէ անարձագանգ մնայ եւ մոռացութեան դատապարտուի, կը նշանակէ թէ ժողովրդական ինքնաբուխ գանգատ մըն է. իսկ եթէ կարեւորութեամբ արծարծուի, այդ պարագային կասկած չկայ, որ կառավարութիւնը զղջացած իր ըրած զիջումներէն, կ'ուզէ հանրային կարծիք ստեղծել դաշնագրին դէմ եւ անոր կրթնելով, չվաւերացնել զայն, ինչպէս ըրին Յոյները, յոյն-պուլկար համաձայնագրի մասին:

ԱՆՎԵՐՋ ՆԱՀԱՆՋ

ՊՈԼՇԵՒԻԿՆԵՐԸ Կ'ԸՆԴԱՐՁԱԿԵՆ ԸՆՏՐԱԿԱՆ ԻՐԱՒՈՒՆՔԸ

Մոսկուայէն կը հեռագրեն դեկտեմբեր 4 թուականով.—

Համառուսական կեդր. գործադիր կոմիտէն հրատարակեց եւ գործադրութեան դրաւ նոր հրահանգ մը՝ թաղապետական եւ գիւղական խորհուրդներու ընտրութեան մասին: Այս հրահանգին համաձայն, մեծապէս կ'աւելնայ ընտրական իրաւունք ստացող անձերու թիւը:

Այսպէս, ընտրելու եւ ընտրուելու իրաւունք կը տրուի, ի մէջ այլոց, այն գիւղացիներուն որոնք հողագործական աշխատանքներով կը զբաղին անձնապէս, կամ վարձու բանուորներու օգնութեամբ, ինչպէս եւ մանր սեփականատէրերուն եւ ձեռնարկուներուն, եւ առհասարակ այն բոլոր «քուսարի»-ներուն եւ արհեստաւորներուն որոնք անձամբ կ'աշխատին եւ ունին մէկ չափահաս բանուոր եւ կամ երկու աշկերտ:

Նոյն հրահանգին համաձայն, ընտրական իրաւունք կը տրուի նաեւ այն անձերուն որոնք յեղափոխութենէն առաջ, իրենց եկամուտներով կ'ապրէին եւ չէին աշխատեր, կամ իրենց եկամուտը կը ստանային իբրեւ պաշտօնեայ կրօնական դաւանանքի մը (կղեր), բայց այժմ կ'ապրին իրենց սեփական աշխատանքով:

Պահելով հանդերձ սահմանադրութեան այն յօդուածը, որուն տրամադրութեամբ վանականները եւ կրօնական զանազան դաւանութեանց եւ աղանդներու պաշտօնեաները զրկուած են քուէարկութեան իրաւունքէն, եթէ կրօնական ծառայութիւնը իրենց արհեստն է եւ ապրուստի միջոցը, նոր հրահանգը բոլոր ընտրական իրաւունքները կուտայ այն անձերուն որոնք վարիչներն են եկեղեցիի մը կամ եկեղեցական գոյքերու, համաձայն պայմանագրութեան մը, թեմական խորհուրդներու անդամներուն, երգեցիկ խումբերու (դպրաց դասու) վարիչներուն, լուսարարներուն, երգիոնահարներուն եւլն.: Կիսասարկաւագները, «կանտոր»ները (հրեայ երգիչ), մեէզզինները եւ կրօնական դաւանութեանց օժանդակ պաշտօնէութեան միւս անդամները ընտրական իրաւունք կը վայելեն, եթէ իրենց պաշտօնները կապ ունենալով կրօնական ծէսերու հետ, իրենց եկամուտի գլխաւոր աղբիւրը չեն կազմեր:

Այն անձերը որոնք համայնքներու, գործակցական միութեանց եւ պետութեան փոխառութեանց պարտաթուղթերուն տոկոսներէն եկամուտ ունին, չեն կրնար զրկուիլ ընտրական իրաւունքէն:

Հրահանգը ի զօրու կը պահէ այն յօդուածները, որոնց համաձայն ընտրական իրաւունքէ զրկուած են ցարական ոստիկանութեան պաշտօնեաները եւ գործակալները, նախկին ոստիկան-զինուորներու (ժանտարմըրի) վարչութեան բոլոր պաշտօնեաները եւ գաղտնի ոստիկանութեան գործակալները, նախկին կայսերական գերդաստանին անդամները, ինչպէս եւ բոլոր այն անձերը որոնք ուղղակի կամ անուղղակի վարած են ոստիկանութիւնը եւ ոստիկան-զինուորութիւնը, թէ ցարական շրջանին եւ թէ այն երկրամասերուն վրայ որոնք հակայեղափոխական կառավարութեանց ձեռքն էին, քաղաքացիական պատերազմին առեն:

ԱՆՍՈՎՈՐ ՍՂՈՒԹԻՒՆ

Երեւանէն կը գրեն թէ այս տարի անասուններու կերի սաստիկ սղութիւն կը տիրէ Աշտարակի գրեթէ բոլոր գիւղերուն մէջ: Գիւղացիներուն մեծ մասը հնչին գիներով կը ծախէ իր անասունները: Դարմանի խալուարը 5 րուբլիէն բարձրացած է 15ի, այն ալ չի գտնուիր: Ասոր փոխարէն՝ 60 րուբլի արժող կովը կը ծախուի 30-35 րուբլիի: Չափազանց սղած են նաեւ հացահատիկները. օրինակ ցորենը Աշտարակի շուկային մէջ կ'արժէ 3-4 րուբլի:

ԿԱՐՄԻՐՆԵՐՈՒՆ ԴԷՄ

Պորտոյի պատժական ատեանը 15 ամիս բանտարկութեան դատապարտեց երկաթուղիի պաշտօնեաներէն Մարսէլ Տիւհէն, որ Հոկտ. 20ին փորձած էր ապստամբական հրատարակութիւններ նետել զօրանոցի մը պատէն ներս:

Ֆրանսայի մէջ առաջին անգամն է որ այսքան ծանր պատիժ կը տրուի նմանօրինակ յանցանքի մը համար:

*** Մանչէսթըրի, Լիվըփուլի եւ Կլասկոյի ոստիկանութիւնը գիշերանց կոխեց համայնավարական կեդրոնները, եւ ձերբակալեց պարագլուխները: Այս մասին գաղտնի որոշում տրուած էր Լոնտոնի մէջ:

300,000 ԴԱՏԱՐԿԱՄՈՐՏ ՄԱՆՈՒԿՆԵՐ

Պաշտօնական վիճակագրութեանց համաձայն, Ռուսիոյ մեծ քաղաքներուն մէջ դատարկապորտ մանուկներու թիւը կը հասնի 300 հազարի: Այս վտանգին հանդէպ, կրթական գործավարութիւնը ծրագրած է արհեստանոց-դպրոցներ բանալ անոնց համար:

ՊՈԼՇԵՒԻԿՆԵՐԸ ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻ ԴԷՄ

Ռուսիա դժուարութիւններ կը հանէ Պարսկաստանի մէջ, որովհետեւ կը կասկածի թէ պարսիկ նոր կառավարութիւնը համաձայնած է Անգլիոյ հետ: Վէճին պատրուակն է ռուսական Թուրքիստանի եւ Պարսկաստանի միջեւ գտնուող գետի մը ջուրերու բաշխման հարցը, եւ ռուսեւպարսիկ դաշնագիրը:

ՕԳՆՈՒԹԻՒՆ ԴԱՄԱՍԿՈՍԻ ԱՂԷՏԵԱԼՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

Դամասկոսի վերջին դէպքերուն առթիւ Պէյրութ ապաստանած հայ կարօտ գաղթականներուն օգնելու համար, 21 Հոկտեմբերէն մինչեւ 11 Նոյեմբեր հանգանակուած է 25 հազար սուրիական ղրուշ: Կիլիկիոյ Սահակ կաթողիկոսը եւ Պ. Մ. Տամատեան տուած են 2500ական ղրուշ, Պ. Բրաս 5812, Հալէպի Կիլիկեան Նպաստից Միութիւնը 2500, Մարաշի Հայրենակցական Միութիւնը 1500, Պէյրութի հայրենակիցներ 6000 սուրիական ղրուշ եւլն.: Ասկէ զատ կայանի ժողովուրդին կողմէ տրամադրուած է ձաւար, հաց, փայտ եւլն. մօտ 100 սուրիական ոսկի արժէքով, Ուրֆացի Մարտիրոս Էքմէքճիպաշեան կէս օրուան ճաշ մը տուած է, լահմաճուն: 468 գաղթականներ կերակրուած են 22 օր եւ պարենաւորման յանձնախումբը Նոյեմբեր 13ին դադրեցուցած է իր օգնութիւնը՝ նիւթական միջոցները սպառած ըլլալով: Ասոր վրայ Հալէպցիները 46 հնչուն ոսկի, 1000 կտոր հագուստեղէն եւ ամաններ փութացուցած են, որով օժանդակութեան գործը վերսկսուած է:

ՖԱՔԻՐԻՆ ԹՈՒՋՔԸ

Մանէթթի անուն ֆաքիր մը զինկէ կրկնակ դագաղներու մէջ փակուած, Կիրակի առաւօտ Միլանէն օդանաւով տարուեցաւ Հռոմ, յետոյ Ֆիօրէնցա, ուր դագաղը բացուեցաւ հասարակութեան եւ բժիշկներու ներկայութեան:

ՊՈԼՍՈՅ ՄԷՋ ԱԼ ՇՈՒԱՐԱԾ ԵՆ

Մասնաւոր նամակէ մը կը քաղենք հետեւեալ տեղեկութիւնները.—

Գլխարկի բանի գործածումը ծիծաղելի տեսարաններ կը պարզէ փողոցներու մէջ։

Բերան կատարեալ «քօմիք»ի վայր մը դարձած է։ Մէկը «պօմպէ» դրած է հօրիզոնական ձեւով, ուրիշ մը «քասքէթ»ին առջեւի մասը ականջին վրայ, երրորդ մը ետեւ դարձուցած։ Կան որ շալվար հագած են եւ գլուխը իտալական գլխարկ դրած։ Աւելի ծիծաղելին կայ։ Երբ իրարու կը հանդիպին, կը մոռնան, «ալաթուրքա» կը բարեւեն, եւ «թէմէննահ»ին հետեւանքով գլխարկը կը թափի...։

Ա՛լ փէսով մարդ չես տեսներ։

Տղաքը դպրոց ղրկելու մտադիր չեմ, քանի որ խստօրէն կը շարունակուի դպրոցներու թրքացման ծրագիրը։ Եղբայր հայերէն մը կայ, եւ եթէ այսպէս շարունակուի, կամաց կամաց այն ալ պիտի վերցնեն, եւ կամ՝ երեւոյթները փրկելու համար, պիտի թոյլատրեն իբրեւ օտար լեզու։ Կ'ուզեմ Հայաստան անցնիլ, բայց անկարելի է քանի որ հեթանոսներուն արգիլուած է արքայութեան դուռն անգամ տեսնել։ Շուարած մնացած եմ։ Փարիզ գալու ալ փափաք չունիմ, քանի որ ստիպուած պիտի ըլլամ ֆրանսական դպրոց ղրկել...։

ՋԱՂԱՑՔՆԵՐԸ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

Թուրքիոյ մէջ բաւարար չափով ջաղացքներ չկան։ Եղածները առհասարակ ջրաշարժ են եւ արաբական կոչուած հին ձեւին կը պատկանին։ Կան նաեւ հողմաղացներ, մասնաւորաբար Անատոլուի լեռնադաշտերու երաշտ շրջաններուն մէջ, ուր գետեր չկան, ինչպէս ինչպէս նաեւ կարգ մը ծովեզերեայ քաղաքներու մէջ։ Քիչ թիւով մեքենական ջաղացքներ կան գլխաւոր քաղաքներու մէջ՝ ինչպէս Պոլիս (14), Իզմիր (11), Պրուսա (3), Մանիսա (3), Ուշագ (2), Պալըքէսիր, Էսքի Շէհիր, Ադանա, Տարսոն, Էտիրնէ (6), եւն. Ասոնցմէ 15ը 10—150 գործաւոր ունին եւ 24 ժամուան մէջ 100—2000 կենդինար կ'աղան։ Թուրքիոյ ամբողջ ջրաղացքներու թիւն էր 1921ին՝ 261, որոնց մէջ կ'աշխատէին 567 գործաւորներ, այսինքն միջին հաշուով իւրաքանչիւր ջաղացքի համար նուազ քան 3 գործաւոր։ Այս նախնական հաստատութիւնները բաւարար չեն Թուրքիոյ պէտքերուն, անոր համար ալ միշտ արտասահմանէն ալիւր կը գնուի, փոխանակ ցորենի։ 1917ին Պոլսոյ մեքենական ջաղացքները 1,232,328, Իզմիրինները 435,505 կենդինար ցորեն աղացած են։ Մինչ նոյն թուականէն Պոլսոյ ժողովուրդը սպառած է 2,321,557 կենդինար ալիւր։

ՑՈՒՐՏԸ ԵՒ ՓՈԹՈՐԻԿԸ

Այս տարի սովորականէն աւելի ցուրտ կ'ընէ ոչ միայն Փարիզի, այլ ամբողջ աշխարհի մէջ։ Ջերմաչափը զերոյէն մինչեւ 10 աստիճան վար իջաւ Փարիզի եւ արուարձաններու մէջ։ Բոլոր լճակները սառեցան, նոյն իսկ Վէնսէնի եւ Պուլօնի լիճերը։ Տուներ կան, ուր ջուր չի հոսիր, սառած ըլլալով։ Փոթորիկը մեծ վնասներ առաջ բերաւ Ֆրանսայի զանազան վայրերը, մանաւանդ ծովեզերեայ քաղաքները։ Ֆրանսայի մէջ ամէնէն աւելի ցուրտ բրած տեղն է է Ալզաս Լօրէնի շրջանը, (մինչեւ զերօյէն 17 աստիճան վար)։

Ամէնէն ցուրտ տարիները եղած են 1553 և 1740, որ ատեն Սէն և Թէյմզ գետերը սառեցան։ Ֆրանսայի մէջ բուն ցուրտը սաստկացաւ Դեկտեմբեր 3ին, սակայն առաջի օր սկսաւ քիչ մը մեղմանալ։

Պոլսոյ մէջ ալ անցած շաբաթ տեղի ունեցած է փոթորիկ մը, որուն նմանը չէ տեսնուած 40 տարիէ ի վեր։ Ծովային հաղորդակցութիւնները կտրուած են եւ ժողովուրդը սարսափի մատնուած է։ Փոթորիկը տեւած է 48 ժամ, տեղ տեղ ալիքները մինչեւ 50 մեդր բարձրացած են, տուներ եւ խանութներ ողողելով։ Գարթալի եւ Փէնտիքի նաւամատոյցները ալիքներէն քշուելով տարուած են։ Կարգ մը տուներ փլած եւ շատեր վնասուած են։

Ղալաթիոյ քարափին վրայ ջուրերը խուժեցին մինչեւ մաքսատան ներսերը։

Սեւ ծովու մէջ ալ անսովոր փոթորիկ պատահելով մեծ վնասներ պատճառեց։ Մասնաւորապէս Պաթումի առջեւ գտնուող նաւակներ ընկղմած եւ նաւերը լուրջ վնասներ կրած են։

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԱՐՏԱՔԻՆ ՀՈԳԵՐԸ

Երկուշաբթի օր երեսփոխաններուն բաժնուեցաւ արտաքին նախարարութեան ելմտացոյցին տեղեկագիրը, որ ուշագրաւ փաստաթուղթ մըն է։

Առաջին մասին մէջ, տեղեկաբերը մանրամասնօրէն կը պատմէ միջդաշնակցային պարտքերու խնդիրը։ Մինչեւ 1925 Յունուար 1, Ֆրանսա Անգլիոյ պարտք ունէր 643,500,000 սդերլին, դրամագլուխ եւ տոկոս։ Այս գումարին վրայ, ինչպէս փոխ տրուած դրամագլուխն է 449,030,286 սդերլին, որուն վրայ գանձուած է 3 միլիոն 811,900 սդերլին։ Ֆրանսա Միացեալ Նահանգներուն կը պարտի 2,966,028,442 տոլար. մինչեւ 1925 Նոյեմբեր տոկոսն էր 953,255,000 տոլար։

Այս պարտքերուն դիմաց, Ֆրանսա իր միւս դաշնակիցներէն կը պահանջէ 15-150 միլիոն, որուն 6 միլիարը Ռուսիայէն եւ 3 միլիարը Պելճիքայէն։

Անգլիոյ եւ Ամերիկայի հետ բանակցութիւնները ընդհատուած են։ Առաջինը կը պահանջէ տարեկան 12,500,000 սդերլին վճարել, մինչեւ 62 տարի. Ֆրանսա հաւանեցաւ միայն 10 միլիոնի։ Իսկ Ամերիկա աւելի դժուարահաճ է։

Սուրիոյ մասին խօսելով, տեղեկագիրը կ'եզրակացնէ թէ, հակառակ բոլոր դժուարութեանց, Ֆրանսայի շահը, պարտականութիւնը եւ պատիւը կը պահանջեն շարունակել իր հոգատարութիւնը։

ԼՔԵԱԼ ԳՈՅՔԵՐՈՒ ԱԽԱՐԸ

ՊՈԼՍՈՅ լքեալ գոյքերու տնօրէնութիւնը ծախու հանած է հետեւեալ շէնքերը.— Սագըզ Աղաճ փողոց Տօքթ. Խաչիկ Գաբամաճեանի 15,000 ոսկի գնահատուած տան և դեղարանին կէսը։ Գատըգիւղ Ճատտէ աղա Թաղ Շիֆա փողոց փաստական Հրանդի կին Զարուհիի 6000 ոսկի արժէք ունեցող բնակարանին ամբողջութիւնը։ Կիւրեղեանի կին Տիկին Մարիամի սեփական Ղալաթիա Արապ Ճամի Հէզարան փողոցը 3 սենեակով դեղարան, որուն գնահատուած արժէքն է 12.000 ոսկի։ Նոյն տեղը փուռ մը 8000 ոսկի։ Կիւրեղեանի Տիկնոջ սեփական Բերա Հիւսէին աղա Թաղ Նէշիլ փողոց քարուկիր տուն, գնահատեալ արժէք 4000 ոսկի։ Նոյնին սեփական Բերա Այաս Փաշա Մէզարլըգ փողոց աբարթման և տակի խանութը, գնահատեալ արժէք 50,000 ոսկի։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌՆԵՐԷՆ

ՄՈՌՑՈՒԱԾ ԲԱԶՄՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

Մինչեւ այսօր բան մը չգրուեցաւ Փօն տ'Օպնայի Հայերու մասին, որոնց թիւը կը հասնի 500ի։ Կան 50 Թոքատցի, 60 Խարբերդցի, 70 Սեօլէօզցի, 80 Էնկիւրիցի. իսկ մնացեալը Եօզկատցի, Սոնկուրլուցի, Ադանացի, Ափիոն գարահիսարցի։ Դաւանութեամբ՝ 70 հռոմէական, 40 բողոքական։

Նշանակութեան արժանի իրողութիւն մը չկայ այս ստուար հասարակութեան մէջ։ Հակառակ մէկ երկու ժողովներու, կարելի չեղաւ կազմել Ազգային Միութիւն մը, շնորհիւ երեք հրէշներու, որոնց շահատակութիւնները կը սկսին Թուրքիայէն։

Գործատէրերը առ հասարակ գոհ են հայ երկսեռ աշխատաւորներէն. տեղացիներու վերաբերումն ալ շատ լաւ է։ Ի հարկէ որոշ դժուարութիւններ կը պատճառէ լեզուի եւ բարքերու տարբերութիւնը։

Ամբողջ տարուայ ընթացքին արձանագրուած է միայն մէկ դէպք որ յաջորդ օրն իսկ հաշտութեամբ վերջացաւ։

Արկած.— Կին մը եւ երիտասարդ մը թեթեւապէս վիրաւորուեցան օթօմօպիլի արկածէ մը։ Վերջինը, հակառակ լեզու չգիտնալուն, պաշտպանուեցաւ կառավարութեան կողմէ։

Մահ.— 12 տարեկան Ափիոնցի աղջիկ մը։ Թաղուեցաւ առանց քահանայի, կաթոլիկ չըլլալով։

Երեք-չորս երախաներ կան որ մկրտութեան կը սպասեն, վեց-եօթը զոյգ ալ՝ պսակի։

Գոհացուցիչ է մեր երիտասարդներուն բարոյականը։

Սեօլէօզցիները ունին Հայրենակցական Միութիւն մը, իսկ Նոր կազմուեցաւ Թոգատի Պոլիս գիւղի Հայրենակցական Միութիւնը։

Կուսակցական՝ գրեթէ չկայ։ Եթէ չորս հոգի գտնուէր, շատոնց ընդհանուր Միութիւն մը կը կազմուէր։

Կիները կ'աշխատին մետաքսի գործարաններու մէջ, իսկ այրերը՝ մեքենաներու եւ շիշի գործարանի մէջ։ Կան քանի մը հիւսն, ատաղձագործ եւ դերձակ, բոլորն ալ գործատէրերու մօտ։ Օրավարձերը՝ սովորական են։

Կայ հայ խանութ մը որ կը յառաջդիմէ հայրենակիցներու քաջալերութեամբ։

Ա. Մանուկեան

Փօն տ'Օպնա

ՍՐՏԱՃՄԼԻԿ ԱՐԿԱԾ ՄԸ

Ռոմանէն աշխատաւոր մըն է որ կը գրէ.—

Սովորութեանս համաձայն, առտուան ժամը 6ին գացի զարկի ընկերներուս ննջասենեակին դուռը, որպէսզի չուշանան։ Գործի օր էր։ Ձայն չկար։ Հացէս չզրկուելու համար, շտապեցի դէպի գործարան։ Կէսօրուան դադարին, միշտ մտատանջ, վազեցի տուն։ Ընկերոջ մը հետ փորձեցինք նայիլ բանալիին ծակէն եւ տեսանք որ Սամուէլ Սերոբեան աչքերը բա՛ց կը խռխռար։ Ուժգին կը զարնէինք դուռը, բայց անօգուտ։ Բաւական չարչարուելէ յետոյ, յաջողեցանք դուռը տեղէն հանել։ Մեր առջեւ փռուած էին Սահակն ու Սամուէլը։ Աւելի ծանր էր Սահակին վիճակը։ Անդադար ջուր լեցուցինք գլխուն, ապտակեցինք, բերանը բանալ փորձեցինք, որպէսզի խօսի, բայց ոչ աչքերը բացաւ, ոչ ալ խօսք մը ըրաւ։ Ածխային թթուէն թունաւորուած էր։ Հայրենակիցներու խնամքին յանձնելով երկու մահամերձ ընկերները, դիմեցինք ոստիկանութեան։ Կառավարական բժիշկը եւ ուրիշ մը քննելով անմիջապէս հիւանդանոց փոխադրելու հրաման տուին։ Այնտեղ առաջին գիշերը Սահակ Խանչերլեանի սնարին մօտ անքուն հսկեցինք մինչեւ առտու, բայց ի զուր։ Սթափեցաւ Սամուէլ Սերոբեանը որ վառարանէն շատ հեռու գտնուած ըլլալով, այնքան չէր ազդուած։ Երկրորդ գիշերն ալ շարունակուեցաւ հսկումը։ Բժիշկները կ'ըսէին միաձայն թէ Սահակը փրկելու միակ միջոցն է 500 կրամ արիւն ներարկել երակներուն մէջ, առողջ մարմնէ մը։ Ս. Պիլալեանը, Մ. Թորոսեանը եւ Տիկին Ազնիւը որոշեցին իրենց արիւնը տալ։ Տիկին Ազնիւ քաջաբար յառաջ նետուեցաւ, երիտասարդ մը փրկելու համար։ Ռոմանի բոլոր Հայերը յուզումով կը յիշեն տիկնոջ այս անձնուրացութիւնը։ Բայց, գշ. առտու հոգին աւանդեց դժբախտ երիտասարդը, որուն նշանածը Պէյրութէն ճամբայ, պիտի ըլլէր մօտերս։ Չորեքշաբթի կատարեցինք թաղումը։ Գերեզմանատուն եկեր էին բոլոր հայրենակիցները եւ ֆրանսացի բազմաթիւ ծանօթներ, ինչպէս եւ Վիէնի, Վալանսի, Սէն-Շամօնի ընկերները եւ իր ծանօթները։ Ծաղկեպսակ ղրկած էին գործարանատէրը, Գ. Պօսք եւ Ռոմանի Հայ համայնքը։

Ողբացեալ ընկերը Սեբաստիոյ Տէնտի գիւղէն էր, 22 տարեկան, եւ Կիլիկիոյ ֆրանսական որբանոցէն։ Միշտ անձնուէր եւ եռանդուն, խոր ազդեցութիւն ձգած էր իր ընկերներուն, մանաւանդ չափահաս որբերուն վրայ։ Յարգանք իր յիշատակին։

Ս. Պիլալեան

*** Հ. Յ. Դ. Ռոմանի ենթակոմիտէն այս առթիւ կ'իմացնէ թէ ողբացեալ երիտասարդը 1600 Ֆր. ունի դրամատունը։ Ստացագիրը իրենց քովն է. կը խնդրուի տեղեկացնել իր ազգականներուն անունը եւ հասցէն, որպէսզի կարելի ըլլայ գանձել։ Յետոյ, որոշուած ըլլալով յուշարձան մը կանգնել գերեզմանին վրայ, կը խնդրուի բոլոր անոնցմէ որ պարտք ունին հանգուցեալին, դրամը ղրկել յատուկ յանձնախումբին։

Խորին վշտով կը հաղորդենք մահը Կիլիկիոյ ֆրանսական որբանոցի ընկերներէն Ս. ԽԱՆՉԵՐԼԵԱՆԻ, որ հազիւ քսան եւ մէկ գարուններ բոլորած, փակեց իր աչքերը օտար հորիզոններու տակ, Ռոմանի մէջ դեկտեմբեր 2ին, արկածի մը հետեւանքով։

Այս առթիւ մեր ցաւակցութիւնը կը յայտնենք Ռոմանի Հ. Յ. Դ. ենթակոմիտէին եւ համայնքին, որոնք ամէն հոգածութիւն ընծայեցին, ընկերոջ կեանքը փրկելու համար։

Խորէն Վարդերեսեան, Եսայի Եայլեան, Սարգիս Աբրահամեան

Վիէն

Յ. Գ.— Ընկերոջ գերեզմանին վրայ քար մը դնելու համար, հանգանակութիւն բացած ենք։ Իր եւ մեր Կիլիկիոյ ընկերներէն ու ուրիշ բարեկամներէն կը խնդրուի մասնակցիլ այս ձեռնարկին։ Դրամական առաքում եւայլն, ուղարկել հետեւեալ հասցէին.— Y. Yaillian, rue Payssonou, ancien établissement Viebert, Vienne (Isère.)

Հ. Յ. Դաշնակցութեան Եւրոպայի կեդր. կոմիտէն խորին վշտով կը ծանուցանէ մահը երիտասարդ ընկեր

ՍԱՀԱԿ ԽԱՆՉԵՐԼԵԱՆԻ

որ մեռած է դժբախտ արկածի մը հետեւանքով, Ռոմանի մէջ։

ՕՐ. ՌՈՒԲԻՆԱ ԱԼԻՔՍԱՆԵԱՆ

ԵՒ

Պ. ՆԱԶԱՐ ԵԱՂՄՈՒՐԵԱՆ

ՆՇԱՆՈՒԱԾ

Փարիզ 5 դեկտ. 1925

ՄԵԾ ԼՐՏԵՍՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ԵՐԵՒԱՆ ՀԱՆՈՒԱԾ

Վէրսայլի մէջ ձերբակալուեցաւ Լիօնէլ տը Վիլէթ անուն երիտասարդ մը, ծնած Պոլիս 1899ին, որ ինքզինքը իբր ծովային սպայ ցոյց կուտար եւ այդ հանգամանքով Ֆրանսայի ծովային եւ օդային ուժերուն մասին լրտեսութիւն կ'ընէր, ի հաշիւ օտար պետութեան մը։ Տը Վիլէթ 1917ին ալ ձերբակալուած էր իբրեւ կեղծ օդանաւային սպայ, սակայն իր հայրը, որ Ճենովայի հիւպատոս էր, հիւանդանոց մը դնել տուաւ զայն՝ մտային խանգարման նշաններ տեսած ըլլալով իր տղուն վրայ։ Ասկէ յետոյ Շանզ Էլիզէի մէկ պանդոկին մէջ Անգլիացիի մը 250,000 ֆր.ն ու գոհարեղէնը գողցաւ եւ Պէլճիքա փախաւ, սակայն հոն ձերբակալուելով Ֆրանսա բերուեցաւ եւ 2 տարի բանտարկուեցաւ։

Ոստիկանութիւնը ձերբակալեց նաեւ Վիլէթի բարեկամուհին, Մարթ Մօրէլ, որ կը գործէր ի հաշիւ Փօլ Ժէրար կամ Փօլ Տիւպիէ կոչուած քառասունոց մարդու մը, եւ որուն ներկայացուցած էր Ուիլեըմ Ֆիշըրի կողմէ։ Այս օրիորդը Սէն-Նազէր գացած է՝ ուսումնասիրելու համար 6 մօթէօրով Ջրօղանաւ մը. քննութիւններ կատարած է նոյնպէս Պորտօ, Քիւէր, Սթրազպուրկ եւ Սէն-Ռաֆայէլ։

Ոստիկանութիւնը մեծ կարեւորութիւն կուտայ լրտեսական այս կազմակերպութեան, որուն շուրջ քննութիւնները կը շարունակուին։

ՆԻԿԻՈՅ ԺՈՂՈՎԻՆ 1600 ԱՄԵԱԿԸ

Մեզի կը հաղորդեն թէ Նիկիոյ Տիեզերական ժողովին 1600ամեակին առթիւ, Դեկտ. 13էն 20 մէկ շաբաթ մասնաւոր արարողութիւններ պիտի կատարուին Փարիզի զանազան եկեղեցիներուն մէջ, մասնակցութեամբ ամենազգի կաթոլիկ հասարակութեանց։

19 Դեկտեմբեր Շաբաթ առաւօտ ժամը 9.30ին Թրինիթէի մեծ եկեղեցիին մէջ հայկ. ծէսով ձայնաւոր պատարագ պիտի մատուցանէ Էնկիւրիի եպիսկոպոս Հ. Դր. Պահապանեան։ Իսկ Դեկտ. 18ի Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Սէն-Ռօքի մատուռին մէջ հայկական ծիսակատարութեան մասին պիտի բանախօսէ Փարիզի կաթ. Հայերու ժողովրդապետ Հ. Պետրոս Վրդ. Քէտիճեան, որ մոգական լապտերով ցոյց պիտի տայ հայկական եկեղեցական զգեստներն ու սպասները։

պիտի գործեն քաղաքին վրայ, որուն շուրջ 2000 Տիւրզիներ համախմբուած են։

Այս սպառնալիքին վրայ, Դամասկոսի մէջ իրիկուան ժամը 6էն յետոյ շրջագայութիւնը արգիլուեցաւ։ Մեծ ջղագրգռութիւն կը տիրէ, հսկողութիւնը կրկնապատկուած է։ Փողոցներուն մէջ նոր պատնէշներ կանգնուեցան։ Ապստամբներու նոր խմբաւորումներ սկսած են կազմուիլ, որոնցմէ մէկը Մէյտանի թաղին մէջ։ Ֆրանսական իշխանութիւնները Մէյտանի երեւելիները իրենց մօտ կանչելով պահանջեցին որ դիմադրեն ապստամբներու յարձակումներուն, հակառակ պարագային իրենց թաղը պիտի ռմբակոծուի։ Ֆրանսացիները ռմբակոծեցին Շաղուր թաղի մօտակայ պարտէզները, ուր բազմաթիւ ապստամբներ խմբուած էին։

Ֆրանսացիները մեծ յարձակման մը հետեւանքով յաջողեցան գրաւել Հասպէյան, որ վերջերս կրկին Տիւրզիներու ձեռքն ինկած էր։ Հետեւակազօրքին կ՚աջակցէին հրասայլեր եւ օդանաւեր, բայց չռմբակոծուեցաւ քաղաքը, ուր իսլամ եւ քրիստոնեայ հաւասար թիւով են եւ խառն կը բնակին։

⁂ Զօրավար Կամլէն Սուրիոյ զինուորներուն վերին հրամանատար նշանակուեցաւ։

⁂ Պէյրութի առջեւ խարսխած ամերիկեան թորփիլանաւերը հրաման ստացան ետ դառնալու, նկատելով որ անոնց ներկայութիւնը անհրաժեշտ չէ։

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԷՆ ԳԱՑԱԾ ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐԸ

Խորհրդային թերթերը կը գրեն թէ Յունաստանէն հասած գաղթականներէն 2100 հոգի տեղաւորուեր են Աբազդայան վրաններու եւ տաղաւարներու մէջ, կազմելով փոքր քաղաք մը։ Կը նորոգուին 36 աւերուած տուներ. շինուած են հինգ տաղաւարներ։ Որբերը տեղաւորուած են առանձին տաղաւարներու մէջ։ Դեղի պակասութիւն կայ։

«Խարալամպոս» շոգենաւը դէպի Պաթում գացած ատեն, ճամբան եօթը ծննդաբերութիւն եւ մէկ հարսնիք տեղի ունեցեր են։

ՉԻՉԵՐԻՆԻ ՋԳՈՒՇՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Նիսէն կը հեռագրեն թէ Չիչէրին շարունակ կը ճամբորդէ ծպտուած վիճակի մէջ եւ իր դիւանագիտական ճկունութեամբ ոչ ոքի յայտնի չըներ ուր երթալը։ Բազմաթիւ ցարական գործակալներ կ՚ապրին Ռիվիէրայի մէջ եւ Չիչէրին ահաբեկումէ վախնալով այս զգուշական միջոցները ձեռք կ՚առնէ։

ԾԽԱԽՈՏԻ ՄՇԱԿՈՒԹԻՒՆԸ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

Ինչպէս գրած էինք անցեալ օր, Թուրքիա միշտ մտատանջ է տնտեսական տագնապէն, որ կը բարդանայ նոր հոգերով։ Այսպէս, ծխախոտը, որ հարստութեան աղբիւր մըն էր, փորձանք դարձեր է, մշակութիւնը մեծ համեմատութիւններ առած ըլլալով։ Գիւղացին երեսի վրայ թողած է ցորենի, գարիի եւ եգիպտացորենի մշակութիւնը, արմատախիլ կ՚ընէ որթատունկերը, թթենիները եւ անոնց տեղ ծխախոտ կը տնկէ, ինչ որ լաւ նշան չէ։ Գիւղացին նկատելով որ ծխախոտը աւելի թանկարժէք է, կը կարծէ թէ իր շահը կը պահանջէ ամբողջ իր ուժըատոր մշակութեան նուիրել. մինչդեռ բնաւ չի մտածեր որ մօտ ատենէն իր ծխախոտի բերքը պիտի փճանայ շտեմարաններուն մէջ, որովհետեւ գնող չպիտի գտնուի։ Մերձաւոր Արեւելքը — Պուլկարիա, Յունաստան և Թուրքիա — տարեկան 125-130 միլիոն քիլօ ծխախոտ կը հայթայթէ միջազգային հրապարակին։ Սխալ է կարծել թէ թրքական ծխախոտները ամենալաւերն են. Պուլկարիոյ եւ Յունաստանի ծխախոտները աւելի կը փնտռուին օտար երկիրներու մէջ։ Վերջերս Թուրքիա եկող թուրք գաղթականներ փորձեցին Անատոլուի մէջ մշակել Տրամայի եւ Իսկէչէի ծխախոտները, սակայն չկրցան պահանջուած որակով արտադրել, փորձը կը շարունակուի դեռ, սակայն յաջողութեան յոյսերը շատ քիչ են։

Մտահոգութեան ուրիշ պարագաներ ալ կան. ծխախոտը նուրբ բոյս է եւ երաշտութենէ կը վախնայ. այնպէս որ երաշտութեան տարիներուն գիւղացին բոլորովին անօթի պիտի մնայ։

Թուրք տնտեսագէտ մը կառավարութեան ուշադրութիւնը կը հրաւիրէ այս խնդրին վրայ, եւ կը պահանջէ պետական հակակշռի ենթարկել խախոտի արտադրութիւնը, ինչպէս կ՚ըլլայ Պուլկարիոյ մէջ, ուր կառավարութիւնը կը հսկէ որ հաւասարակշռութիւնը պահուի խնդրանքի եւ մատուցումի միջեւ։ Նոյնը տեղի կ՚ունենայ Եգիպտոսի մէջ։

Խորհրդային միութեան նոր փորձերը

Հաստատ աղբիւրէ կը տեղեկանանք, թէ Խորհրդային իշխանութեան ներկայացուցիչները կիսապաշտօն բանակցութիւններ կը վարեն Ֆրանս. կառավարութեան միջոցաւ դաշնակիցներու հետ՝ Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ ընդունուելու համար։ Ֆրանս. կառավարութեան կողմէ անհրաժեշտ պայման նկատուած է պարտքերու ճանաչումը եւ Կոմինտերնի լիակատար անջատումը խորհրդային իշխանութենէն։

Եղջերաւոր անասուններու ժանտախտը

«Մարտակոչ»ի Նոյեմբեր 25ի թիւէն կը տեղեկանանք թէ եղջերաւոր անասուններու ժանտախտը կատաղօրէն կը շարունակուի Ախալքալաքի եւ ուրիշ կարգ մը գաւառներու մէջ։ Այս օրերս 15 լիտր շիճուկ կը սպասուի, բայց այդ չի բաւեր պահանջին։ Տեղացիները իրենց նախաձեռնութեամբ Թիֆլիս կ՚երթան, շիճուկ գտնելու։

Նոյն ախտը խոշոր համեմատութիւններ առած է նաեւ Լենինականի գաւառին մէջ։ Վարակուած են քաղաքը եւ 1, 3 եւ 5 գաւառակները։

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

ԼԷՆԻՆԿՐԱՏԻ մէջ ձիւնի փոթորիկ ծագելով հեռագրական հաղորդակցութիւնները խզուած են. շատեր կիսովին ձիւնակոյտերուն տակ թաղուած, ոմանք ալ երկաթուղագծին վրայ մնալով ճըզմուած են կառախումբերու կողմէ։

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

ՏՐԱՊԻԶՈՆԻ ՆԱՀԱՆԳԻ Հայրենակցական միութիւնը իր անդամ-անդամուհիները ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ կիրակի. 13 դեկտ. կէս օրէ վերջ ժամը 3ին. Boul. St. Germain 128, Café Rocher. Metro, Odeon.

ՑԱՐՕՆ Ցուրուբերան Հայրենակցական միութեան ընդհանուր ժողովը տեղի կ՚ունենայ յառաջիկայ կիրակի դեկ. 13ին ժամ 2ուկէս, 131 Fbg. du Temple.

Հ.Յ.Դ. «ՌՈՍՏՈՄ» թաղային կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկեր եւ ընկերուհիները այսօր չորեքշաբթի 9 Դեկտեմբեր իրիկուան ժամը Ցուկէսին, Ռոստոմ Լսար. Միութեան սրահը։

Օրակարգ.— Հաշուետուութիւն եւ ընտրութիւն։

Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի «Հրայր» ենթակոմիտէին ընդհ. ժողովը տեղի կ՚ունենայ յառաջիկայ կիրակի, 13 դեկտեմբեր, առտուան ժամը 9ին, Պառ Քանալի սրահը։ Ներկայ պիտի ըլլայ կոմիտէի ներկայացուցիչը։

Հ. Յ. Դ. Լիոնի ենթակոմիտէի բոլոր ընկերները ստիպողաբար ժողովի կը հրաւիրուին յառաջիկայ կիրակի 13 դեկտ. առաւօտեան ժամը 9ին 5 Rue Marseille Էսքառկօի սրահը։

«ԽԱԺԱԿ» թաղ. խումբի շարունակելի դասախօսական ժողովը տեղի կ՚ունենայ շաբաթ 12 դեկտ. երեկոյ ժամը 8.30ին, 13, Rue de Londres. Անպատճառ միասին ունենալ անդամատետրերը։

ԲԱՐՁՐ ՀԱՅՔԻ Հայրենակցական միութեան Նոյ. 28ի երեկոյթին հաշուեցոյցը.– Ելք.— Զծախուած տոմսակ 96, ֆր. 480, տոմսերու տպագրութեան 40, աճուրդի համար սամավարին 85, սրահին վարձք 100, եւրոպական պարեր նուագողին 100, թառիստ Արգարին 60, փաքլաւայի 82.55, երգչախումբին 300, Assistance publique 195, Droit d'auteur 67.50, հիւրասիրութիւն եւայլն 37,50, հըսկող պաշտօնեաներու 31. ընդհ. գումար 1578.55։

Մուտք.— Հանուած 306 տոմս 5 ֆր.էն 1530, հրաւիրատոմսերէն 70, աճուրդ 495, պիւֆէ 311. ընդհ.

գումար	2406
ելքը	1578.55
Զուտ հասոյթ	827.45

Մասնախումբին կողմէ
Գ. Գավաֆեան

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՊՕԼԷՆ, Գործ.— Ստացանք 73 ֆրանք։

ԼԱՄԷՅՆ, Գործ.— Ստացանք 45 ֆրանք։

ՄԱՐՍԷՅԼ, Յ. Ս.— Ստացանք տարեկան բաժնեգինը։

ՓԱՐԻԶ, Ա. Պ.— Ձեր թերթը չէ դադրած. վճարեցէք մինչեւ Յունուար 9։

Տ՚ՕՊՆԱ, Ա. Փ,— Ստացանք 45 ֆրանք և յանձնեցինք տպարանին։

ԼԻՈՆ, Գործ.— Ստացանք 345 ֆրանք։

ԼԱՎԱԼՏ, Շ. Հ.— Ստացանք եռամսեան. կը ղրկուի Դեկտ. 1 էն։

ՏԵՍԻՆ, Գ. Զ.— Կը ղրկուի Դեկտ. 1 էն. ուղղակի ղրկեցէք մանդափոստով։

ՄԱՐՍԷՅԼ, Շ. Թ.— Ստացանք 135 ֆրանք։

ՊՈՒԱ-ՔՕԼՕՄՊ, Յ. Թ.— Ստացանք եռամսեան։

Le Gérant : H. TEURNIER

Impr. MASSIS
208bis, Rue Lafayette Paris(10e)

ՍԱԿԱՐԱՆ
8 Դեկտեմբեր 1925

ԴՐԱՄՆԵՐ

		Ֆր.	
Սթերլին,	L. St.	126	80
Տոլար,	Dollar	26	20
Մարք (ոսկի)	Mark	6	25
Թրքական Թղթ.	L. Trq.	14	—
Թրք. ոսկի	» or	114	—
Մէճիտիէ	Médjidié	10	—
Լէվա 100 հատը	Léva	20	—
Տրախմի »	Drachme	31	—
Լիր » »	Lire	106	—
Պելժ. ֆրանք »	Frc. Belge	118	25
Զուից. »	Frc. Suisse	04	—
Չերվոնեց	(10 Roubles or)	12	—

ԱՐԺԷԹՈՒՂԹԵՐ

Եգ. Քր. Ֆօնսիէ I	Cr. Foncier Eg.	2500	—
» II	»	1750	—
» III	»	1680	—
Թուրքիոյ երկթղ.	Lots turcs	128	—

Comptoir Parisien de change et de Crédit
80, Rue Lafayette

Խմբագիր ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ
որուն անունին պէտք է ուղղել դրամական ամէն առաքում:

"HARATCH,,

JOURNAL ARMÉNIEN PARAISSANT TROIS FOIS PAR SEMAINE

Directeur-Propriétaire: SCHAVARCH MISSAKIAN

Rédaction et Administration / Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն — 208 bis, Rue Lafayette PARIS (10e).

Հեռաձայն՝ Nord 57-82

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ	Եռամսեայ	Վեցամսեայ	Տարեկան
Ֆրանսա և գաղութներ	16 ֆր.	35 ֆր.	65 ֆր.
Անգլիա և »	—	10 շ.	20 շ.
Ամերիկա	—	3 տ.	5 տ.
Ուրիշ երկիրներ	—	50 ֆր.	90 ֆր.

Հասցէի փոփոխութեան համար 1 ֆր. վճարել անհրաժեշտ է:

ՈՒՐԲԱԹ 11 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 1925

11 DÉCEMBRE 1925

On reçoit des annonces en français et en arménien.

Ա. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 57 — Կը հրատարակուի ԿԻՐԱԿԻ, ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ և ՈՒՐԲԱԹ — ԳԻՆ 40 ՍԱՆԴԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՁԵՐ ԳԼԽՈՒՆ ՃԱՐԸ ՆԱՅԵՑԷՔ

Ստիպուած ենք այս խորհուրդը տալ բոլոր անոնց, որոնք միամիտ յոյսեր դրած են Փարիզի վրայ, եւ լոյս կը սպասեն անոր աղօտ փարոսներէն, — ազգային կոչուած մարմիններէն:

Ճիշդ վեց ամիս առաջ ձեռնարկուեցաւ թեմական կազմակերպութեան, փողով եւ թմբուկով: Մարմիններ կազմուեցան, որոշումներ տրուեցան, հաւաստիքներ, յանձնառութիւններ և, — զերօ: Ինչ որ իր ձեռքովը կատարեց հոգեւոր հովիւը, այն միայն կը մնայ, իբրեւ իրական գործ — վարդապետի մը ձեռնադրութիւնը, Վիեննայի համար, ուրիշ վարդապետի մը նշանակումը՝ Մարսիլիոյ մէջ, իբրեւ հովիւ եւ դպրոցի տեսուչ: Տարեշրջանը անցաւ, տակաւին մէ կ հ ա տ ի կ ծաղկոց բացուած չէ Փարիզի մէջ: Ալֆորվիլի դասընթացքը շատոնց կար. իսկ ինչ որ եղած է գաւառներու մէջ, մէկ-երկու տեղ (Տէսին, Լիօն) չարդարացներ աղմուկը: Կաթող. պատուիրակին պատրաստէն յետոյ, ամէն բան ձգուած է իր վիճակին: Եպիսկոպոսը կը գտնուէր ուրիշ գաղութ մը, կազմակերպելու, բայց մանաւանդ էջմիածնի համար դրամ հաւաքելու պաշտօնով: Իսկ այստեղ, Փարիզի մէջ, իր կազմած մարմինները ոչ իսկ իրարմէ լուր ունին: Չկայ ո՛ր եւ է նախաձեռնութիւն, հաստատուած ծրագիր մը, որոշում մը գործադրելու ո՛ր եւ է քայլ: Փորձեցէք հետաքրքրուիլ եւ պիտի հասկնաք որ ամէն բան «եպիսկոպոսը գիտէ, ա՛ն կ'ընէ»: Այս ընթացքով, կարելի է յաւիտենապէս սպասել եւ յուսալ: Եւ ակնդէ՛տ կը սպասեն, ոչ միայն գաւառները, այլ եւ արուարձանները...:

Սթափեցէք, բարեկամներ, եւ ձեր գլխուն ճարը նայեցէք: Ուրիշ տեղն ալ բսած ենք եւ կը կրկնենք. — ինչ որ դուք ձեր նախաձեռնութեամբ գլուխ կը հանէք, աւելի արժէք ունի, աւելի տեւական է, քան «վերէն» գալիք մանանայ մը: Յաճախ ինքնաբերաբար ստեղծուած շարժումը աւելի շուտ եւ աւելի շատ արդիւնքի կը յանգի, քան հանդիսաւոր ճառ մը եւ նոյնքան հանդիսաւոր յանձնառութիւններ: Քաղաքական կեանքի մէջ ալ այսպէս չէ՞: Ինչ որ ժողովուրդները կը ստեղծեն իրենց նախաձեռնութեամբ, ամէնէն իրականն է ու տեւականը: Ցայտարարութենէ մը տեղեկացանք թէ այս կիրակի ժողով պիտի գումարուի Անիէռի մէջ, այդ շրջանի, Քոլոմպի եւ Պուա Քոլոմպի հայրենակիցները Ազգային Միութեան մը շուրջը համախմբելու, դպրոց եւ լսարան բանալու համար: Դժուար է ըսել թէ ո՛րքան պիտի յաջողի այս ձեռնարկը. բայց կը հաւատանք թէ ա՛յս ձեւով աւելի շուտ կը յաջողի: Ասկէ առաջ, կաթող. պատուիրակութեան Դիւանէն հաղորդուած որոշումներու կարգին, լուր մը կար թէ դպրոց պիտի բացուի նաեւ Պուա Քոլոմպի մէջ (ինչպէս Պէլվիլի մէջ): Այդ բոլոր լուրերը իրար կ'արժեն, եւ ակնարկուած հայաշատ շրջանները իրարմէ նախանձելու պատճառ չունին: Իրարու պէտք է նախանձին, սեփական, տեղական ձեռներէցութեամբ գործ մը արտադրելու համար: Եթէ օրուան մեծաւորներն ալ, «ազգին իշխաններն ու աղաները» օգնեն, աւելի լաւ. բայց անոնց սպասելէ առաջ, տուող քու ձեռքովդ պիտի շտկես:

Ա՛յս է «աշխրքի բանը», ո՛ւր որ ալ երթաք. բայց մանաւանդ աս ծով-քաղաքին մէջ, ուր բարեկամներդ անգամ վրադ կը խնդան, եթէ քիչ մը սիրտ հատցնես ժողովուրդի ցաւերուն համար...:

Մնաց որ, Փարիզի պաշտօնական մարմինները տակաւին չեն գտած իրենց ճամբան, եւ մասնաւոր առիթներու կը սպասեն, կենդանութեան նշան տալու համար: Հիները շատոնց դիրք բռնած էին այս անփառունակ ճակատին վրայ, իրենց Աղքատախնամներով, Կարմիր Խաչերով, Տիկնանցներով եւ Բժշկական Միութիւններով, որոնց անունները պարբերաբար կ'երեւան թերթերու մէջ, հանդիսաւոր օրերուն: Նորերն ալ — Թեմական առժամեայ վարչութիւնը՝ իր զանազան թեւերով — գացին խրեցան նոյն անշարժութեան մէջ, եւ կ'երեւան, երբ որ կանչուին: Մենք այս համոզման եկեր ենք հետեւելով օրուան կեանքին: Երանի թէ սխալած ըլլայինք, եւ մեզի աւետէին թէ այնպիսի աշխատանքներ կատարուած են, լռիկ-մնջիկ, որ մենք լուր անգամ չունինք...: Գոնէ ապացուցանէին թէ վերջացող տարին պրպտումի, ուսումնասիրութեան շրջան էր, եւ բուն գործը պիտի սկսի յամի շնորհաց 1926 թուականին, ամօթահար ձգելով բոլոր յոռետեսները:

Մինչեւ այդ երջանիկ օրը, դուք ձեր գլխուն ճարը նայեցէք: Արուարձան թէ գաւառ, ամէն ուր որ սրտցաւ հայրենակիցներ կան, թող իրար գան եւ իրականացնեն ինչ որ կրնան, ինչ որ անհրաժեշտ է: Այս կոչը կ'ուղղենք մասնաւորապէս երիտասարդներուն, որոնք մեծամասնութիւն կը կազմեն ամէն տեղ, եւ ամէնէն աւելի կը կրեն համատարած անհոգութեան եւ ապիկարութեան հետեւանքները:

Շ.

ՄԱՄՈՒԼ

ԵՐԿՈՒ ՉԱՓ, ԵՐԿՈՒ ԿՇԻՌ

Ամերիկայի «Հայրենիք»ն է որ կը գրէ, այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ.—

«Երեւանի խորհրդային պաշտօնաթերթը վրդովուած է որ մենք բողոքած ենք Էնկիւրիի քիւրտաջինջ բռնութիւններուն դէմ եւ կը պաշտպանենք Քիւրտերն ու անոնց արդար դատը: Եւ գիտէք ինչո՞ւ են դժգոհ բոլշեւիկները. որովհետեւ քէմալական կառավարութիւնը կը հալածէ ու կը ձգտի եղեր բնաջինջ ընել ոչ թէ ամբողջ քիւրտ ժողովուրդը, այլ միմիայն շէյխերն ու աշիրեթապետները:

Սակայն, հետաքրքրական է իմանալ, թէ ինչո՞ւ Երեւանի իշխանաւորները երկու չափ ու կշիռ կը գործածեն Թուրքերու եւ Քիւրտերու վերաբերմամբ, Ինչո՞ւ յեղափոխական եւ առաջադիմական է անոնց համար այն ամէնը, ինչ որ կը կատարեն քէմալական փաշաները, եւ ընդհակառակը հակայեղափոխական եւ յետադիմական է այն բոլորը, ինչ որ կ'ընեն Քիւրտերը:

Հետաքրքրական է նաեւ իմանալ, թէ ինչո՞ւ երբ Սուրիացիները կամ Մարօքցիները կը կռուին իրենց ազատութեան եւ անկախութեան համար, անոնք մօլեգին ծափահարութեան կ'արժանանան խորհրդային վարիչներու կողմէ, իսկ երբ Քիւրտերը կը կռուին նոյնպէս իրենց ազատութեան ու անկախութեան համար, այն ատեն միմիայն անվերապահ դատապարտութեան եւ անխնայ հայհոյանքի առարկայ կը դառնան ոչ միայն անոնք, Քիւրտերը, այլ եւ անոնց պաշտպանները:»

ԹՐՔԱԿԱՆ ԽԱՂԵՐԸ

«Տէյպա»ի մէջ, Պ. Օկիւսթ Կօվէն մերկացնելով Թրքական խաղերը, կը գրէ.—

«Թուրքիա ճարպիկ գործակալներու միջոցաւ հրաւիրեց Հայերն ու Յոյները հրաժարիլ Լօզանի դաշնագրէն: Կրկնակի ճնշումներով ստիպեցին բազմաթիւ Յոյներ եւ մօտ 400 Հայեր որ փափաքուած ձեւով խնդրագիր մը ստորագրեն: Բայց ժողովուրդին զանգուածը մերժեց: Ճնշումներ կը շարունակուին: Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ մտնելէ առաջ, Թուրքիա կ'ուզէ որ օրինական փոքրամասնութիւններ չմնան»:

Գ. ՍՈՒՆԴՈՒԿԵԱՆՑԻ ՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱԿԸ

Թիֆլիսի մէջ, հայ, վրացի, ռուս եւ թուրք գրական-թատերական կազմակերպութեանց պատուիրակներուն մասնակցութեամբ ժողով մը գումարուելով, որոշուեցաւ «Պէպօ»ի հեղինակին ծննդեան հարիւրամեակը տօնել յառաջիկայ Դեկտեմբեր 19-20ին, 2-3 օրուան մէջ, թատերական ներկայացումով եւ ժողովրդական հանդէսներով:

Երեւանի եւ Բագուի մէջ հարիւրամեակը արդէն տօնուած ըլլալով, հանդէսը պիտի սահմանափակուի միայն Թիֆլիսի մէջ: Այս առթիւ պիտի կատարուի Սունդուկեանցի արձանին հիմնարկէքը, եւ պիտի հրատարակուին անոր լաւագոյն գրուածքները, տեղական լեզուներով:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԹՈՒՐՔԻԱ ՉԻ ՀԱՄԱԿԵՐՊԻՐ

Ժընեւի մէջ Ազգերու Դաշնակցութեան Խորհուրդը առջի օր նկատի առաւ Մուսուլի խնդիրը: Անգլիական տեսակէտը պարզեց գաղթային նախարար Պ. Էմըրի, որուն քովն նստած էին Չէմպըրլէյն եւ Րօպըրդ Սէսիլ, իսկ Թրքականը՝ Պեռնի դեսպան Մունիր պէյ. արտաքին նախարար Թէվֆիգ Րիւշտի պէյ նոյն իսկ չէր հաճած ժողովասրահ գալ, անշուշտ իր արհամարհանքը յայտնելու համար: Պ. Էմըրի յայտարարեց թէ Անգլիա կանխաւ կ'ընդունի Խորհուրդին տալիք որոշումը:

Մունիր պէյ առարկեց թէ Լա Հէյի Միջազգային Ատեանը լսած է միայն մէկ կողմը, իսկ Թուրք տեսակէտը յայտնի չէր՝ երբ իր որոշումը տուաւ: Թուրք պատուիրակը պնդեց թէ Թուրքիա չընդունիր Ազգերու Դաշնակցութեան իրաւարարութիւնը. այս վերջինը վճիռ տալու իրաւունք չունի, այլ միջնորդի դեր պիտի կատարէ:

Նախագահ Շալօյա քուէի դրաւ այն կէտը թէ Խորհուրդը կ'իւրացնէ՞ Լա Հէյի Միջազգային Ատեանի որոշումը: Ներկաները միաձայնութեամբ հաստատական պատասխան տուին, որուն վրայ Մունիր պէյ յայտնեց թէ Թուրք պատուիրակութեան պաշտօնը վերջացած է եւ մնացածը Ազգ. Մեծ Ժողովին կ'իյնայ:

⁂ Ժընեւէն կը հեռագրեն թէ Ազգերու Դաշնակցութեան Խորհուրդը, համաձայն քննիչ յանձնախումբի տեղեկագրին, Մուսուլի ամբողջ նահանգը, «Պրիւսէլի գիծէն» դէպի հարաւ, պիտի յանձնէ Միջագետքի, պայմանաւ որ Անգլիա յանձն առնէ իր հոգատարութիւնը երկարաձգել 25 տարի: Կանխահաս է գուշակութիւններ ընել, այս որոշման ելքը հասկնալու համար: «Մաթէն»ի խմբագրապետը կը հեռագրէ թէ Ժընեւի մէջ հաւանական չեն գտներ որ Թուրքիա պատերազմ հռչակէ, ոչ ալ կը հաւատան Մոսկուայի իրական աջակցութեան:

Թրքական վայրագութիւնները կը հաստատուին

Ազգերու Դաշնակցութեան Խորհուրդի երէկուան նիստին մէջ կարդացուեցաւ Էսթոնիացի զօրավար Լէտօնէրի տեղեկագիրը, Մուսուլի սահմանին վրայ կատարուած խժդժութեանց մասին: Տեղեկագիրը ջախջախիչ է Թուրքերուն համար: Զօրավարը բազմաթիւ փաստեր կը յիշէ քրիստոնեաներու կրած չարչարանքներուն մասին: Հազարաւոր քրիստոնեաներ որոնք «Պրիւսէլի գիծ»ին հիւսիսակողմը կը բնակէին, խմբական տեղահանութեան ենթարկուած եւ ստիպուած են Իրաք ապաստանիլ: Շատ մը գիւղերու մէջ, այդ գործողութիւններուն վրայ աւելցած են ջարդեր եւ ուրիշ խժդժութիւններ: Թրքական ներկայացուցիչն ալ հրաւէր ստացած էր ներկայ ըլլալու այս տեղեկագրին ընթերցման...,

Կասկածելիները կ'աքսորուին

Թէհրանէն կը գրեն մեզի.—

Ատենին գրած էի թէ, Թէհրանի մէջ սարքուած խռովութեանց առթիւ, ձերբակալուած են նաեւ կարգ մը Հայեր, — պոլշեւիկ, հնչակեան եւլն.: Խուզարկութեանց ընթացքին, կառավարութեան ձեռքը անցան հնչակեաններու թուղթերը, որոնցմէ կը հետեւի թէ Պարսկաստանի հնչակեան մասնաճիւղերը բացարձակ լրտեսութեամբ կը զբաղէին, մատնութիւններ կ'ընէին «Դաշնակ»ներու եւլն. մասին, տեղեկագիրներ ղրկելով ռուսական դեսպանատունը: Մաս մը ամբաստանեալներ ազատ արձակուեցան, որովհետեւ փաստ չկար, բայց խոստում առնուեցաւ թէ այլ եւս չպիտի խառնուին քաղաքական գործերու. իսկ հնչակեաններն ու պոլշեւիկները աքսորուեցան Արտէպիլի բերդը:

Հայերը՝ Սահմանադիր Ժողովին մէջ

Թէհրանէն կը գրեն մեզի.—

Նոյեմբեր 4ին սկսան Սահմանադիր Ժողովին ընտրութիւնները: Հայերը պիտի տային չորս պատգամաւոր, երկուքը՝ Ատրպատականի նահանգէն եւ երկուքը՝ հարաւային Պարսկաստանէն: Այս վերջին շրջանին ընտրութիւնը տեղի ունեցաւ Թէհրանի մէջ, Նոյեմբեր 13-15. իսկ Նոյեմբեր 16ին բացուեցաւ քուէտուփը, ուրկէ հաստատուեցաւ թէ 880 հոգի մասնակցած են: Ընտրուեցան Ալէքսան Խան Թունեան (800 քուէ) եւ Տոքթ. Աղայեան (844 քուէ), երկուքն ալ ժողովրդական հոսանքէն: Հակառակորդները ջախջախուեցան. Միրզաեանց շահեցաւ միայն 17 ձայն, Տիգրան Տէր Յակոբեան 10 եւլն.: Պարսկական ընտրութիւնները վերջացան հինգ օրէն. 27,000 քուէ ձգուած էր:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՉԷՉՈ՞Ք ԹԷ ԳՈՐԾԱԿԻՑ

ԽՄԲ.— Ինչպէս գիտեն ընթերցողները, այս մասին ամէն տեսակէտի տեղ կուտանք, հարցը արծարծելու եւ լուսաբանելու համար: Թող փութան արտայայտուիլ ուրիշներ ալ, մանաւանդ աշխատաւորներ: Խմբագրութիւնը պիտի խօսի ամէնէն վերջը:

Հայ աշխատաւորութեան կազմակերպութեան հարցը որ շատոնց հասունցած էր, կ'արծարծուի այժմ «Յառաջ»ի էջերուն մէջ: Անմիջական առիթը Ֆրանսահայ աշխատաւորութեան գործնական պահանջներէն կը բխի, բայց ան հաւասարապէս կենսական նշանակութիւն ունի նաեւ բոլոր մեր այն գաղութներու համար, ուր քիչ-շատ հոծ հայ բանուորութիւն կայ:

Սկիզբէն իսկ ըսեմ, որ խնդիրը բաւականաչափ յստակօրէն ձեւակերպած ու ճշգրիտ ալ պատասխան տուած է ընկ. Վ. Շուշանեան: Բայց քանի որ տարբեր կարծիքներ կան, թող թոյլ տրուի ինծի եւս արտայայտուիլ այդ մասին:

Սխալ է գաղութահայ գործաւորութեան կազմակերպման խնդիրը անմիջապէս կապել գործադուլի եւ պայքարի գաղափարին հետ: Աւելի որոշ ըլլալու համար, հարցը պիտի դրուի այսպէս.— Հա՞րկ է կազմակերպել գաղութներու հայ աշխատաւորութիւնը, թէ ոչ:

Եթէ այո՛, ի՞նչպիսի կազմակերպութիւններու մէջ:

Խնդիրը այսպէս ձեւակերպելու պարագային, կը դիւրանայ նաեւ անոր պատասխանը: Հարկաւ, այդ պատասխանը միեւնոյնը եւ միատեսակ չի կրնար ըլլալ: Տարբեր հոսանքները տարբեր ալ պատասխաններ պիտի տան արծարծուած խնդրին: Աւելորդ է ուրեմն սպասել որ ազգային կոչուած մարմինները պիտի ճշդեն եւ յաւակնութիւնը ունենան զայն պարտադրելու հայ աշխատաւորութեան, որ ունի նաեւ իր ուրոյն տնտեսական շահերը: Բայց չենք կարծեր որ գործաւորութեան հակառակ շահեր ու տեսակէտներ ունեցող անհատներ իսկ, եթէ բանականութեամբ կ'առաջնորդուին, դէմ ըլլան հայ աշխատաւորութեան կազմակերպման պահանջին: Եւրոպացի գործատէրերն իսկ կը գերադասեն գործ ունենալ կազմակերպուած քան անկազմակերպ բանուորութեան հետ, որ դիւրաւ ենթակայ կ'ըլլայ պատահական ուժերու եւ ազդեցութեանց: Չէ՞ որ դրամատէրերն ալ ուրիշ ընթացք չունին, անոնք եւս կը կազմակերպուին իրենց դասային ու դասակարգային մարմիններուն մէջ:

Արդ, եթէ անվիճելի է կազմակերպուելու անհրաժեշտութիւնը, ի՞նչ ձեւերով կրնայ արտայայտուիլ այն:— Քաղաքական եւ տնտեսական գետնի վրայ: Վէճի առարկայ չէ առաջինը: Կան արդէն կուսակցութիւններ: Անոնք կը ջանան քաղաքական գետնի վրայ կազմակերպուած իրենց հետեւողներու թիւը բազմացնել եւ ուժեղցնել իրենց կազմակերպութիւնները: Թէ՛ Ֆրանսայի, թէ՛ Ամերիկայի եւ թէ՛ բոլոր մեր գաղութներուն մէջ կը գործեն մէկէ աւելի հայ կուսակցութիւններ: Ոչ մէկի միտքէն անցաւ սակայն վիճելի համարել անոնց կարեւորութիւ՛նը: Պէտք է առարկուի սոսր դէմ, թէ մեր կուսակցութիւնները տուեալ պետութեան (Ֆրանսա, Ամերիկա եւայլն) սահմաններէն դուրս, Հայաստանի համար միայն քաղաքական ծրագիրներ կը հետապնդեն: Բայց նախ՝ ուրիշ կերպ ալ չէին կրնար ըլլալ, քանի որ հայ աշխատաւորութեան ճնշող մեծամասնութիւնը քաղաքացիի իրաւունքը չունի իր ապրած երկրին մէջ, հետեւաբար եւ քաղաքականօրէն կազմակերպուելու ոչ իրաւո՛ւնքը, ոչ ալ հնարաւորութի՛ւնը: Արդէն որեւէ իմաստ ալ չունի որ ոչ-ֆրանսահպատակ Հայ մը (ըլլայ գործաւոր թէ ոչ) Ֆրանսայի քաղաքական կուսակցութիւններուն մասնակցի կամ անոնց գործերուն միջամտէ: Ահա թէ ինչո՞ւ իրաւամբ արկածախնդրութիւն կ'որակուի կարգ մը հայ համայնավարներու միջամտութիւնը օտար երկիրներու ներքին-քաղաքական գործերուն: Մնաց որ անոնք մեծ մասով հրապարակ կուգան իբրեւ պարզ գործակալներ օտար՝ սովիէթ պետութեան: Ուրեմն, որո՞ւ միտքէն պիտի անցնէր դէմ արտայայտուիլ որ քաղաքացին իրաւունք ունեցող օտարահպատակ Հայերը քաղաքական - կուսակցական գետնի վրայ ալ կազմակերպուէին իրենց ապրած երկիրներուն մէջ:

Եթէ թոյլատրելի է որ գաղութահայ անհատները (աշխատաւոր կամ ոչ) անդամակցին քաղաքական կազմակերպութիւններու, անհասկանալի է արդէն վիճելի համարել անոնց տնտեսական-արհեստակցական կազմակերպութեան խնդիրը: Ինչո՞ւ օրինակ թոյլատրելի պիտի ըլլայ որ փարիզի հայ ակնավաճառը մտնէ իր միութեան մէջ, իսկ անոր մօտ օրավարձով կամ ամսավարձով աշխատող գործաւորը՝ ոչ: Ինչո՞ւ Պրիւսէլի հայ գործարանատէրը պելճիքացի դրամատէրերու հետ միասին պիտի կազմակերպուի, իսկ անոր քրտնաջան բանուորը իրաւունք չպիտի ունենայ իր արհեստակիցներու միութեան մէջ մտնել, իր տնտեսական շահերը լաւագոյն կերպով պաշտպանած ըլլալու համար: Ինչո՞ւ Ամերիկայի հայ գորգավաճառները կամ Լոնտոնի հայ նաւթահանքատէրերը պիտի կազմակերպուին թրըսթներու մէջ, իսկ անոնց աշխատաւորները՝ ոչ: Հետաքրքիր է գիտնալ թէ մեր ազգային մարմիններուն մէջ նստած եւ աշխատաւորներու կազմակերպուիլը վտանգաւոր համարող հայրենակիցներէն քանի՞ հոգի են որ կը հրաժարին իրենց արհեստակցական (կամ նման) միութիւններու մէջ կազմակերպուելու յարմարութիւններէն եւ ատկէ բխող օգուտէն: Եթէ կան, ապա լաւ վկայութիւն չէ որ կուտան իրենց մասին:

* * *

Բայց թողունք դրամատէր դասակարգը իր գործերուն հետ: Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը իբրեւ ընկերվարական ու աշխատաւորական կուսակցութիւն, ստանձնած է հայ աշխատաւորութեան ո՛չ միայն ազգային-քաղաքական, այլ եւ տնտեսական - արհեստակցական շահերուն պաշտպանութիւնը, ապա ուրեմն ա՛ն է որ պիտի ղեկավարէ նաեւ գաղութահայ աշխատաւորութեան արհեստակցական կազմակերպութեան գործը: Դաշնակցութեան համար կրնա՞յ վիճելի համարուիլ այս հարցը:

Այո՛, քսան-քսանհինգ տարի առաջ Կովկասի մէջ ալ կային ընկերներ, որոնք դէմ էին հայ աշխատաւորութեան դասակարգային կազմակերպութեան՝ մօտաւորապէս նոյն մտավախութեամբ, ինչ որ ներկայիս կը նկատուի գաղութներու մէջ: Կային նաեւ որ կ'ըսէին թէ՝ մեր գործը «սահման էն կողմն» է, այս կողմը ոչինչ ունինք ընելիք: Եւ սակայն կեանքը իր պահանջը առաջադրեց եւ Դաշնակցութիւնը դարձաւ հզօր նաեւ այն պատճառով, որ կեանքի կոչեց արհեստակցական-աշխատաւորական հզօր կազմակերպութիւններ եւ վարեց զանոնք:

Նոյնը պիտի տեղի ունենայ նաեւ գաղութներու մէջ: Անշուշտ նոր են (բացի Ամերիկայէն) մեր գաղութահայ աշխատաւորական զանգուածները. անոնց համար տարբեր են յաճախ պայմանները, հասկնալի են— թէեւ ոչ արդարանալի— եղած մտավախութիւնները, բայց անոնք պիտի սրբագրուին կարճ ժամանակի մը ընթացքին:

Վերջապէս կարելի չէ հայ աշխատաւորութիւնը թողուլ անկազմակերպ, եւ կամ միայն քաղաքական կուսակցութիւններու մէջ կազմակերպելով, սնուցանել զանոնք քաղաքական քարոզներով, հեռաւոր ապագայի եւ հեռաւոր հայրենիքի գաղափարներով միայն: Արդ ամէնը լաւ են, բայց ո՛չ գոհացուցիչ, յագուրդ տալու համար գաղութահայ աշխատաւորութեան ցաւերուն եւ պահանջներուն: Անոնք հրամայաբար կը պահանջեն լուսաբանութիւն եւ լուծում: Եթէ իր դերէն հրաժարի մեր կուսակցութիւնը, անդին պատրաստ կեցած են համայնավարները: Կ'ուզե՞նք հայ աշխատաւորութեան ղեկավարութիւնը յանձնել քաղաքական եւ ընկերային վարդապետութեանց երազատես ներկայացուցիչներուն: Վերջապէս կարելի՞ է ետ պահել, կասեցնել շարժում մը, որ կեանքի պահանջն է: Եւ ինչո՞ւ համար:

Կ'ըսուի թէ՝ կառավարութիւնները հաշտ աչքով չեն նայիր հայ աշխատաւորութեան կազմակերպման գործին եւ կրնան Հայերը վտարել իրենց երկրէն: Ամենեւին: Արդէն որ երկիրը որ ներս կ'ընդունի գործաւոր ձեռքեր —ամէն ազգի— ինքն է որ իր դուռները կը բանայ անոնց առջեւ, միւսները պինդ մը կը գոցեն: Մասնաւորելով խօսքը Ֆրանսայի վրայ, ան օտար երկիրներու մէջ մինչեւ իսկ գրասենեակներ բացած է՝ գործաւորներ գրաւելու համար դէպի Ֆրանսա: Ֆրանսացիները դեռ աւելի հեռու կը նային՝ Հայերու մուտքը իրենց երկիրը թոյլատրելով: Անշուշտ շատեր կարդացին հայագէտ փրոֆ. Մաքլէրի շարք մը յօդուածները, թէ ինչպէս դիւրութեամբ ձուլուեր են մեր հին գաղութները Լեհաստանի, Կալիցիոյ մէջ եւ այլուր: Զուտ գիտական բնոյթ չունէին այդ յօդուածները այլապէս օրաթերթի մը մէջ չպիտի տպուէին եւ ա՛յն ժամանակ, երբ նոր-նոր գաղութներ կը հիմնուին Ֆրանսայի մէջ:

Ո՛չ Ֆրանսայի, ոչ ալ որեւէ այլ երկրի կառավարութիւնները դէմ արտայայտուած են հայ աշխատաւորութեան զուտ արհեստակցական կազմակերպման: Ինծի կը թուի թէ մեր սեփական մտածումներն են որ կը վերագրենք կառավարութիւններուն եւ բարձր պաշտօնեաներուն: Վերջապէս երբէ՞ն իվեր է որ յեղափոխական մը իր եւ իր դասակարգին շահերը պաշտպանելու համար պաշտօնական դէմքերու եւ մարմիններու հրահանգներուն կը նայի, մանաւանդ երբ անոնք դէմ են բուն իսկ երկրի հիմնական օրէնքներուն: Կա՞ն սայթաքումներ եւ օրինազանցութիւններ, պէտք է վերցնել մէջտեղէն եւ ոչ թէ ենթարկուիլ անոնց անիրաւութեանց: Հայ աշխատաւորութիւնը Ափրիկէէն բերուած սեւամորթ գերիներու զանգուած մը չէ որ իր տարրական իրաւունքներուն պաշտպանութենէն հրաժարի: Սեւամորթներն ալ այդ բանը չեն ըներ արդէն:

Ի հարկէ այս հարցին հետ գործադուլի եւ պայքարի պարագաներ ալ կան, բայց անոնք միակը չեն եւ ոչ ալ թերեւս ամէնէն զօրաւորը: Կազմակերպումը ինքնին ուժ է արգէլ, որ յաճախ նաեւ առանց պայքարի ու գործադուլի լսելի կը դարձնէ իր ձայնը: Վերջապէս ինչո՞ւ կրնայ գործատէրը գործաթող (լօքաութ) ընել, իսկ բանուորը գործադուլ՝ ոչ: Մնաց որ, արհեստակցական միութիւնները բազմաթիւ ուրիշ՝ կրթական եւ այլ խնդիրներ եւս ունին ու կը նպաստեն իրենց անդամներու բազմակողմանի զարգացման եւ յառաջդիմութեան:

Իսկ թէ ո՛րն է լաւագոյն ձեւը արհեստակցական կազմակերպման, այդ ալ տեղին պայմաններէն կախուած է: Լաւագոյնը եւ նպատակայարմարը այն է, մեր կարծիքով, որ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը ստանձնելով եւ ղեկավարելով գաղութահայ աշխատաւորութեան արհեստակցական կազմակերպութիւնը, համախմբէ զանոնք եւ իբրեւ հայկական հատուած արձանագրել տայ Աշխատանքի Դաշնակցութեան (Ֆրանսա, Ամերիկա) եւ կամ նման ընդհանուր աշխատաւորական կազմակերպութեանց մէջ: Ատով նախ լաւ պիտի պաշտպանուած ըլլան հայ աշխատաւորութեան շահերը, համերաշխ տեղացի ընկերներու հետ, եւ երկրորդ աչքի չպիտի զարնէ իր անջատ, մասնակի քայլերով ու գործունէութեամբ: Կազմելով առանձին հատուածներ՝ հայ աշխատաւորութիւնը կրթական, լեզուային եւ այլ խնդիրներու մէջ պիտի պահէ իր ինքնավարութիւնը եւ որոշ ազատութիւնը: Որչափ մեզի յայտնի է, Ֆրանսայի մէջ ապրող բազմահազար ռուս բանուորները եւս նոյն ձեւով են կազմակերպուած:

Կը մնայ արդէն, որ մեր կուսակցական ղեկավար մարմինները ընթացք տան գործին, իսկ մեր մամուլն ալ ուժ տայ անոր: Այդպիսով կատարուած պիտի ըլլար նա՛եւ քաղաքական խոշոր գործ մը մեր դատին համար: Որչափ կարելի է— կազմակերպուած եւ ուժեղ:

Պերլին — Մ. Ե.

ԻՏԱԼԻՈՅ ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

Իտալիոյ մէջ երեք ընկերվարական կուսակցութիւններ կան: Ասոնցմէ Թուրաթիի (որ ժամանակ մը համայնավար դարձած էր) կուսակցութիւնը վերջերս լուծուեցաւ ֆաշիստ կառավարութեան կողմէ, երբ երեւան հանուեցաւ Մուսոլինիի դէմ սարքուած դաւադրութիւնը երեսփոխան Զամպօնիի կողմէ: Այժմ ընկերվարական երեսփոխանները առժամեայ վարչութիւն մը կազմած են, որ գործերը պիտի վարէ մինչեւ կուսակցական ընդհանուր ժողովի գումարումը:

Այդ ժողովին մէջ հիմը պիտի դրուի նոր կուսակցութեան մը, որ պիտի առնէ «Իտալացի աշխատաւորներու ընկերվարական կուսակցութիւն» անունը:

ԱԶԱՏ ԲԵՄ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԱՌԱՔԵԱԼՆԵՐԸ

Աշխատաւոր մը հետեւեալ նամակը ղրկած է մեզի, իբրեւ «բանուորի մը անկեղծ զգացումները»: Կը հրատարակենք անփոփոխ, միայն ուղղագրութիւնը սրբագրելով:

Հայաստանի բանուորական իշխանութեան բանուոր ներկայացուցիչները բարի եղան մեզի զեկուցում տալու Հայաստանի մէջ իրենց կատարած շինարարական աշխատանքներու մասին: Ցոյց տուին մեզի նոփէմեանի սիկարան եւ մեծ մամիկիս շինած լուցկին եւ կամ այնպիսի բաներ որոնք հայ ժողովուրդը երկար տարիներէ ի վեր ստեղծած է եւ պիտի շարունակէ ստեղծել, երբ խաղաղ կեանք ունենայ, անշուշտ առանց աղմուկի եւ բարձրաձայն յայտարարութիւններու: Որով առաքեալները մեզի նոր եւ արժէքաւոր բան մը չըսին:

Իբրեւ բանուորական շարքերու պատկանող Հայ մը, այս առթիւ կ'ուզէի յայտնել քանի մը հարցեր որ շարունակ մտքիս առջեւ կը ներկայանան:

1.— Այս մարդիկը եկած են արտասահման, կը թափառին երկրէ երկիր, կը բնակին առաջնակարգ օթէլներ որուն ծախսը բաւական խոշոր է, Հայաստանի բանուորութիւնը ո՞րտեղէն կը վճարէ այդ ծախսերը: Միւս կողմէն այդ մարդիկը կ'ուզեն օգնութիւն ձեռք բերել արտասահմանէն: Հետաքրքիր է գիտնալ թէ ծախսուած գումա՞րը աւելի մեծ թիւ պիտի կազմէ, թէ իրենց կամ իրենց կազմած «Հօկ»երու եւ Կարմիր խաչերու միջոցով ձեռք բերուած գումարը:

2.— Այդ ի՞նչպէս էր որ 1918-1920 թուականներուն արտասահմանի հայ բանուորութիւնը հարիւր հազարներ եւ միլիոններ կուտար Հայաստանի զանազան կարիքներուն համար, իսկ այսօր բանուորութիւնը այնքան անտարբեր է իր անունով կազմուած իշխանութեան բոլոր կանչերուն. արդեօք այս վերաբերմունքին մէջ բան մը չկա՞յ կարդալ մեր անունով մեր գլխին բռնադատութեամբ նստած նոր տէրերը...:

3.— Ետեւէ ետեւ արտասահման եկող ու գացող բոլոր առաքեալները որոնք պատիւ կը սեպեն բոլոր մեծատուններուն առջեւ սողոսկիլ, պէտք չեն տեսներ անգամ մը ալ մօտենալ հայ բանուորներու տաժանակիր կեանքին, տեսնելու համար թէ գաղութներու մէջ ի՞նչ դաժան պայմաններու մէջ իրենց կեանքը քարշ կուտան:

4.— Բազմաթիւ հայ բանուորներ ու գիւղացիներ զանազան երկիրներու մէջ ահաւոր հալածանքներու եւ նախատինքներու կ'ենթարկուին տեղական բանուորներու եւ մասնաւորապէս կարմիր դրօշակի տակ ապաստանած բանուորներուն կողմէն, եւ ամէն օր մեզի կը հրամցուի թողնել ու գնալ մեր երկիրը. այս պարագան պիտի՞ ստիպէ զիրենք որ օր առաջ միջոց մտածեն մեզի այս վիճակէն ազատելու համար, թոյլ տալով որ բանուորներս ու գիւղացիներս առանց հաւատաքննութեան եւ անարգել մտնենք մեր հայրենիքը:

Անշուշտ, վերոյիշեալները թուելով երբեք հաւատքը չունիմ թէ

բանուորութիւն չտեսած, բայց բանուորութիւնը «քիւրք»ի նման կռնակնին հագած այս կեղծ յեղափոխականները երբ եւ իցէ եղբայրասպանութեան քարոզներէն աչք պիտի բանան այս բաներու մասին մտածելու: Արդէն իրենց գործին ալ չի գար ուրիշ վերաբերմունք:

Ես սակայն գրեցի իմացնելու իրենց թէ գաղութներու մէջ ապրող բանուորներս այնքան ալ տխմար չենք, որքան իրենք կը կարծեն. ընդհակառակը՝ հնարաւորութիւն ունինք սեւը եւ ճերմակը իրարմէ զանազանելու:

Այս լուռ զանգուածի դէպի այդ մարդիկը ունեցած արհամարհանքը բացայայտ չէ՞, չե՞ն տեսներ, չե՞ն զգար այն ահաւոր տարբերութիւնը որ գոյութիւն ունի երեկի եւ այսօրուան միջեւ:

Մուլինօ փամփուշտի գործարան
Աբգար Տ. Կարապետեան

ՊՈԼՍՈՅ ՄԷՋ ԱԼ

Զրոյց կը պտտի թէ Պոլսոյ մէջ ալ թաւշեկներ փակցուցեր են, գլխարկի օրէնքին դէմ: Ոստիկանութիւնը կը հերքէ այս լուրը, բայց առանց կրակի ծուխ չըլլար: Ոստ. Տնօրէն Էքրէմ պէյ կը յայտարարէ.

— Գլխարկի օրէնքէն շատ առաջ, Պոլսոյ ժողովուրդը գլխարկ կը դնէր եւ ոչ ոք բողոքած է: Ոչ ոք կը յանդգնի այդպիսի յայտարարութիւններ փակցնել: Եթէ այդ տեսակ լիբբեր գտնուին, իմ պարտականութիւնս է ճզմել անոնց գլուխը:

Պոլսոյ մէջ միթինկ մը կը պատրաստեն, ի նպաստ գլխարկի:

Մինչեւ Դեկտեմբեր 4 Մարաշի մէջ 50 պարագլուխներ ձերբակալուած էին: Կալանաւորներուն մէջ կը գտնուին երկու նախկին երեսփոխաններ:

Անկախութեան դատարանը կը շարունակէ իր պտոյտները: Դեկտեմբեր 2ին Սամսոն հասաւ, ուրկէ պիտի երթայ Տրապիզոն, Երզնկա եւ Էրզրում, եւ վերադարձին պիտի հանդիպի Րիզէ: Դատարանին նախագահը հետեւեալ յայտարարութիւններն ըրած է.

— Ըլվազի յետադիմական շարժումին վարիչները տակաւին կը յամառին ըսել թէ խղճի համոզումներէ դրդուած են: Անոնք միջոց չունեցան իրենց ուզածին պէս տարածելու շարժումը: Պէտք է գիտնալ թէ հանրապետութիւնը գործիք մըն է որ կը զանազանէ բարին ու չարը եւ ամէնուն արժանի եղածը կուտայ: Այս գործիքը կը բանի եւ յաւիտեան պիտի բանի:

⁂ Կ'ըսուի թէ Պրուսայի երեսփոխան Նուրէտտին փաշա, որուն մահը պահանջեցին, հրաժարած է երեսփոխանութենէ:

ԼՔԵԱԼ ԳՈՅՔԵՐՈՒ ԱՒԱՐԸ

Ռոտոսթոյի Տէֆթէրտարութիւնը աճուրդով ծախու հանած է Մէհմէթէրեան Կարապետի տղոցմէն Անդրանիկի եւ ուրիշներու, Բէրէքեթեանի Կարապետ օղլու Ասատուրի, Տատուր օղլու Յովսէփի, Շունմացի Մկրտիչ Զէյրաի, Գրիգորի կնոջ Մարիամի, Յակոբի կնոջ Բերուզի, Բէջլիվան պաշը Աւետիս օղլու Արթինի, Աէմէրճի Հաճի Սերգիսի ժառանգորդներուն, Կարապետի կնոջ Զարուհիի, Շուշանի եւ Յովհաննէսի աղջկան Կիւլէնեայի եւ ժառանգակիցներուն տուները, Գորգանցը Պետրոս օղլու Օհաննէսի քայքայուած տունը, Սերկիս աղջկան Գատրի խանութը եւ Մանուկ օղլու Դէորգի կնոջ Նուարդի խանութով տունը, 1925 Նոյեմբեր 26էն սկսեալ՝ 21 օր պայմանաժամով: Այս շէնքերուն փոխարժէքը ըստ կանոնագրի՝ 8 տարեկան մասնավճարներով պիտի հատուցուի, առաջին մասնավճարը կանխիկ:

— Պոլսոյ լքեալ գոյքերու տնօրէնութիւնը աճուրդով եւ զոց պահարանի դրութեամբ ծախու հանած է Գատըգիւղ, Եէլ Տէյիրմէնի փախստական Տիկին Նեմզուրի եւ Զարուհիի լքուած եւ «Սեպուհ Տէմիրճեան» անունը կրող ափարթըմանը որ նկուղի յարկէն զատ կը պարունակէ 5 յարկի վրայ 10 յարկաբաժին եւ 60,000 ոսկիի ենթադրական արժէք մը ունի:

— Փախստական «կազինօճի» Գառնիկ Յակոբեանի Գումգաբու, Մուհսինէ խաթուն թաղի Սամսոն փողոցի 25 թիւ տան մէջ կնիքի տակ գտնուող ոգելից ըմպելիի եւ ազանդերի սպասները Դեկտեմբեր 20ի տեղին վրայ աճուրդով պիտի ծախուին լքեալ գոյքերու վարչութեան կողմէ:

— Անցեալ շաբթու Պոլսոյ մէջ 40,000 ոսկիի ծախուեցաւ Ազարեան պանդոկի եւ կազինոյի կէս բաժինը: Սապանճի արտօնատէր Միհրանի եւ կոյս. ոսկերչապետ ժաք Հարոնաչիի կալուածները, մօտաւորապէս 50 կտոր, մօտերս պիտի ծախուին: Արժէքը քանի մը հարիւր հազար ոսկիի կը հասնի:

— Էսկիշեհիրի եւրոպական պաշտօնատունը կնքեր է տեղին Առաջնորդարանը եւ գրաւեր է եկեղեցիին գոյքերը, մինչդեռ տակաւին Հայեր կան այդ քաղաքին մէջ:

ԳԵՐԵԶՄԱՆԱՏՈՒՆԵՐԸ ՄՈՌՑԵՐ ԷԻՆ

Պոլսոյ թուրք թերթերը կը գրեն թէ բոլոր իսլամ եւ ոչ-իսլամ գերեզմանատուները այսուհետեւ Քաղաքապետութեան պիտի անցնին:

Երեւի ասոր համար է որ Քաղաքապետութիւնը որոշեր է նոր ճամբաներ բանալ Փանկալթիի հայկական գերեզմանատան մէջէն, անգամ մըն ալ խախտելով սեփականութեան իրաւունքը:

Ողջերուն կալուածները օրը ցերեկով յափշտակելէ յետոյ, ի՞նչ պատճառ կայ որ ձեռք չզարնեն մեռելներու հանգստավայրին:

ՊՈԼՍՈՅ ԲՆԱԿՉՈՒԹԻՒՆԸ

Թուրք վիճակագրութեան մը համաձայն Պոլսոյ բնակչութեան ընդհանուր թիւն է 1.011,265 հոգի, որոնցմէ 682,801 Թուրք, յոյն 181,188 յոյն, 67,867 հայ լուսաւորչական, 10,228 հայ կաթոլիկ, 1268 հայ բողոքական, 3783 պուլկար, 3512 լատին, 564 քաղդէացի, 146 ասորի եւայլն: Հրեաներու մասին առանձին յիշատակութիւն չկայ, կ'երեւի թէ անոնք Թուրքերու կարգին դասուած են:

ՔԱՆԻ՞ ՏԵՍԱԿ ՀԱՅ ԿԱՅ

«Խալք» թերթը երկու դասակարգի կը բաժնէ փոքրամասնութիւնները կազմող անհատները: 1.— Անոնք որ անցեալին մէջ ազգասիրութիւնը իրենց ապրուստի եւ առեւտուրի միջոց դարձուցած «քօմիթէճի»ներ եւ քաղաքագէտներ եղած են, 2.— Անոնք որ տգիտաբար այս քաղաքագէտներուն ետեւէն գացած են եւ հետեւաբար պիտի ներուին: Առաջինները թշնամի են թէ՛ Թուրքին, թէ՛ Թուրքիոյ, թէ՛ Յոյնին, թէ՛ Յունաստանի, թէ՛ Հայուն եւ թէ՛ Հայաստանի: «Անոնք պէտք է ճզմենք, ինչպէս այսօր կը ճզմենք յետադիմականները, սուլթանականները եւ խալիֆայականները: Անոնց աչք բանալ չտալը գերագոյն պարտքն է ոչ միայն Թրքութեան, այլ եւ Յունութեան, Հայութեան եւ նոյն իսկ մարդկութեան համար: Երկրորդ դասակարգէն շատեր հասկցած են անցեալի իրենց սխալները, որով անոնց հանդէպ պէտք է ուղղամիտ, գործակից եւ վեհանձն ըլլանք, աշխատելով առաջին դասակարգի չար ազդեցութիւններէն ազատել զանոնք եւ թէ իրենց թէ՛ մեր շահին կապել...: Ահա՛ ասիկա պէտք է ըլլայ փոքրամասնութեանց հանդէպ մեր նոր քաղաքականութեան հիմը:

«ԱԽԱ՛Ղ ՓԱՌԱՑ ԱՆՑԱՒՈՐԻ»

Նախկին խալիֆա Ապտիւլ Մէճիտ էֆէնտի, որ Նիս կը բնակի, իր ժամանակը կ'անցընէ նկարելով եւ երաժշտական կտորներ հեղինակելով: Թղթակից մը տեսած է զինք այն պահուն, ուր իր աղջկան նկարը կը գծէր: Մէճիտ էֆ. իրեն այցելողներուն խանդաղատանքով ցոյց կուտայ եղեր այն նամակները, զորս Փիէռ Լօթի ուղղած է իրեն:

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԻ ԺԱՌԱՆԳԱՒՈՐԱՑԸ

Երուսաղէմի ժառանգաւորաց վարժարանը ունի մօտ 30 աշակերտ, 15-20 տարեկան, որոնք բոլորն ալ կրօնական ասպարէզին համար կը պատրաստուին: Վարժարանի տեսուչն է Մեսրոպ եպսկ. Նշանեան, իսկ ուսուցչական պաշտօն ունին Դուրեան պատրիարք, Մ. եպսկ. Աղաւնունի, Բ. եպսկ. Կիւլէսէրեան, Կ. վրդ. Խուրաջեան, Պ. Գրիգոր Մխալեան եւ անգլիացի մը:

Պ. Կիւլպէնկեան հինգ հազար ոսկի յատկացուցած է հինգ տարուան ընթացքով դասարան մը պահելու համար: Այս դասարանը պիտի կազմուի շուտով, եւ ուսուցչական կազմը պիտի զօրացուի, երկրորդ անգլիացի եւ մէկ ֆրանսացի ուսուցիչ ալ առնելով: Պէյրութէն, Դամասկոսէն եւ Հալէպէն 62 աշակերտներ կը ղրկուին Երուսաղէմ:

ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ՀԱՅ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԸ

Ամերիկայի Հայ Կարմիր Խաչի կեդր. Վարչութիւնը հանգանակութեան ձեռնարկած է, օգնութեան փութալու համար Սուրիոյ աղէտեալներուն:

Կարմիր Խաչը 20 Յուլիս 1925էն 31 Հոկտեմբեր երեք ամսուան ընթացքին մուտք ունեցած է 2,855.27 տոլար, նոյն ժամանակաշրջանին մէջ ելքը եղած է 3,158.24 տոլար, որմէ 1000 տոլարը ղրկած է Երեւանի աղէտեալներուն, 100 տոլարը Աթէնքի ապաքինարանին, 206 տոլար հանդերձեղէնի հաւաքման ելն.:

ԿԵՂԾ ԱՆՑԱԳԻՐ ԵՒ ՎԿԱՅԱԳԻՐ ՊԱՏՐԱՍՏՈՂՆԵՐ

Փարիզի արուարձաններէն Պրիւնուայի Թաղապետութեան պաշտօնեաներէն 19 տարեկան Անտրէ Լըմիւթրը, մեղսակցութեամբ երկու Լեհերու ինքնութեան թուղթեր կուտար այն օտարականներուն, որոնք օրինական պայմանները չէին լրացներ: Երկու Լեհերը կանոնաւոր գործակալութիւն հաստատած էին եւ իրենց յաճախորդներէն — անոնց կարողութեան համաձայն — 20էն 450 Ֆր. կ'առնէին: Պաշտօնեան ինքնութեան թուղթերը կը պատրաստէր, առանց թաղապետարանի միւս պաշտօնեաներու գիտութեան: Ոստիկանութիւնը ձերբակալեց այս մարդիկը, ինչպէս նաեւ 20 Լեհեր, որոնք այս ձեւով ինքնութեան թուղթ առած էին:

— Ոստիկանութիւնը նոյնպէս երեւան հանեց կազմակերպութիւն մը, որ շօֆէօրութեան կեղծ վկայագիր կուտար: Մինչեւ հիմա 500 հոգիի այս ձեւով վկայական տրուած է: Ցանցաւորները ձերբակալուեցան:

ՉՈՐՍ ՀԱԶԱՐ ՏԱՐՈՒԱՆ ՔԱՂԱՔ ՄԸ ԿԵՍԱՐԻՈՅ ՄԷՋ

Փրակայէն կը հեռագրեն թէ Չեխօ-Սլովաքեան գիտական մարմինը, որ Փոքր Ասիա ղրկուած էր Փրօֆ. Հրոզնիի նախագահութեամբ, խիստ արժէքաւոր հնութիւններ երեւան հանած է Քիւլթէփէի մէջ, նախկին Կեսարիոյ շրջականները:

Գտնուած է հաստեան պալատ մը, ամբողջովին հաստատուած ադիւսէ դարաստաններու վրայ, եւ ընդարձակ տաճար մը: Այս երկու շէնքերուն մէջ, որոնք առնուազն 14րդ դարուն կը պատկանին (Ք. Ա.), գտնուած են սիւներու եւ հարթաքանդակներու մնացորդներ, եւ գետնէն մէկուկէս մեղր վար, եկեղեցական արարողութեանց յատուկ վիթխարի անօթներ:

Պեղումները շարունակելով Քիւլթէփէի արեւելեան զառիթափին վրայ — պալատը լերան կատարն է — երեւան հանուած է շատ աւելի հին քաղաքի մը մէկ թաղը, ուր կը գտնուէին Կապադովկիոյ մեծ վաճառականներուն գլխաւոր դիւանները: Այս հնութիւնները կը հասնին մինչեւ Քրիստոսէ առաջ 2100 թուականը, եւ մեհենագիր են, կաւէ տախտակներու վրայ գրուած: Շարադրուած են հին ասորերէն լեզուով: Արձանագրութիւններէն շատերը, կատարելապէս դասաւորուած, կը ներկայացնեն առեւտրական տուներու հաշուական «տոմարները» եւ «թղթակցութեանց» թղթածրարը: Կան նաեւ դատական ատենագրութիւններ. մէկ խօսքով շատ կարեւոր նիւթեր՝ պատմութեան եւ քաղաքակրթութեան համար: Քաղաքը բացառիկ ընդարձակութիւն ունի եւ հաւանաբար Ասորիներու ծանօթ Կանեխն է:

Հ. Մ. Ը. Մ.Ի
ՎԵՐԱԿԱԶՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ԽՄԲ.— Ամփոփելով Պուքրէշէն ղրկուած այս կոչը, կը յանձնենք մարզական կազմակերպութեանց ուշադրութեանը: Ժամանակ է որ բոլորը մէկ ձեռք ձեռքի տան, փրկելու համար բարերար շարժում մը որ գօսանալու դատապարտուած է, ներկայ ընթացքով.—

Հոգիով ու մարմնով հաւասարապէս առողջ սերունդ մը ունենալու մտահոգութիւնն էր որ ծնունդ տուաւ Հ. Մ. Ը. Մ.ին: Երբ, ճիշտ եօթը տարի առաջ, խումբ մը հայ երիտասարդներ Պոլսոյ մէջ հիմը կը դնէին Հայ Մարմնակրթական Ընդհանուր Միութեան (Հ. Մ. Ը. Մ.) վաղուան սերունդը ֆիզիքական եւ հոգեկան վատասերումէ զերծ պահելու նախանձախնդրութիւնն էր որ կ'ոգեւորէր զիրենք: Շարժումը ծաւալեցաւ շուտով: Քիչ ատենուան մէջ ստուարացան անոր շարքերը, ու շարժումը անցաւ արտասահման ալ:

Դէպքերը թոյլ չտուին որ Հ. Մ. Ը. Մ.ը քալէ իր գծած ճամբով: Չորս տարուան նախնական աշխատանքներէն յետոյ՝ երբ պիտի սկսէր քաղելիք պտուղը՝ քայքայուեցաւ կեդրոնը: Պահ մը կասեցաւ շարժումն ալ: Հայ երիտասարդութիւնը ցրուեցաւ եղաւ ամբողջ աշխարհի վրայ: Կարճ պահ մը միայն տեւեց սակայն այդ ջլատումը: Երիտասարդութիւնը հազիւ գլուխը հանգչեցնելու քար մը գտած, դարձաւ լծեց իր ուժերը նախկին աշխատանքին: Այս պահուս Հ. Մ. Ը. Մ.ը իր ճիւղերն ունի արդէն աշխարհի շատ մը մասերուն մէջ: Այժմ աւելի խոր է մտատանջութիւնը՝ որովհետեւ շատ աւելի շեշտուած է վտանգը որ կը սպառնայ վաղուան սերունդին, անոր հոգիի եւ մարմնի առողջութեանը: Աւելի քան երբեք՝ հիմա է որ հայ ժողովուրդը պէտք ունի Հ. Մ. Ը. Մ.ին:

Բայց պէտք էր նաեւ վերստեղծել կեդրոնը: Որպէսզի դարձեալ հանդիսանար կապը ցրուցան մասնաճիւղերուն միջեւ, որպէսզի դարձեալ բոլորը լծէր հաւաքական աշխատանքին: Այս ցանկութեամբ էր որ Հ. Մ. Ը. Մ.ի Ռումանիոյ եւ Պուլկարիոյ Շրջ. վարչութիւնները նախաձեռնութիւնը առին խորհրդաժողովի մը որ տեղի ունեցաւ արդէն: Երկու վարչութիւններն ալ՝ միեւնոյն հոգիով տոգորուած՝ արդէն ստեղծեցին Առժամեայ Կեդր. Յանձնախումբ մը. որ պիտի զբաղի շրջաններու վերակազմութեամբ, եւ պիտի պատրաստէ նաեւ գետինը՝ ընդհ. պատգ. ժողովի մը համար, մինչեւ այդ՝ ինքը հանդիսանալով կապը բոլոր շրջաններու եւ անջատ մասնաճիւղերուն միջեւ:

Առաջին քայլն է աս Հ. Մ. Ը. Մ.ի վերակազմութեանը համար: Մեր շրջաններուն եւ մասնաճիւղերուն կը մնայ արդիւնաւորել այս նախաձեռնութիւնը, իրենց բովանդակ աջակցութիւնը բերելով սոյն յանձնախումբին:

Հ. Մ. Ը. Մ.ը պէտք է դառնայ միեւնոյն ատեն թանկագին օժանդակ մը հանրային աշխատանքներու մէջ, առանց շեղելու իր հիմնական ուղեգիծէն՝ որ է հեռու մնալ քաղաքական, կուսակցական եւ խմբակցական ամէն կարգի պայքարներէ ու վէճերէ:

ԴԻՒԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԻ

Յ. Գ.— Խորհրդաժողովի դիւանին հասցուելիք որ եւ է գիր ուղղել սա հասցէին.— Homenetmen Պուլվ. Քարոլ 21, Պուքրէշ:

Հ. Մ. Ը. Մ.Ի ԵՐԵԿՈՅԹԸ

Հայ Մարմնակրթական Ընդհ. Միութիւնը (Հ. Մ. Ը. Մ.) յառաջիկայ Յունուար 2ի շաբաթ գիշեր կազմակերպած է երեկոյթ-պարահանդէս մը, որ տեղի պիտի ունենայ Washington-Palaceի սրահներուն մէջ, 14 rue Magellan.

Սոյն երեկոյթին իրենց սիրայօժար մասնակցութիւնը բերած են փարիզահայ եւ օտար յայտնի արուեստագէտներ:

Միութիւնը այս երեկոյթը կազմակերպելով, նպատակ ունի ապահովել մարզադաշտ մը, որ իրր գետին ծառայէ մարմնամարզական հանդէսներու, ինչպէս եւ ֆութպոլի:

Աւելորդ է ըսել թէ միութեան ֆութպոլի խումբը մինչեւ այսօր մէկէ աւելի յաղթանակներ տարած է: Սակայն սեփական մարզադաշտի չգոյութիւնը ամենամեծ արգելքն է իր յառաջդիմութեան:

Միութիւնս վստահ է որ փարիզի հայութիւնը իր ամենալայն օժանդակութիւնը պիտի նուիրէ այս նպատակին իրագործման, քաջալերելով երեկոյթը:

Տոմսերու գինն է 30 ֆր: Դիմել Պ. Կէպէնէկի, 51 rue Maubeuge (Հեռաձայն Trudaine 33-81) եւ Պ. Պ. Ֆրէնկեանի, 56 rue Lafayette, (Հեռաձայն Bergère 55-36),

ՑԱՐԻՆ ԳՈՀԱՐՆԵՐԸ ԿԸ ԾԱԽՈՒԻՆ

Ցարին եւ Ռուսիոյ ուրիշ ազնուական ընտանիքներուն վերաբերեալ ադամանդներն ու գոհարեղէնը, որ այժմ կառավարական սեփականութիւն են, աճուրդի հանուած են Մոսկուայի մէջ:

Ամսթէրտամի ադամանդի մեծ վաճառատուներու տնօրէնները Մոսկուա գացած են գնահատիչներու հետ միասին՝ աճուրդին մասնակցելու համար: Մոսկուա ստիպուած է այս միջոցին դիմել՝ նիւթական կացութիւնը բարւոքելու համար:

ՍՈՒՐԻՈՅ ԿՌԻՒՆԵՐԸ

Դամասկոսի վերջին ռմբակոծման (Դեկտեմբեր 5) հետեւանքով, ապստամբները ունեցան 150 մեռեալ։ Դամասկոսէն մեկնող 15 վաճառաբարձ ինքնաշարժեր Հարասթայի կողմը յարձակման ենթարկուեցան։ Կարաւանը Դամասկոս վերադարձաւ։

Գատէմի թաղին վրայ յարձակումը կազմակերպողներէն հինգ ականաւոր ազգայնականներ ձերբակալուեցան ֆրանսական իշխանութեանց կողմէ։

Պէյրութէն հասած հեռագիր մը կ'ըսէ թէ Դամասկոսի մէջ ձերբակալուած են բազմաթիւ Թուրքեր, իբրեւ մեղսակից ապստամբներուն։

⁂ Երկուշաբթի օր առաջին ընդհարումը տեղի ունեցաւ տիւրգի հրոսախումբի մը եւ Պաղեստինի անգլիական ոստիկանութեան միջեւ, որ յանկարծակիի բերաւ զայն։ Անգլիացիները պահանջեցին զէնքերը յանձնել։ Տիւրգիները մերժեցին եւ կռիւ մը ծագեցաւ որու ընթացքին երկու կողմէն ալ մարդիկ վիրաւորուեցան եւ սպաննուեցան։

Տիւրզիները ձայն չունին

Ազգերու Դաշնակցութեան Խորհուրդը մերժեց լսել Շէքիպ Արսլան եւ Իհսան Ճապիր պէյերը, որոնք Ժընեւ գացած էին բողոքելու համար ֆրանսական հոգատարութեան դէմ։ Երկու պատգամաւորները ունկնդրութիւն խնդրեցին, բայց անգլիական եւ ֆրանսական պատուիրակները համախորհուրդ մերժել տուին այդ դիմումը։

⁂ Ազգերու Դաշնակցութեան հոգատարութեանց յանձնախումբը յառաջիկայ Փետրուարին նկատի պիտի առնէ ֆրանսական տեղեկագիրը, Սուրիոյ կացութեան եւ ծրագրուած պայմաններու մասին։

Թուրքերէն օգնութիւն կը սպասեն?

Պէյրութէն կը հեռագրեն «Շիքակօ Թրիպիւն»ի.—

Տիւրգի ապստամբները այժմ յուսահատ ճիգեր կը թափեն, աչքի առջեւ ունենալով վերջնական պարտութիւնը։ Անոնք տենդագին փորձեր կը կատարեն, համիսլամական շարժում յարուցանելու Ֆրանսացիներուն դէմ։ Պաշտօնապէս կը ծանուցուի թէ Սուրիա-Պաղեստին կոմիտէն, որուն կեդրոնը Գահիրէ կը գտնուի, վճռական յարձակում մը կը պատրաստէ Դամասկոսի դէմ։ Կոմիտէն պատգամաւորներ ղրկած է նաեւ դէպի հիւսիս, Հալէպը ոտքի հանելու եւ Թուրքերուն աջակցութիւնը խնդրելու համար։ Նոյն մարմինը Պաղեստին ղրկած էր Թուրք սպայ Հայաթին, որ Սուլթան Աթրաշի զօրագունդերէն մէկը կը վարէր, Իսլամները գրգռելու համար։ Հայաթի այժմ Հալէպ կ'երթայ, ուր ժողովուրդը մինչեւ հիմա հաւատարիմ է Ֆրանսայի, որպէսզի աջակցութիւն գտնէ ապստամբութեան համար եւ, եթէ կարելի է, Թուրքիան ալ առաջ քաշէ, հիւսիսային սահմանին վրայ։ Եթէ յաջողի, կացութիւնը աւելի պիտի կնճռոտի։ Ֆրանսացիները զօրք կը համախմբեն Դամասկոս։

«Մուսուլը մեզի, Կարսը եւ Արտահանը ձեզի»?

«Մօրնինկ Փօսթ»ի Թեհրանի թղթակիցը կը հեռագրէ թէ գաղտնի համաձայնութեան մը համար բանակցութիւններ կը կատարուին Ռուսիոյ եւ Թուրքիոյ միջեւ։ Էնկիւրիի կառավարութիւնը կը ջանայ Ռուսիոյ աջակցութիւնը ձեռք բերել Մուսուլի խնդրին մէջ։ Ասոր տեղ, ինչպէս եւ պարսկական Ատրպատականի մասին Թրքական բաղձանքներուն ճանաչման փոխարէն, Թուրքիա Ռուսիոյ պիտի վերադարձնէ եղեր Կարսի եւ Արտահանի նահանգները, որոնք Թուրքիոյ թողուած էին 1921ին։

Ծխախոտը եւ նամակադրոշմները պիտի սղեն

Կառավարութիւնը Խորհրդարանին ներկայացուց նոր օրինագիծեր, որոնցմով ութը միլիառ ֆրանքի յաւելում մը կ'ըլլայ հին տուրքերուն վրայ։ Առաջին օրինագիծով 5 միլիառ 600 միլիոն նոր հասոյթներ կը ստեղծուին։ Եկամուտի տուրքին վրայ եղած յաւելումէն 3 միլիառ կը սպասուի, մէկ միլիառ՝ արժեթուղթերու դրոշմանիշերէն եւ արտածուած ապրանքներու տուրքէն, 400 միլիոն անուղղակի տուրքերէն (քարիւղի, ալքոլի եւ ինքնաշարժերու տուրքերը մեծ յաւելում կրած են), 600 միլիոն՝ ծխախոտի վրայ կատարուած յաւելումէն (սովորական ծխախոտը 1,50ի տեղ 2 ֆրանքի պիտի ծախուի, սովորական սիկառէթը 1,50 տեղ 1,75ի), 600 միլիոն՝ նամակադրոշմներու յաւելումէն (Ֆրանսայի համար սովորական նամակը 0,30էն 50 սանթիմի, արտասահմանի համար մէկ ֆրանքէն մէկուկէս ֆր.ի պիտի բարձրանայ, քարտ փօսթալը՝ 20 սանթիմէն 30ի)։

⁂ Երկաթուղիներու ընկերութիւնները 700 միլիոն ֆր. բաց ունին այս տարի, գլխաւորապէս աշխատաւորական բաժանորդագրութեանց գլուխէն, որ 250 միլիոն ֆր. կը բռնէ։ Այս բացը գոցելու համար, առաջարկուած է 1914ի վրայ հարիւրին 190 աւելցնել գիները, հարիւրին 20 Ա. կարգին, հարիւրին 30 Բ. կարգին, հարիւրին 40 Գ. կարգին համար։

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

Նիւ Եօրքի մէջ առջի օր 89 տարեկան հասակի մէջ մեռաւ Լոնտոնի ամէնէն հին պատերազմական թղթակիցը, Ճօրճ Ֆօրմէն Ֆիցճէրըլտ, որ մասնակցած է Խրիմի պատերազմին իբրեւ անգլիական բանակի հարիւրապետ։ Ֆիցճէրըլտ մաս կը կազմէր լոնտոնեան այն յանձնախումբին, որ քննութիւն կատարեց Հայաստանի մէջ։

—Խորհրդային Միութեան նախագահ Ռիքով շօշափելով Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ մտնելու խնդիրը, ըսաւ.— «Արեւելքը մեզի դաւաճան պիտի նկատէ, միւս կողմէ տնտեսապէս արեւմուտքի ճանկերուն մէջ պիտի իյնանք, եթէ յարինք Ազգերու Դաշնակցութեան, քանի որ տնտեսական հարցերու մէջ քաղքենի մեծամասնութեան որոշումներով կապուած պիտի ըլլանք։ Խորհրդային միութիւնը երբեք չպիտի համաձայնի ատոր։»

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Հ. Մ. Ը. Մ.Ի ՄՐՑՈՒՄՆԵՐԸ

Բաւական երկար դադարէ մը վերջ, Հ. Մ. Ը. Մ.ի խումբերը նոր թափով կը վերսկսին իրենց մրցումները, շատ կարեւոր եւ ուժեղ հակառակորդներու դէմ։

Այդպէս այս կիրակի, 13 Դեկտ. առաջին խումբը պիտի երթայ Rennes քաղաքը (Փարիզէն 400 քիլմ.) մրցելու Ֆրանսայի Հիւս. Լիկայի ախոյեան եւ Ֆրանսայի 16 լաւագոյն խումբերէն Stade Rennais U. C.ի առաջին խումբին հետ, որ նախորդ կիրակի հաւասար մնաց Raciug Club de Rouen համբաւաւոր խումբին հետ։

Պահեստի խումբն ալ Փարիզի առաջին դասակարգին պատկանող U. S. Villiers-le-Belի առաջին խումբին դէմ պիտի մրցի, Villiersի մէջ, տեղին հայ երիտասարդութեան յայտնած փափաքին վրայ։ Յուսանք որ մեր ապագայ խոստացող «junior»ները, լաւ փրօբականտ մը կատարեն այդ հայաշատ կեդրոնին մէջ, թէ խաղով եւ թէ կարգապահութեամբ։ Հ. Թ.

⁂ Բ. Խումբը պիտի մրցի, կիրակի, հելլենական խառն խումբին հետ. կարեւոր մրցում մը Պակաթէլլի մարզադաշտին վրայ։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

«ԽԱԺԱԿ» թաղ. խումբի շարունակելի դասախօսական ժողովը տեղի կ'ունենայ շաբաթ 12 Դեկտ. երեկոյ ժամը 8.30ին, 13, Rue de Londres. Անպատճառ միասին ունենալ անդամատոմսերը։

Հ. Մ. Ը. Մ.ի Փարիզի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ վաղը, շաբաթ գիշեր, ժամը 8ու կէսին, rue du Bac, N. 130։ Կը խնդրուի անպայման ներկայ գտնուիլ։

«ՌՈՍՏՈՄ» լսարանական միութեան ընդհանուր անդամական ժողովը տեղի կ'ունենայ 16 Դեկտ. Չորեքշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին միութեան ընթերցասրահին մէջ։ Բոլոր անդամներու ներկայութիւնը ստիպողական է։

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԲԺՇԿԱԿԱՆ միութիւնը Դեկտ. 16 չորեքշաբթի երեկոյ ժամը ճիշտ 9ին, Սօսիէթէ Սավանթի ամփիթատրոնին մէջ, բանախօսական երեկոյթ մը կը սարքէ, ի պատիւ Բժ. Ս. Կամսարականի, նախագահ Հայաստանի Կարմիր Խաչի։

Օրակարգի խնդիրներու կարգադրութենէն վերջ, խօսք պիտի առնէ յարգելի բժիշկը, նիւթ ունենալով՝ Հայաստանի արդի վիճակը բժշկական տեսակէտով։

ՏՐԱՊԻԶՈՆԻ ՆԱՀԱՆԳԻ Հայրենակցական միութիւնը իր անդամ-անդամուհիները ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ կիրակի 13 Դեկտ. կէս օրէ վերջ ժամը 3ին. Boul. St. Germain 128, Café Rocher. Metro, Odeon.

ՏԱՐՕՆ Տուրուբերան հայրենակցական միութեան ընդհանուր ժողովը տեղի կ'ունենայ յառաջիկայ կիրակի Դեկ. 13ին ժամ 2ուկէս, 131 Fbg. du Temple.

Հ. Յ. Դ. Լիոնի ենթակօմիտէի բոլոր ընկերները ստիպողաբար ժողովի կը հրաւիրուին յառաջիկայ կիրակի 13 Դեկտ. առաւօտեան ժամը 9ին 5 Rue Marseille Էսքանազի սրահը։

ՓԱՐԻԶԻ Հայ Մարզական Միութիւնը կազմակերպած է գեղարուեստական երեկոյթ մը, նուագահանդէս պարով Դեկտեմբեր 26ի, շաբաթ գիշեր, Mairie de Luxembourg-ի (6e) սրահներուն մէջ, Place St. Sulpice։ Պարերը պիտի տեւեն մինչեւ առաւօտ։ Գին 10 եւ 20 Ֆր. Բոլոր մարզիկներուն եւ իրենց ծնողքներուն համար միայն 5 ֆրանք մուտք պիտի գանձուի։

ԹԱՏՐՈՆ

ՏՐԱՄԱԹԻՔ ԹԱՏԵՐԱԽՈՒՄԲ
ՆՇԱՆԵԱՆԻ

Առաջին անգամ Փարիզի մէջ կը ներկայացուի Կիրակի գիշեր ժամը ճիշդ 8ուկէսին,
Sociétés Savantesի թատերասրահը
ԱԼՊԷՆ ՎԱԼԱԲՐԷԳԻ

ՏԻԽՐԱՆ - ՏԻԽՐԱՆ

Ծիծաղաշարժ զաւեշտ 3 արար

Կը մասնակցին.— Տիկիններ, Ս. Ալիքսանեան, Ս. Նշանեան, Ա. Տէրունի։ Պ. Պ. Տրդատ Նշանեան, Շահան Սարեան, Ա. Կոթիկեան, Ս. Մազսուտեան, Հրաչեայ եւն. Պ. Վահրամ Սվաճեան պիտի կատարէ նշանաւոր ԱԼՊԷՌ ՏԻԽՐԱՆի դերը։

Մուտք 20—10—5 ֆրանք

Տոմսերը կարելի է հայթայթել բոլոր հայ ճաշարաններէն եւ ներկայացման գիշերը թատրոնին կիշէէն։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Աղաւնի Գալայճեան կը փնտռէ եղբայրը Գրիգոր Գալայճեանը բնիկ Ակնցի, որ 1923 Նոյ 7ին Պէյրութի Անթիլի Եաս գիւղի ամերիկեան որբանոցէն Ֆրանսա փոխադրուած է։ Տեղեկացնել Խաչատուր Ճամկոչեանի Barraque de la Lunette N° 12, Lancey (Isère) France.

Երուանդ Գօլչաքեան, Ենի-Շէհիրցի (Պրուսա) կը փնտռէ Յարութիւն Եարըճեանը, որուն հետքը կորսնցուցած է 1921ին, ֆրանսական բանակին Կիլիկիայէն հեռանալէն ի վեր։ Տեղեկացնել իրեն, Petiterue des Moineaux N°. 6 Le Creusot հասցէով.

Ալֆորվիլէն Ատանացի Ս. Քինեթեան կը փնտռէ հօրեղբօրորդին Նազարէթ Թորոսեանը, որ Մարսիլիա Ֆրանս. ոստիկանութեան մէջ էր։ Տեղեկացնել 27 rue du Maçon Alfortville.

Համշէնցի Գալուստ Զուլֆեան կը փնտռէ հօրեղբօրորդիները, Համբարձում, Խաչեր եւ Աւետիս Զուլֆեանները, որոնք Պէյրութ ըլլալը կը կարծուին։ Տեղեկացնել Գալուստ Զուլֆեանի N. 37 La Royale par Allais Gard.

Խաչիկ Ապտալեան կը փնտռէ հօրեղբօրորդին Պօղոս Յարութիւնեանը, բնիկ Քղեցի, Հէրտիֆ գիւղէն, որ հինգ ամիս առաջ կը գտնուէր Փարիզի մօտակայ գիւղերէն մէկը։ Տեղեկացնել Լիոնի Ազգ. Միութեան հասցէին, 18, Quai Arloing, Lyon.

Le Gérant : H. TEURNIER

Impr. MASSIS
208bis, Rue Lafayette Paris(10e)

ԿԱՐԴԱՑՈՒԱԾ ԳԻՐՔԵՐ ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ ՀԱՅ ԳԱՂԹԱՎԱՅՐԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

Մերձաւոր Արեւելքի Նպաստամատոյցի (Near East Relief) Փարիզի գրասենեակը իր ընդհանուր քարտուղարէն եւ Սուրիոյ Մասնաճիւղի ցնօրէնէն հրահանգ ստացած է հայերէն գրքեր կամ այլ հրատարակութիւններ հաւաքելու, որոնք պիտի յատկացուին Հալէպի հայ գաղթականական կայաններուն։

Կը խնդրուի Եւրոպայի մէջ ապրող բոլոր այն Հայերէն, որ պիտի կարդան ներկայ յայտարարութիւնը, իրենց արդէն կարդացած հայերէն գրքերն ու հրատարակութիւնները ղրկել NEAR EAST RELIEF, Bd. des Italiens 15, Paris. հասցէին, որպէսզի ղրկուին հայ գաղթականներուն։ Առաքման ծախքը դէպի Հալէպ (via Beyrouth) կը ստանձնէ Near East Reliefը։

Կը յուսանք որ մեր կոչը անկեղծօրէն լսելի պիտի ըլլայ եւ բազմաթիւ գրքեր պիտի ստացուին։

Կանխաւ շնորհակալութիւններ։

N.E.R.ի
Եւրոպայի Ներկայացուցիչ
GORDON L. BERRY

ՍԱԿԱՐԱՆ

8 Դեկտեմբեր 1925

ԴՐԱՄՆԵՐ		Ֆր.	
Սթերլին,	L. St.	128	50
Տոլար,	Dollar	26	42
Մարք (ոսկի)	Mark	6	30
Թրքական Թղթ.	L. Trq.	13	50
Թրք. ոսկի	» or	114	50
Մէճիտիէ	Médjidié	11	—
Լէվա 100 հատը	Léva	17	—
Տրախմի »	Drachme	31	—
Լիր » »	Lire	106	50
Պելժ. ֆրանք »	Frc. Belge	120	25
Զուից. »	Frc. Suisse	515	—
Ձերվոնից	(10 Roubles or)	129	30
ԱՐԺԵԹՈՒՂԹԵՐ			
Եգ. Քր. Ֆօնսիէ I	Cr. Foncier Eg.	2500	—
» II	»	1750	—
» III	»	1680	—
Թուրքիոյ երկթղ.	Lots turcs	128	—

Comptoir Parisien de change et de Crédit
80, Rue Lafayette

խմբագիր ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ
որուն անունին պէտք է ուղղել դրամական ամէն առաքում։

"HARATCH,,
JOURNAL ARMÉNIEN PARAISSANT TROIS FOIS PAR SEMAINE
Directeur-Propriétaire : SCHAVARCH MISSAKIAN
Rédaction et Administration / Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն — 208 bis, Rue Lafayette PARIS (10e).
Հեռաձայն՝ Nord 57 - 82

ԲԱԺՆԵԳԻՆ	Եռամսեայ	Վեցամսեայ	Տարեկան
Ֆրանսա և գաղութներ	16 ֆր.	35 ֆր.	65 ֆր.
Անգլիա և »	—	10 շ.	20 շ.
Ամերիկա	—	3 տ.	5 տ.
Ուրիշ երկիրներ	—	50 ֆր.	90 ֆր.

Հասցէի փոփոխութեան համար 1 ֆր. վճարել անհրաժեշտ է։

ԿԻՐԱԿԻ
13
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
1925

13 DÉCEMBRE 1925

On reçoit des annonces en français et en arménien.

Ա. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 58 — Կը հրատարակուի ԿԻՐԱԿԻ, ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ և ՈՒՐԲԱԹ — ԳԻՆ 40 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԺԱՌԱՆԳՈՐԴՆԵՐՈՒՆ "ՃԻՀԱՏ,,Ը

Թանկագին խոստովանութիւն մը, եւ միաժամանակ անհանդուրժելի յաւակնութեան վաւերագիր մըն է «Երեւան»ի վերջին խմբագրականը (Թիւ 20)։

Դիտել տուած էինք թէ՛ ծուռ է այն ճամբան որով կ'ուզեն կազմակերպել Հօկը, արտասահմանի մէջ։ Հայրենիքի օգնութեան, վերաշինութեան սահմանուած այդ մարմինը, դժբախտաբար, դարձեր է քաղաքական պայքարի զէնք։ Անոր կանոնագիրը շարադրուած է այնպէս, որ հրէի եւ հեթանոսի խտիր կը հաստատէ, եւ անպայման հաւատարմութիւն եւ վստահութիւն կը պարտադրէ խորհրդային իշխանութեան։ Անոր վարչութիւնները ոչ թէ կ'ընտրուին, այլ կը նշանակուին այս կամ այն լիազօրին կողմէ, եւ կը փոխուին կամ կ'արձակուին որ եւ է ազդանշանի վրայ։ Հօկը քար գայթակղութեան դարձած է Յունաստանէն մինչեւ Ֆրանսա, եւ աւելի շատ եռանդ կը սպառէ կիրքեր գրգռելու, քան գործ արտադրելու։ Ան կը ձգտի կազմալուծել արտասահմանի ազգային կազմակերպութիւնները, եւ անոնց տեղը անցնիլ։ Մէկ խօսքով, «անկուսակցական» կոչուա այդ մարմինը կը զբաղի ոչ թէ հայրենիքի օգնութեամբ, այլ քաղաքականութեամբ, եւ «բարձր» քաղաքականութեամբ, — «գաղութահայ մասսաները ազատել հին հասարակական կազմակերպութիւնների ճանկերից», «նպաստել ազգութեան դասակարգային շերտաւորմանը»...։

Ի՞նչ կ'ըսէ «Երեւան»ը, իբրեւ Հօկի օրկան։ — Ճիշդ այն ինչ որ Երեւանի վարիչներն ու գրիչները։ Փոխանակ մթնոլորտը նոսրացնելու, ընդհակառակն կարելին կը փորձէ, որպէսզի սրբագործուի նուիրական պատերազմը՝ բոլոր անոնց դէմ որոնք բարեւի չեն կենար խորհրդային իշխանութեան առջեւ։ Անոր համար՝ միեւնոյն բանն է խորհրդային իշխանութիւնն ու հայ ժողովուրդը։ «Հայաստանեան ուղղութիւն» կը նշանակէ «Խորհրդային Հայաստանի ուղղութիւն»։ Հետեւաբար, անոնք որ օտար, անհարազատ կը նկատեն Հայաստանի խորհրդային կառավարութիւնը, «չեն կարող Հօկերի մէջ տեղ ունենալ»։ Անոնք թշնամի են Հայաստանին, հայրենիքին։

Փառք տանք այս հանճարեղ տրամաբանութեան, որ աւելորդ խղճահարութենէ մը կ'ազատէ մեզ։

Հօկի պատուիրակութիւնը աւելի անխելք բարեկամներ չէր կրնար գտնել, լրջնելու համար իր պաշտօնը, այն ալ առաջին քայլերուն, եւ ամէնէն նոր գաղութին մէջ։ Նոր հարուստներու, վերջերս տեսած թեթեւսօլիկներու պէս, մարդիկը այնքան շլացեր են հանդէսի մը սովորական բազմութենէն, որ հարիւրը հազար կը տեսնեն, եւ անոր համեմատ ալ կը դատեն աշխարհի գործերը։ Ճիշդ այդ հոգեբանութեամբ ալ, թող պարծենան Հօկի գործունէութեամբ, որ կրնայ նոյնքան «աննախընթաց» դառնալ, ինչպէս Յունաստանի մէջ, շնորհիւ Շահվէրդեանի շահատակութիւններուն, կամ նոյն ինքն խորհրդային իշխանութեան քթին տակ, օրինակ Ռոստով-Տօնի մէջ.

«Տեղիս Հօկի հին վարչութիւնը մօտ երկու տարուայ ընթացքում ոչնչից ոչինչ չէր արել եւ նրա գոյութիւնը շատ եւ շատ քչերին էր յայտնի» (Մարտակոչ, 28 Նոյ.)։

Իսկ մենք որ Հօկի աղմուկէն և առաքելութիւններէն շատ առաջ Հօմը տեսեր ենք, անոր հիմը դրած եւ անոր զարկ տուած ենք, իբրեւ իսկապէս հայրենիքի օգնութեան նուիրուած մարմին, անկաշկանդ եւ ընտրովի, չենք կրնար ծածկել մեր արգահատանքը։ Չենք կրնար պաղարիւնութեամբ դիտել այս անխորհուրդ, հակաժողովրդական եւ «հակահայաստանեան» ուղղութիւնը։ Այսօրուան Հօկը կրպակ մըն է, քառակուսի անիւ մըն է, ամուլ եւ նեղացուցիչ, եւ աւելի շատ հասարակ «պոլիտիկոս»ները եւ կոմքէրջները կրնայ ոգեւորել։

Ճի՛շդ է։ Բայց ո՞վ իրաւունք տուաւ ձեզ զգացումներու հետ խաղալ, վարչաձեւ մը շփոթել ժողովուրդին հետ, Հայաստանի-զօրացումը ստորադասել կոյր հպատակութեան, — «գա՛պուլ է փէնտիմ»։

Ո՞վ սորվեցուց մենաշնորհի վերածել այնքան ժողովրդական գործ մը, որ ինքնաբերաբար ծնաւ ձեզմէ շատ առաջ, որուն միջամտելու որ եւ է իրաւունք չունիք պետական գործակալներ։

Այս ո՛րքան տկար է ձեր հմայքը, որ կը շոյէք բրածոները, բայց կը վախնաք ընդդիմադիրներէն, բազմութիւններէն, և ծիծաղելի շանթարգելներ կը ստեղծէք, ամէնէն առաջ դուրծին վնասելով։

Շ.

ՄԱՄՈՒԼ

"ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԹՈՒՐՔԻԱՆ,,

Այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ, Թիֆլիսի «Մարտակոչ»ը, գովելով քէմալական «խոհուն քաղաքականութիւնը», կը գրէ (2 Դեկտ.).—

«Երէկուայ Էրզրումից հասած հեռագրական տեղեկութիւնն այն մասին, թէ ինչպէս մոլլաներն ու շէյխերը ղեկավարելով ցուցարարներին, գոռում են «կորչեն շլապ հագած դաւաճանները», ցոյց է տալիս այն դժուարութիւնը, որ կանգնած է քէմալական Թուրքիայի առաջ, նոր հասարակակարգը կայունութեան հասցնելու միջոցին։

Բայց քէմալական Թուրքիան, նրա ղեկավարները գիտեն իրենց անելիքները։

Այն խոհուն, չափած ու կշռած քաղաքականութիւնը, որ տարւում է քէմալական կառավարութեան ձեռքով, Թուրքիայի թերեւս աննկատ, բայց իրականութեան մէջ շօշափելի տնտեսական վերածնունդը երաշխիք է, որ իմպերիալիստական կրունկների տակ տրորուած, սուլթանական պալատների թանձր վարագոյրների տակ թաղնուած քաղաքականութիւնից ազատագրուած ու կրօնականութեան մշուշից ելած նոր Թուրքիան գնալու է իր ընտրած նոր ազգային վերածնութեան ճամբով։ Ու ոչ մի կրօնականութեան չի կարող իր խաբեբիկ զօչերով կանգնեցնել այն երթը, որ տանում է դէպի առաջադիմութեան, դէպի վերածնունդ։»

"ԿԵՂՏՈՏ ՁԵՌՔԵՐՈՎ,,

Ինչպէս յայտնի է, Ամերիկայի «Հայրենիք»ը հանգանակութիւն ձեռնարկած էր, Երեւանի աղէտեալներուն համար։ Այս առթիւ հազար տոլար տուաւ Հ. Յ. Դ. Ամերիկայի պատգամ. ժողովը։

Հանգանակութիւնը փակուած ըլլալով, «Հայրենիք» իր Նոյ. 19ի թիւին մէջ կը հրատարակէ ընդհ. հաշիւը.—

Հանգանակուած է 8098,04 տոլար. զանազան ծախքեր՝ 92.17։ Օգոստ. 23ին Երեւան, Կարմիր Խաչին ղրկուած է 3000, Սեպտ. 27ին՝ 3000, Նոյ. 19ին՝ 2005.87։

Այս կոչին առթիւ, Լօս Անճէլոսի մէջ ալ 2000 տոլար հաւաքուած և ուղղակի ղրկուած է Երեւան։

Կը մնայ գիտնալ թէ ի՛նչ նպատակի գործածուեր է «կեղտոտ ձեռքերով» հանգանակուած եւ Ամերիկեան Նպաստամատոյցին միջոցաւ յանձնուած այս գումարը։

ՀՊԱՏԱԿՈՒԹԵՆԷ ԶՐԿՈՒԱԾ

Փարիզի խորհրդային հիւպատոսարանը պաշտօնապէս կը ծանուցանէ թէ նախկին ռուսական կայսրութեան բոլոր այն հպատակները, որոնք մինչեւ այսօր խորհրդային հիւպատոսարան դիմելով չեն արձանագրուած, կորսնցուցած են իրենց հպատակութիւնը եւ Խ. Հ. Միութեան համար կը նկատուին իբր սովորական օտարականներ։ Այս տրամադրութիւնը կը վերաբերի Ֆրանսա մնացած նախկին պատերազմական գերիներու, նաւաստիներուն, Վրանկէլի բանակին զինուորներուն եւ սպաներու, ինչպէս նաեւ քաղաքային տարագիրներուն։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԾԱՆՐ ԵՐԿԻՒՂՆԵՐ ՄՈՒՍՈՒԼԻ ՀԱՄԱՐ

Ազգերու Դաշնակցութեան Խորհուրդը տակաւին կը զբաղի Մուսուլի խնդրով։ Երեք հոգինոց յանձնախումբը առջի օր կրկին լսեց Պ. Էմըրին եւ Թէվֆիք Րիւշտի պէյը, որուն կ'ընկերանային Մինիր պէյ եւ ուրիշ պատուիրակ մը։ Թուրքերը դարձեալ պնդեցին որ եթէ Խորհուրդը դրական կարգադրութիւն մը չընէ, պիտի մեկնին ժընեւէն։

Թուրքերու անհաշտ վերաբերմունքին հանդէպ Երեքներու ժողովը համաձայնութեան մը համար իր պաշտօնը ձախողած կը նկատէ, յանձնարարելով Ազգերու Դաշնակցութեան Խորհուրդին որ ամբողջ Մուսուլի շրջանը թողուի Իրաքի։ Անդամներէն Պ. Ունտէն, որ նախապէս կողմնակից էր Մուսուլը երկու մասի բաժնելու, Զօր. Լէտօնէրի զրաւոր եւ բերանացի զեկոյցներէն վերջ բոլորովին փոխեց իր կարծիքը ի վնաս Թուրքերուն։ Ուրբաթ կէս օրէն վերջ խորհուրդը խիստ գաղտնի ժողով մը գումարելով, որոշեց խնդիրը շուտով կարգադրել։ Մինչեւ Երեքշաբթի վերջնական որոշումը պիտի տրուի։

Անգլիա պատրաստ է

Լոնտոնէն կը հեռագրեն.— Անգլիա կը յուսայ թէ վէճը խաղաղութեամբ պիտի կարգադրուի, բայց ի հարկին պատրաստ է կռուելու։ Անգլիացիները պիտի ընդունին Ազգերու Դաշնակցութեան տալիք որ եւ է մէկ որոշումը, բայց իրենց բոլոր ուժով պիտի պաշտպանեն այդ որոշումը, եթէ Թուրքերը մերժեն։ Ֆրանսացիներն ալ նոյնքան հաստատ են, եւ նոյն իսկ Մուսօլինի խոստացած է Իտալիոյ բոլոր ուժը տրամադրել, Ազգերու Դաշնակցութիւնը պաշտպանելու համար Թուրքերուն դէմ։

Կ'ըսուի թէ բրիտանական նաւատորմը ցոյց մը պիտի կատարէ Տարտանէլի առջեւ, իսկ Իտալիա եւ Պալքանեան պետութիւնները պիտի օգնեն ցամաքային յարձակման մը համար։

⁂ Պ. Պրիան ընդունեց Թուրք դիւպան Ֆէթհի պէյը, որուն յանձնարարեց աւելի հաշտարար դիրք բռնել Մուսուլի խնդրին մէջ, Թուրքիոյ շահուն համար իսկ։ Ասկէ զատ Թուրքիոյ ֆրանս. դեսպան Ալպէր Սառօ քանիցս չափաւորութեան խորհուրդներ տուած է Էնկիւրիի կառավարութեան։

⁂ Կացութիւնը ծանր է նաեւ ուրիշ պատճառով մը։ Վախ կայ որ անգլեւթուրք պատերազմի մը պարագային, ընդհանուր իսլամական շարժում մը ծագի։ Սուրիա եւ Մարոք բռնկած են արդէն, իսկ Հնդկաստան եւ Եգիպտոս կ'եռան։ Կը հաստատուի թէ Թուրքերը 50,000 զինուոր կեդրոնացուցած են Մուսուլի սահմանին վրայ. մինչ Միջագետքի անգլիական ուժը 6000էն աւելի չէ, հաշուելով օդային նաւատորմն ալ, որ գլխաւոր տեղը կը բռնէ։ Միջագետքի տեղական ուժը, 25,000, լուրջ արժէք չունի։

Զինուորական հեղինակութեանց կարծիքով, Թուրքերը կրնան մէկ հարուածով դէպի հարաւ արշաւել, եւ, առանց Մուսուլի մէջ կանգ առնելու, գրաւել Պաղտատը եւ նոյն իսկ Պասրան, մինչեւ որ Անգլիացիները կարենան զօրք փոխադրել եւ դիմադրել։

ԱՆԱՏՕԼՈՒԻ ԸՄԲՈՍՏՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒՐՈՊԱԿԱՆԱՑՄԱՆ ԴԷՄ

Կ'երեւի թէ գլխարկին դէմ շարժումը լայն համեմատութիւններ առած է մասնաւորաբար Սեւ ծովու ափերուն վրայ, ուր բնակչութեան մեծագոյն մասը Լազերէ կը բաղկանայ։ Րիզէէն յետոյ Զօնկուլտաք, Պաֆրա, Սամսոն եւ Տրապզոն ալ ցոյցեր կատարուած են։

Անկախութեան դատարանը շարունակ կը պտտի այդ քաղաքները, ահուսարսափ տարածելով իր այցելած տեղերը։ Զօնկուլտաքի մէջ երկու յետադիմական շէյխեր անկախութեան դատարանին յանձնուած են։

— Նուրէտտին փաշայի դէմ պայքարը կը շարունակուի։ Միլլիճիներու դրդումով ամէն կողմէ հարիւրաւոր հեռագիրներ կը տեղան Էնկիւրի, պահանջելու համար որ Իզմիրի նախկին հերոսը երեսփոխանութենէ հրաժարի։ Հեռագիր ղրկողներն են Իզմիր, Այտըն, Նազիլլի, Տէնիզլի, Ուշագ, Ալաշեհիր, Ագհիսար, Կէմլէյիկ եւն.։

ՆՈՐ ՅԱՐՁԱԿՈՒՄ ԴԱՄԱՍԿՈՍԻ ԴԷՄ

Ապստամբները Հինգշաբթի կէսօրին նոր յարձակումներ գործեցին Դամասկոսի վրայ, Ասսա թաղի արեւելեան եւ արեւմտեան կողմէն։ Առաջին յարձակումին կը մասնակցէին 200 հոգի, որոնք ուղղուեցան անգլիական Սէն-Լուի հիւանդանոցին մօտակայ պատնէշին վրայ, բայց ետ մղուեցան ոստիկան-զինուորներու, զինուորներու,

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

«ՏՈՒՔ ԶԿԱՅՍԵՐՆ ԿԱՅՍԵՐ», ԲԱՅՑ...

«Խորհրդային իշխանութեան տարեդարձի հանդիսաւոր օրերին», Հօկի պատուիրակութեան անդամ Գ. Կարէն Միքայէլեան «Երեւան»ի մէջ, (Թիւ 18 վեր կը հանէ «զարթօնքի, երկրի վերաշինութեան» հնգամեակը եւ «այն դերը, որ կատարել է այսպէս կոչուած, անկուսակցական մտաւորականութիւնը»։

«Երեւակայեցէ՛ք, կ'ըսէ, Հօկի պատուիրակը, Հայաստանը մի քանի տարի առաջ ծխախոտի ցանքս չունէր, յետոյ ցանեց 44 տեսիադին, միւս տարին՝ 110, իսկ այս տարի 240 տեսիադին»։

Բացէք, օրինակի համար, 1917ի «Կովկասեան տարեգիրք» պաշտօնական հրատարակութեան 348րդ էջը, եւ կը կարդաք հետեւեալ տողերը.—

«Երեւանի գաւառին մէջ, ծխախոտի մշակութիւնը կարեւոր չափով զարգացած է. իրենց մեծութեամբ ծխախոտի արտերը պէտք է համարուին արդիւնաբերական կարգի. եւ, ընդհանուր բերքի տեսակէտով ծխախոտի մշակութիւնը օժանդակ լուրջ զբաղում է շատ մը վայրերու ընդհանուր տնտեսութեան մէջ»։

Խօսքը Երեւանի գաւառի, այսինքն ներկայ Հայաստանի մէջ, 1915 թուականին ցանուած ծխախոտի մասին է։

Նոյն տարեգրքի 349 էջին վրայ գրուած է նաեւ աղիւսակը զանազան վայրերու մէջ ցանուած ծխախոտի։ Ըստ այդ աղիւսակի, Երեւանի գաւառին մէջ, 1915ին, կար 527 հատ ծխախոտի տնտեսութիւն, ցանուած էր 88,1 տէսիադին, որմէ ստացուած է 1844 փութ ծխախոտ։ Աւելի քան 30 տէսիադին ալ ցանուած էր ներկայ Հայաստանի ուրիշ շրջաններու մէջ, որով 1915-ին Հայաստանի ծխախոտի արտերու բռնած տարածութիւնը կը հասնէր մօտ 120 տէսիադինի։

Եթէ Գ. Միքայէլեանը Հայաստանէն մեկնելէ առաջ մտնէր գիւղատնտեսական պաշտօնատունը եւ քրքրէր «Դաշնակ» կառավարութեան թողած արխիւները, պիտի տեսնէր, որ 1920 թուականին Հայաստանի մէջ, միայն կառավարութեան օժանդակութեամբ, ցանուած էր 61 տէսիադին ծխախոտ։ Յատկապէս ծխախոտի մշակութիւնը զարգացնելու համար Սօխումէն բերուած էին հմուտ ծխախոտագործներ, որոնց տրամադրուած էր հող եւ դրամական օժանդակութիւն։ Նոյն նպատակով հող ու նիւթական միջոցներ ստացած էին նաեւ Արտանուշցի ծխախոտագործները։ Դարձեալ, կառավարութեան որոշումով ու տրամադրուած միջոցներով պետականացած Սարտարի այգիին մէջ գիւղատնտես Մ. Թումանեանի ղեկավարութեամբ կը կատարուէին ծխախոտի տարբեր տեսակները հայկական միջավայրին յարմարցնելու եւ ազնուացնելու փորձեր։ Կառավարութիւնը միջոցներ ձեռք առած էր, զարգացնելու հայկական ծխախոտամշակութիւնը այն աստիճան, որ Հայաստանը ո՛չ միայն դուրսէն ծխախոտ չբերէր, այլ նոյնիսկ արտահանէր։ 1920-ին Հայաստանի մէջ կը գործէին ծխախոտի քանի մը գործարաններ, եւ ծխախոտագործութիւնը դրուած էր բաւական լուրջ հիմերու վրայ։

Պոլշեւիկներուն համար ամէն բանի սկիզբը, խորհրդային իշխանութեան հաստատման վայրկեանն է, անկէ առաջ ոչի՛նչ կար։ Առո՞ւ —միայն պոլշեւիկները փորած են հայ գիւղացիութեան համար, փոյթ չէ թէ Շիրկանալի հիմքը դրած ըլլայ Ալեքսանդրապոլի քաղաքագլուխ Ալ. Խատիսեանը կամ Էջմիածնի առուն շինած ըլլան Էջմիածնի վարդապետները։ Համալսա՞րան-պոլշեւիկներն են հիմնած, հոգ չէ թէ Հայաստանի համալսարանի հիմքը դրած ըլլայ «Դաշնակ» Նիկ. Աղբալեանը։ Սեւանայ լճին վրայ նաւագնացութի՞ւն կամ ձկնարդիւնաբերութի՞ւն.- Անկասկած, միայն պոլշեւիկներն են կազմակերպած այդ գործը, հոգ չէ թէ այսօր ալ գործող նաւերու մեծ մասը Սեւանի վրայ «Դաշնակ» կառավարութեան շինածն ու բերածը ըլլայ կամ Նոր-Բայազիտի ձկնաբուծարանի հիմնադրութիւնը կատարուած ըլլայ «Դաշնակ» նախարարի մը ձեռքով։ Հայաստանի տնտեսական հետազօտութի՞ւն — ատիկա ալ միայն պոլշեւիկներու գործն է, փոյթ չէ որ ամենալայն հետազօտական աշխատանքը կատարուած ըլլայ 1919—20 թուականներուն Կովկասի մօտ 70 հոգի առաջնակարգ մասնագէտներու ձեռքով եւ «Դաշնակ» կառավարութեան որոշումով։ Երեւանի նոր յատակագծի մշակութի՞ւն ու վերաշինական ծրագի՞ր— բօլշեւիկներէն դուրս ո՞վ կրնայ կատարած ըլլալ այդ գործը, հոգ չէ թէ Երեւանի յատակագծման աշխատանքը սկսուած ըլլայ նոյնպէս «Դաշնակ»ներու իշխանութեան ժամանակ եւ նոյն ակադեմիկոս Ա. Թամանեանի ձեռքով։ Ամէն բան կատարուած է, կը կատարուի ու, հարկաւ, պէտք է կատարուի միայն պոլշեւիկներուն ձեռքով, որովհետեւ պոլշեւիկներէն առաջ Հայաստանի մէջ համատարած քաոս էր ու աւերածութիւն։

Հայաստանի վարիչներու այս հոգեբանութիւնը ծանօթ է շատոնց եւ բնաւ չի զարմացներ մեզի. բայց անկուսակցական մտաւորականութենէն կը սպասենք աւելի լուրջ վերաբերում։ Կը սպասենք, որովհետեւ խորհրդային երկաթէ բռի տակ գալարուող հայ մտաւորականութեան հանդէպ ունինք անսահման հիացում, եւ կը խոնարհինք անոնց թափած հերոսական ճիգերուն առջեւ։ Կպած հայրենի հողին, նուիրուած Հայաստանի վերաշինութեան տաժանելի, բայց քաղցր աշխատանքին, պատմական անգնահատելի դեր է, որ կը կատարեն անոնք։ Եւ Գ. Կ. Միքայէլեանը, իբրեւ այդ մտաւորականութեան տիպար ներկայացուցիչներէն մէկը, անշուշտ գէշ դիտաւորութեամբ՝ չէ, որ գրի առած է իր հիացիկ բացագանչութիւնը, բայց եւ այնպէս իր արտայայտութիւնը յայտնապէս կը մտնէ պոլշեւիկներու կաղապարին հետքերը։

«Տո՛ւք զկայսերն կայսեր եւ զաստուծոյն Աստուծոյ», բայց մի՛ մոռնաք որ Կոմկուսէն ու Չեկայէն առաջ ալ... «Հայաստան ծխախոտի ցանքս ունէր»։

ՀԵՏԱԲՐԲԻՐ

ՆՊԱՍՏ ԴՊՐՈՑՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ

Գալաքեան եղս. 4500 ֆր. ղրկած է Մարսէյլի Հոգեւոր Հովիւ Մամբրէ վրդ. Գալֆաեանի, որպէսզի մանկապարտէզներ բանայ հայաշատ կեդրոններու մէջ։

Ցէսինի մէջ ալ Լիոնի ազգ. միութեան կողմէ բացուած վարժարանին վարժուհիի թոշակը կը վճարուի կաթող. պատուիրակութենէն։

Իսկ Ալֆորվիլի ֆրանսական վարժարանին տնօրէնութիւնը հաւանած ըլլալով որ սովորական դասաժամերէն յետոյ հայ փոքրիկները մնան եւ ստանան հայերէնի դասեր, Ալթական խորհուրդը արդէն իսկ վարժուհի մը ղրկած է նոյն դպրոցը։

Նոյն ձեւով վարժուհիներ պիտի կարգուին նաեւ ուրիշ վայրերու, երբ կարելի ըլլայ համաձայնութիւն գոյացնել ֆրանսական վարժարաններու տեսչութեանց հետ։

ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

(ՄԱՍՆԱՒՈՐ ԹՂԹԱԿՑՈՒԹԻՒՆ)

5 դեկտեմբեր

Այս միջոցին, չափազանց ուշագրաւ դէպքեր տեղի կ'ունենան Թուրքիոյ մէջ։

Սովորական երեւոյթ չէ այն շարժումը որ ծայր տուած է գլխարկի պարտաւորիչ գործածութեան դէմ, եւ քաղաքէ քաղաք կ'անցնի համաճարակի նման։ Առտու մը Էրզրումի մէջ ժողովուրդը յարձակեցաւ կառավարչատան վրայ, «կեավուր պաշտօնեայ չենք ուզեր» աղաղակելով։ Յաջորդ օրը Սեբաստիոյ մէջ թռուցիկներ բաժնուեցան ժողովուրդին։ Մէկ օր վերջը, նոյն երեւոյթը Մարաշի եւ ուրիշ տեղերու մէջ։ Այսօր ալ Րիզէն բռնկած է, շատ սպառնալից չափերով։ Վտանգը այն աստիճան մեծ է, որ Համիտիէ յածանաւը անմիջապէս Տրապիզոն մեկնեցաւ։

Ինչպէս ըսինք, եղածը սովորական բան չէ, ոչ ալ քանի մը հօճաներու կամ հաճիներու գործ։ Էրզրումը, միլլի շարժումին օրրանն է, եւ հոն է որ առաջին անգամ բանակատեղի հաստատեց Թուրքիոյ այսօրուան տէրը։ Նոյնը նաեւ Սեբաստիոյ համար, ուր գումարուեցաւ Իրաւունքներու Պաշտպան Ընկերութեան ծանօթ համաժողովը։

Գալով շարժումի վարիչներուն, բոլորն ալ յայտնի դէմքեր են։ Էրզրումի մասին մանրամասն տեղեկութիւն չկայ. բայց Թուրք թերթերու եւ Անատոլուի գործակալութեան ղեկոյցները յստակօրէն կը պարզեն Սեբաստիոյ շարժումին տարողութիւնը։ Անկախութեան դատարանին յանձնուած են բոլոր մուխթարները, ինչպէս նաեւ նահանգային եւ թաղապետական ժողովին բոլոր անդամները։

Պէտք չէ թեթեւօրէն անցնիլ այս հանգամանքին վրայէն։ Յայտարարութիւնը, որ այնքան նախատալից եւ գրգռիչ ոճով խմբագրուած է եղեր, պատրաստուած է ոչ թէ քանի մը «սրիկաներ»ու կողմէ, ինչպէս գրեցին նախապէս, այլ ամբողջ ժողովուրդին միջոցաւ։ Պէտք է նկատի ունենալ որ, Թուրքիոյ մէջ ամէն բան կը տնօրինուի մուխթարներուն եւ նահանգային ու թաղապետական ժողովներու անդամներու կողմէ։ Ասոնք են որ կը վարեն ամէն շարժում, երեսփոխան ընտրել կուտան, հանրային կարծիք կը վարեն, համակրական կամ թշնամական ցոյց կը կազմակերպեն եւլն.։ Ասոնք են դարձեալ այն մարմինները, որ ուղղակի ժողովուրդէն կ'ընտրուին։

Այս հանգամանքները նկատի առնելով, օրուան կառավարութիւնները ամէն բանէ առաջ աշխատած են ձեռք ձգել այդ պատուանդանները, միայն հաւատարիմներ գործի բերելով։ Երեսփոխանական վերջին ընտրութեանց հետ, Մուսթաֆա Քէմալ հեռագրական մեքենային գլուխն անցաւ, եւ անդադար հաղորդակցութեան մէջ մտաւ բոլոր քաղաքներու թաղապետներուն հետ։ Ասոնք էին որ ժողովուրդին ընտրել տուին նշանակուած թեկնածուները։ Դարձեալ ասոնց է որ յանձնուած է Խալքի ներկայացուցչութիւնը։

Ուրեմն, ուղղակի շարքերն են որ կ'ըմբոստանան, այն ալ չափազանց ուշագրաւ պայմաններու մէջ։ Անկախութեան զոյգ դատարանները եօթը-ութը ամիսէ ի վեր անդադար մահավճիռ կ'արձակեն, հարիւրաւոր անձեր կախաղան բարձրացնելով։ Ոչ ոք կրնայ բերան բանալ, պարզ ոստիկանի մը առջեւ, կամ խօսք նետել հասարակ պոլիսի մը։ Հազիւ գողերն անգամ անկախութեան դատարաններուն յանձնուեցան, ու նուազագոյն երեք տարուայ բանտարկութեան արժանացան։

Ահա այս ահուսարսափի շրջանին է որ, ամբողջ քաղաքի մը ներկայացուցիչները կը համարձակին ոչ միայն դէմ երթալ Գործավարներու Խորհուրդին (դահլիճ) որոշման, այլ եւ հայհոյանքներով լեցուն յայտարարութիւն մը խմբագրել, եւ պատերու վրայ փակցնել։ Ալ կրնաք երեւակայել գրգռութեան աստիճանը, որ Թուրք ժողովուրդին նման հլու եւ կրաւորական ազգ մը այս տեսակ անսովոր պոռթկումի կը մղէ։

Երեւոյթները կը ցուցնեն թէ, շարժումը տարերային չէ, այլ կազմակերպուած։ Զրոյցի մը համաձայն, զոր պէտք է վերապահութեամբ ընդունիլ, Էրզրումի զօրաբանակն է ըմբոստացողը, եւ ոչ թէ հասարակ ժողովուրդը։ Իսկ Րիզէի մէջ, կուսակալը եւ կառավարական բոլոր պաշտօնեաները բանտարկած են, ոստիկան-զինուորներն ալ զինաթափած։ Հոս ալ դարձեալ բանակը անցած է շարժումին գլուխը։ Ասոր համար է որ, անմիջապէս Րիզէ փութացուցին Համիտիէ յածանաւը, բազմաթիւ ցամաքային զինուորներու հետ։

Ուշագրաւ է որ, բռնկումը գրեթէ միաժամանակ տեղի ունեցաւ ամէն կողմ։ Կը նշանակէ թէ կայ մարմին մը, որ առաջուընէ հող պատրաստած է, բոլոր քաղաքներուն մէջ լուրջ աշխատանք թափելով։ Տիրող կարծիքը այն է թէ, իթթիհատականներն են շարժման վարիչը։ Անոնց միացած են բոլոր դժգոհները, որ հազարներով կը համարուին։ Վերջին 3-4 տարուան ընթացքին, անհաշիւ թիւով մարդիկ դուրս նետուեցան պետական պաշտօնատուններէ եւ բանակէն։ Միայն հօճաներու թիւը 10,000էն աւելի է, առանց հաշուելու փաթթոցաւորներու անհամար լեգէոնը։ Բոլոր այս տարրերը, գացին խտացնելու իթթիհատական շարքերը, որ արդէն կազմակերպուած էին, եւ հակառակ ամէն ճնշումի, մինչեւ հիմա ալ կը պահեն իրենց գոյութիւնը։ Իբրեւ վարժ եւ փորձառու դաւադիրներ իթթիհատականները աւելորդ սեպեցին օրէնսդրական ճամբով պայքար մղել, քանի որ փորձով գիտեն թէ այդ միջոցը անելի կը տանի զիրենք։ Ընդհակառակն օրուան վարիչները չխրտչեցնելու համար, սկիզբէն ի վեր կը յայտարարեն թէ Իթթիհատը այլ եւս պատմութեան անցած է, եւ թէ իրենք հրաժարած են քաղաքական ո եւ է գործունէութենէ։

Սակայն ձեռքի տակէ կը շարունակէին գրգռել ժողովուրդը, եւ դաւեր սարքել։ Եւ պէտք է ըսել թէ շատ շուտով յաջողեցան։ Անցեալ տարի ընդդիմադիրները իշխանութեան գլուխ պիտի գային, եթէ Մուսթաֆա Քէմալ խոհեմութիւնը չունենար ժամանակին տեղի տալու, զոհելով իր աջ բազուկը, Ըսմէթ փաշան, եւ պաշտօնի կոչելով Ֆէթհի պէյը։ Այն ատեն բոլորը համոզուած էին թէ, այլ եւս համրուած են ներկայ կառավարութեան օրերը։ Սակայն քրտական ըմբոստութեան վրայ ամէն ծրագիր տակն ու վրայ եղաւ, եւ Ըսմէթ փաշա դարձեալ պաշտօնի կոչուեցաւ։

Անկէ յետոյ տեղի ունեցած դէպքերը ծանօթ են։ Կառավարութիւնը անխնայ հալածեց եւ աքսորեց իր հակառակորդները, լուծեց ընդդիմադիր կուսակցութիւնը, Պոլսէն եւ ուրիշ կեդրոններէ հազարի չափ անձեր կախաղան կամ բանտ ղրկեց, լռեցուց մամուլը, — մէկ խօսքով արգիլեց ո եւ է արտայայտութիւն կամ շարժում։

Յետոյ, առիթը եկած նկատելով, գլխարկի «բարենորոգում»ը մէջտեղ նետեց։

ԼՈՒՍԱՆՑՔԻ ՎՐԱՅ

ԱՌԱՋԻՆ ՓԱՍՏԱԲԱՆ ԿԻՆԸ

Ներկայ ամսուայ առաջին օրը տօնուեցաւ, նախաձեռնութեամբ ֆրանսացի փաստաբաններու Ազգային Ընկերակցութեան, Օրիորդ Ժան Շովէնի փաստաբանութեան 25րդ տարեդարձը։ Ճի՛շդ 1900ի դեկտ. 1ին է որ նոր օրէնք մը կուգար թոյլ տալ կիներուն ալ «սեւ» հագնիլ Արդարութեան պալատէն ներս...։ Այս օրէնքէն առաջին անգամ օգտուողը Օրիորդ Շովէնը եղաւ. արդէն իր անձնական ջանքերուն արդիւնքն էր այս իրաւունքին գրաւումը։ Եւ այսօր հարիւր յիսունէ աւելի փաստաբանուհիներ կ'երթեւեկեն փարիզի դատարաններուն առաջ։

* * *

Կիներուն փաստաբան ըլլալու իրաւունքը հաստատող օրէնքը առանց պայքարի չէ որ քուէարկուեցաւ։ Օրիորդ Ժան Շովէն երկար տարիներ գրեց, աջակիցներ փնտռեց։ Իրաւաբանական համալսարանին առջեւ պաշտպանած իր «Թէզ»ն ալ կնոջական զբաղումներուն կը նուիրէր։ Վերջապէս, ֆրանսայի առաջին փաստաբանուհին առանձին չմնաց իր պայքարին մէջ։ Խորհրդարանականներ իրեն միացան։ Մասնաւորապէս Վիվիանի, պետական մարդ, մեծ պերճախօս եւ ֆէմինիստ, եռանդով աշխատեցաւ 1 Դեկտ. 1900ի օրէնքին քուէարկութեանը համար։

Առաջին առթիւ, կնոջական գլուխը, ձայնը խորթ թուեցան դատարաններու հաստ պատերէն ներս... ու թերեւս ալ գայթակղեցուցին։ Տարօրինակը այն է որ, այս բառը արտասանողը ալեզարդ դատաւորներու շարքերէն եղաւ։ Բայց ժամանակը ամէն բան բուժեց...։ Այսօր կինը ամէն տեղ է... առանց «գայթակղեցնելու»։ Հետզհետէ, արդէն ամէն ոք հասկցաւ թէ կիներն ալ մեզի պէս կը շնչեն...։

Թերեւս տակաւին առարկուի թէ փաստաբան ըլլալը աւելի յարմար կամ վայելուչ է տղամարդերուն, քան կնոջ։ Ես համակարծիք չեմ. որովհետեւ կինը մեզմէ աւելի լաւ կրնայ կռուիլ, մեզմէ աւելի շատ կը խօսի, բայց մանաւանդ մեզմէ աւելի շուտով կրնայ համոզել, քանի որ իր անձնական հրապոյրները կան...։

Սակայն, լաւ փաստաբան ըլլալու մէկ էական պայմանը կը պակսի, յաճախ, կիներուն։

— Տրամաբանութիւնը։

* * *

Կ'ըսուի թէ իրաւական տեսակէտով, կիներուն համար փաստաբանական ասպարէզին փակումը, 1900էն առաջ, շատ հին աւանդութենէ մը կուգար։

Հռոմի առաջին օրերուն, կիներ դատ վարելու իրաւունք ունէին։ Բայց օր մը, պաշտպան կիներէն մէկը, Գորնէլիա, ա՛յնքան ջղայնօրէն զայրացաւ, որ իր հակառակորդը ձեռքի հարուածներով ծեծեց։ Այս օրէն ասդին, կիներ կորսնցուցին դատ վարելու իրենց իրաւունքը։

... Քառորդ դարու փորձառութիւնը այսօր ենթադրել կուտայ սակայն, թէ իրաւաբան կիները միշտ պիտի կրնան կրել այն սեւ տարազը զոր այնքան դժուարութեամբ ձեռք բերաւ իրենց անդրանիկ պաշտօնակիցը, Օր. Ժան Շովէն...։

ՍՏԵՓԱՆ ՇԱՀԳԱԶ

ԼՈՆՏՈՆՆ ԱԼ ԿԸ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԻ

(Մասնաւոր Թղթակցութիւն)
ԼՈՆՏՈՆ, 12 դեկտ.

Կաթող. պատուիրակ Պալաքեան եպիսկ. Փարիզ վերադարձաւ երեքշաբթի օր։ Եպիսկոպոսը նախ գրաւեցաւ Էջմիածնի վերաշինութեան հանգանակութեամբ, յետոյ գաղութին կազմակերպութեամբ։

Պէտք է ըսել թէ Լիազօրը մեկնեցաւ գրեթէ յուսախաբ, որովհետեւ շռնդալից խոստումները յանգեցան միայն հազար ստերլինի, որուն 500-ը նուիրեց Պ. Ներսէս Կիւլպէնկեան։ Դեռ հազար ալ պիտի հաւաքուի։ Այսքանն ալ թերեւս չհաւաքուէր, եթէ Պալաքեան եպիսկ. վերջին պահուն չպոռէր գրասենեակէ գրասենեակ։

Անցեալ շաբաթ օր կատարուեցաւ գաղութին ընդհանուր ժողովը, նախագահութեամբ կաթ. պատուիրակին։ Բացառիկ ըլլալով ներկայ էին 55 հայրենակիցներ։ Անցեալ տարի կազմուած Երեսփ. Ժողովի կանոնագիրը ընդունուեցաւ առանց վիճաբանութեան եւ ընտրուեցաւ նոր յանձնախումբ մը, ընտրական աշխատանքները յառաջ տանելու համար։ Այս ուղղութեամբ գաղութը իր քուէներով պիտի ընտրէ 25 ներկայացուցիչներ, իբրեւ միայն մարմին տեղական գործերու վարչութեան համար։ Ժողովը շատ հանդարտ անցաւ եւ արդիւնքը գոհացուցիչ էր։ Կազմակերպութեան գործը գրեթէ աւարտած էր արդէն ամիսներ առաջ, եթէ պատուելի Ցինճեան եւ իր արբանեակները դժուարութիւններ չհանէին մետասաներորդ ժամուն։

Քանի մը խօսք ալ Գուսան վարդապետի մասին։ Վարդապետը պարագային համեմատ ինքզինքը կը նկատէ «Հոգեւոր հովիւ» կամ «հասարակ պաշտօնեայ» Պ. Գ. Կիւլպէնկեանի։ Երբ պէտք կ'ըլլայ դիմել իր օժանդակութեան ազգային ձեռնարկի մը համար, կ'ընտրէ վերջին տիտղոսը։ Այդպէս պատասխանեց Դպրոցասէրի պատուիրակուհիներուն։ Իսկ երբ ուզէ համբաւ շահիլ, կը ներկայանայ իբրեւ «Հոգեւոր հովիւ»։ Քանի մը շաբաթ առաջ ձեռնարկեց իր ուզած անձերով եւ իր նախագահութեամբ ազգային մարմին մը կազմել, բայց կէս ճամբան մնաց։ Ու հիմա երբ ամէն բան կատարուած է եւ գաղութը կ'աշխատի իր ուզած եղանակով վարել գործերը, Գուսան հեռու կը մնայ ամէն բանէ։

Եւ այս բոլորը՝ աչքը մտնելու համար Պ. Գալուստ Կիւլպէնկեանին։ Վարդապետը կը մոռնայ որ Պ. Գ. Կիւլպէնկեան ո՛չ մէկ ատեն հակառակ է գաղութին կազմակերպութեան եւ մանաւանդ չախորժիր «կեղծ հաւատարմութեան» ձեւերէ։ Վերջերս Երիտ. Միութիւնը խնդրեց իրեն քանի մը երգեր սորվեցնել, որբերու հանդէսին համար, բայց վարդապետը ոչ միայն մերժեց, այլեւ չուզեց տրամադրել առաջնորդարանին մէկ սենեակը, երգի փորձերուն համար։ Մինչդեռ երկու ամիս առաջ կը յայտարարէր թէ 50 հոգինոց երկսեռ երգչախումբ պիտի կազմէ եկեղեցական երգեցողութեան համար...

*** Վերոյիշեալ 1000 ոսկիէն զատ, հաւաքուած է նաեւ 250 ոսկի կաթող. պատուիրակութեան ծախսերուն համար։

*** Երգիչ Շահմուրատեանի երգահանդէսը տեղի պիտի ունենայ չորեքշաբթի օր, 16 դեկտ. ժամը 8.30ին։

ԿՐԹՈՒԹԻՒՆԸ Խ. Հ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Պոլշեւիկ կրթական գործավար Լունաչարսքի անցած օր փարիզի լրագրողները ընդունելով անոնց պարզեց Խ. Հ. Միութեան կրթական վիճակը։ Ցարական Ռուսիոյ մէջ, ըսաւ, մանուկներու հարիւրին 50ը դպրոց կը յաճախէին, հիմա այդ թիւը հարիւրին 60ի բարձրացած է. այդ դպրոցներու շրջանն է չորս տարի։ Ծրագիր մը պատրաստած ենք, որուն հիման վրայ 1933ին կրթութիւնը ընդհանուր եւ պարտաւորիչ պիտի ըլլայ։ 7 եւ 9 տարուայ նախակրթարաններու թիւը մեծապէս աւելցած է։ Մեր վարժապետներուն մէջ զօրաւոր շարժում մը կայ աւելի եւս զարգանալու։ Կառավարութիւնը կ'օժանդակէ անոնց՝ դասախօսութիւններ սարքելով։ Անցեալ ամառ Խ. Հ. Միութեան կէս միլիոնի հասնող վարժապետները մասնակցեցան այդ դասախօսութեանց։ Մեծ կարեւորութիւն կուտանք պատանիներսու կրթութեան։ Ունինք մէկ միլիոնէ աւելի որբեր, որոնք քաղաքներէն դուրս ելլելով գիւղերը կ'երթան։ Ծիծաղելի պիտի ըլլար յաւակնիլ թէ դպրոցական գործը գոհացում կուտայ մեզ. սակայն նկատի առնելով այն դժուարին պայմանները որոնց մէջ կ'ապրինք, դարձեալ ձեռք բերուած արդիւնքը լաւ է։

«Կը շարունակենք կարդալ գրել սորվեցնել 18—35 տարեկաններու։ 1924—25ին այս նպատակով կը գործէին 20,000 «կեդրոններ», գրել կարդալ սորվեցնելով 1,200,000 հոգիի։ Այս աշխատանքը պիտի վերջանայ 1930—31ին։ 1923ին հաստատեցինք գիւղական ակումբներ, որոնք ունին քաղաքական, գիւղատնտեսական, առողջապահական եւ կրթական նպատակներ։

«Գալով համալսարանական ուսանողներուն, յեղափոխութեան առաջին ամիսներուն հասկցանք որ մեր համալսարաններուն բազմաթիւ ուսանողները իրենց ծագումով հակառակ էին յեղափոխական շարժման, մինչդեռ մեզի համար անհրաժեշտ էր ապագայ քաղաքագէտներ եւ մասնագէտներ պատրաստել. այսօր արդէն ուսանողներու հարիւրին 70ը բանուոր-ուսանողներ են։

«Գիտնականներն ալ հիմա մեզի հետ են։ Ունինք 586 թերթեր, որոնք 7ուկէս միլիոն թիւ կը սպառեն։ Գեղարուեստը բարգաւաճ վիճակ ունի, նոյնպէս եւ թատրոնը»։

ՆՈՐ ՀԱՆՔԵՐ ՌՈՒՍԻՈՅ ՄԷՋ

Մետաղագործներու 7րդ համաժողովը տեղի ունեցաւ Մոսկուա, մասնակցութեամբ 500 պատուիրակներու։ Բանաձեւ մը քուէարկուեցաւ, որով կը շեշտուի մեքենական գործիքներն ու արտադրութեան մեթոտները կատարելագործելու անհրաժեշտութիւնը եւ փափաք կը յայտնուի նոր գործարաններ հիմնելու։ Տեղեկագրին համաձայն, վերջին տարիներու ընթացքին Խ. Հ. Միութեան մէջ արտադրութիւնը եռապատկուած է, ծախքերը պակսած են եւ վաճառման գինները աժանցած, եւ օրավարձերը աւելցած, հարիւրին 75 համեմատութեամբ։ Բանաձեւը կ'աւելցնէ թէ հակառակ այս բոլորին, մետաղագործական եւ արհեստագիտական արտադրութիւնները չեն գոհացներ ամբողջ երկրին պահանջները, հետեւաբար անհրաժեշտ է 1925-1926ի շրջանին ընդլայնել արտադրութեան ծրագիրը։

Զինովիեւ եւ Քրուփսքայա կը մասնակցէին համաժողովին եւ ճառեր խօսեցան։

Մանկանէզի նոր հանքեր գտնուած են Մայկօպի (Քուպան) շրջանին մէջ, ուր երկու խաւեր կան. առաջինը մօտ երկու միլիոն, երկրորդը 7 միլիոն թօնօ մանկանէզ կը պարունակեն։ Որակի տեսակէտով Պրազիլիոյ եւ Հնդկաստանի մանկանէզէն աւելի լաւ են ասոնք եւ կը գտնուին Լապա եւ Պէլայա գետերու աւազանին մէջ եւ դիւրին է շահագործել զանոնք, քանի որ կարելի պիտի ըլլայ այս երկու գետերու ուժէն օգտուիլ։ Մօտերը կը գտնուի նաեւ թուաբխէի նաւահանգիստը, ինչ որ պիտի օգնէ արտածման գործին։

ԿԱՐՄԻՐՆԵՐՈՒՆ ԴԷՄ

Առջի օր Պ. Պ. Քաշէն եւ Մարթի Երեսփ. Ժողովին մէջ քննադատեցին կառավարութիւնը, համայնավարներուն դէմ կատարուած հետապնդումներուն առթիւ։ Ներքին նախարար Պ. Շօթան պատասխանեց.

— Զեմ կարծեր որ մեր համայնավար պաշտօնակիցները իրաւունք ունենան գանգատելու...։ Կարգ մը երկիրներու մէջ, ոստիկանական վարչութիւնը աւելի խստութեամբ կը շարժի (Ծափեր եւ ծիծաղներ)։ Գիտցէք որ մենք ոչ Օխրանա (գաղտնի ոստիկանութիւն) կ'ուզենք, ոչ ալ Չեկա։ Մենք թոյլ չպիտի տանք որ խանգարեն հանրային բարեկարգութիւնը։ Ես կը յայտարարեմ թէ բուռն ցոյցերը պիտի արգիլեմ, որոնք ալ ըլլան հեղինակները։ Համայնավարները չեն կրնար որ եւ է յոյս դնել ոստիկանական դասալքութեան վրայ։ Ոստիկանութիւնը վստահելի է եւ հանրապետական։ Երեսփ. Ժողովը եւ երկիրը կրնան վստահ ըլլալ թէ ոստիկանութիւնը պիտի շարունակէ կատարել իր կրկնակ պարտականութիւնը, — թէ ընկերային կարգուսարքի եւ թէ հանրապետութեան պաշտպանութեան համար։

ԾԽԱԽՈՏԻ ՄԵՆԱՇՆՈՐՀԸ

Ամերիկայի մէջ ծխախոտը պետական մենաշնորհ էր մինչեւ 1900 թուականը եւ տարեկան 3 միլիառ սիկառէթ կը սպառէր ամբողջ Ամերիկայի մէջ, մինչդեռ մենաշնորհը ջնջուելէ վերջ 1920ին արդէն այդ թիւը բարձրացած էր 50 միլիառի եւ կառավարութեան համար հասոյթի մեծ աղբիւր մը դարձած։

Ներկայիս «Էմերիքըն Թօպաքքօ Քէմփընի»ն ֆրանսական կառավարութեան հետ կը բանակցի՝ ամբողջ Ֆրանսայի ծխախոտի մենաշնորհը ձեռք անցնելու համար։ Ֆրանսական Ռէժիի մը ներկայացուցիչը այս նպատակով Նիւ Եօրք գացած է։

Անգլիական ընկերութիւն մըն ալ, որուն տնօրէնն է Կօրտըն, լեհ կառավարութեան հետ կը բանակցի Լեհաստանի ծխախոտի մենաշնորհը ստանալու համար։ Լեհաստան Լոնտոնի մէջ փոխառութիւն մը պիտի կնքէ եւ իբրեւ ապահովութիւն զայն պիտի տայ ծխախոտի մենաշնորհը։

ԵՐԿՈՒ ՀԱԶԱ՞Ր ԹԷ ԵՕԹԸ ՀԱՐԻՒՐ

Նոյնութեամբ կը հրատարակենք հետեւեալ նամակը, պահելով լեզուն եւ ուղղագրութիւնն ալ։ Առաջին բողոքը չէ այս, «փարիզի մէջ նմանը չտեսնուած», «ճակայական» չտեսութեան դէմ.—

Ցանձնելի խմբագրութեան. իրաւացի փաստեր են ասոնք տպեցէք.

Սուտ խօսելու մէկ հատիկ եղած է ք. ինչու համար սուտ կը խօսիք բարեկամներ։

Երբոր իրողութիւնը պարզուի ան ժամանակ կարծեմ կը լռէք, Հայաստանի անկախութեան խորտակման հինգերորդ տարեդարձը որ տեղի ունեցաւ սալ տը Վակրամի մէջ. հազիւ 800 հոգի եկած էին օտարականներով միասին, երբոր ժողովուրդին քալը դադրեցաւ ես ըսկսեցի հաշուի առնել, երկու անգամ ելայ բալկօնի վրայ որպէսի չի սխալիմ եւ լաւ փաստեր ունենամ վաղվան. իրենց սուտը հանեմ մէջտեղ. եւ հաշիւ ըրի 731 հոգի ամբողջը։

Իսկ իրենց թերթերուն մէջ էջերուն վրայ խոշոր տառերով գրուեցաւ երկու հազար հոգի ներկայութեան տօնուեցաւ.

Հայաստանի խորհուրդային տարեդարձի, ես իմ պատանեկան կարծիքես այնպէս մի կը տեսնեմ որ Երեւանի խորհուրդային վարիչներուն աչքին արտասահմանի նորընծայ 50 հայ կոմինիստերի հաւատարիմ երեւնալու համար է որ կը գրեն երկու հազար հոգի ներկայութեան տօնուեցաւ խորհրդային տարեդարձը։ Պարտականութիւնս է անուններով տալ խորհրդային Հայաստանի վարիչներուն եթէ կը հաւատաք իմին պատանեկան խօսքերիս. Պր. Կարինեան Պր. Երզնկեան, Պր. Կոստանեան, Պր. Լուկաշին,

Սուտի չհաւատաք, կեղծաւորներուն գրածներուն ձեզի շողոքորթել կ'ուզեն որպէսի իրենց ունեցած գրիչներն լաւ շարժէն հայ հասարակութեան դէմ, եւ տարապեալ հայ ժողովուրդին դէմ։

Ահա այս է իրականութիւնը,

Ցարգելի վարիչներ եթէ կը հաւատաք իմին պատանեկան խօսքերուս որ ես հայ ազգի մը զաւակն եմ.

Մ. Միքայէլեան
կարնեցի

ՀԱՍԿՑՈՂԻՆ ՇԱՏ ԲԱՐԵՒ

Մարսէյլէն կը գրեն մեզի.—

Ինչպէս գիտէք, անոնք որ «Թրանզիթ» կուգան Ֆրանսա մնալու դիտաւորութեամբ, չեն կրնար ցամաք ելլել։ Անցեալ շաբթու այդ կարգի շատ մը հայրենակիցներ չկրցան շոգենաւէն ելլել, հակառակ կրկնակի եղած դիմումներուն. որով պիտի վերադառնան հոն ուրկէ եկած էին։

Այս առթիւ հայրենակիցի մը կողմէ եղած դիմումին, հետեւեալ պատասխանը տուած է քաղաքապետը.— Կը ցաւիմ որ չպիտի կրնամ ընթացք տալ, թէեւ կ'ուզեմ անձնապէս օգտակար ըլլալ ձեզ եւ ձեր ցեղակիցներուն որ այնքան տառապած են եւ կը տառապին։ Դժբախտաբար ձերինները դեռ չեն ըմբռնած որ հիւր են այստեղ եւ պէտք է իբր այդ մնան։ Ի՞նչ կը նշանակէ այս (ցոյց տալով թուղթիկ մը՝ «կարմիր» բանախօսութեան մը մասին։)

«Աւելի լաւ գործ մը բռած կ'ըլլային Ֆրանսերէնի դասընթացք մը բանալով ֆրանսացի կամ ֆրանսագէտ Հայու մը միջոցաւ որպէսզի օգտակար դառնայ ձեր հայրենակիցներուն որոնք կը կեղեքուին անխիղճ սմսարներու կողմէ։»

Ց. Գ.— Վերջին պահուն կը լսեմ որ առաջնորդին դիմումին եւս միեւնոյն պատասխանը տուած է քաղաքապետը, աւելցնելով թէ «Մենք չենք ուզեր մեր երկիրը ապականել»։ Որով մեր տարագիր հայրենակիցները վերադարձուած են իրենց տեղերը։

Ի՞նչ կը խորհին մեր կոմբջիջ աղբարիկները...

30—35 ՀԱՅԵՐ ՏՐԼԱԺԻ ՄՕՏ

Փարիզէն կէս ժամ հեռու, Քուրպըվուայի մէջ կը գտնուի Automobile Delage գործարանը, ուր կ'աշխատին 4000 հոգի, մեծամասնաբար Ռուսեր։ Մեր հայրենակիցներուն թիւն է 30—35։ Գրեթէ բոլորն ալ մեքենաներու վրայ կ'աշխատին եւ կը ստանան ժամը 3.35—3.50 ֆրանք։ Հայ աշխատաւորներէն վեցը Կարնեցի են, չորսը Պրուսացի, երկուքը Պոլսեցի, չորսը Կիլիկեցի, մէկը Վանեցի, մէկը Քղեցի, նաեւ կան Ատափազարցի, Սեբաստացի եւլն.։ Եօթը հոգի ամուսնացած են, իսկ միւսները ամուրի։ Տարիքները՝ 19—20—25։ Բոլորն ալ քաջառողջ են եւ կ'ուզեն ամուսնանալ։ Գործատէրը վեց ամիսը անգամ մը նուէրներ կուտայ բոլոր բանուորներուն։

Աշխատաւոր

ՓԱՐԻԶԷՆ ԹՈՔԻՕ 15 ՕՐԷՆ

Մոսկուայի մէջ տեղի կ'ունենայ միջազգային երկաթուղային համագումար մը, որուն նպատակն է ուղղակի հաղորդակցութիւն հաստատել ծայրագոյն արեւելքի եւ արեւմտեան Եւրոպայի միջեւ։ Համագումարին կը մասնակցին Խ. Հ. Միութեան, Ֆրանսայի, Գերմանիոյ, Ճափոնի, Լեհոնիոյ, Լիթուանիոյ, Էսթոնիոյ եւ Լեհաստանի ներկայացուցիչները։ Ծրագրուած գիծին երկայնութիւնը պիտի ըլլայ 14,000 քիլոմեթր եւ պիտի կազմէ աշխարհիս ամէնէն երկար գիծը։ Փարիզէն Թոքիօ ճամբորդութիւնը պիտի տեւէ 15 օր։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ԱԶԴ.— Կաթող. պատուիրակ Պալաքեան եպսկ. հանդիսաւոր պատարագ եւ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի մատուցանէ եւ իր հոգեշունչ խօսքով պիտի մխիթարէ ժողովուրդը, այսօր կիրակի, 13 դեկտեմբեր, փարիզի Հայոց Եկեղեցւոյն մէջ, ՈՂԲԱՑԵԱԼ ՏԻԿԻՆ ՄԵԼԱՆԻ ԽՕՐԱՍԱՆՃԵԱՆԻ (ծնեալ Janietovitch) մահուան առաջին տարելիցին առթիւ։ Երգեցողութիւնները տեղի պիտի ունենան Կոմիտասեան բաղմաձայնով, Պ. Ն. Սէրգոեանի ղեկավարութեամբ։

գնդացիրներու եւ թնդանօթներու միահամուռ յարձակումներով։ Եօթը ապստամբ սպաննուեցաւ։ Երկրորդ յարձակումը կատարողներն էին 20 հոգի, որոնք Պապա գերեզմանատան կողմէն Գարադօլ-Օքճայէ մտան։ Ասոնք ալ ետ մղուեցան։ Դամասկոս Քունէյթրա ճամբուն վրայ բազմաթիւ յարձակումներ կատարուեցան։

Նոր մարզպանը ճեպէլը Տրիւզի սուրիացի բնակչութեան ուղղուած կոչով մը հրաւէր կ'ուղղէ օժանդակել իրեն՝ խաղաղութիւնը վերահաստատելու համար ամբողջ Սուրիոյ մէջ։

Պ. տը Ժուվընէլ Հասպէյա երթալով զօրքը աչքէ անցուց, յետոյ Պէյրութ դառնալով Տրիպոլիս մեկնեցաւ։

Նուիրական պատերազմ

Տիւրզիները նուիրական պատերազմ յայտարարեցին։ Սուլթան էլ Աթրաշ հրամանագրով մը կ'արգիլէ ցորենի ձմեռնային ցանքը, որպէսզի 20էն 60 տարեկան բոլոր այրերը լեցնեն տիւրզի բանակին պակսած շարքերը։ Շատ մը չէյխեր կոչեր հրատարակեցին, եւ կը սպառնան բանադրել բոլոր անոնք որոնք չեն նուիրուիր պատերազմին։ Տիւրզիներու վերջին յուսահատական փորձն է այս։

Մէտինէի անկումը

Երուսաղէմէն կը հեռագրեն թէ վեհապետներու պետ Սուլթան Իպնը Սուուտ գրաւած է Մէտինէն, որ երկար ամիսներէ ի վեր պաշարուած էր եւ կը պաշտպանուէր Հիճազի թագաւորին զինուորներուն կողմէ։ Մէտինէի անկումով Իպնը Սուուտ ամբողջ Արաբիոյ, ինչպէս նաեւ Մէտինէ-Դամասկոս գիծին տէր կը դառնայ։

Կարսի եւ Արտահանի խնդիրը

«Մօրնինկ Փօսթ»էն առնելով գրած էինք թէ Ռուսիոյ եւ Թուրքիոյ միջեւ գաղտնի բանակցութիւններ կը կատարուին, որուն համաձայն Թուրքիա Կարսը եւ Արտահանը Ռուսիոյ պիտի դարձնէ, երբ այս վերջինը օգնէ իրեն, Մուսուլի եւ պարսկական Ատրպէյճանի խնդիրներուն մէջ։

Մոսկուայի գործակալութիւնը կը հերքէ այս լուրը, որուն նպատակն է, կ'ըսէ, Պարսկաստանի ներկայ դէպքերէն օգուտ քաղելով վնասել ռուսեւպարսիկ բարեկամական յարաբերութիւններուն։ «Վերջերս ալ նմանօրինակ լուր մը տարածուած էր թէ Ռուսիա եւ Իտալիա գաղտնաբար համաձայնած են Թուրքիոյ դէմ»։

«Շէրիաթ խաբէութ»

Զմիւռնիոյ մէջ (Իզմիր) ձերբակալուած է գատը Հիւսէյին օղլու Նեճիպ, որ ըսած է թէ հանրապետական կառավարութիւնը չի պատշաճիր «շէրիաթ»ին եւ առանց խալիֆայի կարելի չէ ուրբաթի աղօթք կատարել։ «Մեղք է գլխարկով մզկիթ մտնել, որովհետեւ այդպէսով մզկիթը եկեղեցիի կը վերածուի։» Նեճիպ անկախութեան դատարանին յանձնուած է...

ՆՈՐ ՊԱՏԻԺՆԵՐ ԴՐԱՄԱԳԼՈՒԽԻ ԱՐՏԱԾՄԱՆ ԴԷՄ

Կառավարութիւնը Խորհրդարանին ներկայացուց երկու նոր օրինագիծեր, որոնցմէ առաջինը կը վերաբերի դրամագլուխներու արտածումին։ Այս մասին 1918 Ապրիլ 3ին քուէարկուած օրէնքը կը վերջանայ ամսոյս վերջը. կառավարութիւնը կը պահանջէ օրէնքը երկարաձգել մինչեւ 31 Դեկտեմբեր 1926։ Ասկէ զատ անոնք որ այս օրէնքին անսաստելով իրենց դրամները կամ արժեթուղթերը արտասահման կը փախցնեն, 2էն 5 տարի բանտարկութեան եւ 500էն 10,000 ֆրանք տուգանքի պիտի դատապարտուին։ Տուգանքը գանձելու համար յանցաւորին Ֆրանսայի մէջ ունեցած գոյքերն ու կալուածները պիտի կրնան գրաւուիլ. նոյնպէս անոնք քաղաքային իրաւունքներէ պիտի զրկուին։

Ելմտական նախարարութեան պաշտօնեաները իրաւունք պիտի ունենան նամակատուները երթալով կասկածելի ծրարները քննել՝ թղթատարական պաշտօնեաներու ներկայութեան։

Անգլիականը 133 ֆրանք

Երէկ անգլիական ոսկին 131 ֆրանք 65ի եւ տոլարը 27 ֆր. 13ի բարձրացաւ։ Այս կտցութեան պատճառներէն մէկն է այն որ Դեկտեմբեր 8ին վերջացաւ գանձատոմսերու վճարման պայմանաժամը եւ նոր թղթադրամներ տպուեցան։ Այս առթիւ մեծ մտահոգութիւն կը տիրէ սեղանաւորական շրջանակներու մէջ։ Մամնաւորապէս կը ճնշեն գաւառները։ Պետական դրամատունն ալ նոյնքան մտահոգ է եւ կը պահանջէ սեղանաւորական որոշ ծրագիր մը պատրաստել եւ գործադրել, այլապէս դարձեալ թղթադրամ պիտի հանուի եւ վտանգը պիտի աւելնայ։

Ցարական պարտաթուղթերը կը բարձրանան

Քանի մը օրէ ի վեր, նշանակալից բարձրացում մը տեղի կ'ունենայ ցարական պարտաթուղթերուն վրայ։ Դեկտ. 1ին 29.90 արժող «Քոնսոլիտէ»ները առջի օր բարձրացան 35ի, իսկ 100ին 5 փոխառութիւնը՝ 28էն 30,50ի։ Այս բարձրացումը կը վերագրուի ֆրանքեւռուս բանակցութեանց, որոնք գաղտնապէս կը շարունակուին։

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

Խ. Հ. Միութեան արտաքին նախարար Պ. Չիչէրին առջի առաւօտ Փարիզ վերադարձաւ։ Չիչէրին քանի մը օր միայն պիտի մնայ Փարիզ եւ պիտի տեսակցի Պ. Պրիանի հետ, պարտքերու խնդիրը կարգադրելու համար։ Ցետոյ Փարիզի դեսպան Պ. Ռաքովսքիի հետ միասին պիտի մեկնի Մոսկուա, ներկայ ըլլալու համար Խորհուրդներու համագումարին։

— Կարնեցի վաճառական Վարդան Հանէսեան Հինգշաբթի իրիկուն անհելի արկածի մը զոհ գնաց Քլիշիի հրապարակին վրայ, ինքնաշարժի մը տակ մնալով։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Հ. Յ. Դ. Փարիզի եւ արուարձաններու բոլոր խումբերը կը հրաւիրուին ընդհ. ժողովի յառաջիկայ ուրբաթ գիշեր ժամը 8.30ին ծանօթ հաւաքատեղին (Մէթրօ Ս. Միւլփիս)։

«ՌՈՍՏՈՄ» լսարանական միութեան ընդհանուր անդամական ժողովը տեղի կ'ունենայ 16 Դեկտ. Չորեքշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին միութեան ընթերցասրահին մէջ։ Բոլոր անդամներու ներկայութիւնըստիպողական է։

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԲԺՇԿԱԿԱՆ միութիւնը Դեկտ. 16 չորեքշաբթի երեկոյ ժամը ճիշտ 9ին, Սօսիէթէ Սավանթի ամփիթատրոնին մէջ, բանախօսական երեկոյթ մը կը սարքէ, ի պատիւ Բժ. Ս. Կամսարականի, նախագահ Հայաստանի Կարմիր Խաչի։

Օրակարգի խնդիրներու կարգադրութենէն վերջ, խօսք պիտի առնէ յարգելի բժիշկը, նիւթ ունենալով՝ Հայաստանի արդի վիճակը բժշկական տեսակէտով։

ՏՐԱՊԻԶՈՆԻ ՆԱՀԱՆԳԻ Հայրենակցական միութիւնը. իր անդամանդամուհիները ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ այսօր կիրակի. 13 դեկտ. կէս օրէ վերջ ժամը 3ին. Boul. St. Germain 128, Café Rocher. Metro, Odeon.

ՏԱՐՕՆ Տուրուբերան Հայրենակցական միութեան ընդհանուր ժողովը տեղի կ'ունենայ այսօր, կիրակի Դեկ. 13ին ժամ 2ուկէս, 131 Fbg. du Temple.

ՀԱՅ ԱՐՀԵՍՏԱԳԻՏԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ հանդիսաւոր նիստ մը կազմակերպած է ի պատիւ Հայաստանի կարմիր խաչի նախագահ Բժ. Կամսարականի եւ Հօկի պատուիրակութեան, Երեքշաբթի, 15 Դեկտեմբեր ժամը 8.30ին Salle des Ingénieurs Civilesի մէջ (19, rue Blanche)։ Այս առթիւ պիտի խօսի Պ. Տ. Բուդաղեան, Հայաստանի ջրային հարստութեանց եւ անոնց ելեկտրականացումով օգտագործման մասին։

ԱՆԻԷՌԻ, Պուա Քոլոմպի եւ շրջականներու մէջ Ազգ. Միութիւն մը կազմելու համար խորհրդակցութիւն այսօր, ժամը 3ին, Place de la Comète, bureau de tabacի վերնայարկը։

Le Gérant : H. TEURNIER

Impr. MASSIS
208bis, Rue Lafayette Paris(10e)

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Եօզկատի մեծ Չաթէն Զատիկ Թորոսեան կը փնտռէ հօրեղբօր թոռը Համբարձում Թորոսեանը որ երկու տարի առաջ Սուրիոյ Ճիպէյլի որբանոցը կը գտնուէր։ Տեղեկացնել 8 rue des Trois Portes, Paris, Սիրական Յովհաննէսեանի։

Կը փնտռուի Եգիպտոսէն Մարսէյլ եկած, յետոյ Փարիզ վերադարձած բնիկ Էնկիւրիւցի Ցակոբ Գ. Գալայճեան, արհեստով ոսկերիչ։

Կը խնդրուի տեղեկացնել 20 rue Cujas, Hagop H. Kalaydjianին, Paris 5em

ՅԱՌԱՋ

Խմբագիր ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ
որուն անունին պէտք է ուղղել դրամական ամէն առաքում:

"HARATCH,,
JOURNAL ARMÉNIEN PARAISSANT TROIS FOIS PAR SEMAINE
Directeur-Propriétaire : SCHAVARCH MISSAKIAN
Rédaction et Administration / Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն — 208 bis, Rue Lafayette PARIS (10e).
Հեռաձայն՝ Nord 57-82

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ	Եռամսեայ	Վեցամսեայ	Տարեկան
Ֆրանսա և գաղութներ	16 ֆր.	35 ֆր.	65 ֆր.
Անգլիա և »	—	10 շ.	20 շ.
Ամերիկա	—	3 տ.	5 տ.
Ուրիշ երկիրներ	—	50 ֆր.	90 ֆր.

Հասցէի փոփոխութեան համար 1 ֆր. վճարել անհրաժեշտ է:

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 16 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 1925
16 DÉCEMBRE 1925

Ա. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 59 — Կը հրատարակուի ԿԻՐԱԿԻ, ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ և ՈՒՐԲԱԹ — ԳԻՆ 40 ՍԱՆԴԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՀԱՐԻՒՐ ՀԱԶԱՐՆԵՐՈՒ ՀՈՏԸ...

Երկրորդ էջին մէջ կը հրատարակենք ուշագրաւ յօդուած մը, արտատպելով «Խորհրդային Հայաստան»էն:

Ինչպէս կը տեսնեն ընթերցողները, Երեւան մտահոգութեան մատնուած է արդէն, 3-4000 գաղթականներու փոխադրութեան առթիւ: Առժամեայ կարգադրութիւններ եղած են անոնց պատսպարման համար. բայց, «չորս ամիս առնուազն գաղթականների մի որոշ մասը կը լինի անապահով վիճակում:» Յետոյ, գարնան պէտք է ձեռնարկել «լուծելու գաղթականների գիւղացի մասը հողի հետ կապելու, գոյքաւորելու գործը»:

— «Հարիւր հազարների հոտ է փչում այդ անհրաժեշտ աշխատանքներից: Ո՞ր տեղից պիտի վերցնել այդ գումարը», — կը հարցնէ յօդուածագիրը, կրթական գործավար Պ. Մռաւեան:

Եւ կը պատմէ թէ արտասահմանի հայ բարեգործական կազմակերպութիւններ 50,000 րուբլի տրամադրած են, որուն 20,000ը միայն ստացուած է, իսկ Երեւանի մէջ ծախսուած է արդէն 40,000 րուբլի:

Եզրակացութիւն — շուտով դրամ ճարեցէք, այլապէս «բաւարար ձեւով չի լուծուի 4000 գաղթականների տեղաւորման եւ գոյքաւորման խնդիրը»: Եթէ այդ լուծումը ուշանայ, մեղաւորը Հայաստանի կառավարութիւնը չպիտի ըլլայ:

Ուրեմն, արդէն իրար անցած են միայն չորս հազարին համար, որոնք նոր հասան, եւ որոնց մեծ մասը ինքնապահ էին: Իսկ ի՞նչ եղած են այն «տասնեակ հազարաւորները» որոնց ընդունելութեան համար անդադար կը պարծենան: Յետոյ, ի՛նչ պիտի ըլլան անոնք որ կը սպասեն գարնան...:

Ոչ ոք պիտի փորձէր արդարացնել արտասահմանի բարեգործական կազմակերպութեանց անհոգութիւնը: Մանաւանդ զարմանալի է Բարեգործականը, որ փոխանակ անմիջապէս Ներգաղթի համար օգտագործելու ամուր կղպուած «անձեռնմխելի» գումարները, կը սպասէ նոր բացուած 100,000 տոլարի հանգանակութեան լրացման. մինչդեռ, Հայաստանի մէջ, նախապէս փոխադրուած գաղթականներէն հազարաւորներ տակաւին վրայ-գլուխ չունին, եւ կը ծիւրին թշուառութենէն ու հիւանդութենէն:

Բայց, այդ չէ ողբերգութեան ամբողջ պատճառը: Ներգաղթի խնդիրը բարեգործական հաստատութիւններով չի լուծուիր, — Ահա բուն խնդիրը, որ միշտ կը վրիպի Երեւանի վարիչներուն ուշադրութենէն: Հինգ տարիէ ի վեր սեղանի վրայ է այս հարցը, եւ միշտ միեւնոյն եղանակը կ'իմանանք, — դրամ տուէք որ ներս առնենք: Կարելի չէ տարիներով մտիկ ընել այս հասարակ խանութպանութիւնը: Հայրենիքը ոչ ամարանոց է, ոչ ալ վարձու բնակարան, որպէս զի մարդ ընդունին եղանակին եւ պարագային համեմատ: Աշխարհի մէջ չկայ որ եւ է երկիր, որ այս կամ այն պատճառով փակուի իր զաւակներուն առջեւ: Թուրքիան անգամ, որ այնքան բարբարոս օրէնքներ հաստատած է Հայերուն դէմ, միայն 150 հոգի զրկած է վերադարձի իրաւունքէն. միւս բոլոր Թուրքերը կրնան, իրենց ուզած ատենը, երթալ իրենց հայրենիքը:

Այս մէկ պարագան — հաւատաքննութիւնը — բաւական է քառակուսի տուփի մը վերածելու Հայաստան աշխարհը, եւ զարգացնելու կանխակալ կարծիքները, որոնք միշտ վնասակար են: Երբ գլուխներու մէջ մտած է այն համոզումը թէ որոշ տեսակի մարդիկ միայն կրնան Հայաստան մտնել, այն ալ երկար ձեւակերպութիւններով, բնականօրէն սառուցեալ գօտի մը կը կազմուի երկրի եւ արտասահմանի միջեւ:

Միւս կողմէ, Երեւան բոլորովին մէկդի դրած ըլլալով հայ ժողովուրդին քաղաքական պահանջները, ինքն իր ձեռքով խրած է անելի մը մէջ, երկու ոտքը մէկ կօշիկի մէջ: Այն աստիճան որ, կը զգուշանայ նոյն իսկ եղածը ընդարձակելու, թեւերը քիչ մը անդին երկարելու: Ինքն իր մէջ կծկուած, աչքերը գետնէն չի վերցներ, հեռուն չի նայիր, եւ կը փորձէ հայրենիքը մեծցնել ճահիճներ ցամքեցնելով: Կը զարմանանք որ ծրագիր մըն ալ չեն պատրաստեր գետնին տակը բնակարաններ, գիւղեր հաստատելու, լեռները հարթելու, դաշտավայրի վերածելու:

Այս երկրորդ պարագան ալ — քաղաքական գործունէութեան պակասը — լրջօրէն կը խախտէ Երեւանի դիրքը, իբրեւ ազգային ազդակ: Հետեւաբար, երբ «հարիւր հազարների հոտ է փչում», հազիւ հազարներ կը տրուին, եւ կը տրուին իբր ողորմութիւն:

Քանի հայ ժողովուրդին շահերը ստորադասուած են կոմկուսի պահանջներուն, դժուա՛ր է ամբողջովին շարժման մէջ դնել գաղութները եւ անոնց աջակցութեամբ լուծել Ներգաղթի գործը: Շ.

ՄԱՄՈՒԼ

ՋՈՒԽԱՐՃԱԼԻՔ

Թիֆլիսի «Մարտակոչ»ը դեկտ. 4ի թիւին մէջ, առաջին էջին վրայ կը հրատարակէ նամակ մը, Փարիզէն, իբրեւ «հայ գաղթական բանուորներու բողոքը»: Կարճ եւ ազդու այդ նամակէն կը քաղենք հետեւեալ հատուածները, առանց ո՛ր եւ է մեկնութեան.—

«Սուտ է եւ զրպարտութիւն այն դաշնակցական լուրերը, թէ մենք հիւրընկալուած ենք Ֆրանսայի մէջ, այլ ծախուած ենք մենք:

Էջմիածին բազմած կաթողիկոսի զաղտնի քաղաքականութեամբ մենք ծախուած ենք Ֆրանսայի կապիտալիզմի միլիոնները կրկնապատկելու եւ բնաջնջուելու համար:

Աշխարհի ստեղծուելէն ի վեր տեղի չէր ունեցած այնպիսի գեբեվաճառութիւն մը, որ 1922էն ի վեր տեղի կ'ունենայ Ֆրանսայի մէջ:

... Կաթողիկոսական պատուիրակ Գրիգորիս եպս. Պալաքեանի Փարիզ հաստատուելէն ի վեր Դաշնակները մեծ խանդավառութեան մէջ են. մաւզերիստի մը պատմածին համաձայն, ամէն անոնք որ դաշնակցական ըլլալնին հաստատող կարտ կամ որ եւ է թուղթ ներկայացնեն Պալաքեան եպիսկոպոսին, կը ստանան նիւթական օգնութիւն:

... Ամէն անոնք, որ վայրկեան առ վայրկեան կը պատրաստուին Խորհրդային Հայաստան մեկնելու, անսահման հայհոյանքներ կ'ուղղեն Պալաքեանին, որ այդ սատանաբարոյ մօրուքաւորը մտահոգութիւն կը պատճառէ Խորհ. Հայաստան մեկնողներուն...

Պալաքեան եպ. վերջնականապէս որոշած է Ֆրանսայի մէջ Սէն գետի վրայ միացեալ եւ անկախ Հայաստան մը ստեղծել... Ֆրանսահայ բանուորութեան համբերութիւնը դեռ չէ հատած. հակառակ պարագային իր մէկ մատի ծայրով հիմնայատակ պիտի ընէ Պալաքեանի նորաստեղծ կառավարութիւնը:

Մինչեւ ե՞րբ սեւազգեստ ոճրագործ տզրուկներ պիտի ծծեն հայ թափառական ժողովուրդի արիւնը, մինչեւ ե՞րբ մեզ պիտի ծախեն Եւրոպայի, Ամերիկայի կապիտալին, մի՞թէ չբաւեց Տաճկահայաստանի ամբողջապէս բնաջնջումը, որուն բուն պատճառը Էջմիածնի եւ Գում-Գափուի աղտոտ հաստատութիւններն եղան...»

ՁԻՒՆԸ

Փարիզի մէջ երկար ատենէ ի վեր՝ չտեսնուած ձիւն մը սկսաւ կիրակի իրիկուն, եւ շարունակուեցաւ ամբողջ երկուշաբթի: Կարգ մը գիծերու վրայ երթեւեկը խանգարուեցաւ:

Ձիւնը դադրած էր երէկ, բայց օդը միշտ ցուրտ է: Գիտնականները աւելի ցուրտ օրեր կը նախատեսեն:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԱԶԳԵՐՈՒ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ՔԵՄԱԼԻՍՏՆԵՐԸ

Ժընեւէն կը գրեն մեզի.— Ազգերու Դաշնակցութեան Խորհուրդը Դեկտ. 14ի նիստին մէջ նկատի առաւ Թուրքիոյ Հայոց «լքեալ» գոյքերու եւ Իզմիրի օտար դրամատուներուն մէջ գտնուած աւանդներու խնդիրը, որ երկար ջանքերէ յետոյ վերջապէս մտցուած էր Խորհուրդի օրակարգին մէջ: Նիստին ներկայ էր Թուրքիոյ կողմէ Պեռնի դեսպան Միւնիր պէյ, որ յայտարարեց թէ այդ հարցի մասին Էնկիւրիի կառավարութիւնը պաշտօնապէս պիտի պատասխանէ: Խորհուրդը յետաձգեց որոշումը:

Խորհուրդի օրակարգի միւս հարցն էր հայ գաղթականներու տեղաւորման խնդիրը: Կարդացուեցաւ յատուկ յանձնաժողովին տեղեկագիրը, որ ծանօթութիւններ կուտար մինչեւ հիմա կատարուած աշխատանքներու մասին: Յանձնաժողովին կողմէ նշանակուած ճարտարագէտ Պ. Մաքինթօշ արդէն Հայաստան անցած է, վերջնական կերպով պատրաստելու համար ոռոգման և ճահիճներու չորացման յատակագիծերը, հայկական կառավարութեան հետ համաձայնութեամբ: Պ. Մաքինթօշի տեղեկագրին ստացումէն յետոյ յանձնաժողովը նոր նիստ պիտի գումարէ յառաջիկայ Յունվարին Ժընեւի մէջ:

* * * Պ. Լեւոն Բաշալեան, որ Ժընեւ գացած էր այս գործերուն առթիւ, երէկ Փարիզ վերադարձաւ:

ՄՈՒՍՈՒԼԻ ՏԱԳՆԱՊԸ

Թուրք արտաքին գործավար Թէվֆիք Րիւշտի պէյ շաբաթ գիշեր Փարիզ եկաւ եւ կիրակի Ժընեւ վերադարձաւ: Թուրք պատուիրակը թերթերուն յայտարարութիւններ ըրաւ, Թուրքիան ցոյց տալով իբրեւ աշխարհի ամենէն խաղաղասէր երկիրը: Պատերազմի առիթ չտալու համար Րիւշտի պէյ ամենամեծ զիջումներ պիտի ընէ, նոյն իսկ Ազգ. Մեծ Ժողովի իրեն տուած իրաւասութեանց սահմանները անցնելով, այսինքն կ'առաջարկէ Մուսուլի շրջանը բաժնել Թուրքիոյ եւ Իրաքի միջեւ, պայմանով որ երկու կողմերն ալ չեզոք գօտի հռչակեն իրենց ինկած բաժինը եւ զինուորական ոչ մէկ ուժ կամ ամրութիւն չպահեն:

Անդին սակայն Էնկիւրիի եւ Պոլսոյ Թուրք թերթերը կրակ ու բոց կը ժայթքեն Անգլիոյ եւ Ազգերու Դաշնակցութեան դէմ: «Ճիւմհուրիյէթ» գարձեալ կը գրէ թէ Թուրքիա ստիպուած պիտի ըլլայ առնել Մուսուլը ոչ թէ Ազգերու Դաշնակցութեան որոշումով, այլ իր սուիններուն ուժով:

Ըսմէթ փաշա ալ Ազգ. Մեծ Ժողովին մէջ ճառ մը խօսելով քննադատեց Զօր. Լէտօնէրի տեղեկագիրը եւ ըստ սովորութեան հերքեց քրիստոնեաներու տարագրումը: Մուսուլի շրջանի քրիստոնեաները, ըսաւ, Անգլիոյ հաշուոյն լրտեսութիւն կ'ընէին եւ անգլիական բանակին զինուոր կ'արձանագրուէին. երբոր իրենց ոճիրը երեւան ելաւ, հետապնդումներէ խուսափելու համար փախան: Անգլիացիները 1900 հրացան եւ մեծաքանակ ռազմանիւթ բաշխեցին զինուորական ծառայութենէ դարձող Ասորի ցեղախումբերու: Ասոնք օրինաւոր կառավարութեան դէմ ըմբոստացան օտար գրգռութեամբ:

«Թան» ալ խրատ կուտայ Թուրքիոյ

«Թան» խմբագրականի մը մէջ կրկին կը խօսի Մուսուլի խնդրին վրայ եւ կը զարմանայ թէ ինչպէ՞ս Թուրքերը նախապէս հարցը Ազգերու Դաշնակցութեան յանձնելէ յետոյ, հիմա չեն ուզեր հպատակիլ անոր տալիք որոշումին, ըլլայ իրաւարարութեամբ, ըլլայ միջամտութեամբ: «Ազգերու Դաշնակցութիւնը պէտք չէ վախնայ Թուրքերու բռնած դիրքէն, այլապէս իր հմայքը մեծապէս պիտի տուժէ: Բնականաբար այս ձեւով ստեղծուելիք կացութիւնը ծանր պիտի ըլլայ, սակայն ատոր ամբո՛ղջ պատասխանատուութիւնը կ'իյնայ այն պետութեան վրայ, որ պիտի մերժէ հպատակիլ կանոնաւորապէս տրուած որոշումի մը:

«Զարմանալի չէ ուրեմն որ Մուսուլի խնդրին առթիւ կը խօսուի պատերազմի մը մասին: Կասկած չկայ որ անգլիական կառավարութիւնը, որ արտաքին եւ ներքին լուրջ դժուարութեանց առջեւ կը գտնուի, չուզեր պատերազմ մը հրահրել Արեւելքի մէջ. սակայն Անգլիոյ ընդհանուր քաղաքականութիւնը կը ստիպէ ծանր պարտաւորութիւններ ստանձնել: Թուրքերը բախտախաղ կը փորձեն, որովհետեւ կը կարծեն թէ անգլիական ժողովուրդը պիտի զգուշանայ հեռաւոր եւ երկարատեւ պատերազմի մը մէջ մտնելէ: Անգլիացիները կը կարծեն թէ Էնկիւրի դիւանագիտական «պլըֆ» մը կ'ընէ, որովհետեւ իրենց կարծիքով Թուրքիա, քաղաքական եւ վար-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՀԱՅ ԳԱՂԹԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

ԻՆՉՊԷՍ ՑՐՈՒԵՑԱՒ ԳՈՋԱՆԱՅԻ (ՄԱԿԵԴՈՆԻԱ) ԵՐԿՐԱԳՈՐԾ ՀԱՅ ԳԱՂԹԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ.— ՆԵՐԳԱՂԹԻ ՆԵՐՔԻՆ ԾԱՂՔԵՐԸ.— ՆՈՐ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ՊԱՏԳՄ. ԺՈՂՈՎԸ:

(ՄԱՍՆԱՒՈՐ ԹՂԹԱԿՑՈՒԹԻՒՆ)

ԱԹԷՆՔ, 6 դեկտմ.

Վերջին Թղթակցութեամբս կը գրէի թէ Մակեդոնիոյ մէջ կառավարութեան ու Ջեռեղման Յանձնախումբի ջանքերով, ժամանակին տեղաւորուած մեր տարագիր հայրենակիցները տեղահանութեան հետեւանքներէն ազատած են եւ տոնտեսապէս զօրաւոր գաղութ մը կը դառնան:

Այս նախատեսութիւնը դժբախտաբար յուսախաբութեան փոխուեցաւ: կամ աւելի ճիշտ, մեր անխորհուրդ քայլերով ու Ներգաղթի չափազանցուած հաւատով տասանորդեցինք 392 հայ երկրագործ ընտանիքներու՝ 1424 անձի երեք տարուան մէջ ստեղծած նախանձելի վիճակը:

Հոս փոքրիկ պատմական մը, աւելի լաւ ըմբռնելու համար Գոզանայի տեղահանութեանց էութիւնը:

Յոյն գաղթականներու զետեղման օրերուն, 1922—1923, կառավարական կարգադրութեամբ մօտաւորապէս 3000—4000 Հայեր արտօնութիւն ստացան հաստատուելու Մակեդոնիոյ մէջ, օգտուելով փոքրասիական աղէտին ստեղծած բարոյական առաւելութիւններէն: Մակեդոնիոյ՝ մանաւորապէս Գոզանայի բերրի շրջանը, երկիրը ճանչցող բնակիչներու համար արտակարգ հրապոյր մը ունէր, որովհետեւ հոն երկրագործը հողին մէկ տալով հարիւր կը հնձէր, առանց յիշելու կլիմայի, բնակութեան ու հարուստ առեւտուրի կարելիութիւնները: Խնամատարական նախարարութեան գաղթականներու Ջետեղման բաժինը, որ վարեց ու դեռ կը վարէ տեղաւորման պետական մասը, 1924ի սկիզբը յանկարծ կ'արգիլէր Հայերու Մակեդոնիոյ մէջ զետեղումը: Ժողովուրդներու փոխանակութեամբ հետզհետէ ընդառօրաւէն հասնող Յոյներուն տեղ գտնելու համար. Նոյնիսկ պահ մը փորձեր եղան եկուորներու տեղ տալու Գոզանայի շրջանին մէջ, արմուկի քաղաքականութեամբ, ի հեճուկս ոչ-յոյն տարրին, բայց փորձը մասամբ յաջողեցաւ եւ հաստատուածներու կէսը մնաց մինչեւ 1925 Օգոստոս:

Թրակիոյ եւ Մակեդոնիոյ տեղահանութիւնները արդէն տարիէ մը ի վեր դադրած ու այդ շրջանի հայ գաղթականութեան համար համեմատաբար անդորր կացութիւն մը ստեղծուած էր, երբ Ներգաղթի չափազանցուած հրատարակութիւններ եւ քարոզութիւններ Թեւ առին Սելանիկի մէջ, «Հօկ»երու ղեկավարութեամբ, եւ գացին վրդովելու Գոզանայի դաշտերուն եւ բերքերուն կապուած հայ երկրագործին հանգիստը:

Շատ պարզ էր որ հելլէն կառավարութիւնը եւ մանաւորապէս գաղթականներու տեղաւորման վարչութիւնը, ուշադիր հանդիսատեսը ըլլալով այս վիճակին՝ առիթը յարմար պիտի գտնէին նօսրացնելու Մակեդոնիոյ 28 գիւղերու մէջ տեղ գտած Հայերը, երբ մանաւանդ անոնք փաք ալ յայտնի էին Ներգաղթի, պայմանաւ որ անմիջապէս իրականանար:

Զուգահեռաբար այս կացութեան, մէկ կողմէ հելլէն կառավարութեան ու միւս կողմէ Խորհրդային Միութեան դեսպան Պ. Ուստինոֆի միջեւ Աթէնքի մէջ համաձայնութիւն մը կը գոյանար, որուն համեմատ Ռուսաստանի Յոյներուն եւ Յունաստանի հայ գաղթականներուն մասնակի եւ ազատ փոխանակութիւնը կը կատարուէր, երկու կողմերու որոշ կարգադրութեամբ: Խնդրին այս մասը դիւանագիտական հանգամանք ունենալուն համար զանց կ'ընեմ: Աւելցնեմ միայն որ Ս. Խ. Հ. Մ.ի եկկիները գաղթող Հայերու մասին պիտի կիրարկուէր «ճերմակ»ները զատելու սկզբունքը:

Եւ հետեւանքը եղաւ այն որ, Խորհրդային դեսպանատան պաշտօնատար Պ. Թումանոֆի (ռուս) եւ արձանագրութեան երկրորդական պաշտօնեայ Պ. Թագւորեանի կարգադրութեամբ, Գոզանայի իրենց տունը, տեղը, արտն ու բերքը լքելով Սելանիկ իջնող 440 ընտանիքէն (1603 անձ) 48 ընտանիք,(179անձ) միայն կրցան մեկնիլ, իբրեւ ոչ-ճերմակներ, իսկ մնացեալները դատապարտուեցան կրելու Թշուառութեան նորագոյն շրջան մը, Հարման-քէօյի կայանին մէջ, վրաններու տակ, ձմեռւան այս խստամբեր կլիմային, անձրեւին, ձիւնին ու բուքին յանձնուած:

Ստորեւ կուտամ երկրագործ եւ տեղահանուած հայ գաղթականներու ցուցակը.

ՇՐՋԱՆ	ԸՆՏԱՆԻՔ	ԱՆՁ
Ռէնտա (Լիբսիսթա)	36	135
Սէրռջան	36	141
Շարապլիանի	17	61
Ջօթիլ	3	11
Ջարիցա	7	28
Կրիպզէ	31	116
Սորովիչ	18	72
Ջավէլէր	7	20
Ցիպաքօ	17	61
Փիլօրի	3	11
Ռէզնէ	5	16
Ջալխնաճօր	6	20
Վրանկլիզտա	12	35
Ֆրանքօչայ	5	25
Իկնէպօզ	3	12
Վօյվօտինա	9	42
Խօտէմիշ (Գայալար)	9	33
Վ. Էնճէ	24	76
Վ. Էնճէ Նիսինիքօ	18	67
Պիղատիցա	24	80
Կրէվէնա	6	16
Հաճի-Ռմուրլու	27	90
Կէչիլէր	26	120
Կիւչիւք-Մաթլի	13	38
Թուրսալար	3	13
Իպլիլլի	17	63
Սալթաքլի	4	16
Կինոս	1	3
	387	1421
Վերոյիշեալ շրջաններէն '3 ամիս առաջ տեղաճանուած	53	182
	440	1603
Մեկնած Հայաստան 3016ի կարաւանով	48	179
Հարման-քէօյ (Սելանիկ) վրաններու տակ	392	1424

Աշխատանքի միջազգային Գիւանի Յունաստանի պատուիրակ Պ. Ցվերնէր ի զուր հեռագիրներ ու կոչեր ուղղեց վարչապետին. Խնամատարական նախարարին ու Ջետեղման Յանձնախումբին, ուշադրութեան յանձնելով այս Թշուառները: Արդէն հիւանդութիւնը ծայր տուած է եւ կը հնձէ մանուկները:

* *

Պատգամաւորական Բ. Ժողովը, փոխանակ գաղութին սպառնացող վտանգները ուսումնասիրելու, իր օրակարգը կը խճողէ եպիսկոպոսի, կրօնական ժողովի, պատգամաւորական նստաշրջանի, կանոնագիրներու խնդիրներով: Աղքին կը վիճին եւ կը զբօսնուն, անդին փաստօրէն փոքր Ասիայի գաղթականութեան զետեղման գործը գլուխ կը հանուի ի վնաս ոչ-յոյն տարրի մը, որուն բարոյական իրաւունքներու արժեցման համար — հետեւաբար եւ պետական օժանդակութիւններէն օգտուելու համար — հելլէն կառավարութիւնը իր վերջին խօսքը չէ ըսած տակաւին:

Ե՞րբ պիտի սթափինք...:

ԱՐԱՄ

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ՃՇՏՈՒՄ ՄԸ

Պոլսոյ «Ժամանակ» Թերթին մէջ (Թիւ 549), Քերովբէ Ժամկոչեան ստորագրութեամբ Թղթակցութիւն մը տպուած է Ալֆօրվիլի Հայութեան մասին: Չէր արժեր զբաղիլ այդ խեղաթիւրուած գրութեամբ, եթէ ան չձգտէր պղտորել Ալֆօրվիլ ապաստանած ափ մը Հայութեան խաղաղ կեանքը:

Խնդիրը կը դառնայ 7—8 անձար ընտանիքներու բաշխուած Նըպաստին վրայ: Գիւղի Ներքին վիճակին քաջածանօթ անձ մը, տեսնելով այս դժբախտներուն ողբալի վիճակը, իր իսկ միջոցներով, առանց պաշտօնական գոյն մը ունենալու, կը դիմէ փարիզի Աղքատախնամին, եւ կը պարզէ կացութիւնը: Ժողովը ինքն ալ ստուգելով իրողութիւնը, առտու մը կուգայ գիւղ եւ տրուած հասցէներուն կը բաշխէ փոքրիկ գումար մը:

Պարոնը երկու սիւնակ խեղաթիւրում Թխեր է այս պարզ իրողութեան վրայ: Ճիշտ է որ ազգ. մարմին մը չկայ Ալֆօրվիլի մէջ, բայց ինչ որ «անկոչ հինգ հոգի» կը կոչէ, հինգն ալ Թեմական կեդր. վարչութեան 9 Յուլիս 925 պաշտօնագրով հրաւիրուած են Ալֆօրվիլի ազգային մարմինը դառնալու, սակայն մերժած են, նկատի ունենալով ցուցմունքով ընտրուած մարմինի մը ապօրինութիւնը:

Պարոնը ի զուր կ'աղմկէ այրիներու եւ որբերու անունով: Ինք երբեք չէ բնակած Ալֆօրվիլ, բոլորովին անտեղեակ է անոր վիճակին եւ քանի մը անգամ միայն հանդիպած է, «բջիջ» մը կազմելու միամտութեամբ, բայց վերադարձած է ձեռնունայն: Երեւի շատ ծանր եկաւ այս դասը, եւ մաղձը Թափել ուզած է, սուտեր գլորելով մինչեւ Պոլիս: Ալֆօրվիլի աշխատաւորութիւնը գտած է իր ուղին, գիտէ իր կարօտներուն Թիւը եւ ի հարկին կրնայ օգնել անոնց: Թող ուրիշ դուռ զարնեն խառնակիչները:

Մ. ԽԱՊՐԻԿ

ԱՐԴԷՆ ՄՏԱՀՈԳ ԵՆ

Երեւանի մէջ մտահոգութեան մատնուած են, Յունաստանէն, Պոլսէն եւ Միջագետքէն հասած գաղթականներուն տեղաւորման համար: Գաղափար մը տալու համար, «Խորհրդային Հայաստան»էն (Թիւ 265) կ'արտատպենք հետեւեալ յօդուածը, գործավար Ա. Մռաւեանի ստորագրութեամբ.—

Աղքատ, անօգնական մարդկային այդ հոծ մասսան տեղաւորելու գործը հեշտ լուծելու խնդիր չէ եւ պահանջում է նիւթական մեծ միջոցներ: Մեր Ներգործժողկոմատին էր յանձնուած այդ գործի կազմակերպումը եւ տրամադրուած է մի որոշ, շատ անբաւարար գումար: Ներքգործժողկոմատը եռանդուն կերպով կպչում է գործի եւ կարճ ժամանակում վրաններ զարկում գաղթականների տեղաւորման համար, նրանցից ոչ մէկը չի մնում բաց երկնքի տակ: Այժմ էլ շինւում են հողէ պատերով տաղաւարներ եւ պիտի յուսալ, որ նախ քան ցրտերը հասնելը, գաղթականները կը տեղաւորւեն այդ տաղաւարներում: Դաւալւում բացուած է նոյնպէս յատուկ բժշկական, փոքրիկ հիւանդանոց, կոօպերատիվ խանութ փուռ, տրւում է բոլորին եռացրած ջուր, խմելու ջուր, մի քանի տասնեակ մարդկանց էլ հաց: Բոլոր տղամարդիկ օրավարձով աշխատում են կառուցւող շէնքերի վրայ եւ այդպիսով իրենց օրուայ պարէնը հայթայթում: Նախագծւում է շէնքերից մէկը դարձնել գպրոց՝ գաղթականների երեխաների համար: Ընդհանուր առմամբ Ներքգործժողկոմատի ջանքերով կատարուած աշխատանքը պիտի համարել բաւարար:

Բայց այսուհետեւ մեր առաջ ծառանում են մի շարք դժուարութիւններ որոնց պիտի յաղթահարել: Ձմեռը վրայ է հասնում, աշխատանք ապահովել գաղթականների խոշոր մասին դժուար կը լինի, մօտ 250 որբերի կերակրման խնդիրը նոյնպէս Թեթեւներից չէ: Չորս ամիս առնուազն գաղթականների մի որոշ մասը կը լինի անապահով վիճակում եւ նրա գոյութեան խնդիրն է, որ պիտի լուծել առաջին հերթ: Իսկ գարունքից էլ պիտի ձեռնարկել լուծելու գաղթականների գիւղացի մասը հողի հետ կապելու, գոյքաւորելու, տնտեսութիւնը ոտքի կանգնեցնելու գործը, հարիւր հազարների հոտ է փչում այդ անհրաժեշտ աշխատանքներից: Ո՞րտեղից պիտի վերցնել այդ գումարը:

Ահա այն խնդիրը, որը չի լուծուած: Արտասահմանի հայ բարեգործական կազմակերպութիւններն այս գործի համար տրամադրել են ընդամէնը 50 հազար ռուբլի, որի դիմաց ստացուել է միայն 20 հազարը, մնացածը առ այժմ չի ստացուած: Իսկ ծախսուած է արդէն շուրջ 40 հազար ռուբլի: պահանջւում է տասնեակ հազար ռուբլի ձմեռուայ համար, հարիւր հազարներ գարնանից: Ո՞րտեղից վերցնել: Նանսէնի խոստացած փոխառութեան խնդիրը դեռ վիճաբանութեան շրջանում է եւ շուտով չի լուծուի, Հայաստանի պետական բիւջէյում գաղթականների համար ունենք կոպէկներ միայն, որ արդէն ծախսուած են: Կառավարութիւնը հարց է բարձրացնում արտակարգ վարկի մասին, որը լուծուելու դէպքում էլ չի բաւարարի ամբողջ պահանջը:

Արտասահմանի բարեգործական եւ այլ հայ կազմակերպութիւնները շարունակ Թմբկահարում են հայ գաղթականներին Հայաստան ղրկելու խնդրի շուրջը եւ խոստանում ամէն աջակցութիւն: Որոշ փորձերից յետոյ, մեծ վստահութիւն չունենալով նրանց խոստումների վրայ, Հայաստանի կառավարութիւնը միշտ էլ մեծ զգուշութեամբ է մօտեցել այդ խնդրին եւ հանրապետութեան դռները չփակելով գաղթականների առաջ, նրանց ընդունման նախապայման դրել նիւթական ապահովութեան խնդիրը, որովհետեւ ինքը, Հայաստանի կառավարութիւնը չունի պահանջուած միջոցները:

Չէ՞ որ Ֆրիտիոֆ Նանսէնի Աւգեւի Լիգայում արած զեկուցումը մեր ամէնավատ Թշնամիներին անգամ պիտի համոզէր, որ Հայաստանի կառավարութեանն գիծն այս խնդրում ճիշտ է, որ արտասահմանի հայ բուրժուազիան իրաւունք չունի «ազգասիրական» մոտիվներով Հայաստանի բանուորների ու գիւղացիների վրայ ձգելու տասնեակ հազարաւոր գաղթականների տեղաւորման ու գոյքաւորման ծանր խնդիրը:

Բայց ահա այս աշունքին ընդունել ենք 4000 գաղթականներ Յունաստանից, Պոլսից, Միջագետքից. ընդունել ենք՝ նկատի առնելով նրանց բացառիկ ծանր վիճակը: Գիտենք, որ գարնանը նոր հազարներ ընդունելու հարց է դրուելու ու նորից Թմբուկներ պիտի զարկուեն:

Արտասահմանից օգնութիւն խոստացողներին միջոց է տրւում գործով ապացուցանելու, որ հայ գաղթականների խնդիրը իրենց համար «ազգասիրական» Թմբկահարութեան նիւթ չէ, այլ մի խնդիր, որը շտապով պիտի լուծել՝ նիւթական միջոցներ հայթայթելով: Առանց այդ միջոցների 4000 գաղթականների տեղաւորման ու գոյքաւորման խնդիրը բաւարար ձեւով չի լուծուի ընկ. Շահվէրտեանի միջոցով խոստացուած ու առայժմ կիսով չափ միայն տրուած 50 հազարը շատ քիչ է խնդիրը լուծելու համար. այդ գումարով վերք չի լաւանայ: 4000 գաղթականների տեղաւորման, գոյքաւորման խնդիրը շտապ պիտի լուծել— նա երկար բանակցութիւններ, հոգեմաշ ձգձգումներ չպիտի ենթարկել:

Այս խնդիրն է օրակարգի դրուած եւ նրա լուծումը ուշացնելու կամ նրանից փախչելու մեղքը Հայաստանի կառավարութեան վրայ չէ, որ պիտի ընկնի:

ԵՐԿՈՒ ՀԱՅԵՐ ԵՒՍ ՊԱՐՍԻԿ ՍԱՀՄԱՆԱԴԻՐ ԺՈՂՈՎԻՆ ՄԷՋ

Ինչպէս գրած էինք, հարաւային Պարսկաստանի հայ ազգաբնակչութեան կողմէ Սահմանադիր ժողովին պատգամաւորներ ընտրուած էին՝ Ալէքսան Խան Թունեան եւ Տոքթ. Ալէք Աղայեան, որոնք Հ. Յ. Դաշնակցութեան Թեկնածուներն են:

Թաւրիզի մեր Թղթակիցը կը գրէ Թէ, Ատրպատականի հայ եւ ասորի ազգաբնակչութեան կողմէ ալ, Սահմանադիր ժողովի համար պատգամաւոր ընտրուեցան Ջօրա Խան Սագինեան (որ միաժամանակ անդամ է Պարսից Խորհրդարանին) եւ Տոքթ. Վարդան Յովհաննիսեան, երկուքն ալ Հ. Յ. Դաշնակցութեան Թեկնածուները:

Ժողովը իր պաշտօնը լրացուցած եւ փակուած է արդէն:

ԹԱՏՐՈՆ

ՏԻՐԱՆ - ՏԻՐԱՆ

Ահա պատմութեան կմախքը։

Երկու համանուն, երիտասարդ ազգականներ են։ Ալպէն Տիրան մէկը՝ Փարիզի մէկ անկիւնը, համեստ ու հասարակ նպարավաճառ։

Ալպէն Տիրան նորէն միւսը՝ փաստաբան որ ուժեղ տաղանդի մը համբաւը շինած է։

Ճամբորդութեան մը ընթացքին, նպարավաճառ Տիրանը կ՚իջեւանի պանդոկ մը ու կուտայ անունը։

Յետագայ բոլոր դէպքերուն մեկնակէտը՝ սխալն է պանդոկապետին որ անշուշտ, չիյնար անուններու շփոթութեան մէջ, անգիտանալով նպարավաճառ Տիրանի մը գոյութիւնը, այլ պարզապէս կը կարծէ բնակութիւն տալ համանուն փաստաբանին, որուն անունը հասած է իրեն։

Լուրը արդէն տարածուած է։ Իբր համբաւաւոր հիւրի, իրեն ուղղուած հիացումի ակնարկները կը շոյեն սնապարծութիւնը մեր նպարավաճառին՝ որ կը սկսի հաճոյք զգալ դերերու այս յեղակարծ շրջումէն, մինչեւ կը յանգի, իր փոխ առնուած տիտղոսին հմայքովը, եւ առանց մտատանջուելու հետեւանքներով, ամուսնութեան խնդրել օրիորդ մը, որուն տաք նայուածքը, բոլորէն աւելի կը խոստանար իրեն։

Այսքանը սակայն պատմութիւն է։

Վարագոյրը երբ կը բացուի, նպարավաճառ Տիրան՝ արդէն ամուսնացած է իբր փաստաբան Տիրան ու երեք արարներու մէջ, գործողութիւնը կը զարգանայ այս հիման վրայ, արտադրելով կատակերգական կացութիւններու շարք մը, քմահաճ կամ անհրաժեշտ կապակցութիւններով ու խզումներով որ անխուսափելի կը դառնան խաղը ընդլայնելու եւ շեշտելու համար յետագայ լծորդումներու զաւեշտը։ Ծիծաղը տիպարներուն բնութենէն չի մեկնիր, այլ հանդիպումներու խեղկատակութենէն, ստեղծուած անսովոր դրութենէն ու նաեւ առատ սրախօսութիւններէ որոնք՝ մերթ բնի, յաճախ այնքան դիւրին են, բնական, որ դեռ չարտասանուած իսկ, ուշադիր հանդիսականին լեզուին ծայրն են արդէն։

Այսպէս ուրեմն, նպարավաճառը կուրծք պիտի տայ յաջորդական դէպքերու՝ որոնք իր կեղծ կացութեան կը հետեւին ու կուգան քանդել իր բոյնը։ Գիտէ թէ կինը զոր կը պաշտէ, մարդուն հետ չէ որ ամուսնացած է, այլ փաստաբանին, անոր տաղանդին ու համբաւին հետ. պէտք է զայն օրօրէ իր պատրանքին մէջ, հեռացնէ ամէն ինչ որ կրնայ կասկած արթնցնել կամ զինքը մատնել, պէտք է կարգադրութիւններ նիւթէ, զոհացնէ կամ մարէ փափաքներ՝ որոնք իր կնոջ ու աներին սնապարծութենէն կը ծնին։

Բայց որպէսզի հանգոյցը կընճռոտի, մինչեւ հասնի խեղկատակութեան, պէտք էր դեր մը եւս մտքերուն մէջ շրջել ու զայն հակադրել առաջինին. հռետորը ուրեմն կը վերածուի գռեհիկ, հասարակ նպարավաճառի որ անգիտակ իրեն վերագրուած դերին, նշանուած է ազնուական օրիորդի մը հետ։

Իրենց պարագաներով մէկտեղ՝ երկու Տիրաններու հանդիպումները պիտի յաջորդեն ուրեմն իրարու, սրամիտ քողարկումներով ու միշտ հեռացնելով լուծումը, նամակի մը յայտնութիւնը, սիրային ժամադրութիւն մը ուղղուած փաստաբանին, պիտի գայ բարդուիլ դրութեան վրայ. մէկ կողմը՝ ինքզինքը զոհ կը կարծէ սուտ խաբէութեան, միւսը՝ ամուսնական անհաւատարմութեան ու փոխն ի փոխ վրէժ կը լուծեն, կոտրտելով ինչ որ կայ փաստաբանին գրասենեկին մէջ կամ աւարելով նպարատունը, մինչեւ որ իսկական նպարավաճառը, արդէն յուսահատ դիմակազերծուի, կ՚որոշէ մեռնիլ. բայց զաւեշտին մէջ արցունքը դեր չունի, իր կինը եւ աները պիտի ներեն իրեն, պայմանաւ որ ծախէ նպարատունը ու դառնայ հասարու կալուածատէր։

Նպարավաճառի դերին մէջ, Սվաճեան՝ ամբողջովին տուաւ կեղծ ու նեղ կացութեան մը ծիծաղաշարժ տառապանքը՝ ձեւերու երբեմնակի չափազանցութիւններով սակայն. բնականօրէն յաջող էին Նշանեան՝ աներոջ, Սարեան՝ փաստաբանի դերերուն մէջ։ Կօթիկեան Արման լաւ կակազեց։

Նպարավաճառի աշկերտի յաջող տիպար մը ստեղծած էր Հրաչեայ։

Ամբողջութիւնը լաւ պահեցին Տիկիններ Նշանեան եւ Տէրուան։ Տիկին Ալիքսանեան՝ կրցաւ լիուլի հաղորդել ծիծաղը որ կարգ մը լրջութիւններէ կը բխի։

Մ. Ե.

ՊՈԼՍՈՅ ՄԷՋ ԱԼ ԽՐԱՐԱՆՑՈՒՄ

Վերջին թղթաբերէն կ՚իմանանք թէ Պոլսոյ մէջ ալ ձերբակալութիւններ կատարուած են, «յաղագս գլխարկի»։ Երեսուն-քառասուն հոգի ոստիկանատուն կանչուած են, բայց անունները գաղտնի կը պահուին։ Թերթերը կ՚ըսեն թէ տղէտ հօճաներ եւ ընդդիմադիրներ են, ընդհանրապէս Ֆաթիհի եւ Պայազիտի կողմերէն։ Աւելի կարեւոր անձեր ալ ձերբակալուած են, եւ հետապնդումները կը շարունակուին։

*** Վերջին դէպքերուն առթիւ իրազեկ մը կը գրէ մեզի.—

Էնկիւրի գիտէր որ ժողովուրդը դժգոհութեամբ պիտի ընդունի գլխարկի յեղաշրջումը։ Սակայն գիտէր նաեւ որ Թուրք ժողովուրդին կրաւորականութիւնը սահման չունի, իսկ ընդդիմադիրները սմքած քաշուեր են մէկ կողմ։ Մինչդեռ հիմա յայտնի կ՚ըլլայ, որ Գարապէքիր Քեազիմ եւ միւսները աւելի գործնական շարժած են, եւ լեզուի փոխարէն բազուկները շարժման մէջ դրած են։ Ինչ ալ ըսուի, Էրզրումի կամ Սեբաստիոյ ժողովուրդը չի համարձակիր ինքնաբերաբար ոտքի ելլել, երբ գիտէ թէ կախաղանները պատրաստ կը սպասեն։ Որոշ մարմիններ, ամէն կողմ շրջելով քաջալերած են դժգոհները, եւ դիւրին յաղթանակի յոյսեր տուած անոնց։

Էնկիւրի ամէն գնով պիտի զսպէ շարժումը, եթէ սակայն բանակը իրեն դէմ չգտնէ։ Արդէն 10է աւելի անձեր կախաղան հանուած են, եւ ուրիշներու ալ կը սպասէ նոյն ճակատագիրը։ Խնդիրը կը վերաբերի ո՛չ թէ գլխարկի կամ ֆէսի գործածութեան, այլ Կազի փաշային եւ ընկերներուն գոյութեան։ Ամենափոքր յաջողութեան մը պարագային, ամբոխը կտոր կտոր պիտի ընէ այն «կեավուր»ները, որոնք չքաշուեցան մինչեւ մզկիթ մտցնել գլխարկը։

ԵՐՋԱՆԻ՜Կ ԵՐԿԻՐ

Միացեալ Նահանգներու առեւտրական նախարար Պ. Հուվըր տարեկան տեղեկագիր մը հրատարակելով վեր կը հանէ հինգ տարիէ ի վեր Ամերիկայի ձեռք բերած նիւթական ահագին յառաջդիմութիւնները։ Օրավարձքերը կ՚աւելնան, իսկ ապրուստը երթալով կ՚աժաննայ։ 1920ին օրավարձքերու վրայ հարիւրին 99 յաւելում եղաւ, բաղդատմամբ 1914ի, մինչ ապրուստը հարիւրին 126 սղած էր։ 1924ին ապրուստի սղութիւնը հարիւրին 50ի իջաւ, մինչ օրավարձերը հարիւրին 128 աւելցան։

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԸ ԹԱՒՐԻԶԻ ՄԷՋ

(Մեր մասնաւոր թղթակցէն)

Թաւրիզ, 30 Նոյմ.

Նոյեմբեր 28-ին, Թաւրիզի Հայոց Լիլաւայի ազգային դպրոցի ընդարձակ սրահին մէջ տօնուեցաւ «Հ. Յ. Դաշնակցութեան Օրը»։

Սրահի ճակատին դրուած էին Քրիստափորի, Ռոստոմի, Զաւարեանի եւ Ա. Վռամեանի մեծադիր նկարները։

Սրահը լեցուած էր հոծ բազմութեամբ։

Երաժիշտ Լեւոն Գրիգորեանի «Սալօն» նուագախումբը նուագեց «Մեր Հայրենիք»ը։ Ամբողջ սրահը կը թնդար ունկնդիրներու ձայնակցութեամբ։

Ընկ. Ա. Յովհաննիսեանը բացաւ հանդէսը, առաջարկելով յոտընկայս յարգել Հ. Յ. Դաշնակցութեան բազմահազար նահատակներու յիշատակը։

Ընկեր Գ. Յա՛որեանը ոգեւորուած բանախօսութեամբ մը պարզեց Հ. Յ. Դաշնակցութեան 35 տարուայ գործունէութեան արժէքը։

Յետոյ խօսեցաւ Հայր Աբրահամը, որ շեշտեց թէ Դաշնակցութենէն առաջ, արդէն կաղապարուած էին հայ ժողովուրդին քաղաքական միտքն ու ազատագրական շարժումները, իբրեւ արդիւնք Խրիմեանի, Ալիշանի, Արծրունիի, Րաֆֆիի, Գամառ-Քաթիպայի եւ ուրիշներու ազատաշունչ քարոզութեանց։ Դաշնակցութիւնն եկաւ բանաւոր այդ քարոզութիւնները իրականացնել Հայ կեանքի մէջ»։

Ընկեր Յակոբ Տէր Յակոբեանը բացատրեց թէ ազգերու յեղափոխական պատմութեան մէջ չկայ կուսակցութիւն մը որ Հ. Յ. Դաշնակցութեան նման գործած ըլլայ այնքան տաժանելի պայմաններու մէջ։

Բոլոր ճառախօսներն ալ բուռն ծափերու արժանացան։

Պ. Լեւոն Գրիգորեան ջութակի վրայ նուագեց «Կռունկ»ը, որ շատ խոր տպաւորութիւն թողուց ներկաներուն վրայ։ Արամ Տէր Բաղդասարեան արտասանեց Սիամանթօի «Գաղափարը»։

Հանդէսը փակուեցաւ «Մշակ Բանուոր»ով։

*** Նոյմ. 29-ին, կիրակի, Թաւրիզի Հայոց Լիլաւայի եկեղեցիին մէջ, պատարագէն յետոյ, կատարուեցաւ վաղեմի (Արմենական) գործիչ Արմենակ Եկարեանի հոգեհանգիստը։ Ներկայ էին Թաւրիզաբնակ Վասպուրականցիները, ազգային դպրոցներու տեսուչներն եւ ուսուցիչները եւ Հ. Յ. Դաշնակցութեան մարմիններու անդամները։ Եկեղեցական արարողութենէն յետոյ, հանգուցեալին վաղեմի ընկեր Կարապետ Ա. Քահանան, համառօտ դամբանականով մը բնորոշեց Եկարեանի անցեալի գործունէութիւնը։

Արմենակ Եկարեանը ծնած է Վանի մէջ 1870ին։ Դեռ պատանի հասակէն նետուած է յեղափոխական ասպարէզին մէջ, գործելով Արմենական կուսակցութեան համար 1896ի Վանի ինքնապաշտպանութեան կռիւներու գործօն անդամներէն մէկն է եղած։ 1915ին Վանի Ապրիլեան հերոսամարտին եւս գործօն մասնակցութիւն ունեցաւ, իբրեւ Ս. Ռամկավարներու ներկայացուցիչը «Զինուորական Մարմնի» մէջ։ 1921ին Պոլսի վրայով անցաւ Գահիրէ, ուր մեռաւ ներկայ տարուայ Հոկտեմբերին։

Մասիս

ԹՈՒՐՔ ԼՐՏԵՍ ՄԸ ?

Անցած շաբաթ Փարիզի պանդոկներէն մէկուն մէջ խորհրդաւոր կերպով մեռաւ Թրքահպատակ Ժօզէֆ-Ժագ Օսվալտ, 43 տարեկան։ Օսվալտ գիշերը սենեակ դառնալէ յետոյ գաւաթ մը թէյ ապսպրեց, ու ժամ մը վերջ սկսաւ տարօրինակ ճիչեր արձակել։ Սպասաւորները հասնելով զինքը փոխադրեցին հիւանդանոց, ուր մեռաւ առանց բառ մը արտասանելու։ Ոստիկանութիւնը քննութիւն կատարեց իր սենեակին մէջ, ուր գտաւ հագուստեղէնի ճոխ մթերք մը, ծովու, որսորդի, ճամբորդի հագուստներէն սկսեալ մինչեւ երեկոյթի զգեստներ։ Նոյնպէս գրաւուեցան տրցակներով թուղթեր, մեծ մասամբ գերմաներէն գրուած, որոնք քննութեան պիտի ենթարկուին։ Գտնուեցան նաեւ լուսանկարի գործիքներ, դիտակ, զանազան սրուակներ եւն։ Գործին քննութիւնը յանձնուած է հարցաքննիչ դատաւոր Պ. Փէյրի, որ կը զբաղի արդէն Անգլիացի լրտեսներու գործով։ Օսվալտ Վիէննայէն ապօրէն անցագիրով եկած էր Փարիզ եւ չէր ներկայացած ոստիկանութեան։ Կը կարծուի թէ լրտեսական գործով կը զբաղէր։

«Փըթի Փարիզիէն» կը գրէ թէ Օսվալտ Վիէննայի Թուրք դեսպանին որդին է։

ՀԵԼԼԷՆ ՆԱՒԱՏՈՐՄԸ ԱՆԳԼԻՈՅ ՀՐԱՄԱՆԻՆ ՏԱԿ

Յունաստանի պաշտօնաթերթը կը հրատարակէ պատճէնը համաձայնագրի մը, որով անգլ. կառավարութիւնը նաւային տեւական մարմին մը պիտի ղրկէ Յունաստան։ Այս մարմինը խիստ լայն իրաւասութիւններ պիտի ունենայ։ Մարմնի պետը ամբողջ հելլէն նաւատորմին վրայ պիտի հսկէ եւ սպայակոյտի պետին կամ Նախարարութեան միջոցաւ պիտի տայ իր հրամանները։ Իրաւասու պիտի ըլլայ նաւատորմի շարժումներուն համար հրամաններ տալու եւ նոյնիսկ պիտի կրնայ նաւատորմի հրամանատարութիւնը ստանձնել։ Մարմնի սպաներն ալ մարտանաւերու հրամանատարութիւնը պիտի կրնան ստանձնել։ Անգլիացի ծովակալը նաւային գերագոյն պատերազմական խորհուրդին պիտի մասնակցի եւ իր ձայնը պիտի ունենայ նաւային գործերու վերաբերեալ բոլոր խ դիրներուն մէջ։

Այս համաձայնագրով Հելլէն նաւատորմը բոլորովին Անգլիոյ ձեռքը կ՚անցնի։ Ասկէ զատ Անգլիա իրեն համար նաւային լաւ կայաններ պիտի ունենայ Յունաստանի ջուրերուն եւ Արքիպեղագոսի մէջ։ «Խումհիթէ» կ՚ըսէ թէ այս համաձայնութիւնը ուղղուած է Թուրքիոյ դէմ։

ԲԱԶՄԱԿՆՈՒԹԻՒՆԸ ՋՆՋՈՒԱԾ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

Թրքական նոր քաղաքային իրաւունքը մօտ օրէն վճաբանութեան պիտի դրուի Ազգ. Մեծ Ժողովին մէջ։ Նոր «Մէճէլլէն» բազմակնութիւնը կը ջնջէ։ Նոյնպէս ամուսինները այսուհետեւ իրաւունք չպիտի ունենան ինքնագլուխ ամուսնալուծում յայտարարելու, ինչպէս կ՚ընէին շէրիի օրէնքով. ամուսնալուծում կարելի պիտի ըլլայ ձեռք բերել միայն դատարանի վճիռով։ Երկրորդ ամուսնութիւնները, ինչպէս նաեւ ամուսնացած մարդու մը կրկին ամուսնութիւնը չեղեալ պիտի նկատուին։

ՊԱՐՍԻՑ ՆՈՐ ՇԱՀԸ

Պարսկաստանի նորընտիր Սահմանադիր ժողովը Շահ ընտրեց Րիզա խան Փէհլէվին եւ իր պաշտօնը վերջացուցած ըլլալով լուծուեցաւ։ Նորընտիր շահը երէկ պաշտօնական երդում ըրաւ խորհրդարանին առջեւ։ Այսօր կը գումարուի առաջին արքունական ժողովը։

ՀԱԳՈՒՍՏՆ ԱԼ ԹՐՔԱԿԱՆ

Թրքական կառավարութիւնը Ազգ. Մեծ Ժողովին ներկայացուած օրինագիծով մը, կը պահանջէ որ ընդհ. եւ մասնաւոր գանձէն ամսական ստացող բոլոր պաշտօնեաները, ինչպէս նաեւ անոնք որոնց հագուստները ընկերութիւնները կը հայթայթեն, տեղական կերպաս գործածեն։

ՀԱՄՏՈՒԼԼԱՀ ՍՈՒՊՀԻԻ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆԸ

Էնկիւրիի կրթական գործավար Համտուլլահ Սուպհի պէյ, հիմնադիրն ու տարածիչը «Թիւրք օճախի»ներուն, ժամանակէ մը ի վեր «ջղային հիւանդութենէ» կը տառապի։ Մեծ կղզիի օդը անհետացուցած չըլլալով մտային խանգարման նշանները, գործավարը դարմանուելու համար Աւստրիա մեկնած է եւ երկու ամիս պիտի մնայ Եւրոպա։

ՋՐԻ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Ասկէ առաջ, փոքր տեղեկութիւն մը տուած էինք «Foyer Français» հաստատութեան վրայ, որուն նախագահն է Պ. Փօլ Փէնլըվէ, իրեն աջակից ունենալով կարեւոր անձնաւորութիւններ։

Կը փութանք հաղորդել թէ նոյն կազմակերպութիւնը Լիոնի մէջ ալ հաստատած է ֆրանսերէնի ձրի դասընթացք մը որուն տարրական շրջանին հասցէն է՝ 75, Avenue Berthelot (Quartier de la Guillotière)։ Դասախօսութիւնները տեղի կ՚ունենան՝ Երկուշաբթի եւ Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 8էն 9.30։

Անոնք որ քիչ շատ ֆրանսերէն գիտեն, կրնան յաճախել օտարներու համար հաստատուած դասընթացքը որ բաց է Չորեքշաբթի եւ Շաբաթ իրիկուն, ժամը 8էն 10, 29, rue de la Bourse, (Լիսէ Ամփէրին մէջ)։

Այս աշխատութեանց կ՚աջակցի Ռօնի նահանգին Ուսումնական ընկերակցութիւնը։

Աւելորդ է ծանրանալ ֆրանսերէն լեզուի առաւելութեան վրայ։ Մեր հայրենակիցներուն կ՚իյնայ օգտուիլ առիթէն։

Գրիմիթէլ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԴՐՕՇԱԿ, թիւ 5 (Նոյեմբեր), ճոխ բովանդակութեամբ։ Մանրամասնութիւնները՝ յաջորդով։

«ՆԱՒԱՍԱՐԴ»ի Բ. տարի Զ. պրակը, ճոխ բովանդակութեամբ։ Հասցէ՝ H. Dj. Sirouni, 15 Str. Armeneasca, Bucarest։ Կը ծախուի նաեւ «Յառաջ»ի խմբագրատունը։

ԻՄԱՍՏՈՒԹԵԱՆ ՔԱՌԵԱԿՆԵՐ» գրեց եւ հաւաքեց Ա. Չ.։ Մատենաշար «Արեւիկ» թիւ 1, Պուքրէշ, 1925։ Գին 5 ֆրանք։

չական վերակազմութեան այս շրջանին պիտի հրաժարի պատերազմէ մը, որ աղետաբեր պիտի ըլլայ իրեն համար։ Թուրքերը կը կարծեն թէ Անգլիան դիւրութեամբ կրնան հարուածել նոյն ինքն Մուսուլի մէջ։ Անգլիացիները կը կարծեն թէ Թուրքիոյ մահացու հարուած մը կրնան տալ Պոլսոյ եւ Իզմիրի մէջ։ Երկու կողմէն ալ ահագին վտանգներ կան. ամենատարրական իմաստութիւնը կը պահանջէ խուսափիլ պատերազմէ մը, ուր հակահարուածները միայն Արեւելքի համար չէ որ վտանգաւոր պիտի ըլլան։ Մոսկուայի եւ Էնկիւրիի միջեւ գաղտնի համաձայնութիւն կայ, որուն կարեւորութիւնը կը շեշտուի, Թէվֆիգ Րիւշտի պէյի եւ Չիչէրինի միաժամանակ Փարիզ գտնուելով։ Խորհրդային Ռուսիան անտարբեր չի կրնար մնալ անգլեւթուրք կռիւի մը մէջ, քանի որ իր այժմու ամբողջ քաղաքականութիւնը կը ձգտի անգլիական տիրապետութեան հիմերը քանդելու ամբողջ աշխարհի մէջ։ Բայց Էնկիւրիի վարիչները թող չխաբուին. միայն Խորհրդային Միութիւնն է որ որոշ շահեր պիտի գտնէ այսպիսի զինեալ կռիւի մը մէջ եւ թէ իր զինակցութիւնը աւելի ծանր պիտի ըլլայ Նոր Թուրքիոյ համար քան երբեմնի ցարական աշխարհակալութեան սպառնալիքը հին Թուրքիոյ դէմ»։

Պարսկաստանի մէջ երկրաշարժ

Թեհրանէն կը հեռագրեն թէ Խօրասանի նահանգին կեդրոն Շիրվանի եւ Պաժիսթանի մէջ երկրաշարժի սաստիկ ցնցումներ տեղի ունեցած են։ Շիրվանի մօտերը երկու գիւղեր հիմնայատակ կործանած են։ Զոհերու թիւը քիչ է, որովհետեւ երկրաշարժը սկսած է թեթեւ ցնցումներով, եւ ժողովուրդը կրցած է փախչիլ։ Նիւթական կորուստը մեծ է. հեռագրական հաղորդակցութիւնները կտրուած են։

148 Օտարականներ ձերբակալուած

Ոստիկանութիւնը անցած գիշեր խուզարկութիւններ կատարեց Ինը թաղամասերու մէջ եւ ձերբակալեց 148 «անբաղձալի» օտարականներ։

Տիւրզիները կը պատրաստուին

Պէյրութէն կը հեռագրեն թէ Տիւրզիները վճռական ճակատամարտի մը կը պատրաստուին Հասպայայի շրջակաները։ Օդանաւային հետազօտութիւններէ կը հասկցուի թէ Սուլթան Աթրաշ նոր ուժեր կը համախմբէ Պանիէզ, որ Յորդանանի ակն է։ Տիւրզիները շարք մը գիւղեր գրաւած են եւ կ'աշխատին իրենց միացնել ուրիշ ցեղ մը։ Ապստամբներուն գործակալները կը հաւաստեն թէ 6000 զինուոր կը համախմբուի այս շրջանին մէջ, որովհետեւ Տիւրզիները չեն կրնար հաւանիլ սուրբ քաղաքին, Հասպայայի կորուստին։

Սուրիացիներու դիմումը

Սուրիացի ազգայնականներու ներկայացուցիչ Իհսան Ճապիր պէյ յաջողեցաւ իր ձայնը լսելի ընել տալ Ազգերու Դաշնակցութեան Խորհուրդի նախագահ Պ. Շալոյայի, որ առջի գիշեր Ժընեւի մէջ ընդունեց զայն։ Ճապիր պէյ ուղղակի դիմումներ կատարեց նաեւ Մուսօլինիին, Ֆրանս. Երեսփ. ժողովին, Անգլ. Խորհրդարանին եւ Միացեալ Նահանգներու նախագահին, խնդրելով որ իրենց ազդեցութիւնը բանեցնեն, որպէս զի վերջ տրուի ներկայ կռիւներուն, որոնք երկիրը աւերակ պէտի դարձնեն, մինչեւ որ Խորհուրդը իր յաջորդ նիստը գումարէ Մարտին։

Քառասուն հոգի՝ գլուխ կտրելու համար

Պէյրութէն կը հեռագրեն Ռիւթէրի թէ հռչակաւոր աւազակապետ Հասան Խարաթ, որ ահուսարսափի մէջ կը պահէ Դամասկոսի թաղերը, նամակով մը ծանուցեր է տեղական թերթերուն թէ քառասուն հոգի նշանակած է, մարզպան Ժուվընէլի գլուխը կտրելու համար։

Դարձեալ նախարարական տագնապ ?

Երեսփ. ժողովի ելմտական յանձնաժողովը, որ պաշտօն ունէր քննելու նոր կառավարութեան պատրաստած ելմտացոյցը, ընկերվարական երեսփոխան Օրիօլի առաջարկին վրայ 5ի դէմ 15 քուէով որոշեց առանց քննութեան կառավարութեան վերադարձնել զայն, ընդունելով միայն դրամագլուխները արտասահման փախցնողներու օրինագիծը։ Յանձնախումբը այս ձեւով կը մերժէ ընդունիլ 8 միլիառ նոր տուրքերու յաւելումը։ Հետեւաբար մերժուած են՝ ծխախոտի, սիկառէթի, նամակադրոշմի, ալքոլի, կազոլինի, ինքնաշարժերու, եկամուտի վրայ ծրագրուած յաւելումները, որոնցմէ ելմտական նախարար Պ. Լուշէօր 5,600 միլիոն ֆրանք կը յուսար, նոյնպէս կը մերժուին կալուածական առուծախի, արժեթուղթերու եւլն.ի վրայ եղած նոր յաւելումները։

Այս կացութիւնը կը խախտէ Պրիանի դահլիճին դիրքը։ Կը կարծուի սակայն թէ դահլիճը չպիտի հրաժարի, միայն պիտի քաշուի ելմտական նախարարը, որուն պիտի յաջորդէ Պլօք Նասիօնալի (աջակողմեան) ներկայացուցիչ Պ. Պոքանովսքի, որ Երեսփ. ժողովին մէջ ուժգնօրէն կը քննադատէր Քայեօի եւ Փէնլըվէի ելմտական ծրագիրները։

Ֆրանքը փրկելու համար

Ելմտական տագնապը կը շարունակուի։ Սթերլինը երէկ եւ առջի օր 135 ֆրանքը անցաւ եւ տոլարը 28ի մօտեցաւ, ինչ որ բոլորովին աննախընթաց է։ Այս կացութիւնը մտահոգութիւն կը պատճառէ բոլորին։ Աջակողմեան կուսակցութիւնները «Սրբազան Միութիւն» կ'առաջարկեն ֆրանքը փրկելու համար, ճիշդ ինչպէս բոլոր կուսակցութիւններ միացած էին պատերազմի տարիներուն՝ Ֆրանսան փրկելու համար։ Արդէն Պ. Պոքանովսքի կազմեց նոր ընկերակցութիւն մը «Միութիւն Ֆրանքին համար» անունով, որ կոչ մը ուղղեց ժողովուրդին։ Ընկերակցութիւնը ֆրանքը բարձրացնելու եւ ելմտական վիճակը վերականգնելու միջոցները պիտի ուսումնասիրէ։

ՑՈՒՑԱՏԵՍ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԸ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐՈՎ. Հօկի պատուիրակութիւնը Դեկտ 2ին ժամը 8ուկէսին Salle Wagramի մէջ առաջին անգամ ըլլալով պիտի ներկայացնէ «Խ. Հայաստան» ֆիլմը որ պատրաստուած է Հայաստանի մէջ եւ կը ներկայացնէ երկրին մէջ կատարուած աշխատանքները։

Հ. Յ. Դ. Փարիզի եւ արուարձաններու բոլոր խումբերը կը հրաւիրուին ընդհ. ժողովի յառաջիկայ ուրբաթ գիշեր ժամը 8.30ին ծանօթ հաւաքատեղին (մէթրօ Ս. Միշէլ)։

ՎԱՂԸ՝ հինգշաբթի գիշեր ժամը 8ուկէսին էնժէնիէօր Սիվիլի սրահին մէջ (rue Blanche) Փարիզի Հայ Տիկնաց Միութեան Կարմիր Խաչի մասնաճիւղին կողմէ կազմակերպուած երեկոյթին մէջ պիտի բանախօսէ բժիշկ Կամսարական եւ Պ. Կ. Միքայէլեան՝ Կարմիր Խաչի մասին։

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՁԱՀԼԷ Խ. Տ.— Բաժանորդագրեցինք Դեկ. 9էն։ Ուղղակի ղրկեցէք ձեր ըսած ձեւով։

ՓԱՐԻԶ, Ա. Գ.— Ստացանք մանտափոստը։

ՇԱԻՒԼ, Գ. Կ.— Ստացանք նամակն։

ՍԷՆ-ՇԱՄՈՆ, Կ. Մ.— Ստացանք 35 ֆրանք։

ՓԱՐԻԶ, Հ. Զ.— Ստացանք նամակն. նոր բաժանորդին կը ղրկենք Դեկտ. 8էն։

ՄԱՐՍԷՅԼ, Ղ. Բ.— Ստացանք 85 ֆրանք։

ՄԱՐՍԷՅԼ, Ռ. Ս.— Ստացանք 25 ֆրանք։

ԼԸ ՓՈՒԶԷՆ, Ե. Շ.— Դրամը ստացուած է։ Թերթը կը ղրկուի։ Ոտանաւորը չի հրատարակուիր դժբախտաբար։

Le Gérant : H. TEURNIER

Impr. MASSIS
208bis, Rue Lafayette Paris(10e)

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Պիթլիսի Գիւղացիներէն Խաչիկ Գրիգորեան կը փնտռէ հօրեղբօր որդին Ղազար Բարունակեանը որ Սուրիա ըլլալ կը կարծուի։ Տեղեկացնել Սարգիս Սարգիսեանի Restaurant International N. Koutzoukos Maison Neuve Charvieu (Isère)

Կը փնտռուի Հայկազուն Կէնճ Յակոբեանը Թոքատցի 12 տարեկան, հօր անունը Յակոբ։ Տեղեկացնել «ՅԱՌԱՋ»ի։

Ռօզա Գ. Առաքելեան կը փնտռէ Պոլսեցի Արթաքի Ոսկեանը որ Փարզի ըլլալ կը կարծուի։ Տեղեկացնել «ՅԱՌԱՋ»ի կամ Տիկ. Առաքելեանի Rout A. Box 195 Madera, Calif. U. S. A.

Էօտէմիշցի Վառվառա Արթինեան կը փնտռէ տղան հաճի Արթին Արթինեանը, որ կորսնցուցած է Իզմիրի աղէտին եւ Յունաստան ըլլալ կը կարծէ։ Տեղեկատուին կը խոստանայ 400 ֆրանք նուիրել։ Գրել 5 rue Mistral Solvay Salin de Girand (B. du Rh.) France.

Եւա Պասմաճեան Տիգրանակերտի Լճի գիւղէն կը փնտռէ Անգին Պասմաճեանը եւ Հեթում Մանուկեանը։ Տեղեկացնել Mr. Sequineի միջոցով Usine Tronel Maillat (Ain) France.

Արաբկիրցի Կարապետ Թադոսեան կը փնտռէ եղբայրը Սարգիս Կզիկեան որուն Փարիզ ըլլալը լսուած է. տեղեկացնել H. Tchomaklianի Restaurant International Pont-de-Chery (Isère) France.

Ագապի Մինասեան կը փնտռէ Ակնա Ապուչեղ գիւղացի Մաքրուհի Երէցեանը որ 1922ին Միացեալ Նահանգները կը գտնուէր։ Տեղեկացնել Տիկին Մինասեանի 15 Morant Dereinci (Seine) France.

ՍԱԿԱՐԱՆ

15 Դեկտեմբեր 1925

ԴՐԱՄՆԵՐ

		Ֆր.	
Սթերլին,	L. St.	135	20
Տոլար,	Dollar	27	80
Մարք (ոսկի)	Mark	6	68
Թրքական Թղթ.	L. Trq.	14	50
Թրք. ոսկի	» or	114	50
Մէճիտիէ	Médjidié	10	—
Լէվա 100 հատր	Léva	20	—
Դրախմի »	Drachme	33	—
Լիր » »	Lire	112	60
Պելժ. ֆրանք »	Frc. Belge	126	—
Զուից. »	Frc. Suisse	535	—
Չերվոնեց	(10 Roubles or)	130	—

ԱՐԺԵԹՈՒՂԹԵՐ

Եգ. Քր. Ֆօնսիէ I	Cr. Foncier Eg.	2700	—
» II	»	2000	—
» III	»	1800	—
Թուրքերու երկթղ.	Lots turcs	135	—

Comptoir Parisien de change et de Crédit
80, Rue Lafayette

Խմբագիր ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ
որուն անունին պէտք է ուղղել դրամական ամէն առաքում:

"HARATCH,,
JOURNAL ARMÉNIEN PARAISSANT TROIS FOIS PAR SEMAINE
Directeur-Propriétaire : SCHAVARCH MISSAKIAN
Rédaction et Administration / Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն — 208 bis, Rue Lafayette PARIS (10e).

Հեռաձայն՝ Nord 57-82

ԲԱԺՆԵԳԻՆ	Եռամսեայ	Վեցամսեայ	Տարեկան
Ֆրանսա և գաղութներ	16 ֆր.	35 ֆր.	65 ֆր.
Անգլիա և »	—	10 շ.	20 շ.
Ամերիկա	—	3 տ.	5 տ.
Ուրիշ երկիրներ	—	50 ֆր.	90 ֆր.

Հասցէի փոփոխութեան համար 1 ֆր. վճարել անհրաժեշտ է:

ՈՒՐԲԱԹ
18
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
1925

18 DÉCEMBRE 1925

On reçoit des annonces en français et en arménien.

Ա. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 60 — Կը հրատարակուի ԿԻՐԱԿԻ, ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ և ՈՒՐԲԱԹ — ԳԻՆ 40 ՍԱՆԴԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՔԱՐԻՒՂԸ ԱՒԵԼԻ ԹԱՆՁՐ Է ՔԱՆ ԱՐԻՒՆԸ

Թուրքիա կորսնցուց իր դատը, Ազգերու Դաշնակցութեան ատեանին առջեւ:

Անխուսափելի էր այս ելքը, նկատի առնելով Անգլիոյ բռնած դիրքը: Թուրքիոյ սպառնալիքները կ'ազդէին երբ դատախազը տկար է, կամ վիճելի երկիրը անհրապոյր, աղքատ: Մուսուլը ոչ միայն քարիւղի մթերանոց մըն է, այլ եւ Միջագետքի շտեմարանը. այնտեղ ծախսուած դրամագլուխը անմիջապէս կ'արդիւնաւորուի: Քարիւղը աւելի թանձր է քան արիւնը:

Անգլիա շատոնց շահած էր այս դատը, եւ եթէ գործը այնքան ձապաղեցաւ ու երկարեցաւ, պատճառը այն է որ Թուրքիա 1921էն ի վեր վարժուած է իր ուզածը ստանալու: Արեւմտեան Եւրոպան՝ շահամոլ եւ ինքն իր մէջ պառակտուած, Ամերիկան՝ միշտ մեկուսի եւ տոկոսներով զբաղած, Խորհրդային Միութիւնը՝ իր կողքին, բանիւ եւ գործքով, — այսպիսի կացութեան մը մէջ, Էնկիւրին ինչո՞ւ գոհանար եղածով. մանաւանդ, ինչո՞ւ զրկուէր աւերելու եւ սպաննելու հաճոյքէն: Մուսուլին տիրելով, Թուրքիա կրնար մահացու հարուած մը տալ Ասորիներուն եւ Քիւրտերուն, սպառնալ Միջագետքի եւ Սուրիոյ խաղաղութեան, քանդել փոքր ժողովուրդներու ազատագրման ո՛ր եւ է ծրագիր: Անշուշտ Մուսթաֆա Քէմալի սեւ աչքերուն համար չէր որ ուժ կուտար թրքական պահանջներուն, ոչ ալ Անգլիա՝ Ասորիները եւ Քիւրտերը փրկելու համար: Անգլեւռուս դարաւոր մրցակցութեան մէկ դրուագն է այս վէճն ալ, ծովու խնդիր, Հնդկաստանի ճամբու խնդիր, — կոչեցէք ինչպէս որ կ'ուզէք: Տնտեսական հեռանկարներէն զատ, քաղաքական եւ ռազմական տեսակէտներն ալ մեծ դեր կատարեցին Անգլիոյ վճռականութեան մէջ: Եւ հիմա որ Լոնտոն Ազգերու Դաշնակցութենէն պաշտօնապէս իրաւունք ստացաւ 25 տարի եւս վարելու Միջագետքը, հետաքրքիր է գիտնալ թէ ի՛նչ նոր ձեւեր պիտի խորհի, ամուր փակելու համար բոլոր բաց ճամբաները: Ժընեւի բանաձեւին մէջ, Անգլիոյ վրայ պարտք կը դրուի «վարչական տնօրինութիւններ»ու ծրագիր մը ներկայացնել Ազգերու Դաշնակցութեան Խորհուրդին, Քիւրտերու մասին: Անգլիա ինք շատոնց սեղանի վրայ ունի այս խնդիրը, եւ, ճիշդ ատոր համար, կը պահանջէր այնպիսի սահմանագիծ մը որ դէպի Հէքքեարի, քիչ մըն ալ Վանայ ծովուն վրայ կը նայի (Այդ շերտը չտրուեցաւ): Ըսել կ'ուզենք թէ՝ բրիտանական աշխարհակալութեան համար ձեռնտու է քրտական պատնէշ մը, արեւմուտքի եւ հիւսիսի վտանգներուն դէմ:

Բայց թողունք տեսութիւնները եւ արձանագրենք դէպքերը այնպէս ինչպէս որ կան:

Զուգադիպութի՞ւն թէ հեգնութիւն, — Մուսուլի վէճին հետ մէկտեղ օրակարգի վրայ էր «լքեալ» գոյքերու եւ աւանդ գումարներու խնդիրը, որ երկար ատենէ ի վեր ուշադրութեան յանձնուած է, պարզապէս ժողովէ ժողով փոխանցուելու համար: Հայերը խնդրագիր տուած են, Ազգերու Դաշնակցութեան Խորհուրդին դիւանն ալ նամակներ ուղղած է Թուրքիոյ, բայց կը գանգատի թէ մինչեւ այսօր, տող մը պատասխան չկայ: Ի՞նչպէս թէ չկայ. Էնկիւրի լիուլի տուած է իր պատասխանը, կտրուկ եւ բացորոշ, — Ան առանց աջ-ձախ նայելու, հեւ ի հեւ, խառն ի խուռն կը գրաւէ, կը ծախէ, կամ կը բաշխէ ինչ որ կայ ձեռքին տակ իբրեւ հայկական սեփականութիւն, իբրեւ «լքեալ» գոյք: Ուրիշ ի՞նչ պատասխանի կը սպասէին որ չի հասնիր: Եթէ կամք ունենային իրական, վճռական ձեռնարկ մը կատարելու, կրնային ո՛չ միայն գրուած նամակներուն պատասխանը առնել, այլ եւ վերջ տալ «լքեալ» գոյքերու աւարին, — ամբողջ ժողովուրդի մը հանրային եւ անհատական հարստութեանց յափշտակութեան: Մինչդեռ, մանրամասնութիւններով կը զբաղին եւ սուտ-խենդ կը ձեւանան ոչ միայն Ժընեւի, այլ եւ Մոսկուայի մէջ: Ոմանք ոչ իսկ լսել կ'ուզէ թրքական հարստահարութեանց մասին, իսկ միւսները, «բարեացակամ» ունկնդրութենէ մը յետոյ, թուղթեր կը դիզեն, եւ տակաւին ամբողջական գաղափար չունին եղած-չեղածի մասին: Ժողովուրդի մը թափած արիւնը բամպակով ու քարիւղով սակարկելէ յետոյ, ինչո՞ւ հետաքրքրուիլ անոր ձգած հարստութիւններով. մանաւանդ որ, ջարդերու մնացորդները Թուրքիայէն հեռացած, հպատակութենէ զրկուած, հետեւաբար եւ «փոքրամասնութեանց» շարքերէն դուրս ելած են . . . :

Վճիռը հազիւ լսա[ծ], Մեծն Բրիտանիա յօժարութիւն յայտնեց ամէն դիւրութիւն ընծայելու Թուրքիոյ, որպէս զի գործակցին, իբրեւ բարի դրացիներ: Եթէ Թուրքիա յախուռն քայլ մը չառնէ, այլ եւս ո՞չ ոք կը հարցնէ — Էնկիւրիէն պատասխան եկե՞ր է թէ ոչ:

Շ.

ՄԱՄՈՒԼ

ՊԱՌԱԿՏԻՉՆԵՐԸ

Այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ, Ամերիկայի «Հայրենիք»ը կը գրէ.—

«Երեւանի կոմիսարները ամէն տեղ եւ ամէն գործի մէջ մէկ գլխաւոր նպատակ կը հետապնդեն միայն — կենաց եւ մահու պայքար Հ. Յ. Դաշնակցութեան դէմ, որուն գոյութիւնն ու գործունէութիւնը մէկ վայրկեան իսկ հանգիստ չի տար անոնց: Հայ ժողովրդի կեանքին վերաբերեալ բոլոր խնդիրներուն այդ պարոնները կը մօտենան մէկ դիտաւորութեամբ միայն — շարժիլ այնպէս որ տկարանայ, քայքայուի ու փճանայ Դաշնակցութիւնը:

Այսպիսի ցաւագար մտայնութեամբ տոգորուած՝ մեր երկրի ներկայ իշխանաւորները բնականաբար իրենք իսկ կը մեռցնեն այն բոլոր սակաւաթիւ ազգօգուտ եւ հայրենաշէն ձեռնարկներն ալ, որոնց գլուխը կը կանգնին կամ որոնց հաւանութիւն կուտան հրապարակով: Այդպէս կը սպաննուի Հօկը, այդպէս կը խեղդուի ներգաղթի գործը, այդպէս կը ջլատուին հայրենակցական միութիւններու ճիգերը՝ Հայաստանի մէջ իրենց անունով աւաններ շինելու ձգտումին մէջ:

Փոխանակ ձգտելու արտասահմանի բոլոր հին կազմակերպութիւնները գործի լծելու Հայաստանի վերաշինութիւնը գլուխ բերելու համար, Երեւանի վարիչները մարդիկ կը ղրկեն արտասահման, քանդելու այդ կազմակերպութիւնները եւ կուսակցական պայքար մղելու անոնց դէմ՝ շահագործելով Հայաստանի վերաշինութեան գաղափարը եւ վիժեցնելով ամէն ընդհանուր ձեռնարկ: Փոխանակ աշխատելու քով քովի բերել մեր գաղութային բոլոր ուժերը հայրենանուէր ընդհանուր ձեռնարկներու շուրջը, այդ աննուղղելի դաւաղիրները կ'ուզեն ա՛լ աւելի երկպառակութիւն, շփոթ ու անմիաբանութիւն առաջ բերել արտասահմանի մէջ՝ ձախողանքի դատապարտելով ոչ միայն ուրիշներու, այլ եւ իրենց սեփական ձեռնարկները:»

ՈՐ ԿՌԻՒՆԵՐ ԴԱՄԱՍԿՈՍԻ ՄԷՋ

Տիւրզիները Դեկտ. 14ին դարձեալ Դամասկոս մտան: Հարիւրաւոր բնակիչներ միացան ապստամբներուն եւ կայարանի մթերանոցին վրայ յարձակեցան: Ֆրանսացիները քաղաքէն դուրս վտարեցին ապստամբները, որոնք կէսօրէն վերջ կրկնեցին իրենց յարձակումը եւ իսլամական թաղը մտան: Կռիւը տեւեց ամբողջ գիշերը: Ֆրանսացիները դարձեալ ռմբակոծեցին Դամասկոսը: Շաղուր եւ Սալէթր թաղերը կարեւոր վնասներ կրեցին: Դամասկոսի մէջ բաւարար զինուոր չկայ. ապստամբները հանդարտօրէն ցորեկը քաղաքին մէջ կ'անցնին եւ գիշերը դուրս կ'ելլեն կռուելու:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՑԷ՞Ս ԿԸ ԴՆԵՍ — ԿԱԽԱՂԱՆ

Պոլիսէն երէկ հասած հեռագիր մը կ'ըսէ թէ ութը հոգի մահուան եւ 48 հոգի ցկեանս տաժանակիր աշխատութեան դատապարտուած են, գլխարկի տեղ ֆէս դրած ըլլալով:

ՄՈՒՍՈՒԼԸ ԱՆԳԼԻՈՅ ՏՐՈՒԵՑԱՒ

Թուրքերը չեղեալ կը համարեն որոշումը

Ինչպէս կը նախատեսուէր, Ազգերու Դաշնակցութեան Խորհուրդը Դեկտեմբեր 16ին միաձայնութեամբ հաստատեց մասնախումբին տեղեկագիրը, որուն համաձայն Իրաքի — Անգլիոյ — կը ձգուի Մուսուլի նահանգը, սահմանն ըլլալով ներկայ չէզոք գօտին, «Պրիւսէլի գիծը»: Թուրքիոյ կը մնայ միայն նեղ շերտ մը դէպի հիւսիս, տնտեսապէս անարժէք եւ ռազմական տեսակէտով անպաշտպանելի:

Թէեւ այս սահմանը ճշդիւ չի հետեւիր այն գծին զոր կը պահանջէր Անգլիա, բայց գոհացում կուտայ անգլիական տեսակէտին: Հոգատարութիւնը պիտի տեւէ 25 տարի:

Արտաքին Նախարար սըր Օ. Չէմպըլէյն շնորհակալութիւն յայտնելով այս որոշման համար, յայտարարեց թէ Անգլիա պատրաստ է որ եւ է բանակցութեան մտնելու Թուրքիոյ հետ, փոխադարձաբար գոհացուցիչ կարգադրութեան մը յանգելու համար:

Գաղթային Նախարար Սըր Էմըրի ցաւ յայտնեց թէ Մուսուլի հիւսիսային կողմը գտնուած հողը, որ ռազմագիտական տեսակէտով աւելի ապահով պիտի դարձնէր Իրաքի դիրքը, չէ տրուած Անգլիոյ. բայց հաւաստեց թէ իր երկիրը հաւատարմութեամբ պիտի կատարէ իր պարտականութիւնը:

Պ. Շալօյա (Իտալիա) յոյս յայտնեց թէ Անգլիա եւ Թուրքիա պիտի գործադրեն տրուած որոշումը, փարատելով Մօտաւոր Արեւելքի մէջ տիրող անվստահութիւնը:

Տրուած որոշման մէջ նախատեսուած է որ, եթէ քարիւղ գտնուի Մուսուլի թրքական մասին մէջ, Թուրքիա պիտի կրնայ անարգել արտածել կամ ներածել Մուսուլի եւ Պաղտատի ճամբով:

Թուրք պատուիրակները վերջին անարգանքը ըրին վճիռը տրուած գիշերը, մերժելով ներկայ ըլլալ ժողովին եւ գրաւորապէս յայտնելով թէ Ազգերու Դաշնակցութեան Խորհուրդը իրաւունք չունի այս մասին որոշում տալու: Ժողովին բացումէն առաջ, չափազանց լարուած էր մթնոլորտը: Պ. Շալօյա հրաւիրեց Թուրք պատուիրակը որ իր տեղը գրաւէ, բայց մարդ չկար: Այս առթիւ քարտուղարը յայտնեց թէ նամակը տանող պաշտօնեան ամբողջ քաղաքը պտտած եւ չէր գտած Թէվֆիգ Րիւշտի պէյը եւ վերջապէս ժամը 4.30ին հանդիպած էր թրքական հիւպատոսարանը:

Քուէարկուած բանաձեւին մէջ, վեց ամիս պայմանաժամ կը տրուի, որպէս զի Անգլիա նոր դաշնագիր մը կնքէ Իրաքի հետ, 25 տարուան հոգատարութեան համար: Յետոյ, Անգլիոյ վրայ պարտք կը դրուի, իբրեւ հոգատար պետութիւն, վարչական տնօրինութիւններ ձեռք առնել, քիւրտ բնակչութեան ապահովելու համար այն երաշխաւորութիւնները զորս կը յանձնարարէր քննիչ յանձնաժողովը: Անգլիա միջոցներ ձեռք պիտի առնէ նաեւ երկիրը խաղաղեցնելու եւ ժողովուրդի բոլոր տարրերը պաշտպանելու համար:

Թուրք պատուիրակները իրենց նամակին մէջ կը պնդէին թէ Թուրքիա կը պահէ իր բոլոր իրաւունքները Մուսուլի վրայ, հետեւաբար չի կրնար ընդունիլ որ եւ է տարբեր որոշում:

ՀԵՏԵՒԱ՞ՆՔԸ

Ի՞նչ պիտի ըլլայ այս որոշման հետեւանքը:

Իրազեկներ կը կարծեն թէ պատերազմէ վախնալու պատճառ չկայ. որովհետեւ, Էնկիւրիի վարիչները ոչ միայն չեն կրնար յոյս դնել Ռուսիոյ վրայ, որ այս միջոցին արեւմուտքի աջակցութիւնը ապահովելու կը ձգտի, այլ եւ շատ լաւ գիտեն թէ Մուսուլի վրայ արշաւանքի մը հետեւանքը պիտի ըլլայ Անատոլուի ամբողջական պաշարումը, Կ. Պոլսոյ գրաւումը, Քիւրտերու ապստամբութեան վերսկսումը եւ կատարեալ սնանկութիւն մը: Անոնք Ժընեւի մէջ հասկցած են որ եթէ փորձեն պատռել Լօզանի դաշնագիրը, պատճառ պիտի ըլլան որ նորէն մէջտեղ դրուի 1915ի համաձայնութիւնը, օսմանեան կայսրութեան բաժանման մասին:

Ի՞նչ կ'ըսէ Չիչէրին Փարիզի մէջ

Չիչէրին տակաւին Փարիզ կը մնայ եւ յաճախ տեսակցութիւն-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ դ. էջ)

ՖԱՇԻՍՄԸ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՄԷՋ

Մեծ պատերազմը ահագին յեղաշրջումներ առաջ բերաւ քաղաքական եւ տնտեսական գետնի վրայ։ Կայսրութիւններ տապալեցան, միլիոնաւոր ժողովուրդներ ազատագրուեցան, տնտեսութիւններ քայքայուեցան, սակայն այդ բոլորը գրեթէ յանկարծակի կատարուեցան եւ Զինադադարի ընդհանուր թոհուբոհին մէջ նկատուեցան իբրեւ բ ական արդիւնքը աննախընթաց պատերազմին։

Քաղաքական ու տնտեսական այդ վերիվայրումներու կողքին եւ իբրեւ անոնց հետեւանք, առաջ եկան նաեւ ընկերային յեղաշրջումներ, որոնք աւելի խորապէս ազդեցին ժողովուրդներու գոյութեան վրայ եւ դեռ կը շարունակեն ազդել։ Ռուսական յեղափոխութիւնը գլխաւորն էր այդ ընկերային յեղաշրջումներէն, իր ուժգնութեամբ եւ մանաւանդ լայնածաւալ կայսրութեան մը սահմաններուն մէջ տեղի ունենալուն պատճառաւ։ Համայնավարութիւնը, որ դարերու ընթացքին միայն կարգ մը փիլիսոփաներու եւ ընկերաբաններու ուսումնասիրութեան նիւթ դարձած էր, առանց մեծ հետաքրքրութիւն առաջ բերելու ժողովրդական զանգուածներուն մէջ, 19րդ դարու կէսէն որոշ ընկերաբանական եւ փիլիսոփայական տեսութեան ձեւ առաւ, եւ, առանց վերջին քսան տարիներու դէպքերուն, ու մանաւանդ 1914ի ընդհանուր պատերազմին, երկար ատեն դատապարտուած էր տեսական հողի վրայ մնալու։ Ռուսիա անկասկած ընկերային զարգացման տեսակէտէ աւելի յետամնաց էր քան, օրինակ, Իտալիան, ուր ընկերվարական կուսակցութիւններն ու արհեստակցական միութիւնները շատ աւելի զարգացած եւ յառաջացեալ վիճակ կը ներկայացնէին։ Երբ 1921ին Իտալացի բանուորները փորձեցին համայնավարութիւն հաստատել իրենց երկրին մէջ, գրաւելով ճարտարարուեստական կարեւոր կեդրոններու մէջ մեծ գործարաններ, զորս համայնացուցին, անշուշտ աւելի գիտակցաբար կը գործէին քան ռուսական յեղափոխութեան մասնակցող զանգուածները, որոնք այնքան դասակարգային շահերու գիտակցութեամբ չէին շարժեր, որքան անձնական հանգստութեան շահերէ մղուած, հետեւանք՝ երկարատեւ բռնակալութեան եւ մահասփիւռ պատերազմին։ Իտալիա հակառակ այդ թուականին իր կրած տնտեսական տագնապին, շատ աւելի հաստատուն եւ տոկուն վիճակ կը ներկայացնէր քան Ռուսիան 1917ին։ Այդ պատճառով ալ յեղափոխութիւնը ձախողեցաւ եւ շուտով երկրին մէջ առաջ եկաւ հակառակ շարժում մը՝ Ֆաշիսմը։ Ռուսիոյ օրինակէն սարսափահար ժողովուրդները շուտով կազմակերպուեցան եւ միջազգայնականութեան հակադրեցին թունդ ազգայնականութիւնը, ընչազուրկներու դիկտատորութեան դէմ հռչակեցին անհատին բացարձակապետութիւնը։

Հետզհետէ Իտալիոյ օրինակին հետեւեցան Սպանիա — ուր Մարոքի զինուորական պարտութիւնները կը սպառնային ընկերային յեղափոխութիւն յառաջ բերել — եւ Պուլկարիա, — ուր Ներքին խլրտումները՝ արդիւնք համայնավարական փրոփականտի, յեղափոխութիւնը անխուսափելի դարձուցած էին։

Ֆրանսայի մէջ համայնավարական վտանգ չկար։ Տնտեսական տագնապը գոյութիւն ունի պատերազմէն ի վեր։ 1924 Մայիս 11ի ընտրութիւնները, սակայն, դէպի ձախ մեծ յաջողութիւն մը ապահոված ըլլալով, յետադիմական տարրերը սկսան գործել։ Պ.օ.ք Նափոլէոնի ներկայացուցիչ գահընկէց Միլռանէն մինչեւ արքայական Տօտէն գրեթէ մէկ ճակատ կազմեցին ընկերվարականներուն եւ համայնավարներուն դէմ։ Ազգայնամոլ «Լիպէռթէ»ի խմբագրապետ Թէթէնժէ, երիտասարդ երեսփոխանը, գլուխն անցաւ երիտասարդական լեգէոններու կազմութեան. խումբերը հռոմէական անուններով մկրտուեցան։ Եւ տարի մը առաջ, միթինկի մը առթիւ, փողոցին մէջ արիւնալի ընդհարում մըն ալ տեղի ունեցաւ անոնց եւ համայնավարներուն միջեւ։ Լէգէոնականները տուին չորս զոհեր, անդրանիկ նահատակները նոր աղանդին։ Աղանդաւորները շահագործեցին այս առիթը եւ գրեթէ ազգային յուղարկաւորութիւն մը կատարեցին, Թափօրին առջեւ ըլլալով Միլռանը, ապագայ ֆաշիստ դիկտատորը։

Պէտք է խոստովանիլ որ ֆրանսական երիտասարդութեան որոշ մէկ դասակարգը, մասնաւորաբար լիսէներու եւ համալսարաններու ուսանողութիւնը — այսինքն ժողովուրդին բարեկեցիկ մասը — կա՛մ արքայական է կամ թունդ ազգայնական։ Ապագայ մտաւորականութիւնը, ուրեմն, մեծամասնութեամբ ֆաշիստ պիտի ըլլայ։ Սակայն անհրաժեշտ է այդ ուժին միացնել նաեւ բանուոր եւ միջակորեար դասակարգը. Ահա՛ այդ բանին է որ կը ձգտի ֆրանս. ֆաշիսմը։

Անցեալ Նոյեմբեր 11ին Ֆաշիսմը որոշ ձեւ եւ դիմագիծ առաւ, զինադադարի տարեդարձին առթիւ սարքուած մեծ միթինկի մը մէջ։

Ի՞նչ կ'ուզեն ֆրանսացի ֆաշիստները.—

— «Մենք պէտք չունինք պայքարելու, կ'ըսեն անոնք, ազգը քայքայող խռովարարական շարժումի մը դէմ, ինչպէս եղաւ Իտալիոյ մէջ քանի մը տարի առաջ։ Վտանգը, մեծ վտանգը ելմտական է. այս տագնապէն դուրս գալու համար ֆաշիստական կարգ մը դարմաններ անհրաժեշտ են։ Իտալական ֆաշիսմը Իտալիան փրկեց, իտալական հանճարին համապատասխան մեթոտներով. ֆրանսական ֆաշիսմը պիտի գործածէ ֆրանս. հանճարին համապատասխան մեթոտներ»։

«Նուվօ Սիէքլը» (Նոր Դար) թերթը, որ ինը ամիսէ ի վեր իբր շաբաթաթերթ կը հրատարակուէր, շաբաթէ մը ի վեր օրաթերթի վերածուած է եւ ֆաշիստական փրոփականտը կը տանի. բուռն կերպով Այս օրկանը Ֆրանսայի այսօրուան սնանկութիւնը կը բացատրէ անով որ «Ֆրանսան թողուած է կուսակցութեանց ձեռքը, հին կուսակցութեանց, որոնք ժողովներու հիւանդութենէն բռնուած են եւ չեն դադրիր վիճաբանելէ ան պահուն, երբ պէտք է գործել»։ Ու այս տրամաբանութեամբ սաստիկ կռիւ կը մղէ խորհրդարանային դրութեան դէմ։ Համայնավարներն ալ դէմ են այս դրութեան եւ այս կէտին վրայ երկու հակառակ վարդապետութիւններ միացման գիծ մը կը գտնեն, թէեւ տարբեր տրամաբանութեամբ։ Ֆաշիսմը եւ համայնավարութիւնը ծնունդ առին, կ'ըսէ ֆաշիստներու օրկանը, անոր համար որ խորհրդարանային պետութիւնները ապիկար գտնուեցան կառավարելու աշխարհ մը, որ տնտեսական ահագին յեղաշրջումներ կրած է եւ զորս չէին կրնար նախատեսել 19րդ դարու Սահմ. Նադիր Ժողովները։ Այսօրուան պետութիւնը ինչպէս որ է, բաղդատմամբ այն պետութեան՝ հեռ ինչպէս որ պէտք է ըլլայ, կը ներկայացնէ կառք մը՝ քառասուն ձիու ուժով ինքնաշարժի մը քով եւ կամ աշտանակ մը՝ ելեկտրական լամբարի մը քով։ Այս նոր դրութեան համեմատ նոր վարչաձեւ պէտք է։ Այսօրուան պետութիւնները վարողներն են դրամի ասպետները, միլիառատէրերը։ Համայնավարութիւնը խորտակեց զանոնք եւ անոնց տեղը դրաւ պետութիւնը. սակայն սեպհականութեան ջնջումով անհատական շահը կ'անհետանար, որով արտադրութիւնը նուազեցաւ ահռելիօրէն։ Ռուս պոլշեւիսմը այդ պատճառաւ ստիպուեցաւ թոյլ տալ որ կազմուի նոր դրամատիրութիւն մը, ենթակայ պետութեան։

Սակայն համայնավարութիւնը իտէալ վարչաձեւը չէ, որովհետեւ տնտեսութիւնը կը քայքայէ. ուստի միակ տիպար կառավարութիւնը կը մնայ ֆաշիսմը։

Որո՞նք պիտի անդամակցին նոր կազմակերպութեան։

— Պատերազմիկները, որոնք իրենց արիւնը ի սպաս պիտի դնեն յաղթանակին, արտադրողները՝ իրենց աշխատանքով, խնայողները՝ իրենց խնայողութիւնը տրամադրելով պետութեան։ Նպատա՞կ։ Պատերազմիկին տալ յաղթանակը, արտադրողին՝ արդար վաստակը, խնայողին՝ ապահովութիւնը։

Ի՞նչ է ֆաշիսմը։

— Ամբողջ ազգը ներկայացնող կուսակցութիւններու խումբը։ Ո՛չ կուսակցութիւն է ոչ ալ ընկերակցութիւն, անիկա կուսակցութիւններէն եւ դասակարգերէն վեր է։ Ամէն կուսակցութեան մէջէն պիտի առնուի ինչ լաւ բան որ ունին անոնք. այսպէս՝ ընկերվարականներէն պիտի առնուի ընկերային արդարութեան ըմբռնումը, ազգայնականներէն՝ ազգային շահի եւ պետութեան մէջ միութեան գիտակցութիւնը, համայնավարներէն՝ արտադրութեան տրամաբանական կազմակերպութեան ըմբռնումը, հանրապետականներէն՝ քաղաքացիական հպարտութիւնը եւ ազգ. ու ընկերային կեանքին անհրաժեշտ ազատութիւնը։ Ասկէ զատ բոլոր կուսակցութեանց քով կայ հեղինակութեան ըմբռնումը, որով բոլորն ալ կը պահանջեն դիկտատորութիւն մը՝ կարմիր, ճերմակ թէ կապոյտ եւ կամ եռագոյն։ Ուրեմն ֆաշիստ պետութեան գլուխը պիտի գտնուի դիկտատոր մը։ Ահա այս բոլոր գաղափարներու շաղկապումով կը կազմուի ֆաշիսմը, այս բոլոր ճշմարտութիւնները իրար կը ձուլուին եւ իրար կ'ամբողջացնեն։

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ԻՐԱՆԻ ՆՈՐ ԱՐՔԱՆ ԵՒ ԻՐ ԳՈՐԾԵՐԸ

Պարսկաստանի ներկայ քաղաքական վերածնունդը որոշ չափով կարելի է կապել շէյխ Մամատի հետ, որ սպաննուեցաւ առանց իր նպատակին հասնելու։

Պակասը լրացուց ժամանակի զինուորական նախարար Րիզա խանը -այժմ արքայ- իր գաղափարակից ընկերներուն աջակցութեամբ։

Րիզա խանը, ծնած ըլլալով ժողովուրդի համեստ խաւերէն, ճաշակած է բռնապետութեան բոլոր զրկանքներն ու տանջանքները, եւ անձամբ ծանօթ է այն տառապանքներուն ու թշուառութիւններուն ուր կը հեծէր Իրանի ժողովուրդը։

Ան շուտ ըմբռնեց իր հայրենիքին սպառնացող վտանգը, եւ անմիջապէս գործի գլուխ անցաւ, երկիրը վերանորոգելու եւ խաղաղութիւնը վերահաստատելու համար։

Րիզա խան Իրանի վեց նահանգներու, Ատրպատականի, Խորասանի, Մազանդարանի, Գիլանի, եւ Լորստանի Ամիր լաշկարներով ձեռնարկեց վերաշինման խոշոր աշխատանքներու։ Դարեր շարունակ աւատական խաներէն իւրաքանչիւրը տիրապետելով որոշ շրջանի, ինքզինքը հռչակած էր նոյն շրջանի թագաւորը եւ ուզածը կ'ընէր, կը կեղեքէր առանց պատասխանատուութեան։ Ատրպատականի մէջ մենք ականատես եղանք Շահսէվաններու, Ղարատաղի խաներու, Սմկոյի, Մակուի սարտարի ջախջախման եւ ոչնչացման Աբդուլլա Թահմասբիի, Ատրպատականի նախկին հրամանատարի խելացի ու խիզախ ջանքերով։

Երբ զինուորական նախարար, Րիզա խանը հասկցած էր թէ սովորական սարբազներով չէ, որ Իրանը կանոնաւոր պետութիւններու շարքը պիտի մտնէ։ Անհրաժեշտ էր կենսունակ ուժ։ Ան առանց վարանման ձեռնարկեց զօրքի վերակազմութեան ու կարգաւորման։ Իր օրով է որ Իրանը կ'ունենայ զօրք, ճիշտ եւրոպական հասկացողութեամբ եւ կարգապահութեամբ։ 70,000 կորովի երիտասարդներ այժմ կը կազմեն Իրանի բանակը։

Մէջլիսը, Պարսկաստանի միակ բարձրագոյն ու հեղինակաւոր հիմնարկութիւնը, կարծես սոսկ ձեւականութեան համար հաստատուած էր. ո՛վ ուշադրութիւն կը դարձնէր անոր որոշումներուն եւ հեղինակութեան։ Րիզա խան սկիզբէն իսկ աշխատեցաւ բարձր պահել Մէջլիսին հեղինակութիւնը, եւ արդիւնաւորել անոր աշխատանքները։

Րիզա խանի գլխաւոր գործերէն մէկն է նաեւ պետական պիւտճէին կարգաւորումը։ Աւելորդ պաշտօնեաներու կրճատումով, ան կրցաւ բաւական թեթեւցնել ելմտացոյցի բացը։

Այստեղ ալ հոգեւորականութիւնը կ'աշխատէր իր ձեռքը պահել կրթական ու դատական մենաշնորհը զոր կը վայելէ անյիշատակ դարերէ ի վեր։ Րիզա խան կրճատեց անոնց իրաւունքները, սանձ դրաւ, եւ ամէն մէկուն ցոյց տուաւ իր տեղը։

Զարկ տուաւ նաեւ կրթական գործին, հաստատելով մայրաքաղաքին մէջ երկու եւ Թաւրիզի մէջ մէկ միջնակարգ դպրոց, ճիշտ եւրոպական ձեւով եւ արդի հասկացողութեամբ։

Իր գլխաւոր գործերէն պէտք է յիշել նաեւ ճանապարհներու վերաշինման աշխատանքները։

Իրանը չէ ունեցած կանոնաւոր ճանապարհներ, թէ երթեւեկի եւ թէ ապրանքներու փոխադրութեան համար։

Այժմ աւելի քան 40,000 բանուորներ լծուած են այդ անհրաժեշտ աշխատանքին, գոնէ գլխաւոր քաղաքները միացնող գիծերը կարգաւորելու։

Նման աշխատանքներ սկսուած են նաեւ Ամիր լաշկարներու նախաձեռնութեամբ, կարեւոր քաղաքներու եւ կեդրոններու մէջ։

Թաւրիզը որ կը համարուի Պարսկաստանի ամենավաճառաշահ ու կարեւոր կեդրոնը, մնացած էր այն վիճակին մէջ, ինչ որ քանի մը հարիւր տարի առաջ։ Թաւրիզ եկող գացող պետական վարիչները, ինչպէս կ'երեւայ, այնքան զբաղած են եղեր իրենց անհատական վայելքներով, որ ժողովուրդի պահանջները մոռնալէ զատ, մոռցեր են նաեւ հոգ տանիլ քաղաքներու բարեկարգութեան։

Վերջերս աննախընթաց ճիգեր կը թափեն այդ ուղղութեամբ։ Առանձին ուշադրութեան արժանի է Թաւրիզի նոր պողոտային կառուցումը, որ գրեթէ ամբողջ Թաւրիզը կը կտրէ երկու մասի։ Գործը այնպիսի արագութեամբ առաջ կը տարուի, որ խորթ եւ աններելի կը թուի Պարսիկին։ Թաւրիզը այդ հսկայ աշխատանքը կը պարտի իր նախկին հրամանատար Աբդուլլա Թահմասբիին։

Թաւրիզ Ե. ԱՍՏՂՈՒՆԻ

ՇԻՐԱԿԻ ՋՐԱՆՑՔԸ ՊԻՏԻ ԵՐԿԱՐԻ

Շիրակի ջրանցքը շինուած է մինչեւ երկաթուղագիծը, Օրթաքիլիսէ գիւղը, որով կարելի պիտի ըլլայ ջրել միայն 5000 տէսիատին հող։

Այժմ որոշուած է ջրանցքը շարունակել մինչեւ Հաճի Նազար գիւղը, տասը վերստ երկարութեամբ։ Այսպէսով կարելի պիտի ըլլայ ջրել 11,000 տես. հող։ Աշխատանքները սկսած են արդէն։

Ջրաելեկտրակայանի աւազանը եւ խողովակներու տեղերը արդէն պատրաստ են։ Այժմ Ախուրեանի (Արփաչայ) ջուրը ամբողջովին կ'անցնի ջրանցքէն եւ դաշտի մէջէն եւ կը թափի ձորը, իսկ անկէ գետին հունը, որով կարելի է ցամաքեցնել կայանին տեղը։ Կը յուսացուի մինչեւ երկու ամիս լրացնել հիմերու կառուցումը. այլապէս, գործը մէկ տարի պիտի ուշանայ. որովհետեւ գարնան յորդումներու հետեւանքով, կարելի չըլլար ջուրը ցամքեցնել եւ աշխատիլ։ Անհրաժեշտ է ելեկտրակայանը լրացնել մինչեւ 1926ի աշունը, որպէսզի ելեկտրական ուժ մատակարարուի մանարանին՝ որուն կառուցումը կը վերջանայ մինչեւ այդ ժամանակ։ Գործարանը պիտի սպառէ մինչեւ 800 ձիու ուժ։

"ԱՆՄԱՐԴԱԲՆԱԿ,, ԳԻՒՂԵՐ ԱԼ ԿԱՆ

Լէնինականի (Ալէքսանդրապոլ) 4րդ գաւառակի գաղթականներէն 110 հոգի առաջարկեցին 5րդ գաւառակի Իրանլու թուրք գիւղը փոխադրուիլ։ Տեղական գործկոմը յարմար չգտնելով այս փոխադրութիւնը, որոշեց գաղթականներուն տեղ տալ այդ գաւառակի անմարդաբնակ գիւղերուն մէջ։

ՏԵՂ ԿԱ՞Յ ԹԷ ՈՉ

«Դրօշակ»ի վերջին թիւին մէջ (Նոյեմբեր), կը գտնենք ուշագրաւ ուսումնասիրութիւն մը ընկեր Ռուբէնի կողմէ, «Հայաստանի հողագրկուկումը եւ բոլշեւիկեան ներքին քաղաքականութիւնը» խորագրով։ Ստորեւ կ'արտատպենք քանի մը հատուածներ, որոնք անծանօթ մնացած էջ մը երեւան կը հանեն։
ԽՄԲ.

Ներկայ Հայաստանի սահմաններուն մէջ (առանց Զանգեզուրի) 20,882 քառ. վերստի վրայ կը գտնուի 999 գիւղ, որմէ Թուրք 13, Հայ 827, այլք 15, աւերակ 144 եւ կային 12,000 Թուրքեր (որմէ 5000ը Երեւան, Ուլուխանլու, մնացեալը — Աղբաբա), 14,000 այլ ազգութիւններ (Եզիտ, Ռուս եւլն.) եւ 874,000 Հայ (մէջը հաշուելով Տաճկահայերը, որբերը, Նախեցիները, Արէշցիները եւլն.), ընդամէնը 900,000 հոգի, տեղաւորուած 842 շէն բնակավայրերու մէջ.—

Այս թիւերուն մէջ չեն մտներ 1920ին Հայաստանի իշխանութեան տակ գտնուող Շարուրի, Նախիջեւանի խոշոր մասի, Զանգեզուրի, Սուրմալուի եւ Կարսի նահանգի ազգաբնակչութեան թիւերը։ Ի՞նչ կ'ըսեն այդ թիւերը։ Համեմատելով 1913 եւ 1917 թուականներու վիճակագրութեանց հետ կը տեսնենք, որ ա) շէն գիւղերու թիւը պակսած է 144ով, բայց հայկական գիւղերու թիւը, ինչպէս յետոյ կը տեսնենք, աւելցած է 102ով, բ) Հայերու թիւը, ներգաղթի հետեւանքով, աւելցած է համեմատած 1913ի հետ, 271,000ով, իսկ 1917 թուի հետ 169,000ով. գ) Թաթարները եւ այլ ազգերը, համեմատած 1913ի հետ, պակսած են 300,000ով, իսկ 1917ի հետ՝ 238,000ով, եւ, վերջապէս, դ) ընդհանուր ազգաբնակչութեան թիւը պակսած է 1913ի հետ համեմատած 26,000ով, իսկ 1917ի հետ համեմատած 69,000ով։ Ուրիշ խօսքով, 1920ին ազգաբնակչութեան համար աւելի մեծ տարածութիւն կը մնար շահագործելու, քան 1913ին, 1917ին եւ, յամենայն դէպս, Հայերը հողազրկութենէն չէին կրնար նեղուիլ։ Այսպէս էր փաստական դրութիւնը, երբ Հայաստանը յանձնուեցաւ խորհրդային իշխանութեան։ Վերջինը չորդեգրեց անցեալ քաղաքականութիւնը ամբողջապէս, այլ մասամբ միայն ան պահեց Հայաստան անունը, բայց Հայերու գոյութեան իրաւունքները սահմանափակեց։ Այս կը հաստատեն 1922ի Հ. Ս. Խ. Հ. Վիճակ. Կեդր. Վարչութեան Ա. եւ Բ. պրակներու գիւղերու եւ ազգաբնակչութեան ամփոփումը կազմող տեղեկութիւնները.—

ԳԱՒԱՌ	ԳԻՒՂ	ԲՆԱԿՉՈՒԹԻՒՆ	ՀԱՅ	ԹՈՒՐՔ	ԱՅԼՔ
Երեւան,	199	145,590	118,590	21,973	
Լենինական,	194	156,304	143,614	6,419	
Էջմիածին,	158	98,424	88,720	7,235	
Ն. Բայազիտ,	83	88,418	76,615	10,678	
Դիլիջան,	80	73,087	60,710	8,481	
Լօռի,	84	71,909	54,823	4,812	
Ղարաքիլիսա,	39	45,308	39,048	4,503	
Դարալագեազ,	99	27,018	21,572	5,442	
8 Գաւառ	936	706,058	603,692	69,543	33,823

Այս 8 գաւառները, որ կը փոխարինեն առաջին տախտակին մէջ յիշուած 12 գաւառակներն ու գաւառները, կը բռնեն 20,882 քառ. վերստ. տարածութիւն եւ կը ներկայացնեն ներկայ Հայաստանը առանց Զանգեզուրի։ Ազգաբնակչութեան խտութիւնը, — մէկ քառակուսի վերստի վրայ 1922ին կար ընդամէնը 33,8 մարդ, իսկ 1925 թ. Յունուար 1ին ամբողջ Հայաստանի մէջ Զանգեզուրի հետ միասին.—

Թուրք, Թաթար	89,200	9,8°/₀
Հայ	782,600	86°/₀
Այլք	38,200	4,2°/₀
	910,000	100,°/₀

Հանելով Զանգեզուր եւ Մեղրի գաւառներու ազգաբնակչութիւնը՝ մօտ 80,000, որմէ Թաթար 8000, Հայ 72,000, խնդրոյ առարկայ Հայաստանի պատկերը կ'ըլլայ.—

Թաթար	81,200
Հայ	710,600
Այլք	38,200
Գումար	830,000 հոգի

Որով 1925 Յունուարին Հայաստանի մէջ մէկ քառակուսի վերստի վրայ կ'ապրէր 39,4 մարդ։ Այս փաստական դրութիւնները պարզելէ յետոյ, փորձենք սփնակ առ սփնակ բացատրել կացութիւնը։ Երբ տախտակները համեմատենք իրարու հետ, առաջին սփնակին մէջ կը գտնենք տարբերութիւններ գաւառներու թիւի եւ անուններու մէջ, բան մը, որ կարեւորութենէ զուրկ է, քանի որ գաւառներու սահմաններու փոփոխումով ընդհանուր երկրի տարածութիւնը, գիւղերու թիւն ու ազգաբնակչութիւնը չեն փոխուիր։

Երկրորդ սփնակէն կ'երեւայ, որ 1922 ու 1925ին Հայաստան (առանց Զանգեզուրի) կար 936 գիւղ, 1920ին 855, իսկ 1913ին 999 գիւղ։ Գիւղերու թուի հիմքը պէտի բռնել 1913ի գումարը, քանի որ այդ թուականին ժողովուրդը բնականոն կացութեան մէջ էր։ 1913 թուի հաշուով իւրաքանչիւր բնակութեան տեղի վրայ կուգար մօտ 950 մարդ։ Արդ՝ երբ կը համեմատենք ներկայ բնակութեան վայրերը 1913ի բնակութեան վայրերու հետ, կը տեսնենք, որ 1920ին 144 գիւղ անմարդաբնակ էր, իսկ 1925ին 63։ Այս վերջինները գլխաւորապէս թաթարական լքուած գիւղեր են,

Խորհրդային վիճակագրութենէն կ'երեւայ որ այս 63 գիւղը տակաւին անմարդաբնակ է, որ ըսել է, ըստ 1913 թուի ժողովրդական խտութեան 950+մարդ63 գիւղ = 59,850 մարդու տեղ կայ Հայաստանի մէջ։

Որպէս զի այս փաստային դրութիւնը առարկութիւն չվերցնէ, ենթադրենք, որ անմարդաբնակ մնացած 63 գիւղերը ընտրովի փոքրիկ եւ գէշ գիւղեր են եւ 100ին 50ով զեղչենք անոնց մէջ բնակելիք ազգաբնակչութեան թիւը, որով անժխտելիօրէն 63 պարապ գիւղերու մէջ առնուազն 30,000 մարդու բաց տեղ կայ։ Այս հանգամանքը լուրջ ուշադրութեան առարկայ պէտի լինի գաղութներու ներգաղթի եւ Հայաստանի վերաշինութեան խնդրով հետաքրքրուող մարդկանց ու հիմնարկութիւններուն։ Մինչ գիւղատընտեսական գործավարութիւնը Երզնկեանի բերնով կ'ըսէ, թէ տեղ չկայ, հող չկայ, անդին, իր իսկ հաշուով 63 գիւղեր կը մնան դատարկ։ Այդ գիւղերը, անշուշտ ունին տուներ, որոնք եթէ քանդուած ալ լինեն. քարերը, պատերը կը մնան եւ կարող են նիւթ ծառայել շէնքի, որով ոչ թէ նոր գիւղեր շինելու պէտք կը լինի, այլ եղած պատերը բարձրացնելու եւ ծածկելու, որ կը նշանակէ ծախսի 50 կրճատում։ Այդ գիւղերը դարեր շարունակ աշխատանք են թափած, ճամբաներ բացած, առուներ փորած, քարերը արտերէն հաւաքած. բոլոր այդ հին աշխատանքները դրամագլուխներ են, որ եթէ փոքրիկ դրամական զոհողութիւն լինի, տասը առ հարիւր ծախսով կը վերանորոգուին։

Չշեղելու համար հարցէն, մատնանշենք մի անգամ եւս, որ եթէ Հայաստանի ազգաբնակչութեան խտութիւնը հասցնելու լինի 39,4 մարդէն 44 մարդու մի քառ. վերստի վրայ, այսինքն այն թուին, որ ունէր Հայաստանը 1913 ին, ապա կ'ունենանք 140,000 մարդու բաց տեղ։ Իսկ եթէ ժողովուրդը խնամքով դասաւորուի, հողերը խնամքով մշակուին եւ երկրի ազգաբնակչութեան խտութիւնը հասցուի գէթ աղքատ Ալեքսանդրապօլի խտութեան, ուր 1913ին քառ. վերստի վրա կ'ապրէր 64,3 մարդ, Հայաստանի ազգաբնակչութեան թիւը կարելի կը լինի հասնել 64,3+20,882=1,342,000ի։

"ԽԱՂԱՂՈՒԹԵ՛ԱՄԲ,, ԿԸ ԹԱԼԱՆԵՆ

Ինչպէս յայտնի է, պոլշեւիկ վարիչները տեղի-անտեղի կը պարծենան երկրին մէջ տիրող ապահովութեան մասին։ Միասին կարդանք հետեւեալ թղթակցութիւնը, որ հրատարակուած է «Խորհրդային Հայաստան»ի 268րդ թիւին մէջ (25 Նոյեմբեր), իբրեւ մասնաւոր թղթակցութեան ղափանէն.—

Ղափանի պղնձահանքերու մասնաւոր կապալառուներու փոխադրութիւնը կանոնաւոր թալանի ենթարկուած է վերջերս։ Այս առթիւ հետեւեալ յայտարարութիւններն ըրաւ պղնձահանքերու վարչութեան տնօրէն ընկեր Թառումեանը.

— «Առաջին անգամ թալանը կատարուեցաւ այս տարուայ Սեպտեմբերի կէսերուն, Խոջականի մօտ, Սուլթանլու կոչուած վայրը։ Տարած են վեց ձի։ Երկրորդ անգամ՝ Ալատինի մօտ.— 3 ձի։ Երրորդ անգամ՝ դարձեալ նոյն տեղը, Հոկտեմբերի վերջերը. տարած են 29 ուղտ։ Չորրորդ անգամ՝ Նոյեմբերի սկիզբները. տարած են քառասուն ձի։ Թալանի դէպքերը կատարուած են Ղափանէն բաւական հեռու, Ատրպէճանի եւ Ղարսկաստանի սահմանագլխուն մօտ։ Առաջին երկու թալաններուն համար կապալառուներուն վճարուեցաւ որոշ գումար մը, իսկ 29 ուղտին համար բան չտրուեցաւ. խնդիրը հաղորդած է Ատրպէճանի եւ Անդրկովկասի կեդր. կոմիտէներուն։ Կապալառուներուն մէկ կարեւոր մասը թալանի դէպքերէն յետոյ անցաւ Նախիջեւան, եւ պիտի վերադառնայ երբ ապահովութիւն տրուի։ Այս բոլորը ժամանակին հաղորդուած են Հայաստանի կառավարութեան, բայց չենք գիտեր թէ ինչ միջոցներ ձեռք առնուած են։ Թալանի վերջին դէպքը անշուշտ գէշ ազդած է Ղաթարի պղընձահանքերու աշխատանքներուն վրայ, քանի որ փոխադրութեան քայքայման հետեւանքով, կը դժուարանայ մթերման եւ անհրաժեշտ նիւթերու փոխադրութեան գործը։

ԱՆԱՍՈՒՆՆԵՐՈՒ ԺԱՆՏԱԽՏԸ

Մասնաւոր յանձնաժողով մը կազմուեցաւ Լենինական, կռուելու համար եղջիւրաւոր անասուններու ժանտախտին դէմ, որ կը ճարակի քաղաքին եւ գաւառին մէջ։ Ամէն լիազօրութիւն տրուած է յանձնաժողովին, որ պիտի կրնայ ծախսել այդ նպատակին յատկացուած տարեկան ամբողջ պիւտճէն եւ ի հարկին նոր գումարներ պահանջել։ 15 յատուկ պահակներ նշանակուած են քաղաքին եւ շրջականերուն համար։

«ԵՂԲԱՅՐԱԿԱՆ» ՊԱՏԻԺ

Նոյեմբեր 11|12ին, Հայաստանի գլխաւոր դատարանը 8 տարի բանտարկութեան դատապարտեց Ապտիւլ Հասան օղլուն, որ տասը տարեկան Ազատ Գէորգեանը բռնաբարած եւ յետոյ սպաննած էր։

Դժբախտաբար, նորէն «Դաշնակ»ներն են մեղաւոր, այս պատիժին համար։

Ինչպէս կը գրէ «Խորհրդային Հայաստան, (թիւ 261), Եղվարդ գիւղացի Սեդրաք Մնոյեանը Օգոստոս 12ին կ'երթայ Զանգիբասարի Շոդլու Տեմիրճի գիւղը։ Իր որդին, Ազատ, սովորականին պէս իրենց անասունները կը տանի Զանգուի մօտերը արածելու։ Այնտեղ կը գտնուին ուրիշ հովիւներ ալ, բոլորը Թուրք։ Այս վերջիններէն Խատուլլահ Ապտիւլ Հասան օղլուն, 19 տարեկան, կ'առաջարկէ իր հասակակից ընկերներուն՝ սպաննել հայ տղան, «որովհետեւ Դաշնակցականների ժամանակ եղբայրն սպանուել է Հայերի ձեռքով»։ Երբ ընկերները կը հրաժարին, Խատուլլահ բռնի Զանգուի ափի եղէգնուտը կը տանի Ազատը, եւ այնտեղ բռնաբարելով եւ դանակի 10—12 վէրք տալով, կը մորթէ եւ գետը կը նետէ։ Յաջորդ օրը ձկնորսները պատահաբար կը գտնեն դիակը։ Ամբաստանեալը վկաներու առջեւ խոստովաներ է ոճիրը։

Դատարանը որոշեց բռնաբարման համար ոճրագործը դատապարտել 5 տարի բանտարկութեան, սպանութեան համար՝ 8 տարուան. իսկ երկու յանցանքները միացնելով՝ 8 տարուան, երեք տարի զրկելով իրաւունքներէ։

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ՈՐ՞Ն Է ՃԻՇԴ

«Մարմարա»յի մէջ զարմանքով կարդացի գովասանական մը, Խորէն Աւագեանի մասին, իբրեւ պատասխան «Յառաջ»ի հրատարակութիւններուն։

Առանց վիճաբանութեան մտնելու, կը յիշեմ քանի մը փաստեր.—

1. Երբ Պ. Աւագեան գասթէլսարրազէն եկաւ, Հայ-Ազգասիրաց Միութիւն մը կար որուն 25 անդամները կը ջանային վառ պահել հայկական ոգին։ Պարոնը յաջողեցաւ կազմալուծել այս ձեռնարկը։

2. Ան ոստիկանութեան եւ գործարանի տնօրէնութեան կը ներկանար իբրեւ գաղութին թարգմանը՝ մինչդեռ ոչ մէկը լուր ունէր այդ մասին, ոչ ալ իր տեսած գործերէն։

3. Թուլուզէն Պ. Բ. Տ. Պօղոսեան եկաւ՝ որպէսզի համերաշխութիւն մը գոյացնէ եւ Ֆրանքօ-Արմէնիէն միութիւն մը կազմէ Քասթէլսարրազէնի մէջ։ Այս առթիւ ժողով մը տեղի ունեցաւ ու ներկայ էին 45 հայրենակիցներ եւ երբ կարգը ընտրութեանց եկաւ, Պ. Տէր Պօղոսեան հարցուց թէ կ'ընդունի՞ն Աւագեանի թեկնածութիւնը։ Բոլորը միաձայն «ո՛չ» պոռալով ոտքի ելան, այն աստիճան որ նախագահը ստիպուեցաւ միջամտել եւ հանդարտեցնել։ Եթէ Պ. Աւագեան լաւ մարդ էր, ինչո՞ւ այդքան ծանր քար մը զարկին գլխուն։

Եւ սակայն, միութեան կեանքը միայն մէկ շաբաթ տեւեց, շնորհիւ այդ պարոնին։ Վերջերս պարոնը այն աստիճան պղտիկցաւ որ բանի քուէներ հաւաքեց, որպէսզի ինքզինքը արդարացնէ...։ Խանգարեց նաեւ դաշնակցական ընկերներու կազմած փոքր գրադարանը ուր, պզտիկներուն հայերէն կարդալու եւ երգի դասեր կը տրուէին։

Եւ դեռ ամէն բան չըսի։

Քաթէլսարազէն Ա. ՍԷՖԷՐԵԱՆ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌՆԵՐԷՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ

Ազգ. Միութեան շրջանը լրացած եւ նոյնիսկ անցած ըլլալով, այս օրերս կը խօսուի գաղութահայ ընդհ. ժողովի մասին։ Կը լսեմ թէ պատրաստութիւններ կը տեսնուին, մօտերս գումարելու ժողովը։

*** Քանի մը օր առաջ կատարուեցաւ Ցառաջդիմասէր երկս. միութեան վաւերացման հանդէսը. ներկայ էր ընտրեալ հասարակութիւն մը։ Երեկոյթը շատ յաջող անցաւ՝

Իսկ Դեկտ. 12ին տեղի ունեցաւ Քէսրիկի Երիտ. Միութեան հանդէսը։ Այս առթիւ ներկայացուցին «Ուշ Լինի նուշ Լինի» խաղը։

Ինչպէս ամէն տեղ, հոս ալ իրական պահանջէն աւելի միութիւններ կան։ Կ'ուզեմ քանի մը խօսք ըսել մասնաւորապէս Խարբերդի շրջակայ չորս երիտասարդ միութիւններու մասին.— Բալու, Խարբերդ, Քէսրիկ եւ Ծովք։ Իւրաքանչիւրը առանձին հանդէսներով եւ երեկոյթներով հրապարակ կուգան, բնականաբար քաջալերուած հասարակութենէն։ Իմ համեստ կարծիքով, լաւ չէ այս կեդրոնախոյս դրութիւնը, քանի որ չեն կրնար իրապէս օգտակար ըլլալ իրենց կամ գաղութին։ Ընդհակառակն չորս քոյր միութիւնները կրնան արդիւնաւոր գործ արտադրել, կազմելով մէկ ճակատ եւ մէկ մարմին։

Ո՞վ պիտի ստանձնէ նախաձեռնութիւնը։

Իշխան

ՎԻԷՆ

Վիէնի (Իզէր) մէջ կազմուեցաւ Հայ Կարմիր Խաչի խումբ մը, հետեւեալ նպատակներով.—

Ա.— Սատարել Հայաստանի ժողովուրդին պահանջներուն.—

Բ.— Օժանդակել արտասահմանի գաղթականութեան բազմազան պէտքերուն։

Գ.— Պայքարիլ ապազգայնացման վտանգին դէմ։

Այս առթիւ, նորակազմ խումբը յառաջիկայ Բարեկենդանին պիտի տայ հանդէս մը, հասոյթը յատկացնելով այս նպատակներուն։ Կոչ կ'ընենք բոլոր մեր քոյրերուն որ հետեւին մեր օրինակին, կազմելով իւրաքանչիւր քաղաքի մէջ Կարմիր Խաչեր։ Այս կերպով իգական սեռն ալ գործի պիտի լծուի եւ պիտի կրնայ կատարել իր պարտականութիւնը հանդէպ մեր բազմաչարչար ժողովուրդին։

Առժամեայ դիւանին կողմէ կը փութանք հրաւիրել Վիէնի մեր քոյրերը, որ ուժ տան այս անհրաժեշտ ձեռնարկին։

Հ. ՏԷՐՎԻՇԵԱՆ Ա. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ

ՎՐԻՊԱԿ.— «Յառաջ»ի 56րդ թիւով հաղորդած էինք Նոր Նախիջեւանցի երիտասարդ գիտնական Ասլանեանի մահը։ Պէտք է ըլլայ՝ Այվազեան։

ներ կ'ունենայ արտաքին նախարար Պ. Պրիանի հետ։ Խօսակցութեան գլխաւոր նիւթն է պարտքերու խնդիրը, զոր վերջնականապէս կարգադրելու ջանքեր կ'ըլլան երկու կողմէ։ Պ. Չիչէրին առջի օր ներկայացաւ նախագահ Պ. Տումէրկի, յետոյ երկարօրէն տեսակցեցաւ արտաքին նախարարութեան դիւանապետ Պ. Պէրթլոյի հետ, բանակցութեանց վերսկսման ձեւերը ճշդելու համար։

ԵԼՄՏԱԿԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ

Նախարարական տագնապը սահմանափակուեցաւ միայն ելմտական նախարարին փոփոխութեամբ։ Պ. Լուշէօրի յաջորդեց նախկին ելմտական նախարար Պ. Փօլ Տումէր։ Ներկայ տարուոյ սկիզբէն ի վեր այս վեցերորդ ելմտական նախարարն է որ պաշտօնի կը կոչուի։ Ֆրանսա կարգաւ կը փորձէ իր բոլոր ելմտագէտները. դժբախտաբար մինչեւ հիմա եկող գացողները ոչ մէկ դարման բերին տիրող ծանր կացութեան։ Նոր նախարարը ծրագրած է ծխախոտի մենաշնորհը տալ ֆրանքեւամերիկեան ընկերութեան մը՝ այսպէսով կը յուսայ 15 միլիառ ֆրանք ձեռք բերել։ Ձախակողմեանները անհաշտ թշնամի են Պ. Տումէրի եւ չգիտցուիր թէ Պրիանի դահլիճը երկար կեանք պիտի ունենա՞յ։ Ընկերվարականները կրկին գումարուելով որոշեցին պաշտպանել դրամագլուխի վրայ տուրք դնելու ծրագիրը։ Պ. Էռիօ արմատական-ընկերվարականներու հաւաքոյթին մէջ ճառ մը խօսելով շեշտեց եկամուտի տուրքերը աւելցնելու, մասնաւորապէս հարուստ երկրագործներու վրայ տուրք դնելու պէտքը։

ԻՐՏՈՒՄՆԵՐԸ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

Գրած էինք թէ Պոլսոյ մէջ ալ ձերբակալութիւններ կատարուած են, գլխարկի համար։ Ոստիկանական տնօրէն Էքրէմ պէյ կը յայտարարէ թէ «Պոլսոյ մէջ ձերբակալուած 28 անձերը կապ ունին վերջերս Սըվազի եւ Րիզէի մէջ գլխարկին դէմ կատարուած ցոյցերուն հետ։ Անոնք անկախութեան դատարան պիտի ղրկուին։ Անոնցմէ ոմանք ձերբակալուեցան այն պահուն, երբ սօֆթաներու կողմէ գլխարկին եւ բարենորոգումներուն դէմ գրուած գրութիւններ կը ղրկէին զանազան տեղեր։ Բոլոր անոնք որ կը համարձակին քաղաքին անդորրութիւնը խանգարելու, իսկոյն պիտի ձերբակալուին եւ պիտի կրեն իրենց արժանի պատիժը»։

Էվգաֆի նախկին խորհրդական Շէվգը պէյ ոստիկանատուն տարուած է, իր տունէն գտնուած կարգ մը թուղթերու հետ։ Պոլսոյ մէջ ձերբակալուածներէն շատեր Էնկիւրի պիտի ղրկուին։ Անկախութեան դատարանին պիտի յանձնուին նաեւ այն վատահամբաւ անձերը, որոնք յաճախ միջադէպեր կը յարուցանեն, ինչպէս Թուրշուճու Ճէմալ։

Պանտրմայի մէջ ալ գլխարկին դէմ ցոյցեր կատարուած ըլլալով, բազմաթիւ անձեր ձերբակալուած են։ Անոնցմէ 18 հոգի ոստիկանական հսկողութեան տակ Պոլիս բերուած են։ Բոլորն ալ ֆէս եւ գալփաք դրեր էին։ Նախնական քննութիւններէ վերջ, այս մարդիկը Պրուսա ղրկուեցան, դատուելու համար։

Էնկիւրիի անկախութեան դատարանի անդամները Տրապիզոնի վրայով Րիզէ անցած են։ Տրապիզոնցիները մինչեւ չորս ժամ հեռուն գացած են, կուսակալին եւ քաղաքապետին գլխաւորութեամբ, ժողովուրդին այս սարսափները դիմաւորելու համար։ Անկախութեան դատարանը շաբաթ մը Րիզէ մնալէ յետոյ Տրապիզոն պիտի դառնայ։ Կ'ըսուի թէ Տրապիզոնէն վերջ Պոլիս ալ պիտի այցելէ։

Թուրքիա միշտ կը սպառազինուի

Թուրքերը մեծ թափով ուժ կու տան իրենց օդային տորմիղին։ Վերջերս Քօփէնհակէն ապսպրած են 50 օդանաւ, որոնց բոլոր մասերը մետաղէ պիտի ըլլան։ Մասնաւոր մարմիններ կազմուած են նոր հանգանակութեան ձեռնարկելու համար ինքնաշարժ սաւառնակներու գնման։ Իւրաքանչիւր վաճառականի եւ խանութպանի նիւթականը կը ճշդեն՝ համապատասխան նուէրներ պահանջելու համար։

Էնկիւրի կ'ընդունի քրիստոնէական թուականը

Էնկիւրիի մէջ գումարուած մասնաւոր յանձնաժողովը որոշած ըլլալով ընդունիլ քրիստոնէական թուականը, Փողերանոցի տնօրէնութիւնը յառաջիկայ տարի հրապարակ հանուելիք նոր դրամներուն վրայ պիտի փորագրէ 1926 թուականը։ Արդէն կաղապարները կը պատրաստուին։

«Լիկա» գոյ՛ չը. — Անդին կը խօսի՛ն

Գրած էինք թէ Ազգերու Դաշնակցութեան Խորհուրդը լքեալ գոյքերու եւ դրամատան մէջի աւանդներուն մասին իր որոշումը յետաձգեց, սպասելով Թուրքիոյ պատասխանին։

«Ժուռնալ տը Ժընեվ» կը գրէ. «բուն դժուարութիւնը հոն է որ Թուրքիա հայ գաղթականները իբր Թրքահպատակ չընդունիր։ Ինչպէս յայտնի է, փոքրամասնութեանց դաշնագիրները կը պաշտպանեն միայն երկրի մը քաղաքացիները։ Եթէ Հայերը Թուրքիայէն մեկնած ըլլալնուն համար իրենց հպատակութիւնը կորսնցուցած են, փոքրամասնութեանց դաշնագիրները չեն կրնար գործադրուիլ անոնց մասին։ Իրաւական հարցը շատ դժուար ըլլալով, անկարելի չէ որ Խորհուրդը յառաջիկայ նիստի մը մէջ որոշէ Միջազգային դատական ատեանի կարծիքը առնել այս մասին։

...Իսկ անդին կը գործեն

Էնկիւրի մասնաւոր օրէնք մը կը պատրաստէ Հայերու պատկանող լքեալ գոյքերու մասին, որուն համաձայն ներկայիս գաղթականներու գրաւման տակ գտնուող Հայերու եւ կամ փոխանակութենէ ազատ ուրիշ տարրերու լքեալ գոյքերը փոխանակելիներուն պիտի տրուին, իսկ աւելցած գոյքերը պիտի ծախուին։

⁂ Պոլսոյ քաղաքապետութեան մէջ յանձնաժողով մը կազմուած է, որ Պոլսոյ տուներու, մզկիթներու, եկեղեցիներու եւ ամէն տեսակ հաստատութիւններու մէկ ցանկը պիտի պատրաստէ։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Հ. Յ. Դ. Փարիզի եւ արուարձաններու բոլոր խումբերը կը հրաւիրուին ընդհ. ժողովի այս գիշեր ժամը 8.30ին ծանօթ հաւաքատեղին (Մէթրօ Ս. Սիւլփիս)։

ՀԱՅԱՍՏԱՆԸ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐՈՎ. Հօկի պատուիրակութիւնը դեկտ 21ին ժամը 8ուկէսին Salle Wagramի մէջ առաջին անգամ ըլլալով պիտի ներկայացնէ «Խ. Հայաստան» ֆիլմը որ պատրաստուած է Հայաստանի մէջ եւ կը ներկայացնէ երկրին մէջ կատարուած աշխատանքները։

«ԶԱՓԱՀԱՍ ՈՐԲԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԻՒՆ»ը ստիպողաբար ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր անդամները եւ փարիզաբնակ բոլոր չափահաս որբերը։ Յառաջիկայ կիրակի երեկոյ ժամը 8ուկէսին 169 rue Belleville, Cour de Danse Օրակարգ՝ 1. Ընթերցում եւ վաւերացում ծրագիր-կանոնագրի. 2. ընտրութիւններ։

ՎԻԷՆ-ՓՕՆԹ ԷՎԷՔԻ (ԻԶԷՐ) Հայ ժողովրդային Լսարանը կը պատրաստուի ներկայացնել «Արաբօ», յեղափոխական կեանքէ, դեկ. 27 կիրակի օր կէսօրէ վերջ ճիշդ ժամը 2ուկէսին, փոնթ-էվէքի սինէմայի սրահին մէջ։ Կը խնդրուի նկատի ունենալ այդ օրը։

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

դեկտ. 25 Հինգշաբթի Խթման գիշեր Salle Russe, 42, rue Hermel, նախաձեռնութեամբ ֆրանսական St. Germain Balletի, ի պատիւ փարիզահայ Պ. Ե. խումբին։ Մասնակցութեամբ Պ. Պ. Ս. ՓԱՉԱՃԵԱՆԻ, Ռ. ԶԱՐԴԱՐԵԱՆԻ եւ L. Laurentի։ Պարերը կը սկսին ժամը 8.30ին եւ կը տեւեն մինչեւ առաւօտ։ Միջնաբարի պահուն Փարիզի մէջ առաջին անգամ ըլլալով պիտի ներկայացուի խիստ ծիծաղաշարժ զաւեշտ մը՝

ՈՒՐԱՄՈՂ ԾԱՌԱՆ

Մուտք պարողներուն համար 5 ֆրանք, տիկիններու 2 ուկէս։ Metro Simplon, Nord Sud Jules Joffrin.

Le Gérant : H. TEURNIER

Impr. MASSIS
208bis, Rue Lafayette Paris(10e)

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Առուսեակ Էրմոեան, կը փնտռէ իր հօրեղբօրորդիները Պիթլիսցի Յակոբ եւ Միհրան Էրմոեան։ Կը կարծուի թէ Ֆրանսա կը գտնուին։ Տեղեկացնել Villa Araxe, rue Beau Séjour - Sarcelles (S. et O.)

Բաղէշի Խուլթիկէն Սմբատ Յակոբեանը կը փնտռէ մօրեղբօրորդին Յովսէփ Թարխանեանը ինչպէս նաեւ նոյն գիւղացի Թորգոմ Մնոյեանը։ Տեղեկացնել Խաչիկ Չօմաքլեանի Restaurant International Pont-de-Cheruy (Isère).

Ժագ Խաքէնտէրեան կը փնտռէ Երանուհի Պետրոսեանը, ծնեալ Խաքէնտէրեան Էվէրէկցի, որ նախապէս Յունաստան կը գտնուէր։ Տեղեկացնել 88 Cour Lafayette Lyon Ժ. Խաքէնտէրեանի։ «Նոր Օր»էն եւ «Ալիք»էն կը խնդրուի արտատպել։

Մարսէյլէն Խաչիկ Անտոնեան Վանի Լեզք գիւղէն կը փնտռէ քեռորդին, նոյն գիւղացի Բենեամին Շահպազեանը որ տարի մը առաջ Պէյրութէն Ֆրանսա ղրկուած է չափահաս որբերու կարաւանին հետ։ Տեղեկացնել 20 Rue Thubaneau Marseille.

Ռօզա Գ. Առաքելեան կը փնտռէ Պոլսեցի Արթաքի Ունճեանը որ Փարզի ըլլալ կը կարծուի։ Տեղեկացնել «Յառաջ»ի կամ Տիկ. Առաքելեանի Rout A. Box 195 Madera, Calif. U.S.A.

Էօտէմիշցի Վառվառա Արթինեան կը փնտռէ տղան Հաճի Արթին Արթինեանը, զոր կորսնցուցած է Իզմիրի աղէտին եւ Յունաստան ըլլալ կը կարծէ։ Տեղեկատուին կը խոստանայ 400 ֆրանք նուիրել։ Գրել 5 rue Mistral Solvay Salin de Girand (B. du Rh.) France.

Արաբկիրցի Կարապետ Թադոսեան կը փնտռէ եղբայրը Սարգիս Կզիկեան որուն Փարիզ ըլլալը լսուած է. տեղեկացնել H. Tchomaklianի Restaurant International Pont-de-Chery (Isère) France.

Ագապի Մինասեան կը փնտռէ Ակնա Ապուչեղ գիւղացի Մաքրուհի Երէցեանը որ 1922ին Միացեալ Նահանգները կը գտնուէր։ Տեղեկացնել Տիկին Մինասեանի 15 Morant Dereinci (Seine) France.

ՍԱԿԱՐԱՆ

17 Դեկտեմբեր 1925

ԴՐԱՄՆԵՐ

		Ֆր.	
Սթերլին,	L. St.	134	—
Տոլար,	Dollar	27	70
Մարք (ոսկի)	Mark	6	65
Թրքական Թղթ.	L. Trq.	14	—
Թրք. ոսկի	» or	120	—
Մէճիտիէ	Médjidié	10	50
Լէվա 100 ճատր	Léva	19	50
Տրախմի »	Drachme	33	—
Լիր » »	Lire	108	50
Պելժ. ֆրանք »	Frc. Belge	125	50
Զուից. »	Frc. Suisse	533	—
Չերվոնեց	(10 Roubles or)	135	—

ԱՐԺԷԹՈՒՂԹԵՐ

Եգ. Քր. Ֆոնսիէ I	Cr. Foncier Eg.	2650	—
» II	»	2000	—
» III	»	1800	—
Ռումելի երկթղ.	Lots turcs	140	—

Comptoir Parisien de change et de Crédit
80, Rue Lafayette

ԳԻՐՔԵՐ

ՎԷՊԵՐ.— Խաչագողի Յիշատակար. 21 ֆր., Մանչ Աղջիկը 18, Ֆօմա Կորտիէֆ 8, Կինը 4, Դարձ 7, Վերջին Բաժակը 6, Թուղթի Փառք 3, Թիւրքմէններու կռիւը 4, Բարիզէթ 5, Հօճա Նասրէտտին 14, Ազնիւ եղբայր 5, Աշըգ Ղարիպ, հայերէնը 6, Թրք.ը 4, Պղնձէ քաղաք Բէօր օղլու 1.50, Կիւլիվէրի ճամբորդ. 2, եւայլն։

ԹԱՏԵՐԳ.— Ճամբուն վրայ 4, Պատուի համար 5, Չար ոգի 8, Նամուս 6, Մերկ կինը 7, Արշին Մալ ալան 3, Ուշ Լինի 2, Նա Զլինի 2, Զարտաշ 4, Լէպլէպիճի Հօրհօր 3։

ԶԱՒԵՇՏՆԵՐ.— Զարշըլը Արթին 4, Երկու Խուլեր 2, Փարոսի Պահապանները 1, Պաշտօնս Խոմբալ է 1, Ճեպընթաց Նորածին 1, Զորս Զաւեշտներ 3, Զավալլըն 1, Կառքի արկած մը 1, եւլն.։

ԶԱՆ.— Երգարան 7, Երազահան 4, Ֆրանս. Զրուցատրութիւն 4, Երգեր ու Տաղեր Դուրեանի 1, Անձկութեան ժամեր 1, Ի՞նչ կ'ըսեն ձեռքի գիծերը 5, Թօփալ Օսման 2, եւլն։։

Ապառիկ ապսպրանքները նկատի չեն առնուիր։ Ստանալու համար դիմել.— L. Mozian, 5 ave. Quihou, St. Mandé (Seine).

Խմբագիր ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ
որուն անունին պէտք է ուղղել դրամական ամէն առաքում:

"HARATCH,,
JOURNAL ARMÉNIEN PARAISSANT TROIS FOIS PAR SEMAINE
Directeur-Propriétaire : SCHAVARCH MISSAKIAN
Rédaction et Administration (Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն) — 208 bis, Rue Lafayette PARIS (10e).

Հեռաձայն՝ Nord 57-82

ԲԱԺՆԵԳԻՆ	Եռամսեայ	Վեցամսեայ	Տարեկան
Ֆրանսա և գաղութներ	16 ֆր.	35 ֆր.	65 ֆր.
Անգլիա և »	—	10 շ.	20 շ.
Ամերիկա	—	3 տ.	5 տ.
Ուրիշ երկիրներ	—	50 ֆր.	90 ֆր.

Հասցէի փոփոխութեան համար 1 ֆր. վճարել անհրաժեշտ է:

ԿԻՐԱԿԻ 20 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 1925
20 DÉCEMBRE 1925
On reçoit des annonces en français et en arménien.

Ա. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 61 — Կը հրատարակուի ԿԻՐԱԿԻ, ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ և ՈՒՐԲԱԹ — ԳԻՆ 40 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԻՆՉՊԷՍ ԿԱԼԻՑԻՆԻ ՕՐԵՐՈՒՆ

Երրորդ էջին մէջ հրատարակած ենք Էջմիածնի Գերագոյն Խորհուրդին մէկ շրջաբերականը, որուն համաձայն կաթողիկոսը Մոսկուա դիմեր է, դարման խնդրելով կարգ մը ցաւերու համար:

Այդ շրջաբերականը տպուած է «Ազատ Եկեղեցի» թերթին մէջ, (15 Նոյմ.) որ կը հրատարակուի Երեւան, պոլշեւիկացած փիլոնաւորներու կողմէ, առաջնորդութեամբ Լոնտոնի հռչակաւոր հերոսին, Աբէլ Նազարեանի: Ուրեմն, խօսք չի կրնար ըլլալ շրջաբերականին վաւերականութեան մասին, մանաւանդ որ «բարեկարգիչները» արդէն շանթեր կը տեղան Էջմիածնի այդ յանդգնութեան առթիւ:

Շրջաբերականը հրահանգիչ է շատ մը տեսակէտներով:

Նախ որ, կը, հաստատէ թէ Հայաստանի մէջ բռնութիւններ կը տիրեն պաշտօնէութեան եւ հաւատացեալներու դէմ: «Խնդրւում է կարգադրել բանալ բոլոր դեռ եւս փակ մնացած եկեղեցիները եւ վերջ տալ հաւատացեալների եւ եկեղեցու պաշտօնէութեան դէմ գործ դրուած ապօրինութեանց եւ անպատուութեանց»: Այս մասին շատ փաստեր կան խորհրդային թերթերու մէջ. Հայաստան գացող-եկողներն ալ շատ բան գիտեն, բայց, երբ առիթը ներկայանայ, կը ծածմեն: Երեւոյթը այնքան գայթակղելի էր — ամէն տեղի համար — որ Մոսկուա ինք հարկադրուեցաւ խրատներ տալ:

Բայց բռնութեան ուրիշ ձեւ մըն ալ կայ, որու մասին չի խօսիր շրջաբերականը: Երեւան մինչեւ այսօր ալ կը ճնշէ Էջմիածնի վրայ, որպէս զի ասպարէզէն հեռացնէ իրեն անհաճոյ վարդապետներն ու եպիսկոպոսները: Այս կէտը շատ լաւ կը բացատրէր յայտնի վարիչ մը, Աշոտ Յովհաննիսեան, Էջմիածինը նկատելով պատասխանատու այս կամ այն առաջնորդին հակախորհրդային — հասկցիր՝ պարզ ազգային — քաղաքականութեան: Եւ կ՚ազդարարէր. «Պայքարը ի վերջոյ պայքար կը ծնի»:

Եւ բացուած է պայքարը, շնորհիւ սոփեստութեան մը որ սահման չունի: Երեւութապէս կղերական չարիքներուն դէմ կռուած ատեն, ամէն ստորնութեան կը դիմեն, վեղարը իրենց նպատակներուն ծառայեցնելու համար: Եւ երբ վեղարը ըմբոստանայ կամ անճրկի, կը հերոսանան . . . հողմաղացներու դէմ կռուելով:

Բայց աւելի կարեւոր կէտ մը կայ: Էջմիածինը հարկադրուեր է բողոքել Մոսկուա, վարչապետ Ռիկոֆին: Ինչո՞ւ: Այս պարագան ի՞նչպէս կը հաշտուի «ազգային անկախ պետութիւն» բանաձեւին հետ, որ ատենէ մը ի վեր կը գործածուի այստեղ, խորհրդային Երեւանի համար::

Կովկասի մէջ այդպիսի բացատրութիւն չկայ, եւ գրողին վրայ կը խնդան, որովհետեւ, գաղափարն անգամ անհանդուրժելի է իրենց համար. այլապէս, ինչո՞ւ պոլշեւիկ պիտի ըլլային: Երեւի արտաքին առեւտուրի գրասենեակէն պատուիրած են այդ պիտակը, «ազգային անկախ», իբրեւ արտածելի ապրանք: Բայց, իրենց չար բախտէն, պիտակը միշտ կ՚իյնայ: Ահաւասիկ շրջաբերականի պարագան: Չէ՞ որ ցարին ատեն ալ, երբ կալիցիններ կը կառավարէին Կովկասը, իբրեւ փոխարքայ, հոգեւոր պետերը ճարահատ Փեթրոկրատ կը դիմէին, բռնութեան մը դէմ գանգատելու, շնորհ մը աղերսելու համար: Եթէ Հայաստանի ժողովուրդը տէրն է իր վեհապետութեան, ինչո՞ւ հոգեւոր հաստատութիւն մը իր կառավարութեան դէմ գանգատ պիտի յայտնէ օտար իշխանութեան մը: Եթէ Հայաստան անկախ է, ինչո՞ւ ընկեր Ռակովսկիէն հրաման պէտք է առնել, որպէս զի հայ բժիշկները դիւրութեամբ Հայաստան երթան...:

Կը յիշենք որ անցեալ գարնան, երբ Մոսկուայի գործավարները Կովկաս այցելեցին, չմոռցան կարգ մը խրատներ տալ հայ պոլշեւիկներուն, ինչպէս, աւելի առաջ, տուած էր Լէնին: Ուրեմն, Էջմիածինն ալ շատ լաւ կը ճանչնայ տէրերն ու ծառաները, եւ սխալ հասցէի չէ դիմած, իր ցաւերուն դարման գտնելու համար:

Դժբախտութիւնը այն է որ, երէկ ռուս փոխարքաներէն կը գանգատէին, այսօր հայ մարզպաններուն դէմ կը բողոքեն, միշտ «վերին իշխանութեան»:

Եւ ո՛րքան նման են բողոքի պատճառներն ալ: Տարբերութիւն կայ մանրամասնութեանց մէջ, բայց հիմքը մէկ է, — գանգատ՝ ազատ կամքի բռնութեան դէմ, այն ալ օտարին, մեծաւորին առջեւ:

Շրջաբերականին յուզած բոլոր խնդիրներէն առաջ, ա՛յս կէտն է որ աչքի կը զարնէ: Ատկէ կը բխին գանգատներն ալ:

Բարենշան չէ այս երեւոյթը, ներսէն դուրս դիմելու այս ճամբան, որ կը վայլէ յուսախաբներուն եւ անճարներուն: Ուրեմն, կա՛մ Էջմիածինը յուսահատած է ներսէն, կամ Երեւանը ինքզինքը անձեռնհաս կը նկատէ, եւ կամ Գերագոյն Խորհուրդը կ՚ուզէ վարպետին միջոցաւ խելքի բերել աշկերտները:

Շ.

ՄԱՄՈՒԼ

ԱՐԵՒԵԼՔԸ ԱՐԵՒՄՈՒՏՔԻ ԴԷՄ

Ընկլիւրիի թերթերը վերսկած են կրակ տեղալ, Մուսուլի մասին տրուած ճիւին առթիւ: «Աքշամ» կը հարցնէ թէ Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդին անդամները ո՛րքան դրամ ստացած են, այդ անարդար որոշումը տալու համար: «Ճիւմրուրիէթ», աւելի պաշտօնական, կը գրէ.

— «Հաշտարարութեան դրութիւնը ուրիշ բան չէ եթէ ոչ խեղկատակութիւն մը, օրինականացնելու բռնութիւնը, գերութիւնը եւ յափշտակութիւնը: Պէտք է կազմել ուրիշ եւ իրական Ազգերու Դաշնակցութիւն մը, այն ազգերէն որոնք անդամ չեն Ժընէվի ժողովին: Այս Դաշնակցութիւնը պիտի հիմնուի իրական արդարութեան վրայ, մինչ Ժընէվի կազմակերպութիւնը բաժնուած է տէրերու եւ ծառաներու. երկրորդ, նոր Դաշնակցութիւնը պիտի ճանչնայ Ասիոյ իրաւունքները իբրեւ աղբիւր Եւրոպայի յառաջդիմութեան, մինչդեռ Եւրոպայի աշխարհակալ պետութիւնները կը ջանան ճակատ կազմել Ասիոյ դէմ. եւ երրորդ՝ նոր Դաշնակցութիւնը պիտի հետեւի իրական իտէալի մը եւ պիտի ունենայ իրական հեղինակութիւն մը, մինչ Ժընէվի լիկան ո՛չ ուժ ունի, ոչ իտէալ:»

«Տէպայ»ի մէջ, Օկիւսթ Կովէն գիտել կուտայ.

— «Թուրքիա անյեղլի աւանդութիւն մը ունի, որուն համաձայն միայն բռնութեամբ կարելի է ո՛ր եւ է հող տալ օսմանեան կայսրութենէն: Առաջ փաստիշահները կ՚ըսէին թէ իրենք Ալլահէն առած ըլլալով իրենց երկրային ստացուածքները, չեն կրնար ուրիշին փոխանցել զանոնք: Այսօր ալ Թուրք աշխարհական հանրապետութիւնը Թրքութեան վեհապետական իրաւունքները առաջ կը քշէ: Ուղեղները չեն փոխուած:

... «Եթէ Թուրքերը ըմբոստանան տրուած որոշման գործադրութեան դէմ, այն ատեն խնդրոյ առարկայ պիտի դառնայ Թուրք հանրապետութեան ճակատագիրը: Թուրքերը յուսախաբ ըրին իրենց արեւմուտքի բարեկամներուն մեծ մասը, որոնց աչքերը ճշմարտութիւնը կը տեսնեն վերջապէս: Մարդ չի խառնուիր իրենց ներքին գործերուն: Բայց եթէ արեւելեան նոր տակնուվրայութիւն մը յարուցանեն, կասկած չկայ որ եւրոպական պետութիւնները վերջնապէս պիտի կտրեն լուծեն Թրքական խնդիրը, վերադառնալով Սէվրի դաշնագրին զոր լքելու մեծ մեղքը գործեցին: Կարգ մը պետութիւններ նոյն իսկ տրամադիր են աւելի հեռու երթալու: Անոնցմէ մէկը յօժարակամ պիտի օգտուի առիթէն, Անատոլուի մէջ նոր շահաստան մը գտնելու իր բնակչութեան աւելցած մասին համար (Իտալիոյ կ՚ակնարկէ. խմբ.):

ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ դահլիճին կազմութիւնը յետաձգուեցաւ Յունուարին: Այս ձմեռ տնտեսական մեծ տագնապ կը նախատեսուի: Արդէն իսկ 1,200,000 անգործներ կան եւ գործարաններ կը փակուին:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՎԵՐՋԻՆ ԽԼՐՏՈՒՄՆԵՐԸ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

Քիւրտերը նորէ՞ն ապստամբեցան

Ազգ. Մեծ Ժողովին 12 Դեկտ.ի նիստին մէջ վարչապետ Ըսմէթ փաշա երկար յայտարարութիւններ ըրաւ Թուրքիոյ մէջ գլխարկին դէմ կատարուած ցոյցերու մասին: Առաջին դէպքը պատահեցաւ Նոյմ. 14ին Սըվազի մէջ, ուր գրգռիչ յայտարարութիւն փակցուած էր գլխարկին դէմ եւ կ՚ըսուէր թէ ընդդիմադիր երեսփոխաններու թիւը 170ի կը հասնի: Նոյմ. 22ին Կեսարիոյ մէջ ձերբակալուեցաւ Մէքքէցի Ահմէտ Համտի: Նոյն թուականին Էրզրումի մէջ կեավուր Իմամ անուն հօճա մը եւ Օսման ցոյց կազմակերպեցին՝ սպաննելով կուսակալին: Նոյեմբեր 25ին ալ Րիզէի մէջ դէպք մը պատահեցաւ: Քանի մը հօճաներ Ուլու Ճամիի մէջ «դէպի անկրօնութիւն կ՚երթանք, կառավարութիւնը պէտք է արգիլէ անկրօնութիւնը» պոռալով շարժում մը առաջ բերին: Յիշեալ բոլոր քաղաքներուն մէջ ցուցարարները ձերբակալուեցան եւ անկախութեան դատարանին յանձնուեցան: Նոյեմբեր 26ին Մարաշի մէջ Իպրահիմ հօճա անուն մէկը մզկիթին մէջ կարգ մը մարդիկ հաւաքելով, կառավարութեան դէմ ցոյց մը կազմակերպեց: Նոյն օրը դէպքին կազմակերպիչները ձերբակալուեցան եւ հետզհետէ կը ձերբակալուին: Դեկտեմբեր 4ին Կիրասոնի մէջ շէյխ Մուհարրէմ անուն հօճայի մը նախաձեռնութեամբ ցոյց մը կազմակերպուեցաւ, շէյխը ձերբակալուեցաւ, միւս պարագլուխները կը հետապնդուին: Այս յետադիմական շարժումներու առթիւ ամէն տեղ կը տարաձայնեն, օրինակ, թէ այրի կիները հաւաքուելով Ռուսիա կը ղրկուին, Ըսմէթ փաշա մեռած է, եւայլն: Շատ ուշագրաւ է որ այս շարժումները տեղի ունեցան միեւնոյն թուականին եւ դէպքին վայրերը արտասահմանէն մարդեր եկած են: Այսպէս, հօճա Օսման դէպքէն 10-15 օր առաջ արտասահմանէն Էրզրում հասած է: Նոյն ձեւով եկած են նաեւ Ահմէտ Համտի՝ Կեսարիա, շէյխ Մուհարրէմ՝ Կիրասոն: Պոլսոյ մէջ ալ կարգ մը մարդիկ ձերբակալուեցան: Շարժումին մէջ նկատուած համանման կէտերը այն համոզումը ներշնչած են դատարանին որ անոնք մէկ կեդրոնէ կը կառավարուին:

Դեկտեմբեր 7ի Ղարզանի հիւսիսակողմը Հազօի մէջ աւազակներ յարձակեցան զօրախումբի մը ռազմանիւթ տանող զինուորներու վրայ. Նոյնպէս Հազօ գտնուող մեր զօրախումբը պաշարուելով յարձակման ենթարկուեցաւ: Ոստիկան-զօրաց ջոկատ մը, որ ճամբան կը գտնուէր, ապստամբներուն հետ կռիւի բռնուեցաւ: Առաջին անգամ կարելի չեղաւ հասկնալ ապստամբներուն ուժը. այս զինեալ շարժումը կը սպառնար շրջականերու մէջ ալ տարածուիլ: Սակայն ի վերջոյ կարելի եղաւ կառավարական տիրապետութիւնը վերահաստատել այդ շրջանին մէջ: Այս դէպքը արդիւնք է արտաքին դրդումի, որով միտում կայ նոր դէպք մը առաջ բերել Արեւելեան նահանգներուն մէջ: Այս նպատակով միացած ապստամբները զէնքի դիմեցին. կ՚երեւի թէ այս դէպքն ալ անհետեւանք մնացած է: Ժողովիդ ուշադրութեան կը յանձնեմ այն պարագան, որ Մուսուլի խնդրին առթիւ դարձեալ ապստամբական շարժում սկսելու փորձ կը կատարուի: Անցած տարի Սըվազ, Ատանա, Մարաշ, Էրզրում, Կիրասոն եւ Րիզէ զօրաշարժ եղած եւ զինուոր ղրկուած էր: Այս պահուս, երբ Արեւելեան նահանգներու մէջ նոր շարժում մը պատրաստուած է, անցած տարուան պէս զինուոր պիտի ղրկենք, այս դէպքին անմիջապէս վերջ տալու համար:

Ահա ձերբակալութեանց արդիւնքը. Սըվազի մէջ 12 հոգի դատապարտուեցան եւ 2 հոգի աքսորուեցան. Էրզրումի մէջ 32 հոգի դատապարտուեցան, որոնց 15ը Էնկիւրի պիտի բերուին: Րիզէի մէջ 32 հոգի դատապարտուեցան: Րիզէի եւ Մարաշի մէջ ալ ձերբակալուածներու շատութեան պատճառը այն է որ դատերը վերջացած չըլլալով նախազգուշութեան պէտք տեսնուած է: Այս շարժումին մէջ խաբուողներ կրնան գտնուիլ, բայց պատահածը անպատճառ կապ ունի հայրենիքի դէմ արտաքին ձեռնարկի մը հետ: Մէկ տարիէ ի վեր հոս հոն շարժումներ երեւան կուգան, որոնք արտաքին նպատակներու հետ կապ ունեցող դրդումներ կը մատնեն:

Ձերբակալութիւնները կը շարունակուին

Մարաշի մէջ գլխարկի դէմ կատարուած ցոյցերը աւելի լուրջ հանգամանք ունեցած են, քան կը կարծուէր նախապէս: Մարաշ Անատոլուի ամէնէն մոլեռանդ կեդրոնն է, ուր փաթթոցաւորներու թիւը աւելի շատ է քան ֆէս դնողները և ժողովուր-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Գ. էջ)

ԳՐԱԿ ՃՐԱԳ

(ՅՈՒՇԵՐ Ա. ԱՐՓԻԱՐԻ ԿԵԱՆՔԷՆ)

Նոր ձեռքս հասաւ Պ. Ց. Ճ. Սիբուռնիի «Նաւասարդ»ի Բ. տարուան Ա. Պրակը։ Ամէնէն առաջ կիս հետաքրքրեց, իմ ողբացեալ բարեկամ Արփիար Արփիարեանի նուիրուած «Դրուագները», Պ. Գուրգէն Մխիթարեանի ստորագրութեամբ։ Շատ եւ շատ շահեկան կը գտնեմ զայն վերլուծել մէկ քանի խօսքերով։

Պատուական յօդուածագիրը, ականատես է եղած տաղանդաւոր հրապարակագիր Արփիարեանի արեւմուտքի օրերուն։ Բառ առ բառ հետեւինք յօդուածագրի դրուագներուն։

Պ. Գուրգէն Մխիթարեան կը հարցնէ. «Մեր կարդացող՝ նոյն իսկ գրասէր շրջանակներուն պատկանող խաւերէն քանի՞ն կարդացած են, օրինակի համար, Տէմիրճիպաշեանի, Արփիարեանի, Չրաքեանի ամբողջական գործերը»։ Այս հարցը շատ ծեծուած է, այսպէս շատերը հարցուցեր են, սակայն անոնց կոչը, անոնց բարբառը «Ձայն բարբառոյ յանապատի» կը մնար։

Երբ քսան տարիներ առաջ, սկսած էի գրել «Ազգային դէմքեր»ուս շարքը, անձրկած էի, թէ ինչպէս կարելի էր գտնել մեր ինքնատիպ նոր գրականութեան վարպետներու երկասիրութիւնները։ Մեծ էր յուսահատութիւնս. սակայն առանց վհատելու, ստիպուեցայ ամբողջ մամուլի, օրագիր, ամսագիր պարբերական թերթերու հինգ հատոր իմ պատրաստած ցուցակներուս ապաւինելու։ Եւ այդ աշխատութիւնս սկսած էի ուղիղ 1897ին եւ արդէն 1905ին աւարտած էի։ Եւ դիւրաւ կրցայ մեր գրագէտ դասակարգի գրուածքները ուսումնասիրել, եւ կազմել իմ ութ հատոր արդէն իսկ հրատարակուած «Ազգային Դէմքերը», ուսկից տակաւին անտիպ կը մնան նոյնքան հատորներ, կազմ ու պատրաստ։ Եւ ահա այդ ցուցակիս շնորհիւ, ես հրատարակեցի իմ նոյն գրքերուս Դ. հատորին մէջ Եղիա Տէմիրճիպաշեանի վրայ 200 էջ ուսումնասիրութիւն մը, եւ 200 էջ Արփիար Արփիարեանի մասին, նոյն հատորիս մէջ։ Ինձմէ վերջը, շատ տարիներ վերջ, Արփիարի վրայ երկու զանազան ամսագիր պարբերական թերթերու մէջ ուսումնասիրեցին Արփիարը, սակայն առանց ունենալու այն աղբիւրները ինչ որ ես ունեցեր էի. եւ չեմ գիտեր որ արդեօք այդ յարգելի բանասէրները անծանօ՞թ էին իմ հատորներուս։ Բայց երբ վերջին աչաղանդի օրերուն Միջագետքի բանտերուն մէջ մեր մտաւորականները իրենց հետ կը կրէին այդ հատորներս, ինչպէս շաբաթ մը առաջ կը գրէր Ջարդերէն ազատուած մէկը մեր այդ մտաւորականներէն, կարելի՞ էր որ անծանօթ մնար իմ այդ գործերս յիշեալ բանասէրներու։ Սակայն զարմանալի չէ, հին ու նոր գրողները, աղբիւրները յիշելու, բանասիրական օրինաւոր պայմանները յարգելու սովորութիւն չունին։ Ինձ այնպէս կը թուի որ նաեւ Պ. Գուրգէն Մխիթարեան լուր չունի որ ես ժամանակին ընդարձակօրէն ուսումնասիրած եմ վիպասան եւ հրապարակագիր գրագէտ Ա. Արփիարեանը։

Սակայն այս ոչինչ. զի դրուագներուն հեղինակը, անոր գրական արժէքը չէ վերլուծած, այլ անոր ապրած կեանքին վերջալոյսը նկարագրած է ուր կան խիստ շահեկան յիշատակներ. յօդուածագրին այս խօսքերը կը յանձնարարեմ ողբացեալ Ա. Արփիարի բարեկամներուն. կ'ըսէ թէ իր եւ ուրիշներուն դրուագները. «Կրնամ շատ մութ կէտեր լուսաբանել այս տարօրինակ մարդու խորքէն որ կ'ըսեն թէ կիրքով շաղուած էր եւ խորհուրդին կրակովը թրծուած։»

Արփիարը ես շատ մօտէն ճանչնալով, յօդուածագրին ամէն մէկ գիտողութիւնները շատ ճշգրտօրէն արձանագրուած կը տեսնեմ. կան յուշեր, որոնք Արփիարի կենսագրութեան պատկերի գոյները կ'ամբողջացնեն։ Վիպասան հրապարակագիրն էր այն, ամէն բանէ առաջ դժուարահաճ, բծախնդիր, վիճող, պայքարող։ Այս բնորոշ յատկութիւնները յայտնի է ըրած ո՛չ ընկերական, այլ գրական եւ կուսակցական խնդիրներու մէջ։ Ընտանի շրջանակի մէջ սիրուած մըն էր իր խոնարհ, համեստ ճգնաւորի կեանքովը. սրախօս, բայց ոչ սրտախոց։ Կուսակցական գործերու մէջ, մանաւանդ դրամական խնդիրներու մէջ մաքուր, խղճմտանքով դէմք մը կը հանդիսանայ։ Ոչ մէկ պարագայի վարձկան հացկատակ մը չէ եղած։ Գրչով ուզեց ապրիլ եւ գրչովը ապրեցաւ. Վենետիկ օտար վարժարանի մը մէջ իբրեւ Ֆրանսերէնի ուսուցիչ ուզեց դասախօսել, սակայն այդ մտածութիւնը չյաջողեցաւ։ «Մշակ»ի խմբագրութեան դիմեց, Արփիարի դրամական կացութիւնը պարզեց, Արծրունիի թերթին նոյն ատենուան վարիչները իսկոյն յիշեցին իրենց սիրելի Հայկակը, որ շարունակեց իր շաբաթական թղթակցութիւնները նոյն «Մշակ»ին, եւ անկէ հասած նպաստէն քիչ մը շունչ առաւ։ Հանգուցեալ բարեյիշատակ Մ. Խերեան, որ Վենետիկ կը գտնուէր, արդէն ազգական էր Արփիարեանի, իրարու ծանօթ։ Խերեան Մուրատ Ռափայէլեան վարժարանի աշակերտ չէ եղած. սակայն կը յարգէր Վենետիկի Մխիթարեանները, եւ անոնց բարեկամ էր։ Ես ջանացի երկու ազգականները իրարու հետ հաշտեցնելու, զի Ա. Արփիարեան հակադաշնակցական ըլլալով հաճելի չէր Խերեանի, որ բոլոր սրտովը Դաշնակցական էր։ Կանխաւ երկու բարեկամներէս խնդրած էի, որ կուսակցական վէճի չբռնուին։

Խոստացան եւ սակայն դարձեալ բռնկեցան, երկուքն ալ Ակնցի, բնականաբար անկարելի էր գաղափարի դրժումը։ Սակայն միջամտելով, վէճը կը վերջանար. գրական եւ դրամական պայման մը կը դրուէր։ Ա. Արփիար պիտի գրէր իր «Կարմիր ժամուցը» եւ անոր ամէն մէկ թերթը 18 էջ, երբ ինծի յանձնէր, Խերեանէն պիտի ստանար 100 ֆրանք։ Մեկենասը կը կանխէր եւ 100 ֆրանք կը յանձնէր Արփիարին։ Պայմանը երկար չտեւեց։ Արփիար խոստումը չկատարեց. ինչպէս ըսի, գրական բծախնդրութիւնը վերջերս իրեն ախտ մըն էր դարձած. գրածը կը սրբագրէր տասն անգամ, կը ջնջէր եւ նորէն կը գրէր. կ'աշխատէր, միշտ կ'աշխատէր, սակայն արտադրութիւնը չնչին, բայց գերազանցօրէն թանկագին։ Խերեան մէկ քանի անգամ շարունակեց վճարել 100 ֆրանք, սակայն Արփիար փոխարէնը բան մը ցոյց չտուաւ։

Խերեան զինքը հրաւիրեց իր քով, ո՛չ Եգիպտոս, այլ Լիսսարո իր տունը, որ փառաւոր մօտ կը գտնուէր. ուր Արփիարի տրամադրութեան տակ կը թողուր իր հարուստ եւ ճոխ գրատունը, անոր կ'առաջարկէր որ նստի գրէ Հայոց յեղափոխական պատմութիւնը։ Խոստացաւ, սակայն խոստումը չկրցաւ կատարել. զի երկու ազգականներ գաղափարներով միշտ անհաշտ կը մնային։

Հոս Վենետիկի մէջ խղճալի էր անոր կացութիւնը։ Ս. Ղազարէն, հայ վանականներէն համեստ օգնութիւն մը կը ստանար, ինչ որ բնաւ բաւական չէր ապրելու եւ ապրեցնելու իր եղբօրորդին, պատանին Փիլիկը, որուն բարձրագոյն մանկավարժութիւն մը տալու համար, ամէն զոհողութիւն կ'ընէր։ Հոս սկսաւ հրատարակել, Գալլէ տէի Ֆուրլանի, Պ. Երուանդ Նահապետեանի տպարանին մէջ, իր «Հայ Հանդէսը» կիսամսեայ պարբերականը. հազիւ կրցաւ հրատարակել 10 թիւ. եկամուտը չնչին էր. հրատարակիչ տպարանապետ Նահապետեանի կորուստը մեծ էր։ Թերթը կը դադրէր։ Արփիար դարձեալ կը վարանէր, ապրուստի ուրուականէն կը հալածուէր։ Հակառակ իմ բարեկամական խորհուրդներուս, ան իր թերթին մէջ Վերակազմեալ Հնչակեաններուն կուսակցական ներքին պառակտումի պատմութիւնը կ'ընէր. եւ ահա Բարեկենդանի կիրակի մը, երկու յեղափոխական զինք մահափորձի կ'ենթարկեն, հոս Վենետիկ Սան Պաոլոյի հրապարակին մէջ, ճիշդ կէս գիշերին։ Անկողինէս գիս դուրս կը հանեն, իտալացի խմբագիրներուն հեռախօսով կը հաղորդեմ որ մահափորձը կատարողները կարելի չէ որ Հայեր ըլլան, այլ Թուրքեր, զի Արփիար Պոլսէն իբրեւ յեղափոխական Համիտէն հալածուած է, կ'ըսէի։ Եւ թերթերը կը համոզուէին եւ ըսածիս պէս կը հրատարակէին։ Երեք շաբաթ վերջը, հիւանդանոցէն ելաւ եւ երբ գիս գտաւ, հեգնածպիտ ըսաւ.

— «Սա փոստէ գլխարկը ինծի եթէ գնած չըլլայիր, ինչ աղուոր բան կ'ըլլար, մեռեր ազատեր էի...»։

Ատրճանակի մէկ գնդակը գլխարկին քսուեր եւ շեղած էր, մին գիստին, ուրիշ մըն ալ կուշտին։ Հարուածներու ժամանակ ինքը կը կարծէր թէ «չօճուխները փիշէնքներով կը խաղային»։ Այս մահափորձէն վերջը այլեւս աչքը վախցեր էր։ Կ'ուզէր վերջապէս երթալ Եգիպտոս հաստատուիլ, ինծի գրած իր մէկ նամակին մէջ այդ միջավայրը կ'անուանէր տէւօրի բուն օճախը. հոն երթալ որոշած էր եւ լուռ մնալ. ու կը գրէր. «Բայց ինչպէս ալ լուռ մնալ։ Ու եթէ լուռ մնամ իսկ, Արզուեանին խումբը ապահով է որ ես իրենց համար մեծ վտանգ մըն եմ։ Իմ տեղեկութիւններս ժողովուրդը պիտի լուսաւորեն։ Իրեն, գերագոյն եւ անճողոպրելի շահը կը պահանջէ, գիս սպաննելու կրկին փորձ ընել։ Այս ստոյգ է։ Թէեւ մահը շատ հոգս չէ, բայց եւ այնպէս ինչո՞ւ այդպիսի ողորմելիներու զոհ երթամ, անոնց դաւերը երեւան չհանած...»։ Վենետիկէն անօթութիւնը զինք կը հալածէր, եւ կը ձգէր Եգիպտոս ուր մահը կը սպասէր։

Արփիար իր սիրած Վենետիկէն կը հեռանար. բանի տարագրութիւն մը, որ ունի իր պատմութիւնը։ Եւ այս մասին իրմէ քովս ունիմ նամակներ, որ ժամանակին կը հրատարակեմ եւ այն ատեն կ'ամբողջանան իր վենետիկեան շրջանի պատմական էջերը։ Վերջերն երբ տակաւին հոս Վենետիկ էր, բաւական նպաստներ կը հանէին իրեն։ «Շիրակ»ի խմբագրութիւնը «Բանբեր»ի բանասէր Ագոնցը, եւ «Մշակ»ը կը հասցնէին անոր յօդուածներուն փոխարէն գումարներ, որ սակայն չէին բաւեր օրական ապրուստին։ 1904ի փետրուար 14ին ինծի գրած մէկ նամակէն կը քաղեմ այս տողերը.

— «Երկու հոգի ենք, ու վրաս 00 սանթիմ կայ, որուն 5ը պիտի տամ այս նամակիս առաքմանը, կը մնայ 55. շուարած եմ. ծախսելու համար գրուածներ — բան մը չունիմ։ Եւ ոչ իսկ հին կօշիկ մը։»

Միեւնոյն թշուառ կացութիւնը կը շարունակուի նաեւ Եգիպտոսի մէջ։ Ատեն մը վարեց Գահիրէի «Լուսաբեր» թերթի խմբագրութիւնը. եւ ահա շատ չանցած, ինծի կը գրէր.

— «Լուսաբերը բոլորովին ձգեցի. թէեւ ինծի համար ամսական 200 ֆրանքը լաւ գումար մըն էր, բայց չէի կրնար խաւարաբարոյ մտքերու տրամադրելի ընել իմ միտքս։ Մեր պայմանադրութիւնը այն էր որ թերթը ես պիտի խմբագրէի. ամիս մը այնպէս գնաց, յետոյ միջամտեցին, յետոյ ուզեցին յօդուածներուս վրայ ալ ազդել, ես ալ «կորսուեցէ՛ք» մը ըսի մէկդի ելայ։

Արփիար միշտ գրչի անկախութիւնը սիրած էր, եւ ատով «վսեմաշուք» դասակարգին ստրուկն չէ ուզած ըլլալ բնաւ։

Ցանկալի էր որ Պ. Գուրգէն Մխիթարեան շարունակէր քաղել այն անտիպ յուշերը, որոնք շատ շահեկան պիտի ըլլան Արփիարի ներքին մարդը ուսումնասիրողին համար։ Ատենն է կարծեմ ըսելու որ մեր նոր գրականութեան վերածնունդի վարպետներու երկերը պէտք է հրատարակել։ Այդ շարքին մէջ մտնելու են նաեւ ամէն մէկ հեղինակի նամակները, որոնք ցոյց կուտան գրողին ներքին հոգիին արժանիքը։ Գրական ուսումնասիրութիւնը միշտ պակասաւոր կը մնայ, եթէ նկատի չառնուի գրական մարդուն նկարագիրը, որուն ցոլքերը սքօղուած կը մնան մտերմական նամակներուն միջեւ։

ԱՏՐՈՒՇԱՆ

Վիէննայէն կը գրեն մեզի.— Վիէննայի համայնքի վարչութիւնը գեղեցիկ գաղափար էր յղացած իր հոգեւոր հովիւին առաջին պատարագը նուիրելու Ապրիլ 11)24ի յիշատակին։ Արարողութիւնը տեղի ունեցաւ դեկտ. 13ին։ Բացակայ էր «Հօկ»ի խմբակը։

*** Հանրի Պարպիւս, ֆրանսացի ականաւոր գրագէտը, որ Պուքրէշէն Պոլիս ապաստանած էր, հրապարակային դասախօսութիւն մը տուաւ Պալքաններու մէջ կատարած ճամբորդութեան մասին։ Իր նպատակն էր ստուգել Պալքաններու վիճակը։ Հարկ կայ շեշտելու, որ դասախօսութիւնը կազմակերպուած էր տեղիս կոմունիստ կուսակցութեան կողմէ։ Պ. Պարպիւս յայտարարեց թէ իր տպաւորութիւնները գիրի պիտի առնէ եւ Փարիզի մէջ պիտի տպագրէ իբրեւ առանձին հատոր։ Թուրքիոյ մասին ոչ մէկ խօսք։

ԹՐՔԱԿԱՆ ՀՊԱՏԱԿՈՒԹԵԱՆ, ԵՐԹԵՒԵԿԻ ԵՒ ՅԱՐԱԿԻՑ ԽՆԴԻՐՆԵՐ

(ՆՈՐ ՏԵՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ՄԸ)

Վերջերս Փարիզի Թրքական հիւպատոսարանին մէջ փակցուած ազդի մը առթիւ, տեսակցութիւն մը ունեցած էինք հիւպատոս Նէպիլ պէյի հետ։ Փաստաբան հայրենակից մը, որ անձնական բարեկամն է Նէպիլ պէյի, իր կարգին հետեւեալ լուսաբանութիւնները քաղած է.

— Երթեւեկի հրահանգին առաջին յօդուածին համաձայն, կ'ընդունինք Թրքահպատակներու «պէյաննամէ»ները որոնք Էնկիւրի կը ղրկուին։

Արտաքին եւ Ներքին գործավարութեանց կողմէ կը քննուին անոնք եւ եթէ անպատեհութիւն մը չտեսնուի, երկիր դառնալու արտօնութիւն կը ստանան։ Պէյաննամէ տալու պարտաւոր են միայն Յոյներն ու Հայերը։ Երթեւեկի հրահանգին 3րդ յօդուածը կ'ըսէ թէ 150 հոգինոց ցանկէն դուրս բոլոր իսլամներն ու հրեաները ընդհ. ներման արժանացած են, որով առանց «պէյաննամէ» տալու, արտօնուած են Թուրքիա դառնալու։

— Հայերուն եւ Յոյներուն նկատմամբ եղած այս բացառութիւնը չի՞ հակասեր Թուրք հանրապետութեան հաւասարութեան սկզբունքներուն։

— Այդ հարցումին չեմ կրնար պատասխանել։ Ատիկա իրաւական խնդիր է, բացատրութիւնը պէտք է պահանջել Ազգային Մեծ Ժողովէն որ այդ օրէնքին հեղինակն է։

— Երթեւեկի կանոնագրին մէջ սա տեսակ յօդուած մը կայ. «Պէյաննամէ»ները քննուելէ յետոյ, Թուրքիա վերադառնալու չեն արտօնուիր բոլոր այն Հայերը, որոնց անունը նշանակուած է գաղտնի հրահանգին կցուած կարմիր ցանկին մէջ»։ Լօզանի դաշնագրին մէջ Հայերու մասին կարմիր ցանկ գտնուելու խնդիր չկայ. կը հաճի՞ք այս մասին բացատրութիւններ տալ։

— Փաստաբանները օրէնքը կրնան մեկնել իրենց ուզած ձեւով։ Ես ալ կարդացած եմ Երթեւեկի օրէնքը. անոր պարունակութեան մասին ձեր տուած հարցումները բնաւ չեն հետաքրքրեր հիւպատոսարանս։ Այդպիսի հարցումներ առանց պատասխանի պիտի մնան, հետեւաբար լաւ է ժամավաճառ չըլլալ...

— Կարգ մը Հայեր ամիսներ առաջ «պէյաննամէ» տուած են, բայց մինչեւ հիմա Թուրքիա վերադառնալու արտօնութիւն չեն ստացած։ Անոնք դեռ երկար պիտի սպասե՞ն, եւ եթէ վերադառնան, իրենց կալուածներուն պիտի տիրանա՞ն։

— Ուշ կամ կանուխ պատասխան պիտի գայ ու եթէ վերադառնան, ազատ պիտի ըլլան իրենց կալուածներուն տիրանալու։

— «Յառաջ»ին յայտարարած էիք թէ Թուրքիոյ մէջ ամուսին կամ ծնողք ունեցողները պիտի արտօնուին դառնալու։

— Թէեւ այդպէս կը կարծէինք բայց վերջերս այդպիսի մէկուն անցագիր տուինք, եւ կառավարութիւնը չարտօնեց անոր վերադարձը, առարկելով որ անոնք ալ «պէյաննամէ» տալու պարտաւոր են։

ԽՄԲ.— Այս առթիւ աւելցնենք թէ «Երեւան» շատ ծախաւեր գործ մը տեսած էր, կասկածելի «տեսակցութիւն» մը սարքելով խմբագրի մը միջոցաւ որ ոչ հարցին ծանօթ է, ոչ ալ տրուած պատասխանները հասկցեր է։

Հ. ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ ԵՒ ՀՕԿԻ ՇԱԲԱԹԸ

Փարիզահայ զանազան միութիւններ այս շաբթու ժողովներ սարքած էին, Հօկի եւ Կարմիր խաչի պատուիրակները պատուելու եւ անոնց զեկոյցները լսելու համար: Դժբախտութիւն է անշուշտ որ բոլորն ալ յուսախաբ եղան, որովհետեւ ողորմելի էր ներկաներու թիւը:

Առաջին երեկոյթը տուաւ երեքշաբթի գիշեր Փարիզահայ Արհեստագիտական միութիւնը, Ինժէնիէօր սիվիլի սրահին մէջ, ուր ներկայ էին մօտ 40 հոգի: Կը նախագահէր Պ. Վաչեան: Միութեան կողմէ խօսեցաւ Պ. Ա. Զաքրեան, յետոյ Պ. Տ. Բուղաղեան պարզեց Հայաստանի Ջրային հարստութիւնները: Նոյն նիւթին մասին խօսեցաւ նաեւ Պ. Կ. Միքայէլեան:

ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԵՒ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑՆԵՐ

Չորեքշաբթի գիշեր Սօսիէթէ Սավանթի մէջ բժշկական միութեան հրաւէրով խօսեցաւ Կ. Խաչի բժշկապետ Պ. Ս. Կամսարական: Ներկայ էին 36 հոգի: Կը նախագահէր տօքթ. Թորգոմեան: Բժիշկ Պօլօլեան բժշկական Միութեան կողմէ ողջոյնի խօսք կարդաց եւ ի մէջ այլոց յայտնեց թէ Տօքթ. Մանուէլեան յանձն առած է Փասթէօրի հաստատութեան կողմէ Հայաստան երթալ՝ մանրէաբանական աշխատանոց մը բանալու համար: Բժիշկ Կամսարական յայտնեց թէ Ռաքովսքիի հետ տեսնուած է, խնդրելով որ արտասահմանի հայ բժիշկներուն արտօնութիւն տրուի Հայաստան երթալու: Յետոյ ընդհ. ակնարկով մը պարզեց Հայաստանի առողջապահական վիճակը: Ցարին ժամանակ, ըսաւ, Հայաստանի բոլոր հիւանդանոցները 170 մահճակալ ունէին թուղթի վրայ. իրականութեան մէջ աւելի պակաս էր: Երեւանի մէջ մինչեւ 1914 միայն 35 մահճակալնոց հիւանդանոց կար: Ցարին օրով Հայաստանի մէջ ճահիճները անխնամ կը ձգուէին, որպէսզի հարուստները ամառը որսի երթային հոն: Պատերազմի ատեն հիւանդանոցները զինուորականներու միայն 'առկացուած էին եւ հայ ժողովուրդը բնաւ չէր օգտուեր: 1918էն յետոյ սովը, քօլէրան, թիֆիւսը եւ այլ համաճարակներ աւերեցին երկիրը. առողջապահական միջոցները բաւարար չէին: Հայաստանի խորհրդային դառնալէն տարի մը վերջ միայն կարելի եղաւ ձեռնարկներ կատարել: Հայաստանի մէջ կայ առողջապահական գործավարութիւն, որ ունի երեք հոգինոց յանձնախումբ մը. մասնագիտական հարցերը կը քննուին հոն: Ունի նաեւ վարչական, բուժական առողջապահական, համաճարակային, դեղագործական եւ տնտեսական բաժիններ:

Հայաստանի մէջ հիւանդութիւնները հետեւեալ պատկերը կը ներկայացնեն.

	1922	1923	1924	1925
ԲԾԱԽՈՐ ՏԵՆԴ (Թիֆիւս)	820	129	100	42
ԱՆԴՐԱԴԱՐՁ ՏԵՆԴ	1139	212	51	43
ՄԱԼԱՐԻԱ	67799	62,000	70,000	28,000
ԺԱՆՏԱՏԵՆԴ	629	359	291	127
ԹԱՆՁՐ (Տիզանթերի)	1101	2221		1509
ՑՐԱՆԿԱԽՏ	2376	2658	1829	1532
ՁԵՐՄԱՄԻՋՈՒԹԻՒՆ	3306	2583	2710	1273
ԹՈՔԱԽՏ	1413	1476	3047	2719
ԿԱՐՄՐՈՒԿ		1556	4289	961
ԿԵՂԾՄԱՇԿ (Տիփթերի)		510	19	26
ԱՉՔԻ ՑԱՒ (Թրաքօմա)		2328	5225	5949

Թոքախտաւորներու համար Դիլիջանի մէջ 75 անկողիննոց առպաքինարան մը կայ: Մալարիայի դէմ բժշկական կայաններ բացուած են: Երեւանի մէջ մսուր բացուեցաւ անմայր մանուկներու համար, որոնց կաթ կը տրուի. ամառը օդասուն տեղեր կը ղրկուին այս երեխաները: Ցրանկախտը շատ է մասնաւորաբար Թուրքերու գրաւած շրջաններուն մէջ, օրինակ Երեւանի մօտ Թայխարուչ յոյն գիւղին մէջ:

Ամբողջ Հայաստանի մէջ կան 22 հիւանդանոց, 8 դրօփիլաքական կայան, 4 բուժակայան, 29 բժշկ. խումբ, 3 դեղարան, 17 աշխատանոց, 146 բժիշկ, 12 ատամնաբոյժ, 53 մանկաբարձուհի, 146 գթութեան քոյր, եւ 905 ծառայող: Ասոնցմէ Երեւանի մէջ կան 8 հիւանդանոց, 3 դրօփիլաքական կայան, 1 բուժակայան, 6 բժշկ. խումբ, 55 բժիշկ (որոնց միայն երկուքը ազատ բժիշկներ են, միւսները պետական պաշտօն ունին): Բժշկական վարժարանը 1922ի Մարտէն ի վեր կանոնաւոր կերպով կը շարունակէ եւ եւրոպական համալսարաններու ծրագրով կ'աւանդուին դասերը: Ա. տարին՝ կենդանաբանութիւն, բուսաբանութիւն, անդամազննութիւն, բնագիտութիւն, տարրաբանութիւն, հիւսուածաբանութիւն, սաղմնաբանութիւն, Բ. տարին՝ բնախօսութիւն, դեղագիտութիւն եւայլն: Այժմ ուսանողները չորրորդ տարուան դասընթացքը սկսած են. ամէն տարի իւրաքանչիւր դասարանի յատուկ աշխատանոցներ կը կազմակերպուին. այս տարի աչքի, մանկաբարձութեան եւ ջղային հիւանդութեանց բուժարաններ կը բացուին: Առանձին ատամնաբուժական վարժարան չկայ. բժշկութեան հետեւող մը կրնայ ատամնաբուժութիւնը մասնագիտութիւն ընտրել, հետեւելով մասնաւոր դասերու, որոնք նոյն վարժարանին մէջ կ'աւանդուին: Բժշկ. ուսանողներու թիւը քիչ է, որովհետեւ շատ բժիշկի պէտք չկայ:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԸ

Հինգշաբթի գիշեր ալ Տիկնանց Միութեան Կարմիր Խաչի մասնաճիւղին երեկոյթը կար, դարձեալ Ինժէնիէօր սիվիլի սրահին մէջ: Բազմութիւնը խեղճ էր, եւ ժամը 9ուկէսէն յետոյ մօտեցաւ երկու հարիւրի:

Տիկ. Ա. Ճէվահիրճեան բացումը կատարեց գրաւոր ճառով մը, Տօքթ. Պօլօլեան միջազգային եւ Հայ Կարմիր Խաչերու կազմութեան վրայ արագ ակնարկէ մը վերջ յայտնեց որ Փարիզի Հայ Կարմիր Խաչը 1922էն մինչեւ 31 Յուլիս 1925 հասոյթ ունեցած է 141,325 ֆր. եւ ծախք՝ 68,000, կը մնայ 53,000 ֆրանք: Մինչեւ հիմա Հայաստան ղրկած է 14000 ֆր.ի դեղ, 2000 ֆր.ի օճառ եւն. Աթէնքի գաղթականներուն ղրկուած է 62,000 ֆր., Փարիզի Բարեգործական միութեան միջոցաւ: Ասկէ զատ Փարիզի գաղթականներուն բժշկական աջակցութիւն եղած է. շատ Հայեր հիւանդանոց դրուած են եւ Տիկիններ այցելած են անոնց:

Յետոյ խօսք առաւ Բժ. Կամսարական, որ ըսաւ թէ Հ. Կ. Խաչը կազմուած է 1920ի գարնան, Հ. Հանրապետութեան օրով, խումբ մը հանրային գործիչներու ձեռքով: Այդ թուականին Դարալագեազի մէջ բացուեցաւ 25 մահճակալնոց հիւանդանոց, Շարուրի երկաթուղագծին վրայ բժշկակայան եւ սննդակայան: 1920ի հայեթուրք պատերազմին ատեն Կարմիր Խաչը ճակատ ղրկեց բժշկական խումբեր: Խորհրդային իշխանութեան հաստատումէն վերջ մինչեւ 15 Յունվ. 1921 Կարմիր Խաչը կազմալուծուած էր. այդ թուականին վերակենդանացաւ: Առաջին օգնութիւնը ըրաւ Կաթողիկոսը, որ միաժամանակ կոնդակ ղրկեց բոլոր գաղութներուն: 1921ի Դեկտեմբերին Պոլիսէն 3 հոգինոց բժշկական առաքելութիւն մը եկաւ եւ մնաց մինչեւ 1922ի Մայիս, մեկնած ատեն Կարմիր Խաչին ձգելով իր դեղերու մթերքը, որ շատ կարեւոր քանակ մը կը ներկայացնէ եւ կը մնայ անձեռնմխելի, նկատելով որ պատերազմի ժամանակ պէտք կ'ըլլայ: 11 ամիս օգնած ենք Միջագետքէն եկած 7000 գաղթականներուն:

Կարմիր Խաչի գլխաւոր վարչութիւնը կազմուած է 20—25 հոգիէ. ամբողջ գործը կը տանի նախագահութիւնը եւ տարին մէկ անգամ ընդհանուր ժողով կը գումարուի: Կարմիր Խաչի գործունէութիւնը անկանոն էր մինչեւ 1923ի վերջը եւ կը հասնէր հոն ուր պէտք կար: 1924—25 շրջանին արդէն որոշ ծրագրով կը գործէ: 1923ին Էջմիածնի մէջ բացուեցաւ առաջին դրօփիլաքական կայանը 10 մահճակալով, աշխատանոցով, եւ շրջուն հիւանդանոցով: Ասոնց թիւը աւելցաւ: Այս տարի երկու նոր դրօփիլաքական կայաններ բացուեցան Դարալագեազի (Արփա գիւղ) եւ Մեղրիի մէջ, առաջինին մէջ մէկ, երկրորդին մէջ երկու բժշկական խումբերով: Ասկէ զատ Նոր Բայազիտի շրջանը ղրկուած է շրջիկ խումբ մը: Նոյնպէս մանկատուներ բացուած են փողոցները պտտող մանուկները պատսպարելու համար. անցած տարի ասոնց համար կազմուեցաւ «Անապաստան Երախաների Բարեկամների Ընկերութիւն» մը: Այս մանուկները կը յաճախեն պետական դպրոցներ:

Գթութեան Քոյրերու եւ Մանկաբարձական դպրոցներ պիտի բացուին շուտով: Մանկաբարձարանը կը կառուցուի Դարուհի Յակոբեանի կտակով եւ անոր անունով:

Կարմիր Խաչի հասոյթի աղբիւրներն են՝ նուէրներ, անդամավճարներ, երկաթուղիի, անցագրի եւլն.ի վրայ դրուած տուրքեր, եւ ուղղակի տուրքերու վրայ դրուած 100ին 5 յաւելումը: Այս տարի այս վերջին տուրքէն 30,000 րուբլի կը սպասէինք. սակայն վերջերս Հայաստանի մէջ տուրքերու սակը մեծապէս բարձրացած ըլլալով, դժբախտաբար ժողովուրդը չուզեր այդ յաւելումը վճարել եւ Կարմիր Խաչը կարեւոր աղբիւրէ մը կը զրկուի: Այս տարի հասոյթը եղած է 58,000 րուբլի: Ծախքը աւելի շատ է:

Բանախօսութենէն վերջ Պ. Կարէն Միքայէլեան եւ Բժիշկ Կամսարական մոգական լապտերով ցոյց տուին վիճակագրական քարտէսներ Հայաստանի բնակչութեան, ճարտարարուեստի, գիւղատնտեսական, կրթական եւ առողջապահական վիճակի մասին:

Երեկոյթը վերջանալէ առաջ երգեցին Օր. Ե. Բագալ եւ Պ. Ա. Սէմէրճեան: Պ. Շահան Սարեան արտասանեց Սիամանթօյի «Ափ մը Մոխիր»ը:

ԲԱՐԵՒԻ ՆՈՐ ՁԵՒ

Թուրք թերթերը բարեւի աւելի դիւրին ձեւ մը կ'առաջարկեն, նկատելով որ գլխարկը հանելը ժամանակի կորուստ կը պատճառէ, մանաւանդ որ ձմեռն ալ հանելի չէ գլուխը բանալ: Նոր ձեւն է աջ ձեռքը կուրծքին վրայ դնել, եւրոպիններու պէս:

ՀԱՇՏՈՒԹԵԱՆ ՓՈՐՁԵՐ

Ամերիկեան Դաշէրի Թաօ Էմիր Թահիր Դամասկոսէն Պէյրութ գացած է միջնորդելու եւ խաղաղութիւն հաստատելու համար: Սուրիոյ երեւելիները ուժ կուտան այս փորձերուն:

ՄԷԿ ՏԱՐՈՒԱՆ ՄԷՋ՝ ԵՐԵՔ ՍԴԵՐԼԻՆ

Լոնտոնէն կը գրեն մեզի.—

Կիրակի օր գումարուեցաւ Միացեալ ընկերութեան ընդհանուր ժողովը: Այս կամակոր խմբակը որ կորսնցուցած է գործունէութեան ամէն եռանդ, անօգուտ աշխատանք կը թափէ վերակենդանանալու: Ճիշդ է որ օրակարգը նոր վարչութեան մը ընտրութիւնն էր, սակայն գաղութը մօտէն ծանօթ է իրենց թաքուն նպատակներուն, որոնք կը ձգտին ձախողեցնել առաջադրուած ազգային կազմակերպութիւնը: Միացեալը մեծագոյն բարիքը ըրած կ'ըլլայ գաղութին, եթէ քաշուի իր պատեանին մէջ եւ տարին անգամ մը թէյասեղան սարքէ Երեւանէն գալիք հիւրերուն: Չէ՞ որ իրենց նախագահն իսկ պաշտօնապէս կը յայտարարէր վերջերս. «դժբախտաբար վերջին երեք տարուան մէջ բան մը չի կրցանք ընել»:

Միացեալը կը խաբէ գաղութը, յայտարարելով թէ ինք հիմնած է Ազգատախնամը: Այդ մարմինը արդիւնք է Պ. Լ. Եագուպեանի անհատական նախաձեռնութեան եւ քանի մը երիտասարդներու օժանդակութեան: Իրենց ցոյց տուած հաշիւէն կը տեսնուի որ տասը ամսուան մէջ հաւաքուեր է 339 սդերլին որուն 251-ը բաժնուեր է կարօտ Հայերուն, իսկ 25ը ուղարկուած է Պոլսոյ հիւանդանոցին: Միացեալը մէկ փէննի չէ փանձած իբրեւ անդամավճար:

Հօկ-ի Լոնտոնի մասնաճիւղը, որ չենք գիտեր ինչ պատճառներով նոյնացած է Միացեալին հետ, ներկայացուց իր մէկ տարուան գործունէութեան արդիւնքը: Վերջին տասնըմէկ ամսուան մէջ հաւաքեր են երեք սդերլին, իսկ կաթող. պատուիրակի բանախօսութեան օրը՝ շնորհիւ Երիտասարդներու Միութեան ջանքերուն (չբարեհաճեցան խոստովանիլ այս կէտը) հաւաքեր են նոյնպէս երեք սդերլին. ընդամէնը վեց սդերլին:

Կեցցէ՛ Հօկը եւ Միացեալը...

ԵՐԵՒԱՆ ԵՒ ԷՋՄԻԱԾԻՆ ԴԷՄ ԴԻՄԱՑ

ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԸ ՄՈՍԿՈՒԱ ԿԸ ԴԻՄԷ

Էջմիածնի գերագոյն խորհուրդը հետեւեալ շրջաբերականը ղրկած է բոլոր թեմական առաջնորդներուն.—

«Գերագոյն խորհուրդը կը յայտնէ ձեզ ի գիտութեան որ Վեհ. Կաթողիկոսի կողմից դիմում եղած է Ս. Խ. Հ. Ժողկոմխորհի նախագահ Վ.ի Ռիկովին: Այդ դիմումը կը պարունակէ չորս գլխաւոր կէտեր, որոնց համառօտութիւնը հետեւեալն է.

1. Նկարագրելով Էջմիածնի բացառիկ դիրքը, եւ անոր՝ հայ ժողովուրդի ազգ. եկեղեցական կեդրոն ըլլալու հանգամանքը, խնդրուած է որ Հայոց Կաթողիկոսը եւ Էջմիածնի գերագոյն հոգեւոր խորհուրդը ճանչցուին որպէս իրաւական անձ, որու հետեւանքով Սոցիալիստական Խորհրդային Հանրապետութեանց Միութեան արտասահմանեան ներկայացուցիչները իրենց համար պարտականութիւն համարեն հայ եկեղեցիի արտասահմանեան ազգ. եկեղեցական կալուածական խնդիրներու պաշտպանութիւնը:

2.— Շեշտելով որ 1919 թուականի Յունուար 23ի հրովարտակով եկեղեցիին տրուած ազատութիւնը ոչ մէկ արժէք չունի, քանի որ եկեղեցին եւ անոր կազմակերպութիւնները զրկուած են իրաւական անձ ըլլալու իրաւունքէն, մինչդեռ մասնաւոր ընկերութիւնները այդ իրաւունքը ունին, եւ քանի որ եկեղեցին իր նպատակին ծառայելու համար անհրաժեշտօրէն պէտք ունի շարք մը հոգեւոր հաստատութիւններու, հոգեւոր դպրոցներու եւլն., խնդրուած է իրաւական անձի ու մասնաւոր սեփականութիւն ձեռք բերելու իրաւունք:

3.— Նկատի առնելով եկեղեցական կալուածներու եւ շէնքերու ազգայնացումը եւ նկարագրելով ու շեշտելով թէ ինչպիսի ձեւերով եկեղեցական շէնքերէն հեռացուած են պաշտօնեաները եւ մանաւանդ առաջնորդները, խնդրուած է գոնէ եկեղեցիներու գաւիթներու մէջ եղած շէնքերը վերադարձնել պաշտօնեաներու և հաստատութեանց պէտքերուն միայն գործածուելու համար:

4. Հիմնուելով ստացուած բերանացի եւ գրաւոր զեկուցումներու վրայ, դիմումին մէջ նկարագրուած է եկեղեցիին կրած զրկանքները եւ եկեղեցիներու, պաշտօնէութեան ու հաւատացեալներու դէմ ի գործ դրուած բռնութիւնները եւ խնդրուած է կարգադրել բանալ բոլոր տակաւին փակ մնացած եկեղեցիները եւ վերջ տալ հաւատացեալներու եւ եկեղեցիի պաշտօնէութեան դէմ ի գործ դրուած ապօրինութեանց եւ անպատուութեանց:

ԴԷՊԻ ՊԱՏՐԻԱՐՔԱՐԱՆԻ ՋՆՋՈՒՄԸ

Թուրք թերթերը կը շարունակեն նպատակաւոր լուրեր հրատարակել Թուրքիոյ մասին, միտքերը պատրաստելու համար: «Սօն Սաաթ» կը գրէ թէ Պատրիարքարանի մէջ երեք յանձնաժողովներ կազմուած են, որոնց մէկը լոկ կրօնական գործերով պիտի զբաղի, երկրորդը Պատրիարքարանին դիրքը պիտի ճշդէ հանդէպ կառավարութեան, երրորդը աշխարհական եւ կրօնական գործերը իրարմէ զատելու կ'աշխատի, եւայլն: Պատրիարքարանը Բերայի Հայոց եկեղեցիէն Գում-Գաբու փոխադրուելով Արսլանեան եպս. միայն կրօնական գործերով պիտի զբաղի եղեր, իսկ հասարակութեան գործերը պիտի վարեն մասնաւոր մարմիններ: Ասկէ զատ պատր. տեղապահին պաշտօնին վերջ տրուելով, Թուրքիոյ բոլոր Հայերուն մասնակցութեամբ նոր պատրիարք պիտի ընտրուի որ միայն կրօնական գործերու պիտի խառնուի:

Պատրիարքարանը բացարձակապէս կը հերքէ այս լուրը:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԸ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐՈՎ

վաղը, Բշ. 21 դեկտեմբեր իրիկուան ժամը 8.30ին կը ներկայացուի

''Խ. ՀԱՅԱՍՏԱՆ,,

ՄԵԾ ՖԻԼՄԸ

Salle Wagramի մէջ, 39, Ave. Wagram

ի նպաստ Երեւանի Հօկի կեդրոնին

Հայաստանի այս անդրանիկ ֆիլմը՝ պատրաստուած է տեղին վրայ և կը ներկայացնէ շինարարական այն բոլոր աշխատանքները որ կատարուած են:

Ներկայացման ընթացքին հարկ եղած բացատրութիւնները պիտի տրուի Հայաստանէն եկած պատուիրակութեան կողմէ:

Ֆիլմը երկու հազար մէթր երկարութիւն ունի եւ կը բաղկանայ վեց մասերէ.—

ՄԱՍ 1.— Խորհրդային Հայաստանը իբրեւ պետութիւն: 2.— ՇԻՐԱԿԻ ՋՐԱՆՑՔԻ ու բացումը: 3.— Երեւանի եւ Լենինականի ջրաելեկտրոկայանները: 4.— Որբաշխարհ.— Ամերիկեան որբանոցները, Հայաստանի պատկոմները, (մարզանք, երթ): 5.— Գործարանները եւ պղնձահանքերը, բամպակի, փայտի եւ ուրիշ գործարանները: 6.— Հայաստանի բուժավայրերը (սանատորիաներ), հանգստեան տուները եւ բնական գեղեցկութիւնները:

Մուտք՝ 25, 20, 10, 5 եւ 3 ֆրանք:

ԴԸ ընդհանրապէս «էնթարի» եւ «ապա» կը հագնի: Այս հագուստին վրայէն գլխարկ դնելը բնականաբար ծիծաղելի տեսարան մը պիտի ներկայացնէր: Անկախութեան դատարանը Մարաշէն Ընկիւրի ղրկած է 27 հոգի, բաղկացած վարչական ժողովի, երկրագործական եւ առեւտրական սենեակներու ու թաղապետութեան անդամներէն: Ասոնցմէ զատ ցոյցին մասնակցողներն ալ պիտի ղրկուին շուտով:

Րիզէի մէջ ձերբակալուածներուն թիւը 100ը անցած է:

Ֆրանքը փրկելու համար

Հիւսիսային Ֆրանսայի մեծ գործարանատէրերը պատուիրակութիւն մը ղրկելով հանրապետութեան նախագահին, յայտնեցին թէ պատրաստ են 10,000,000,000 ֆրանքի փոխառութիւն մը երաշխաւորել, ներքին պարտքի գլխաւճարը հայթայթելու եւ ֆրանքը փրկելու համար:

Այս առաջարկը լաւ տպաւորութիւն ըրած է եւ կը սպասուի ծրագրի մանրամասնութեանց:

Ֆրանքը զգալապէս բարձրացած է երկու օրէ ի վեր:

ԽԱՂԱՂՈՒԹԻ՞ՒՆ ԹԷ ՊԱՏԵՐԱԶՄ

Պոլսէն հասած հեռագիրներու համաձայն, Թուրք դահլիճը գիշեր ցորեկ ժողով կը գումարէ, Մուսուլի մասին տրուած վճիռին առթիւ, միշտ Մուսթաֆա Քէմալի նախագահութեամբ: Վերջին ժողովին ներկայ էր նաեւ սպայակոյտի պետը, Ֆեվզի փաշա: Երէկ կամ այսօր Ազգ. Մեծ ժողովին պիտի ներկայացուէր խնդիրը: Թերթերը կը շարունակեն բուռն յօդուածներ հրատարակել, յայտնելով թէ Թուրքիա ամէն միջոց ձեռք առած է: «Ճիւմհուրիյէթ» կը գրէ. «Հակառակ Ազգերու Դաշնակցութեան որոշման, Թուրք ժողովուրդը միջոց մը պիտի գտնէ Մուսուլը փրկելու արշաւողներուն ձեռքէն, ինչպէս փրկեց Ատանան, Իզմիրը եւ Պրուսան»:

Թէեւ մամուլը լեցուն է խօսքերով, բայց Պոլիս ռազմաշունչ տրամադրութիւններ չի ցուցներ: Իրազեկներ կը հաւաստեն թէ առեւտրական գործառնութիւններով դրամական հատուցում պիտի ըլլայ Թուրքիոյ, ինչպէս կը նախատեսէ տրուած որոշումը: Շատեր այս կը նկատեն հարցին բանալին, հետեւաբար եւ անհաւանական կը գտնեն պատերազմը:

Հիւս. Սուրիոյ Հայերը Պէյրութ կ'ապաստանին

«Տէյլի Թէլէկրաֆ» կը գրէ.—

Պէյրութի մէջ Միջազգային Կարմիր Խաչի օժանդակ մարմին մը կազմուեցաւ Սուրիոյ փախստականներուն օգնելու համար: Ամէնէն կարօտեալներու թիւը կը հաշուուի 3000 հոգի եւ առաջիկայ գարնան ասոնց վրայ պիտի աւելնայ 10,000 հոգի եւս, եթէ անոնք ուրիշ տեղ չփոխադրուին: Ճէպէլը Տրիւզի եւ Հասպէյայի շրջանի քրիստոնեաները ամէնէն դժբախտներն են: Հիւսիսային Սուրիոյ մէջ ապստամբներու գործունէութեան հետեւանքով Պաալպէքի, Հոմսի և Համայի շրջաններէն մեծ թիւով գաղթականներ կը հասնին: Այս դժբախտներու կարգէն են Թուրքիայէն Սուրիա եկած Հայերը: Ֆրանսական իշխանութիւնները ամէն ճիգ կ' թափեն անոնց օգնելու համար, բայց կը հաշուուի թէ երկու միլիոն ֆրանք պէտք պիտի ըլլայ ատոր համար:

Սուրիոյ խնդիրը Խորհրդարանին առջեւ

Սուրիոյ խնդրին մասին առջի օր Ծերակոյտին եւ Երեսփ. Ժողովին առջեւ հարցապնդում ուղղուեցաւ կառավարութեան: Հարցապնդողները մանաւորապէս կը քննադատէին Զօր. Սարայլի քաղաքականութիւնը: Տեղի ունեցան բուռն վիճաբանութիւններ: Զօրավարը ներկայ էր ունկնդիրներու օթեակին մէջ: Պատերազմական նախարար Պ. Փէնլըվէ եւ վարչապետ Պ. Պրիան պատասխանեցին յարձակումներուն, պատմականը ընելով Սուրիոյ դէպքերուն: Վարչապետը յայտնեց թէ նոր մարզպանը խանդավառ ընդունելութիւն գտաւ Սուրիոյ մէջ, ուր իրեն ըսուեցաւ. «Մնացէք Սուրիոյ մէջ, որովհետեւ եթէ Ֆրանսացիները մեկնին, վաղը ջարդ տեղի պիտի ունենայ»: Պ. Վիքթոր Պէռար հաստատեց այս վերջին պարագան: Երկու բանաձեւեր ներկայացուեցան, որոնցմէ մէկը պահանջէր ինքնավարութիւն տալ Սուրիացիներուն, միւսը հոգատարութեան շարունակութիւնը կը պահանջէր եւ կառավարութեան վստահութիւն կը յայտնէր. այս վերջինը ընդունուեցաւ:

ԿՌԻՒՆԵՐԸ

«Թայմզ» կը գրէ թէ Կուէյկի հովիտին երկայնքը Թուրք հրոսախումբեր տեսնուած են, որոնց նպատակն է անկասկած միանալ կեդրոնական Սուրիոյ ապստամբներուն, մանաւորաբար Իտլիպի եւ Հարիմի շրջաններուն մէջ, ուր հրոսախումբերը սովորաբար կը կատարեն իրենց արշաւանքները: Սահմանագլուխ հասած է յայտնի աւազակապետ մը իր հետեւորդներով, ինչ որ ցոյց կուտայ թէ Այնթապի կոմիտէն մտադիր է գործակցիլ ապստամբներուն հետ. Ուրֆայի շրջանի ցեղերը կը ծրագրեն արշաւել սուրիական Միջագետքի վրայ: Թուրք իշխանութիւնները պետերը հաւաքելով քաղաքապահ զօրամասեր կազմեցին, երեւոյթապէս աւազակները պատժելու համար, սակայն կը վախցուի որ Ուրֆայի աշիրէթները թալանեն Ճէզիրէն:

Տիւրզիները Լիբանանի շրջանին մէջ կը շարունակեն յարձակիլ քրիստոնեայ գիւղերու վրայ: Զէյտ էլ Աթրաշի ռազմաշունչ կոչը կարդացուեցաւ Հոմսի մզկիթներուն մէջ, մեծ գրգռութիւն առաջ բերելով: Դամասկոս դարձող զօրամաս մը երկու կողմէն ապստամբներու յարձակումին ենթարկուեցաւ: Համայի պատերազմ. ատեանը 15 հոգի մահուան դատապարտեց:

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

Հացը 1.70ի պիտի ծախուի յառաջիկայ Դեկտ. 29էն սկսեալ:

— Մեզի կը հաղորդեն թէ Աբէլ Նազարեան, Լոնտոնի վարդապետ հերոսը, Ֆրանսա կը գտնուի 15 օրէ ի վեր, իր առեւանգած կնոջը հետ, եւ ագարակ մը կը փնտռէ, վերջնապէս հաստատուելու համար:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Հ. Յ. Դ. «Արմէն-Գարօ» Թաղային կոմիտէի դասախօսական ժողովը տեղի կ'ունենայ այսօր կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30 ին 1, rue de Tournon Մէթրօ Օտէօն: դասախօս Շ.:

«ԶԱՓԱՀԱՍ ՈՐԲԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԻՒՆ»ը ատիպողաբար ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր անդամները եւ փարիզաբնակ բոլոր չափահաս որբերը: այսօր, կիրակի երեկոյ ժամը 8ուկէսին 169 rue Belleville, Cour de Danse Օրակարգ՝ 1. Ընթերցում եւ վաւերացում ծրագիր-կանոնագրի. 2. ընտրութիւններ:

ՍՏԱՑԱՆՔ

«ԲԺԻՇԿԻՆ ԳԻՐՔԷՆ ՓՐՑՈՒԱԾ ԷՋԵՐ» Տօքթ. Ռուբէն Չիլինկիրեանի (Ռ. Սեւակ): Հրատարակութիւն «Գողթան» գրատան, Սելանիկ: Տպ «Նոր Ալիքի» 1925. 125 էջ: Գին Ֆրանսայի համար 10 ֆրանք:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Եօզկատի Մեծ Չաթէն Ջատիկ Թորոսեան կը փնտռէ հօրեղբօր թոռը Համբարձում Թորոսեանը որ երկու տարի առաջ Սուրիոյ Ճիպէյլի Որբանոցը կը գտնուէր: Տեղեկացնել 8 rue des Trois Portes, Paris, Սիրական Յովհաննէսեանի:

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Ատամնաբոյժի մը մօտ ծառայելու համար կ'ուզուի ֆրանսերէն գիտցող հայ օրիորդ մը նպաստաւոր պայմաններ. գրել Արամ Քիթապճեանի 94, Bd. Rochechouart.

Le Gérant: H. TEURNIER
Impr. MASSIS
208bis, Rue Lafayette Paris(10e)

խմբագիր ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ
որուն անունին պէտք է ուղղել դրամական ամէն առաքում:

"HARATCH,,"
JOURNAL ARMÉNIEN PARAISSANT TROIS FOIS PAR SEMAINE
Directeur-Propriétaire : SCHAVARCH MISSAKIAN
Rédaction et Administration / խմբագրութիւն եւ վարչութիւն — 208 bis, Rue Lafayette PARIS (10e).

Հեռաձայն՝ Nord 57-82

ԲԱԺՆԵԳԻՆ	Եռամսեայ	Վեցամսեայ	Տարեկան
Ֆրանսա և գաղութներ	16 ֆր.	35 ֆր.	65 ֆր.
Անգլիա և »	—	10 շ.	20 շ.
Ամերիկա	—	3 տ.	5 տ.
Ուրիշ երկիրներ	—	50 ֆր.	90 ֆր.

Հասցէի փոփոխութեան համար 1 ֆր. վճարել անհրաժեշտ է:

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 23 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 1925
23 DÉCEMBRE 1925
On reçoit des annonces en français et en arménien.

Ա. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 62 — Կը հրատարակուի ԿԻՐԱԿԻ, ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ և ՈՒՐԲԱԹ — ԳԻՆ 40 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԿԻՐՔՆ Է ՈՐ ԿԸ ԳՈՐԾԷ

Առողջ տրամաբանութիւնը տեղի տուեր է Յունաստանի մէջ, եւ կիրքն է որ կը գործէ, անճոռնի եւ սանձարձակ:

Մեր ձեռքին տակ չունինք վերջին դէպքին մանրամասնութիւնները: Ուրիշներ աճապարեցին անմիջապէս պատասխանատուներն ալ ճշդել եւ լուտանքներ տեղալ: Մենք չենք ուզեր տարուիլ կանխակալ կարծիքներով, մանաւանդ որ որոշ վերապահումներ ունինք յունահայ աղբիւրներու մասին: Կ՚ուզէինք որ հակադաշնակցական կիրքէն կուրցած հակառակորդներն ալ քիչ մը զգուշանային «ի յառաջագունէ» դատ-դատաստան կազմելու մոլութենէն:

Ի՞նչ է նոր դէպքը, — Աթէնքէն Պոլսոյ թերթերուն կը հեռագրեն թէ՝ Դեկտեմբեր 12ին կռիւ մը ծագեր է հայկական եկեղեցիին մէջ: «Ժողովուրդը երկուքի բաժնուելով, իրարու նետեցին ինչ որ անցաւ իրենց ձեռքը: Վիրաւորուեցան մէկ եկեղեցական, մէկ սպայ եւ երկու հոգի: Բախումը վերջ գտաւ ոստիկաններու միջամտութեամբ»: Տեղական պաշտօնակից մը, իր թղթակցին բերնով այս յարձակումը կը վերագրէ Դաշնակցականներուն, որոնք իբրեւ թէ ուզեր են խափանել Ազգ. Վարչութեան ընտրութիւնը, անհաքեկելով Պատգամաւորական ժողովը:

Ինչպէս ըսինք, մենք որ եւ է վաւերական տեղեկութիւն չունինք: Բայց բաւական բան գիտենք նախընթաց պարագաներու մասին, որոնց հետեւանքն է այս դէպքն ալ: Երեք տարիէ ի վեր խռովայոյզ վիճակ մը ունի այս նոր գաղութը: Փոքր Ասիոյ աղէտին ցնցումէն հազիւ ազատած, Աթէնքի մէջ սկսան խորհիլ ազգային կազմակերպութեան մասին: Երկար պայքարներէ յետոյ, կազմուեցաւ պատգամաւորական ժողովը, որ հիմնական օրէնք մը հաստատեց գաղութին համար, աշխարհական, քիչ շատ արդիական ոգիով: Այդ ժողովին մէջ մեծամասնութիւն կը կազմէին Դաշնակցականները, որոնց միացան Հնչակեաններն ու մաս մը չէզոքներ ալ, եւ կազմուեցաւ խառն Վարչութիւն մը, որ կ՚աշխատէր օգտակար ըլլալ, հակառակ բոլոր խոչընդոտներուն եւ իր իսկ թարթափումներուն: Ռամկավարները, որոնք ուխտ ըրած են Դաշնակցութիւնը քշել ասպարէզէն — երբեմն երանեալ տխմարութեամբ — ամէն ստորնութեան դիմանեցան, եղածը քանդելու եւ պատուանդան գտնելու համար: Եւ այս՝ ճիշդ այն պահուն երբ գաղութը ծանր տագնապներ կ՚անցընէր, տեղահանութեան հետեւանքով: Կռիւը շարունակուեցաւ ամէն ճակատի վրայ: Անոր յաջողութեան գործիք դարձուցին նոյն իսկ Հօկերը, գռեհիկ խարդախութիւններով որոնց վարագոյրը բացուեցաւ նոյն ինքն Հօկի անդամներուն կողմէ: Ռամկավարներուն մեղքը ծանր էր մանաւանդ անոր համար որ, իրենց ամբողջ սպայակոյտով — կեդր. Վարչութեամբ — բոյն դրած էին Աթէնքի մէջ:

Քանի մը ամիս առաջ, Բ. Պատգմ. ժողովի ՝ընտրութեանց առթիւ, հովերը դարձան եւ ռամկավար, հնչակ, Հօկ, — բոլոր խաչակիրները մէկ ճակատ կազմեցին Դաշնակցութեան դէմ: Առիթը նպաստաւոր էր. ներգաղթի խնդիր կար, Պ. Շահվէրտեանի շուքը կար եայլն: Եւ յաջողեցան մեծամասնութիւն շահիլ:

Այդ օրէն ի վեր, «Պլօք»ը գլուխն առած կ՚երթայ: Ո՛չ խելք, ո՛չ խիղճ, այլ միայն կիրք եւ խարդախութիւն: Մենք չենք ծածկեր. «Նոր Օր»ի խմբակն ալ ունի շատ մեղքեր, աններելի հակասութիւններ: Բայց այդ անփորձ տղաներուն դիմաց, «Պլօք»ը, իր բախտախնդիր «զօրավար»ներով, իր երանելի եւ աներեւոյթ գործիչներով եւ գործիքներով բռնած է այնպիսի ճամբայ մը, որ անպատճառ պոռթկումի մը պիտի յանգէր:

Ձանց կ՚առնենք մանրամասնութիւնները: Բայց դեռ աւելին:

Բոլոր քաջագործութիւնները ամէն կողմ հաղորդելէ յետոյ, խմբագրական մըն ալ գրել կուտան Եգիպտոսի մէջ, սա խօսքերը ուղղելով Հ. Յ. Դաշնակցութեան. «Լաւ է ժողովուրդին համար, աւելի լաւ իրեն համար, որ այդ կուսակցութիւնը սրբագրէ ինքզինքը եւ խուսափի սուրով իյնալու անխուսափելի ճակատագրէն («Արեւ», 9 Դեկտ.):

Այս տեսակ մթնոլորտի մը մէջ, դուք դատեցէք թէ ուր կրնան հասնիլ գործերը: Եւ դո՛ւք դատեցէք, Պ. Պ. Արտակ Դարբինեան, Հրաչ Երուանդ, Տոքթ. Էնֆիյէճեան եւ ընկերներ: Ի՞նչ ըսել կ՚ուզէք. ո՛ւրկանդ պիտի առնէք, վերջապէս: Մենք երբեք չենք արդարացներ Պատգմ. ժողովին վրայ կատարուած յարձակումը, ո՛ր կողմէն ալ ըլլայ: Խստօրէն կը դատապարտենք զանոնք մանաւանդ անոր համար որ, այսօր երբեք աւելի մխիթարական վիճակ չունի գաղթականութիւնը. եւ տեղահանութեան սարսափը միշտ կը տիրէ, ու կը սաստկանայ այսպիսի դէպքերէ յետոյ:

Բայց, մինչեւ ե՞րբ պիտի գործէ կիրքը:

Շ.

ՄԱՄՈՒԼ

ՄԷԿ ՀԱՅՐԵՆԻՔ, ՄԷԿ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴ

Այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ, «Յուսաբեր» իր տեսութիւնները կը պարզէ Հօկի առաքելութեան մասին: Մէկ տարի առաջ, Պ. Երզնկեանը եկած էր, բայց,

«Շուտով սայթաքեցաւ եւ հազիւ Փարիզ ոտք դրած, կուսակցական պայքար բացաւ… Ժողովրդական զանգուածները հեռու փախան անկէ, ու ան, մինակ մնացած, ապաստանեցաւ շքասեղաններու շուրջը եւ պատուոյ պարահանդէսներու մէջ, Պրիւքսէլ, Լոնտոն, Մանչէսդրը, Փարիզ, ուր առատ ծափ ժողվեց ու ժպիտ միայն: Եւ գիտենք— իր իսկ խոստովանութեամբ— թէ հանդէսներէն ու սեղաններէն իր հետ Հայաստան տարաւ միայն թոռմած փունջեր»:

Նոր առաքելութիւնը աւելի բախտաւոր պիտի ըլլա՞յ: Այս հարցումին պատասխանը պիտի տան Հօկի պատուիրակները իրենք.

«Անհրաժեշտ է, որ առաքելութիւնը հաւատարիմ մնայ իր նշանաբանին, կուսակցական մարմին մը չդառնայ յայտնի կամ գաղտնի, փրօփականտի շարժուն գործիքի չվերածուի, շահագործելով հայրենիքի անունը եւ ժողովրդական զանգուածներուն հայրենասիրութիւնը:

Հայրենիքին Օգնութիւնը համաժողովրդական ձեռնարկ մըն է, եւ հետեւաբար զայն վարող մարմինները՝ Հօկ-երը, պէտք ըլլան զուտ ժողովրդավար սկզբունքներով կազմուած ու առաջնորդուած մարմիններ: Պէտք է վերջ գտնեն այն բախտախնդիր խմբակները, որոնք զանազան տեղեր մաղկած, անձնական ու խմբական պղտոր հաշիւներ կը մաքրեն:

Մեծագոյն պատեհութիւններէն մէկն է Հօկերու միջոցով իրարմէ բաժնուած հայութիւնը գոնէ հոգեւին իրարու կապելու, իրարմով շահագրգռելու, մէկ հայրենիքի մասին մտածել տալու, իբրեւ հարազատներ:»

ՀԱՅԱՍՏԱՆԸ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐՈՎ

Առջի գիշեր «Խ. Հայաստան» շարժանկարը ներկայացուեցաւ Սալ Վակրամի մեծ սրահին մէջ: Առաջին անգամ է որ Հայաստանը կը ներկայացուէր շարժանկարով եւ հայրենիքի կարօտէն մղուած, անհամար բազմութիւն կը, առանց դասակարգի եւ հոսանքի խտրութեան, փութացած էր տեսնելու երկիրը եւ հոն կատարուած աշխատանքները: Տեղական պայմանները նկատի առնելով, կարելի է ըսել թէ շարժանկարը բաւական յաջող էր:

Միջնարարին Հ. Բարեգործական Միութեան կողմէ Պ. Գ. Սինանեան առաջարկեց որ իւրաքանչիւր գաղութ իր անունով սեփական տուն մը շինել տայ Հայաստանի մէջ, հոգ չէ թէ 10—15 սենեակով, հոն պատսպարելու համար այն չափահաս որբերը, որոնք որբանոցներէն հետ ամուսնանալով ընտանեկան նոր բոյներ կը կազմեն: Հօկ.ի կողմէ Պ. Մ. Բաբաջանեան ձայնակցեցաւ Պ. Սինանեանի: Խօսեցաւ նաեւ Պ. Կարէն Միքայէլեան:

Վերջին պահուն հրաւէր եղաւ հանգանակութիւն մը կատարելու, բայց արդիւնքը յայտնի չէ:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

15 ՀՈԳԻ ԵԽՄ ԿԱԽՈՒԱԾ

Անկախութեան դատարանը, որ ներկայիս Կիրասոն կը գտնուի, մահուան դատապարտեց 75 Թուրքեր, որոնք գլխարկի դէմ ցոյցեր կազմակերպած էին: Բազմաթիւ ուրիշներ ցկեանս բանտարկութեան դատապարտուեցան:

Անգլիական խորհրդարանը վաւերացուց

Անգլիական Խորհրդարանը Դեկտեմբեր 21ին, Երկուշաբթի օր, 4ի դէմ 239 ձայնով վաւերացուց Մուսուլի մասին տրուած որոշումը:

Այս որոշման վրայ, ընկերվարական երեսփոխանները սրահէն հեռացան, առաջնորդութեամբ Քլայնսի, որ կը վարէր խմբակցութիւնը, Մաքտօնալտ բացակայ ըլլալով: Կէս օրէն յետոյ, ընկերվարականները ժողով մը գումարեցին եւ որոշեցին քաշուիլ, եթէ Պոլտուին պնդէ այս որոշման վրայ, տօնական արձակուրդէն առաջ:

Վարչապետը ընդունելութեան բանաձեւը պաշտպանած ատեն, ըսաւ թէ Անգլիա պարտաւոր չէ 25 տարի Միջագետք մնալու, այլ մինչեւ որ այդ երկիրը կարենայ միանալ Ազգերու Դաշնակցութեան: Յետոյ ըսաւ որ եթէ օդային զէնքերը չպահուին Միջագետքի մէջ, Մօտաւոր Արեւելքի մէջ ուրիշ տեղ մը պիտի պահենք: Իրագի հետ նոր դաշնագիրը Խորհրդարանին պիտի ներկայացուի Փետրուարին, եւ այն ատեն ամբողջ օր մը պիտի յատկացուի վիճաբանութեանց: Յիշելով կառավարութեան բարեացակամութիւնը Թուրքիոյ հանդէպ, վարչապետը ըսաւ թէ հրաւիրած է Թրքական դեսպանը որ վաղը գայ տեսակցի իրեն հետ: Պ. Էմըրի երկար ճառով մը ուզեց ապացուցանել թէ Միջագետքը պարպելը շատ աւելի բազմածախս եւ տաժանելի պիտի ըլլայ:

Գաղթային Նախարարը չմոռցաւ շեշտել որ, եթէ մեծ քանակութեամբ նաւթային հարստութիւններ երեւան հանուին, կարեւոր հասոյթներ պիտի ապահովեն երկրին, որովհետեւ Թըրքիշ Փեթրոլիում Ընկերութեան հետ կնքուած պայմանագրութիւնը ամէնէն նպաստաւորն էր:

Սուրիացիները ալ կը հաշտուին ?

«Թայմզ»ի թղթակիցը Դամասկոսէն կը հեռագրէ թէ կացութիւնը զգալապէս բարւոքած է վերջին օրերս: Էմիր Էմին Ասլան եւ ժողովրդական կուսակցութեան երեք անդամները Դեկտեմբեր 17ին Ճէպէլը Տրիւզ գացեր են, հաշտութեան բանակցութիւններ կատարելու համար Սուլթան էլ Աթրաշի հետ: Մեծ յոյսեր դրուած են այս ձեռնարկին վրայ:

Միւս կողմէ, Պէյրութէն հեռագիր մը կը ծանուցանէ թէ Տիւրզիները մեծ համախմբումներ կը կատարեն, Հասպայա քաղաքը ետ առնելու համար: Տիւրզիները կը շարունակեն ուժգին պրօպագանդ մղել Լիբանանցիներուն մէջ, որոնք մինչեւ հիմա չեն միացած ապստամբներուն:

Սուրիոյ համադաշնակցութեան նախագահ Սուպհի պէյ Պէրէքաթ հրաժարած է:

Ապտիւլ Քէրիմ հաշտութիւն կ՚առաջարկէ

Անցեալ Յուլիսին Ֆրանսա եւ Սպանիա հաշտութեան պայմաններ առաջարկած էին Ռիֆցիներու պետ Ապտիւլ Քէրիմի: Այն ատեն Ֆրանսացիները կը պարտուէին եւ Ապտիւլ Քէրիմ մերժած էր բանակցիլ: Այս անգամ Անգլիացի հարիւրապետ Կորտըն Քէնինկ Ապտիւլ Քէրիմի կողմէ իբրեւ լիազօր պատուիրակ ղրկուած է սպանիական եւ ֆրանսական կառավարութեանց, անոնց հաշտութեան նոր պայմաններուն տեղեկանալու համար: Պ. Քէնինկ Փարիզ հասաւ:

Ապտիւլ Քէրիմ տրամադիր է ընդունիլ Սուլթանին հոգեւոր գերիշխանութիւնը, եթէ Ֆրանսա եւ Սպանիա ինքնավարութիւն տան Ռիֆի, անգլիական գաղթավայրերու ձեւին պէս:

Նոր ձերբակալութիւններ Պոլսոյ մէջ

Պոլսոյ մէջ ալ ձերբակալուեցան բազմաթիւ գրավաճառներ: Ամենէն առաջ ձերբակալուեցաւ Պայը Ալի, «Ճիհան» գրատան տէր Պ. Միհրան Մարտիրոսեանը, որուն տպարանը, գրատունը եւ… դրամարկղը խուզարկուեցան: Միհրան էֆէնտի վեց ամիս առաջ Քուրանը հրատարակած է եղեր Թուրքերէն լեզուով, ֆրանսերէն թարգմանութեան մը վրայ, որմէ մեծ քանակութեամբ Անատոլու ղրկուած է, հակառակ անոր որ արգիլուած է Իսլամներու Ս. Գիրքը Թուրքերէնի թարգմանել:

Ձերբակալուեցաւ նաեւ Ազիզ անուն ուրիշ գրավաճառ մը, որ

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ դ. էջ)

ԴՈՒՌՆԵՐԸ ԲԱՑԷՔ,
ԹԷ ՄԱՐԴ Կ'ՈՒՆԵՆԱՔ, ԹԷ ԴՐԱՄ

Մօտ 3000 տարագիր Հայեր հասան իրենց բաղձանքին:

Երկարատեւ սակարկութիւններէ յետոյ, անոնք փոխանակուեցան Ռուսաստանի Ցոյներուն հետ եւ կրցան երթալ եւ ծուարիլ Հայրենի երկրին մէկ անկիւնը: Խորհրդային բոլոր թերթերը թմբուկ կը զարնեն եւ կ'ըսեն. «Պապանձեցէք, դաշնակ Հայեր»:

Վնաս չունի այդ թմբկահարութիւնը. հաւը երբ ածէ, միշտ կը կրկռայ, բայց այդ կրկռոցով չպիտի ինքզինքը կամ ուրիշը խաբէ, թէ աշխարհը շրջած է, մեծ գործ է կատարած: Եղածը շատ բնական երեւոյթ է: 700,000 տարագիրներէն 3000ը տուն են վերադարձեր, հազար պաղատանքով ու բռնի: Կ'արժէ՞ ատոր համար ի լուր աշխարհի ազգասիրութիւն ծախել եւ իբրեւ վարձք դրամ մուրալ Ռուսեաններու բերնով. (Տես «Խորհրդ. Հայաստան» Թիւ 265, «Ցառաջ» Թիւ 59):

Բայց պէտք չէ մեղադրել Ռուսեանը որ դրամ կ'ակնկալէ գաղութներէն, ներգաղթի համար: Դրամ իսկապէս պէտք է, եւ անոր հայթայթումը ինչպէս Խորհրդային Հայաստանի կառավարութեան եւ ամբողջ Խորհրդային միութեան, նոյնպէս եւ հայ ժողովուրդին պարտքն է: Այդ կենսական հարցին համար բոլոր հոսանքները, պոլշեւիկ թէ դաշնակցական, միասնաբար պէտք է աջակցին ե՛ւ բարոյապէս եւ նիւթապէս: Բայց Ռուսեանը չի՞ գիտեր որ իր ընկերները, Կոստանեանները եւ գինիէն քացախ դարձած «Հօկ»երը կը լղրճեն այդ գործը, կը մերժեն «կեղտոտ» ձեռքերով հաւաքուած գումարները, եւ կը ցամքեցնեն զոհաբերութեան ոգին:

Սակայն այս չէր մեր ըսելիքը:

Ցայտնի է, որ դեռ 1900էն առաջ Անդրկովկասէն, մանաւորապէս Շիրակէն, Կարսէն, Բայազիտէն եւայլն, հազարներով պանդխտութեան կ'երթային հեռաւոր երկիրներ, մինչեւ Ամերիկա, դրամ վաստկելու երկիր եւ վերադառնալու համար: Մեծ մասը անհատ պանդուխտներ էին, հայրենիք ձգած իրենց ընտանիքը: Այդպիսիներու թիւը պզտիկ չէր. եւ այսօր չեմ չափազանցեր եթէ ըսեմ որ միայն Ամերիկայի մէջ մօտ 15,000 հոգի կը համրուին անոնցմէ: Մեծ մասը Ալէքսանդրապօլի շրջանէն են, ուրեմն եւ Հայաստանի հարազատ քաղաքացիներ: Հարիւրին 99ը Ամերիկա իյնած է մեծ պատերազմէն շատ առաջ, եւ պատերազմի եւ ուրիշ դէպքերու բերումով 19-15 տարիէ ի վեր կտրուած հայրենիքէն:

Պանդուխտներու այդ բազմութիւնը օտար երկիրներ գացած է ռուսական հին անցագրերով: Ամերիկայի մէջ մինչեւ այսօր չկան խորհրդային ներկայացուցիչներ, ոչ ալ Ամերիկան կը ճանչնայ խորհրդային կարգուսարքը. որով մեր այդ հայրենակիցները իբրեւ ինքնութեան եւ հպատակութեան փաստաթուղթ, պիտի պահէին ցարական անցագիրները, կամ զանոնք պիտի փոխանակէին հայկական, պարսկական, եւայլ անցագիրներով:

Այժմ հարց է,— երբ նախկին Ռուսաստանը չկայ, իսկ իրենց Շիրակի մէջ խորհրդային իշխանութիւն է, իրենք ինչացո՞ւ են, Խորհրդային Հայաստանի քաղաքացի՞ են, թէ իրերու բերումով դարձած են աշխարհաքաղաքացի:

Առողջ միտքը պիտի պատասխանէր.— քանի որ այդ մարդիկ ծնած են ներկայ Խորհրդային Հայաստանի մէջ եւ պանդխտութեան գացած են, հայրենիք ձգելով իրենց կինը, երեխան, հայրն ու մայրը, քանի որ մինչեւ այսօր ալ դրամ կը ղրկեն Հայաստան, իրենց ընտանիքին պահպանման համար, բնականաբար իսկական քաղաքացիներ են Խորհրդային Հայաստանի:

Երկրորդ հարց,— Այս կարգի պանդուխտները կրնա՞ն առանց արգելքի դառնալ իրենց տուները:

Անշո՛ւշտ, պիտի ըսէր պոլշեւիկեան բարքերու անծանօթ մէկը: Մինչդեռ, պոլշեւիկ վարիչները խտրութիւն կը հաստատեն Հայերու միջեւ, Հայաստանի դուռները առմուր կը փակեն «հակայեղափոխականներու» առջեւ եւ կը բանան միայն կարմիր կամ գորշ ներկուած Հայերու առջեւ, հայրենակցի երեսին եւ սրտին նայելէ առաջ գրպանը կը նային, եւայլն: Իսկ մենք ի՞նչպէս կը դատենք: Շիրակի եւ այլ շրջաններու այդ պանդուխտները, որոնք կամ գիւղացիներ կամ մանր առեւտրականներ էին անցեալին, Ամերիկա երթալով եթէ ոչ հարիւրին 100, գոնէ հարիւրին 90 բանուորներ եղած են գործարաններու մէջ. ապա ուրեմն իրենց վերջին տասնեակ տարիներու արհեստով կը համապատասխանեն պոլշեւիկեան մտածողութեան, քանի որ պրոլետացեր, բանուորացեր են Ամերիկայի գործաւորական հնոցին մէջ: Ինչ կը վերաբերի անոնց քաղաքական աշխարհահայեացքին, քանի որ բոլորն ալ Ռուսաստանի թէ յեղափոխական եւ թէ հակայեղափոխական վերիվայրումներու շրջանին բացակայ էին Հայաստանէն կամ Ռուսաստանէն, մաս չեն ունեցած այս կամ բանակին մէջ, շատ շատ հարիւրին 10-15 տեսականօրէն պիտի համակրէին քաղաքական այս կամ այն ուղղութեան. իսկ հոծ զանգուածը պոլշեւիկներու փնտռած գորշ եւ առոյգ բազմութիւնը կը ներկայացնէ, որմէ վնաս չի գար իրենց վարչաձեւին, եւ թերեւս իբրեւ պատուանդան ալ ծառայէ: Այն պարագային մէջ, ասոնք այն տարրերը չեն որոնց բարեյուսութիւնը կասկածի տակ ըլլար:

Գալով տնտեսական հարցին, այդ ալ ուշադրութեան արժանի է: Պանդուխտ Շիրակցին իր վաստկած տոլարները կամ տուն կը ղրկէ եւ կամ գրպանը դրած կ'ուզէ դառնալ հայրենի օջախը, ոչ մէկ նեղութիւն չպատճառելով Ռուսեաններու: Ան ունի իր տունը Շիրակի մէջ, իր ագարակները, իր հողը, իր արհեստը, եւ իր դրամը: Ուրեմն, Ամերիկայէն դարձող պանդուխտները պիտի համարուէին Հայաստանի հարազատ եւ օգտակար ուժերը եւ երկրի դուռները լայն պիտի բացուէին անոնց առջեւ: Բայց ճիշտ հակառակը տեղի կ'ունենայ: Շիրակի պանդուխտը, մղուած՝ հայրենիքի կարօտէն, իր ազգականներու կարօտէն, դառն քրտինքով վաստկած գումարները գրպանը, բեռնաւորուած՝ նուէրներով, իր ծախքովը ճամբայ կ'իյնայ դէպի Հայաստան, բայց ահա Փարիզի մէջ կամ ուրիշ քաղաքի մը պոլշեւիկ ներկայացուցիչը պաղ ջուր կը լեցնէ իր գլխուն. եւ ճարահատ, ետ կը դառնայ Ամերիկա կամ Աֆրիկէ. «Հայաստանի համար ճամբայ չկայ քեզի»: Ինչու, եթէ Հայաստանը դրամի պէտք ունի, այդ պանդուխտներուն շնորհիւ դրամ պիտի ստանայ. իւրաքանչիւր վերադարձող հազար տոլարէն պակաս չպիտի տանի հետը: Եթէ դուռները բանան եւ հրաւէր կարդան, առնուազն հինգ հազար պանդուխտ երկիր մտնելով հազարականէն հինգ միլիոն տոլար կը գոյանայ: Որքան կ'ուզէք զեղչեցէք. Թող ըլլայ մէկ միլիոն. աննշա՞ն գումար է, 100,000 րուբլիի առջեւ չուարած Ռուսեաններու համար:

Եթէ խելացի ըլլաք եւ դուռները բանաք, թէ մարդը կու գայ եւ թէ դրամն ու աշխատանքը:

Սթափեցէք, եւ գոնէ պանդուխտներուն առջեւ բացէք դուռները:

ՌՈՒԲԻՆ

ԺՈՂՈՎՐԴԱՅԻՆ ԴԱՏ ՄԸ ՊԱՇՏՊԱՆԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

451 ԺՈՂՈՎ ՄԻԵՒՆՈՅՆ ԺԱՄՈՒՆ
650,000 ՀՈԳԻ ՄԱՍՆԱԿԻՑ

(Մասնաւոր Թղթակցութիւն)

ՎԻԷՆՆԱ, 20 Դեկտ.

Մարդ հիացումով կը դիտէ, այս ազատ երկրին մէջ, այն առողջ պայքարը որ կը մղուի կուսակցութիւններու մէջ, ընկերային բարօրութեան համար: Ամէն կուսակցութիւն իր աշխարհահայեացքին համաձայն կ'ըմբռնէ ընկերային կեանքը, եւ տարբեր պայմաններ կ'առաջարկէ: Ամէն մէկը իր կուսակցութեան շահերը կը պաշտպանէ: Դրամագլուխի եւ աշխատանքի պայքար մըն է այս, որ բռնի չի թելադրուիր, արհեստական չէ, այլ կը հոսի խորհրդարանական խողովակով — պետական օրէնքի ձեւ ստանալու համար: Անշուշտ այս ալ յեղափոխութիւն է, անարիւն, ազատ անհատներու, ազատ քաղաքացիներու ազատ կամքով, ու մարդկային արժանիքի միակ զէնքով — քուէով:

Երեք գլխաւոր կուսակցութիւններ կան Աւստրիոյ մէջ, — Սոցիալ դեմոկրատներ, քրիստոնեայ ընկերվարականներ եւ Ազգայնականներ: Կառավարութիւնը կը գտնուի քրիստոնեաներու ձեռքը, որոնք ամէն ինչ կաթոլիկ մտայնութեամբ կը վճռեն: Ասոնց կը գործակցին ազգայնականները, որոնք եւ կ'ամրապնդեն կառավարութեան դիրքը խորհրդարանին մէջ, որովհետեւ ընդդիմադիր տարրը, Սոցիալ դեմոկրատները խոշոր թիւ կը կազմեն խորհրդարանին մէջ (70), եւ ոչ մէկ օրէնք չի կրնար քուէարկուիլ առանց նախօրօք վերջիններու համաձայնութիւնը ստանալու: Իր հզօր կազմակերպութեամբ, իր պատրաստի ուժերով, Սոցիալ դեմոկրատ կուսակցութիւնը կրցած է կարճ ժամանակի մէջ ժողովրդականութիւն շահիլ, եւ նոյնիսկ Վիեննան իր ձեռքը պահել, Սոցիալ դեմոկրատ քաղաքապետով: Եթէ վերջին խորհրդարանական ընտրութիւններու Սոցիալ դեմոկրատները չկրցան մեծամասնութիւն շահիլ, այդ ալ իրենց սխալն էր, որովհետեւ անտեսեր էին գիւղը, մանր քաղքենի համարելով զայն. սակայն, դեռ անցեալ տարուընէ փոխեցին իրենց քաղաքականութիւնը գիւղի հանդէպ, եւ այժմ իրարու ետեւէ ուսումնասիրութիւններ կը հրատարակեն գիւղի մասին եւ կ'աշխատին զայն ալ իրենց ազդեցութեան ենթարկել, ու կը յաջողին: Այս յարատեւ յաջողութեան կը նպաստէ նաեւ այն պարագան, որ քրիստոնեայ ընկերվարականներու կառավարութիւնը Աւստրիան կապեր է Ազգերու Դաշնակցութեան կամքին, հռչակաւոր հակակշիռը փաթթելով Աւստրիոյ ժողովուրդի վզին: Միւս կողմէ, իբրեւ կաթոլիկ, դէմ ըլլալով Աւստրիոյ եւ Գերմանիոյ միացման, ժողովուրդի ազգային բնազդները արթնցան, եւ պէտք է հաւատալ որ ապագայ խորհրդարանական ընտրութիւններուն մէջ անոնք պիտի պարտուին, եւ իրենց տեղը պիտի տան Սոցիալ դեմոկրատներուն:

Թէ ժողովուրդը Սոցիալ դեմոկրատներուն հետ է,— ահա նոր ապացոյց մը եւս:

Վերջերս խորհրդարան պիտի բերուէր օրինագիծ մը, որուն համաձայն, այսուհետեւ տանտէրերը ազատ պիտի ըլլան բնակարանները վարձու տալու գործին մէջ, եւ վարձքերը պիտի բարձրացնեն 6000 անգամ: Միւս կողմէ, կառավարութիւնը կը պահանջէ վերցնել այն օրէնքը, որով բնակարանները քաղաքապետութեան կողմէն վարձու կը տրուին: Հետաքրքրական պայքար, որ իրապէս կը շօշափէ ժողովրդական միջին եւ խոնարհ խաւերու շահերը:

Աւստրիոյ յեղափոխութենէն յետոյ, տանտէրերը զրկուեցան իրենց իրաւունքներէն, — ի հարկէ առանց սեփականութենէ զրկուելու: Անոնք իրաւունք չունէին վարձակալներ դնելու կամ հանելու, եւ ոչ ալ վարձքերը աւելցնելու: Այս ամէնը պիտի կատարուէր քաղաքապետութեան միջոցով.

Կառավարութիւնը կ'ուզէ վերցնել Սոցիալ դեմոկրատներու ստեղծած այս բարիքը, որ իրապէս կը պաշտպանէ ժողովուրդի շահերը: Եթէ կառավարութեան օրինագիծը ընդունուի, քաոս մը կը ստեղծուի. տանտէրերը քմահաճօրէն կը վարուին իրենց վարձակալներուն հետ, եւ ո՛վ որ շատ դրամ վճարէ, բնակարանը անոր կու տան: Ասկէ պիտի տուժեն բանուորները, մանր խանութպանները, պաշտօնեաները, իսկ պիտի օգտուին հարուստները, եւ որ ամենագլխաւոր վախն է — օտարները:

Սակայն քրիստոնեայ ընկերվարականները ուրիշ նպատակի կը ձգտին: Ցիշեցի որ Վիեննան կը գտնուի Սոցիալ դեմոկրատներու հսկողութեան տակ, եւ քաղաքապետութիւնը իրենց ձեռքն է: Սոցիալ դեմոկրատներու գեղեցիկ գործերէն մէկը տուներու կառուցումն է որ սկսած է 1923ին եւ կը շարունակուի: Տուները կը շինուին քաղաքի հաշուին, նորագոյն ձեւով — բաղնիքով, սրահով եւ պարտէզով: Երեք տարուայ ընթացքին կրցած են 160,000 մարդու համար տուներ շինել, — հսկայ աշխատանք մը, զուտ ընկերվարական: Ի՜նչ մեծ բարիք այն աշխատաւորներու ընտանիքներուն համար, որոնք հիւղանոցէ հիւղանոց կը թափառէին: Տուներու այս շինութիւնը արդէն իսկ մեծ հարուած էր հակառակորդ կուսակցութեան, որու դիրքը կը խախտի: Տանտէրերը զրկուեցան համեղ պատառներէ:

Իսկ կառավարութիւնը, պաշտպան կանգնելով տանտէրերուն, իր օրինագիծը կը պատճառաբանէ հետեւեալ կերպով, — Վիեննան բաւական տուներ ունի. պէտք է հնարաւորութիւն տալ տանտէրերուն, իրենց տուները կարգի դնելու, եւ սկսելու անհատական ձեռնարկութեանց. այսինքն, հարուստները պէտք է նոր տուներ շինեն, իսկ ատոր համար պէտք է վարձքերը 6000 անգամ աւելցնել, դադրեցնել քաղաքապետութեան շինութիւններու գործը, ազատ ձգել տանտէրերը իրենց ուզած մարդուն տալու բնակարանները: Ասով կը սկսի անհատական ձեռնարկութեանց շրջան մը, որ դրամը պիտի դարձնէ Աւստրիան...: Այս պատճառաբանութեան հիմքը խախուտ է. որովհետեւ հարուստներու շահերուն պիտի ծառայէ, եւ որ գլխաւորն է, քաղաքապետութեան շինութիւններու դադարեցումով, պիտի աւելնան անգործները:

Ահա այդ օրինագիծն է որ մեծ տղմուկ յարուցած է. եւ ո՜վ զարմանք, այս անգամ բոլոր առեւտրականները, խանութպանները (մեծ ու փոքր), սրճարաններ (մեծ ու փոքր), պաշտօնէութիւնը, բանուորութիւնը մտաւորականութիւնը ոտքի են կանգնած եւ Սոցիալ դեմոկրատներու պաշտպանութիւնը կը խնդրեն: Նոյն իսկ քրիստոնեայ ընկերվարականներու մէջ իրարանցում կը տիրէ. շատերը դէմ են այդ օրինագծին:

Սոցիալ դեմոկրատ կուսակցութեան համար այս նոր առիթ մըն էր հարուածելու իր հակառակորդը: Քանի մը օր առաջ, հաւաքեց իր բոլոր ուժերը եւ հրաւիրեց նոյն օրը, նոյն ժամուն 268 ժողով, զուտ կուսակցական: Բայց որովհետեւ, ինչպէս շեշտեցի, այս օրէնքը վնասակար է նաեւ խանութպաններու, առեւտրականներու, սրճարանատէրերու շահերուն, ասոնք խնդրեցին իրենց համար ալ կազմակերպել, եւ ժողովի օրը ժողովներու թիւը հասաւ 451ի: Կուսակցութիւնը իր այս յաջողութենէն խրախուսուած, հաւաքեց իր մտաւոր բոլոր ուժերը եւ 451 տեղ զեկուցանողներ եւ նախագահներ ուղարկեց: Ցայտարարուած էր, թէ ժողովը պիտի բացուի ամէն տեղ նոյն ժամուն: Ժողովի օրը փողոցները պարպուեցան. ամբողջ Վիեննայի մէջ սրահ, սրճարան չէր մնացեր որ ժողովներով գրաւուած չըլլար: Տեղի պակասութեան հետեւանքով, տասնեակ ժողովներ կատարուեցան բացօթեայ, զերոյէն վար 8 աստիճան, ցուրտի տակ: Աշխարհի մէջ առաջին անգամն է որ այսպիսի հըսկայ ժողովներ տեղի կ'ունենան նոյն ժամուն, եւ վեց հարիւր յիսուն հազար հոգիի մասնակցութեամբ: 451 ժողով, 451 բանաձեւ՝ նոյն ոգիով: մերժելու համար կառավարութեան մէկ օրինագիծը...:

Կառավարութիւնը չէր կրնար ժողովրդական այսպիսի պոռթկում սպասել, եւ խօսք չկայ, որ այդ օրինագիծը ետ կ'առնուի: 451 ժողովէն յետոյ, քաղքենի մամուլը զիջումներ առաջարկեց, սակայն, Սոցիալ դեմոկրատներ, որոնց հետ են բոլոր Աւստրիացիները, բացի տանտէրերէն եւ քաղքենի դասէն, չեն ուզեր լսել: Օրէնք չպիտի դառնայ տանտէրերու առաջարկը, եւ պիտի շարունակուի նախկին ձեւը որ ծնաւ Աւստրիոյ 1918ի յեղափոխութենէն:

Այսպէս, խաղաղ, բայց հաստա-

տուն ճամբով կը կատարուէին Երուսաղէմի ընկերային կեանքի փոփոխութիւնները առանց Չէկաներու:

Պիտի զարմանաք, երբ ըսեմ որ այս 451 ժողովներուն մասնակցած են այնպիսի քաղաքացիներ, — ազնուականներ, հարուստներ եւայլն — որոնք, ինչպէս կը գրէ «Արպայթըր ցայթունկ»ը, իրենց կեանքին մէջ զզուանքով վարուած են ընկերվարականներուն հանդէպ, համարելով զանոնք աւազակներ, մարդասպաններ եւ գողեր, անշուշտ առանց անգամ մը լսելու անոնց ճառերը: Այս ժողովները եկան այդ մտայնութիւնն ալ սրբագրելու: Ժողովներէն վերջ, այդ նոյն ազնուականները հիացումով կը խօսէին ատենաբաններու մասին, գնահատելով անոնց բարձր միտքը, եւ անկաշառ բարոյականը:

Վ. ԱՍՏՂՈՒՆԻ

ՖՐԱՆՍԱ
ՊԻՏԻ ՊԱՀԷ ՍՈՒՐԻԱՆ
ԲՈՒՌՆ ՎԻՃԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Երեսփ. Ժողովը Կիրակի առտու ժամը 9ուկէսէն մինչեւ գիշերուան ժամը 1ուկէս զբաղեցաւ Սուրիոյ մասին եղած հարցապնդումներով: Այս առթիւ փոթորկալից տեսարաններ պարզուեցան, ծանր խօսքեր փոխանակուեցան, եւ եղաւ ատեն մը երբ Պ. Փէնլըվէ, զայրացած, առաւ քալեց ժողովասրահէն: Ամէնէն բուռն հարուածներ տեղացին զօրավար Սարայլի դէմ, որ ներկայ էր իբրեւ ունկնդիր:

Աջակողմեան երեսփոխանները կը մեղադրէին կառավարութիւնը թէ կը ծածկէ ճշմարտութիւնը: Պ. Փէնլըվէ ուժգնօրէն մերժեց այդ մեղադրանքը, եւ պատմեց Սուէյտայի եւ Դամասկոսի դէպքերը, որոնք ծանօթ են: Զօր. Սարայլի ունեցած զօրքը անբաւական էր, միայն 18,700 հոգի, որոնց 5500ը Սուրիացի օժանդակներ: 1923ին Ֆրանսա ունեցաւ 298 սպաննեալ, 1924ին 239, 1925 Յունուարէն Յուլիս 15 միայն 39, իսկ Յուլիս 15էն Հոկտեմբեր 15 — 585, որոնց 251ը ֆրանսացի եւ 26ը սպայ:

Ինչպէս նմանօրինակ պարագաներու մէջ, այս անգամ ալ համայնավարները բուռն կերպով կը ծափահարէին, երբ աջակողմեանները կը վարկաբեկէին կառավարութիւնը: Իրենց «մտրակ»ներէն Տօրիօ երկար ճառէ յետոյ, պահանջեց որ Սուրիան պարպուի: «Ոչ մէկ զինուոր, ոչ մէկ սու Սուրիոյ համար»: Յետոյ յորդորեց որ զինուորները չկռուին եւ եղբայրանան ըմբոստներուն հետ: Այս կոչը մեծ վրդովում պատճառեց եւ նախագահը հարկադրուեցաւ կարգի հրաւիրել պոլշեւիկ հռետորը:

Պ. Փէնլըվէ, իբրեւ պատերազմական նախարար, երկար բացատրութիւններ տուաւ, յայտնելով թէ Սուրիան միշտ խռովութեանց բոյն եղած է ոչ միայն Կուռոյի եւ Վէկանի, այլ եւ թուրքերուն օրով: Զօրավար Սարայլ գործի սկսաւ գթասիրտ արարքով մը, — արձակեց պետ մը որ իր նախորդը արգելքի տակ առած էր: Դամասկոսի դէպքերուն վրայ խօսելով, ըսաւ որ. երբ ապստամբները քաղաքին սպառնացին, երկու միջոց կը մնար, — կամ թոյլ տալ որ ներս մտնեն եւ ջարդեն քրիստոնեաներն ու խաղաղ բնակչութիւնը, կամ թնդանօթով կեցնել զանոնք: Հրամանատարութիւնը երկրորդ միջոցը ընտրեց: Կարելի՞ է քանի մը թնդանօթի հարուածի համար ըսել թէ Դամասկոսը կործանեցաւ: Այս գործը ոչ թէ աւրատ, այլ պատիւ կը բերէ զօրավար Սարայլի, որ փրկեց խաղաղ բնակչութիւնը:

Յետոյ բեմ ելաւ վարչապետը, որ յայտնեց թէ Սուլթան Աթրաշի մը կամ Ապտիւլ Քէրիմի մը դիմաց, պէտք չէ ըսել թէ Ֆրանսան է մեղաւորը: Անոնք չեն որ քաղաքակրթութիւնը կը ներկայացնեն: Ֆրանսան յարձակումի ենթարկուեցաւ:

Այս միջոցին կարմիրները քըրքըջներ արձակեցին:

— Այո, կրնանք ձգել երթալ, պատասխանեց Պոլան. բայց յաջորդ օրը ոչ թէ խաղաղութիւնը պիտի տիրէ, այլ ջարդը: Սուրիոյ ժողովուրդները իրենք էին որ մեզմէ խնդրեցին գալ կազմակերպել զիրենք: Ֆրանսա իր խաղաղասիրութիւնը չապացուցա՞ց թուրքիոյ վերադարձնել տալով անոր պահանջած հողերը: Այն ատեն աւազակի, հարստահարիչի նկատումներով էր որ տեղի տուի: Խաղաղասիրական նպատակով է որ Ֆրանսա կ'ընդունի լիուն ազգերու կողմէ յանձնուած հոգատարութիւնը: Հոգատարութիւնը պէտք է ըլլայ բարեացակամ խնամակալութիւն մը: Ես յանձնաժողով մը կազմած եմ նախագահութեամբ Փօլ Պօնքուրի, կազմակերպելու համար զայն: Յանձնաժողովը որոշած է քննութիւն մը կատարել Սուրիոյ ազգաբնակչութեանց մէջ, հասկընալու համար թէ ինչպէս կ'ուզեն կառավարուիլ: Դժուար է այս գործը, որովհետեւ Սուրիան ազգ մը չէ: Օրինակ՝ Ալաուիները, Լիբանանցիները, Տիւրզիները չեն ուզեր Սուրիացի ըլլալ:

Վարչապետը այս առթիւ կարդաց Սուրիոյ մարզպաններուն տրուած հրահանգները:

— Դրամատունները տուած են այդ հրահանգները, ընդմիջեց Տօրիօ:

— Բոլոր վարչաձեւերը պէտք ունին դրամատուներու, պատասխանեց Պ. Պոլան: Ես չեմ գիտեր թէ կարելի՞ է երկաթուղի շինել կոմունիստական ճամբով մը:

Շարունակելով, վարչապետը հաւաստեց թէ կացութիւնը կը լաւանայ Սուրիոյ մէջ, թէ կատարեալ ապահովութիւն հաստատուած է Լիբանանի մէջ, թէ Դամասկոս կ'ըմբոստանայ խառնակիչներուն դէմ:

— Մի մաղթէք որ Ֆրանսա հեռանայ Սուրիայէն: Ազգերու եսասիրութիւնը շատ զօրաւոր է տակաւին: Ֆրանսան չի կրնար երթալ ըսել Ազգերու Դաշնակցութեան. «Դուք ինծի տուիք այս հոգատարութիւնը. ես քաջութիւնը չունիմ ինծի յանձնուած դերը կատարելու»: Երբեք:

Գիշերուան նիստին, ուրիշ ճառերէ յետոյ, եօթը բանաձեւ ներկայացուեցաւ, որոնցմէ մէկը միայն ընդունեց վարչապետը եւ վստահութեան խնդիր դրաւ: Քուէարկութենէն առաջ, Պ. Պոլան վերջին կոչ մը ուղղեց.

— Այն պահուն երբ ըմբոստութիւնը կը խաղաղի եւ մեր զոհողութիւնները վերջ պիտի գտնեն եւ մենք մեր բարոյական շահը պիտի քաղենք, կ'ուզէ՞ք որ ըսենք թէ ա՛լ չպիտի շարունակենք մեր գործը: Ուրիշ ազգ մը պիտի գայ մեր տեղը:

Վերջապէս, 29ի դէմ 300 ձայնով քուէարկուեցաւ բանաձեւը, որ յարգանք եւ երախտագիտութիւն յայտնելով սպաներուն եւ զինուորներուն, վստահութիւն կը ցուցնէ կառավարութեան «վարելու խաղաղեցման քաղաքականութիւն մը եւ կազմակերպելու հոգատարութիւնը, համախորհուրդ Ազգերու Դաշնակցութեան հետ»:

ՀԱՄԱՐԱԲԱԿԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԸ

Ներկայիս իսլամական աշխարհը զբաղեցնող խնդիրներն են.— 1.— Մուսուլի մասին Ազգերու Դաշնակցութեան որոշումը, 2.— ֆրանքեւանգլիական համաձայնութիւնը, 3.— Մէտինէի գրաւումով Վէհապիներու թագաւորութեան հաստատումը Հիճազի մէջ, եւ մօտ օրէն խալիֆայութիւնը վերահաստատելու հաւանականութիւնը:

Մուսուլի մասին ընդհանուր կարծիքն այն է որ ձիւնը գոցած ըլլալով բոլոր կիրճերն ու ճամբաները, անկարելի է այս ձմեռ պատերազմ ընել հոն. իսկ եթէ մինչեւ յառաջիկայ գարուն երկու կողմերը չհամաձայնին, կը կարծուի թէ Թուրք հրոսակներ արշաւանքներ պիտի կատարեն Մուսուլի դաշտին վրայ, ճիշդ ինչպէս Կապրիէլէ տ'Անունցիօ ըրաւ Ֆիումէի մէջ:

Մէտինէի գրաւումը խոշոր դէպք մըն է իսլամական պատմութեան մէջ: Յարձակումը վարող Վէհապիները մահմետականութեան ամէնէն մաքրակրօն եւ մոլեռանդ ներկայացուցիչներն են եւ կը ձգտին իսլամութիւնը բիւրեղացնել: Առնցպետին, Սուլթան Իպնի Սուուտի գլխաւոր թշնամին է Հաշէմիներու ընտանիքը, Շէրիֆ Հիւսէյին եւ զաւակները՝ Ֆէյսալ, Ալի, Ապտուլլահ եւ Զէյտ: Իպնը Սուուտ շատ փառասէր է եւ ծրագրած է բոլոր պետերը ոչնչացնելով ինքզինքը ընդհանուր Արաբիոյ թագաւոր հռչակել տալ:

Անգլիա, որ նախապէս Շէրիֆ Հիւսէյինը կը պաշտպանէր ընդդէմ Իպնը Սուուտի, այժմ փոխած է քաղաքականութիւնը եւ այս վերջինը կը պաշտպանէ առաջինին դէմ.

Իպնի Սուուտ հրաւէր ուղղած է բոլոր իսլամ երկիրներուն՝ գումարելու համար համաժողով մը, ուր նոր խալիֆա պիտի ընտրուի: Շէրիֆ Հիւսէյին թեկնածու է այդ պաշտօնին, իբրեւ մարգարէէն սերած:

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Ո՞Վ Է ՍՏԱԽՕՍԸ

Բանուոր Մինաս անունով մէկը ինծի բանիր մը գրեր է «Երեւան»ի մէջ: 1. Բանուորը եթէ ինձի կը ճանչնայ, պէտք է ճանչնայ նաեւ իմ մեծ եղբայրս որ Ամերիկայէն եկած է. արհեստով սափրիչ բայց անունը ոչ Միհրան այլ Գրիգոր է. 2. իմ եղբայրս Խորհրդային Հայաստանի, 5րդ. տարեդարձին չի գացած. այլ գացած եմ ես, որը անունս է Միհրան Միքայէլեան, 3. իմ եղբայրս այո դաշնակցական է, եւ յաջախած է Ամերիկայի դաշնակցական ակումբները, եւ կը յաջախէ նաեւ փարիզի ակումբները, եւ կը ստանայ մաքուր գաղափարներ, եւ ոչ թէ քեզ պէս քայքայող ու ստորին գաղափարներ. 4. իմ եղբօրս տարիքը ոչ թէ 32 է այլ 25 է, որը պատանի կոչելու արժանի չէ, այլ պատանին ես եմ, եւ ներկա գտնըւած եմ. 7—800 ոչ թէ երկու հազար ժողովուրդ հազիւ կար, դուն ինձի ինչ կը ճանչնաս. ես ե՞րբ եմ Ամերիկայէն եկեր. եթէ դուն մեզ կը ճանչնաս. ի՞նչու սուտ կը խօսիս. իմ տարիքս է 17—18 որը պատանի կոչելու արժանի եմ. ես քեզ պէս եւ քեզպէսներուն սուտերով չեմ լեցներ թերթի էջերը: Հերիք բաւական է պարոններ, այսօր, հինգ տարի է միեւնոյն զուռնան կը փչէք. եւ հինգ սենթի օգուտ չունենալով հանդերձ, եղածին ալ արգելք եղաք, բայց ինչ օգուտ. եթէ անձրեւը քարին կ'ազդէ մեր ալ խօսքը ձեզ կ'ազդէ. բայց դուք սուտերով շարունակեցէք, մենք իրողութիններով:

Միհրան Միքայէլեան

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ՁԵՐ ԳԼԽՈՒՆ ՃԱՐԸ...

«Յառաջ»ի դեկտ. 11ի խմբագրականով կը թելադրէիք մեր գլխուն ճարը նայիլ:

5—6 ամիս առաջ կաթ. պատուիրակին կողմէ մեզ ներկայացան ժապաւէնեալ տոմարով մը. իրենց նպատակը յայտնած էին եւ ես սիրայօժար 50 ֆրանքով պատասխանեցի: Ամէն կողմ դպրոցները սկսան բացուիլ... Ես ամէն կողմ դիմեցի երկու պզտիկներուս համար, ամէն զոհողութիւն աչք առի, որպէսզի գոնէ հայ դպրոցի մէջ մեծնան եւ հայ մեծնան: Բայց ի զուր սպասեցինք: Ճարահատ, ստիպուեցայ ֆրանսական դպրոց տանիլ, 5ական ֆրանք ամսավճարով: Հիմա երկու պզտիկները, որոնք արդէն հայերէն չէին գիտեր կեսարացի ըլլալով, եղածն ալ մոռցան եւ տան մէջ բոլորովին ֆրանսերէն կը խօսին. արդէն ձուլուած են: Ալ ամէն յոյս կորած է, քանի որ հայկական դպրոց չկայ:

Ուրիշ պատմութիւն մը: Քանի մը օր առաջ դիմեցի Ազգ. Միութեան ծննդեան վկայագիր մը առնելու երկու պզտիկներուս համար որոնց իմ աշխատած գործարանէս ամսական 30 ֆրանք պիտի տային: Ազգ. Միութիւնը ինձմէ ուզեց 10ական ֆրանք, գրուած վկայագիրը ետ ձգելով: Վերադարձայ եւ փոխան 10ական ֆրանքի, 1 ֆրանք թղթատարի ծախքով վկայականը ծննդավայրէս բերել տալու ստիպուեցայ:

Ընթերցողը թող դատէ: Ես իմ գլխուս ճարը նայեցայ: Եթէ կան ինծի պէսներ, թող անոնք ալ իրենց գլխուն ճարը նային:

Լիոն Մ. Ս. Գալփաքճեան

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌՆԵՐԷՆ

ԻՐԵՆՑ ԲԱԽՏԻՆ ՁԳՈՒԱԾ

Այցելու մը կը գրէ մեզի.—

Արտէշի նահանգին մէջ կը գտնուին անուազն երկու հազար հայ բնակիչներ, բոլորովին լքուած: Մինչեւ այսօր կեդրոններէն ոչ մէկը այցելած է իրենց: Չեն ունեցած նոյնիսկ քահանայ մը որպէսզի իրենց դաւանանքին համաձայն կատարել տայ ամուսնութիւն, կնունք եւ յուղարկաւորութիւն, այլ կամ «կաթոլիկ եմ» կ'ըսեն, եւ կամ քաղաքային ձեւակերպութեամբ կը գոհանան:

Նահանգին հայութիւնը ցրուած է հետեւեալ վայրերու մէջ.—

Օպընան 60 հայ, Լարժանթիէր 75, Ժուայէօզ 60, Քրիւաս 75. Ռօշմօր 25, Շօմէրագ՝ 50, Բրիվա եւ արուարձան 100, Քուքս 20, Ֆլավիագ եւ արուարձան 75, Սէն Ժիւլիէն Սէնթ Ալպան 50, Լավուլթ 50, Լը Բուզէն 400, եւ ուրիշ շատ մը պզտիկ գիւղեր ուր կը գտնուին 20—25ով եւ կ'աշխատին մետաքսի գործարաններու մէջ:

Այս բոլորին մէջ Փուզէնն է որ գլխաւոր տեղը կը բռնէ: Այն տեղ այրերը կ'աշխատին երկաթի գործարանի մը մէջ, որ ունի հայ գործապետ մը, Պ. Տիգրան Սթամպուլեան (Ատանացի): Անկէ առաջ ունեցեր են միութիւն մը որ այսօր գրեթէ դադրած է գործունէութենէ: Փուզէնի Հ. Յ. Դ. Ընթակոմիտէէն զատ, այսօր չկայ ուրիշ կազմակերպութիւն մը ամբողջ նահանգին մէջ:

Վերջերս Փրիվա, Պէրնէքսի գործարանին մէջ աշխատող հայ երիտասարդ մը, Մարտիրոս, 20—21 տարեկան, խեղդեցած եւ հիւանդանոց փոխադրուած է:

ԿՐԵՈՒԶԷՆ (Պաս Ալփ, Հարաւային Ֆրանսա) գրուած նամակէ մը կը տեղեկանանք թէ այնտեղ կը գտնուին 15ի չափ Հայեր, — երեք տուն եւ երկու որբեր: Վերջերս ընտանիք մըն ալ հասեր է: Թրքախօսութիւնը արմատացած է: Մէկ ծնունդ ունեցեր են մէկուկէս տարի առաջ եւ քանի մը օր առաջ Մարսիլիա տանելով կնքեր են: Չկայ ո՛ր եւ է կազմակերպութիւն: Երկու որբերէն զատ որոնք հողագործ են, միւսները իրենց հաշւոյն ածխավաճառութեամբ կը զբաղին եւ գոհ են իրենց վիճակէն:

ՆՈՐԷՆ ՈՉ - ԹՈՒՐՔ ՊԱՇՏՕՆԵԱՆԵՐԸ

Թուրքերէն թերթերը անդադար կ'արծարծեն քրիստոնեայ պաշտօնեաներու խնդիրը: Կարգ մը հաստատութիւններ, մասնաւորաբար Քրէտի Լիօնէ դրամատունը կը շարունակէ հայ եւ յոյն պաշտօնեաներ պահել, որոնցմէ շատեր թուրքերէնի ծանօթ չեն եղեր: Քրէտի Լիօնէի տնօրէնութիւնը, եղած առարկութեան վրայ պատասխանած է թէ հանուելիք պաշտօնեաներուն տեղ թուրքերէն գիտցող քրիստոնեայ պաշտօնեաներ պիտի առնէ, քանի որ թուրքերը ընդունակ չեր սեղանաւորական գործերու: Այս պատասխանը բոլորովին զայրացուցած է ազգայնամոլ տարրերը, որոնք թուրքերէնի պահանջը պարտադրած էին տարբեր նպատակներով:

Ելեկտրական ընկերութեան թուրք պաշտօնեաներն ալ նամակ ղրկած են՝ բողոքելով որ տակաւին երկու Հայեր կը պաշտօնավարեն ընկերութեան մէջ եւ հարիւրաւոր ոսկի ամսական կը ստանան:

ԱԶԴ

Հ. Հ. Պատուիրակութիւնը կը խնդրէ իր ներկայացուցիչներէն, գործակալներէն եւ թղթակիցներէն որ այսուհետեւ Armenipax պայմանագրական հասցէով հեռագիրներ չուղղեն իրեն, այլ սովորական հասցէով,— Délégation Arménienne 71 Ave. Kleber, Paris·

Փարիզ, 21 դեկտ. (կնիք)

Ֆաթիհի միւտէրրիսներէն Իսկիլիպցի Աթըֆ հօճայի «Ֆիրէնկ մուգալլիտլիյի վէ շափգա» (եւրոպականացման կապկութիւնը եւ գլխարկը) անուն գիրքը հրատարակած էր։ Նոյն բախտին արժանացաւ նաեւ Պայազիտի մզկիթին քարոզիչ Հաֆըզ Օսման, որ Աթըֆի ընկերն է եւ աշխատակցած է գրքոյկի խմբագրութեան։

Պոլսոյ մէջ կը շարունակեն ձերբակալել կասկածելիները։ Խալք կուսակցութեան Պոլսոյ կեդրոնը նիստ գումարեց, մասնակցութեամբ Պոլսոյ կուսակալին եւ քաղաքապետին։ Տրուած որոշումները գաղտնի կը պահուին, սակայն կը կարծուի թէ խորհրդակցութեան առարկայ դարձած է յետաշրջական շարժումը։

Պոլսոյ ձերբակալուածներուն գլուխը կը գտնուի 150 հոգինոց ցանկէն Մուսթաֆա Սապրիի կնքապահ Ահմէտ Մասում, Էվքաֆի միւթէվէլլի փաստաբան Րահմի, հազարապետ Մէհմէտ Ալի, փաստաբան Շէվքէթ, Իթիլաֆ կուսակցութեան նախկին նախագահ փաստաբան Մուսթաֆա, Մինիպ, Մուսա Քեազիմ եւ Րիզէլի Ֆէվզի։ Ասոնք ձերբակալուած են անոր համար որ գաղտնի ժողով մը գումարած են Ջէնպէրլի Թաշ «Իթիլաֆի սրճարան» անունով ծանօթ շէնքին մէջ։

Պոլսոյ վերջին թղթաբերէն (17 Դեկտ․) կ'իմանանք թէ մասնաւոր խստութեան կ'ենթարկուին «յետադիմականները», եւ ոստիկանական տեսուչը անձամբ կը զբաղի քաղաքին անդորրութեան հետ կապ ունեցող խնդիրներով։ Միջոցներ ձեռք առնուած են, որպէս զի փնասակար գիրքերու վաճառումը արգիլուի։ Մասնաւոր հսկողութեան տակ են Ֆաթիհի, Ջէնպէրլի Թաշի եւ Շէհզատէ Պաշիի սրճարանները։

Ի՞նչպէս ապստամբեցան գլխարկին դէմ

Հակառակ Մուսուլի խնդրին ստացած սուր հանգամանքին, Թուրքիոյ մէջ օրուան ամենէն հրատապ հարցն է Անատոլուի զանազան քաղաքներուն մէջ ծագած խլրտումը։ Անկախութեան դատարանները կտրուկ վճիռներ կուտան ամէն կողմ, կախաղան բարձրացնելով աչքի զարնող մարդիկը։ Վերջին թղթաբերով առնուած թուրք թերթերը հետեւեալ նոր մանրամասնութիւնները կուտան այս շարժումներուն վրայ։

Րիզէի դէպքին դրդիչներն էին շրջակայ գիւղերու իմամները, որոնք մզկիթներու մէջ գլխարկին եւ եւրոպականացումին դէմ քարոզներ խօսեցան։ Շարժումը կը ղեկավարուէր Պոլսոյ կեդրոնէն, ուր զօրաւոր կազմակերպութիւն կայ։ Մեծ բազմութիւն մը հաւաքուեր է Ուլու Ճամի, հարիւրաւոր անձերու զէնք բաժնուեր է եւ Իմամ Շապան քարոզ մը խօսելով յայտներ է թէ «Շէրիաթ»ը ազատելու պիտի երթան, բանտարկեալները պիտի արձակեն եւ կառավարչատունը պիտի գրաւեն։ Ուրիշ մըն ալ ըսեր է թէ Մուսթաֆա Քէմալ վիրաւորուած է եւայլն։

Այս առթիւ կարդացուեր է Եէնի Փազարցի Մուհարրէմ հօճայի ֆէթվան՝ գլխարկին դէմ։ Ասոր վրայ հարիւրաւոր ժողովուրդ յարձակում գործեր է Փօթամայայի պահականոցին վրայ, գերի բռնելով վեց ոստիկան-զինուորներ։ Շարժումը ծաւալեցաւ քաղաքին զանազան մասերուն վրայ։

Դատարանը հարցաքննեց 137 հոգի. մահուան դատապարտեց 8 հոգի, 15 տարուան թիապարտութեան' 14 հոգի, 10 տարուան' 22 հոգի։ Այս վճիռէն յետոյ անկախութեան դատարանի անդամները Կիրասոն մեկնեցան։

Լքեալ գոյքերու աճուրդը

Թուրք կառավարութիւնը Ազգերու Դաշնակցութեան նամակին պատասխանելէ առաջ, կ'ուզէ վերջնապէս կարգադրել «լքեալ» գոյքերու խնդիրը։ Ասոր համար նորանոր դիւրութիւններ կուտայ Թուրք գնողներուն։ Նախապէս որոշուած էր ծախուած գոյքերու փոխարժէքը վճարել ութը տարիէն, հիմա ալ ներքին փոխառութեան պարտաթուղթերը լքեալ գոյքերու համար իբրեւ դրամ պիտի ընդունուին։ Այս պարագան մեծ ազդեցութիւն գործած է Սակարանին մէջ, ուր յիշեալ արժեթուղթերը զգալի բարձրացում ունեցած են։ Միւս կողմէ կրկին հրահանգ տրուած է Պոլսոյ Հայերուն պատկանող «լքեալ» գոյքերու լիակատար մէկ ցուցակը պատրաստել։

Պայքար Լօզանի դաշնագրին դէմ

«Թայմզ»ի թղթակիցը կը հեռագրէ.— Նիւ Եօրքի մէջ կազմուեցաւ Ամերիկեան կոմիտէ մը, որուն նախագահն է Պ. Տէյվիտ Հընթըր Միլըր, նախկին փոխ-նախարար, իսկ վարչական խորհուրդի անդամն է Պ. Ճ. Ու. Ճէրըրտ, Պերլինի նախկին դեսպանը։ Այս կոմիտէն շուտով ուժգին պայքար մը պիտի սկսի, որպէսզի Միացեալ Նահանգներու ծերակոյտը չվաւերացնէ Լօզանի դաշնագիրը։ Քանի մը օրէն պիտի հրատարակուի գիրք մը, որ կը պարունակէ բազմաթիւ յօդուածներ եւ նամակներ, ստորագրուած ականաւոր քաղաքացիներէ։ Ասոնց մէջ կան նաեւ Հանրապետական կուսակցութեան պաշտպաններէն շատեր։

Պ. Պ. Միլըր եւ Ճէրըրտ նոյնպէս ուժգնօրէն կը հակառակին դաշնագրին, որովհետեւ, կ'ըսեն անոնք, ատիկա իրենց կորսնցնել պիտի տայ վերջին առիթ մը օգնելու Հայերուն, զորս Ամերիկացիները չեն կրնար իրենց բախտին թողուլ։

Պայմանաւ որ Զուիցերիոյ մէջ ըլլայ

Չիչերին Պերլինի մէջ երկարօրէն տեսակցեցաւ արտաքին նախարար Շթրէզէմանի հետ, Գերմանիոյ և Ռուսիոյ միջեւ առկախ մնացած տնտեսական խնդիրներու մասին։ Չիչերին յայտարարեց թէ, Ռուսիա հակառակ է Ազգերու Դաշնակցութեան, եւ թէ զինաթափութեան համաժողովին պիտի մասնակցի, պայմանաւ որ ժողովը տեղի չունենայ Զուիցերիոյ մէջ։ Եթէ Անգլիա հաշտարար քայլ մը չառնէ Մուսուլի խնդրին մէջ, հետեւանքները շատ ծանր կրնան ըլլալ, որովհետեւ ռազմական տեսակէտով Մուսուլ կարեւոր կեդրոն մըն է Թուրքիոյ համար։ Յունուարին Փարիզի մէջ պիտի վերսկսին բանակցութիւնները, երկուստեք բարեացակամ տրամադրութիւն կայ, որով լաւ տրդիւնքի պիտի յանգին։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Հ. Յ. Դ. «ԽԱԺԱԿ» թաղային խումբի դասախօսական ժողովը տեղի կ'ունենայ շաբաթ երեկոյ ժամը 8,30ին 13 rue de Londres.

ՎՐԻՊԱԿ.— Նախորդ խմբագրականին մէջ, «Պայքարը պայքար կը ծնի» խօսքը թիւրիմացութեամբ վերագրուած էր Աշոտ Յովհաննիսեանի, պիտի ըլլայ Ա. ԵՐԶՆԿԵԱՆ, ինչպէս անկէ առաջ ալ յիշուած էր։

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ԼԻՈՆ, Ն. Պ.— Ստացանք եռամսեան։

ՓԱՐԻԶ, Ե. Փ.— Ստացանք եռամսեան։

ԼԱՆՍԷՅ, Գործ.— Ստացանք 80 ֆրանք։

ՓԱՐԻԶ, Կ. Թ.— Ստացանք 20 ֆրանք։

ԱՐԼԸ ՀԱՄԲ.— Ստացանք եռամսեան։

ՓԱՐԻԶ, Ղ. Փ.— Ստացանք մանտափոստը։

ՄԱՐՍԷՅԼ, Մ. Գ.— Ստացանք 198 ֆրանք։

ԳԼԵՐՄՈՆ ՖԵՐԱՆ, Վ. Մ.— Ստացանք մանտափոստը։

ԼԻՈ. Յ. Բ.— Ստացանք 16 ֆրանք։

ՏԵՍԻՆ, Ս. Ս.— Ստացանք 16 ֆրանք։

ՓԱՐԻԶ, Վ. Ա.— Ստացանք եռամսեան։

ՊԱՐԺԱՄՕՆ, Բ. Գ,— Ստացանք եռամսեան, կը ղրկուի Դեկտ. 16ի թիւէն։

ԿՐԷՈՒ, Ժ. Տ.— Ստացանք Բ. եռամսեան։

ԳՐԷՕԶՕ, Գործ.— Ստացանք 110 ֆրանք։

ԱԼԷ. Ա. Խ.— Ստացանք նոր եռամսեան։

ՊԵԼՖՕՌ, Ա. Տ. Ս.— Ստացանք նոր եռամսեան։

ՄԱՐՍԷՅԼ, Յ. Յ. Ստացանք նոր եռամսեան։

ՓԱՐԻԶ, Ս. Ո.— Ստացանք։

ՓԱՐԻԶ.— ԼԱՍ.— Կը հրատարակուի։ Հաճեցէք շարունակել։

ՓԱՐԻԶ, Պ. Մ.— Կը ղրկուի Դեկտ. 18ի թիւէն։

ՊԵՏՐՈՍ Ն. ՄԱՐՍԷՅԼ.— Երկու անգամ է 10ական ֆրանք կը ստանանք ներփակ նամակներով որոնք բացարձակապէս անընթեռնելի են։ Հաճեցէք որոշ գրել որ հասկնանք թէ ինչ կ'ուզէք։

ՍՈՒՏԱՆ, Տիմ.— Դեկտ. 15էն կը ղրկուի նոր բաժանորդին.

ԱՆՎԵՐՍ, Ա. Ս.— Ստացանք վեցամսեան։

ԳԱՀԻՐԷ, Գ. Տ.— Հասցէն փոխեցինք։

ԼՕԼՎԱՏ. Շ. Հ.— Նոր բաժանորդին կը ղրկենք Դեկտ. 20էն։

ՔՐԷՕԶՕ, Դ. Տ. Գ.— Ստացանք նոր բաժնեգինը։

ՇԱՍ, Յ. Թ.— Ստացանք բաժնեգինը, տեղեկացուցէք նախորդ անունը։

Le Gérant : H. TEURNIER

Impr. MASSIS

208bis, Rue Lafayette Paris(10e)

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ ՔՐԷՕԶՕՅԻ ՄԷՋ

Տեղի կ'ունենայ դեկտեմբեր 26ին շաբաթ, ծննդեան երկրորդ օրը ժամը երեկոյեան 8էն մինչեւ առաւօտ։

Քրէօզօհայ նորակազմ Ազգային Միութիւնը կազմակերպած է ընտանեկան երեկոյթ մը, նպատակ ունենալով գաղութիս բոլոր հայրենակիցները համախմբել ծննդեան ծառի մը շուրջ:

Տեղի պիտի ունենան բանախօսութիւններ, արտասանութիւններ, երգեր, կատակերգութիւններ, հայկական եւ եւրոպական պարեր, ինչպէս նաեւ վիճակահանութիւն եւ թօմպօլա:

Վարչութիւնը ամէն ջանք թափած է, որքան կարելի է վայելուչ հանդիսաւորութեամբ եւ կարգապահութեամբ կատարելու սոյն հանդէսը:

Մուտքը բացարձակապէս ազատ ըլլալով, կը հրաւիրենք Քրէօզօհայ բոլոր հայրենակիցները մեծով ու պզտիկով ներկայ գտնուիլ այս զուտ ընտանեկան հանդէսին, որ տեղի պիտի ունենայ rue de Guide, «Պառ Լոռէն»ի ընդարձակ պարասրահին մէջ: փոքրիկներուն կաղանդչէքներ: Վարչութեան կողմէ

Արշակ Վարդանեան

ՍԱԿԱՐԱՆ

22 Դեկտեմբեր 1925

ԴՐԱՄՆԵՐ		Ֆր.	
Սթերլին,	L. St.	132	20
Տոլար,	Dollar	27	30
Մարք (ոսկի)	Mark	6	65
Թրքական Թղթ.	L. Trq.	14	—
Թրք. ոսկի	» or	115	—
Մէճիտիէ	Médjidié	10	50
Լէվա 100 հատր	Léva	19	50
Տրախմի »	Drachme	33	--
Լիր » »	Lire	110	—
Պելժ. ֆրանք »	Frc. Belge	123	50
Զուից. »	Frc. Suisse	528	—
Չերվոնեց	(10 Roubles or)	135	—
ԱՐԺԵԹՈՒՂԹԵՐ			
Եգ. Քր. Ֆօնսիէ I	Cr. Foncier Eg.	2650	—
» II	»	2000	—
» III	»	1800	—
Ռումելի երկթղ.	Lots turcs	140	—

Comptoir Parisien de change et de Crédit

80, Rue Lafayette

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ
որուն անունին պէտք է ուղղել դրամական ամէն առաքում:

"HARATCH,,
JOURNAL ARMÉNIEN PARAISSANT TROIS FOIS PAR SEMAINE
Directeur-Propriétaire : SCHAVARCH MISSAKIAN
Rédaction et Administration / Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն — 208 bis, Rue Lafayette PARIS (10e).
Հեռաձայն՝ Nord 57-82

ԲԱԺՆԵԳԻՆ	Եռամսեայ	Վեցամսեայ	Տարեկան
Ֆրանսա և գաղութներ	16 ֆր.	35 ֆր.	65 ֆր.
Անգլիա և »	—	10 շ.	20 շ.
Ամերիկա	—	3 տ.	5 տ.
Ուրիշ երկիրներ	—	50 ֆր.	90 ֆր.

Հասցէի փոփոխութեան համար 1 ֆր. վճարել անհրաժեշտ է:

ՈՒՐԲԱԹ 25 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 1925
25 DÉCEMBRE 1925
On reçoit des annonces en français et en arménien.

Ա. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 63 — Կը հրատարակուի ԿԻՐԱԿԻ, ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ և ՈՒՐԲԱԹ — ԳԻՆ 40 ՍԱՆԴԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՐԵՒԵԼՔ ԵՒ ԱՐԵՒՄՈՒՏՔ ԴԷՄ ԴԻՄԱՑ

Օրուան խոշոր խնդիրն է ռուսեւթուրք նոր դաշնագիրը, որ կնքուեցաւ Դեկտեմբեր 17ին, Փարիզի մէջ:

Շատեր անակնկալ մը կը նկատեն զայն: Անակնկալ էր, թերեւս, դաշնագրին այսքան արագ հրատարակութիւնը: Բայց բուն գործը՝ պարզապէս տրամաբանական ելքն է այն քաղաքականութեան որ կը տիրէ 1920էն ի վեր, եւ որ վերի վայր շրջեց ամբողջ Արեւելքի ճակատագիրը: Յեղափոխական Ռուսաստանը, եւրոպական աշխարհակալութիւնը խորտակելու մոլեգնութեան մէջ, սրբազան գործ համարեց փրկել օրհասական Թուրքիան, եւ յաջողեցաւ: Այդ ծրագրին համար կանգ չառաւ որ եւ է միջոցի առջեւ, չարաչար յուսախաբ ընելով պզտիկ ժողովուրդները: Աւելորդ է մէկ-մէկ յիշել բոլոր այն հակայեղափոխական քայլերը որոնք սեւցուցին բանուորա-գիւղացիական իշխանութեան դիմագիծը եւ զայն վերածեցին այլանդակ ծաղրանկարի մը: Գաղտնի դիւանագիտութիւնը եւ անոր խարդախութիւնները մերկացուցած ատեն, յեղափոխակա՛ն Մոսկուան ինք այնպիսի գործեր կատարեց, որոնց առջեւ պիտի կարմրէր Մաքիավէլը:

Այդ ճամբան կը շարունակուի մինչեւ այսօր, աւելի զօրացած եւ աւելի լայն ասպարէզի վրայ: Մոսկուա Թուրքիոյ կողքին է միշտ, իբրեւ բարեկամ եւ զինակից, սպառնալու համար ոչ միայն «իմպերիալիստ»ներուն որոնք շատոնց բռնած են Նահանջի ճամբան, այլ եւ անոնց որ կը փորձեն թօթուել թրքական լուծը: Դեռ թարմ է Քիւրտերու պատմութիւնը: Մոսկուա կը գրգռէ Տիւրգիները, Մարոքցիները, Չինացիները, որպէս զի ըմբոստանան եւ վտարեն օտար աշխարհակալները. բայց նոյն իրաւունքը չի տար քիւրտ ժողովուրդին, եւ ցնծութեան աղաղակներ արձակեց, երբ արեան մէջ խեղդուեցաւ քրտական ապստամբութիւնը: Աշխարհահայեացքի եւ դասակարգի տեսակէտով տարբերութիւն չկայ Ապտիւլ Քէրիմի, Սուլթան էլ Աթրաշի եւ Շէյխ Սաիտի միջեւ, բայց, կարմիրներուն համար առաջին երկուքը ազատագրութեան հերոսներ են, իսկ երկրորդը՝ հակայեղափոխական...:

Բայց թողունք այդ կէտը:

Նոր դաշնագիրը նորագոյն նուիրագործումն է հիմնական քաղաքականութեան մը, — Արեւելքը Արեւմուտքի դէմ: Զարմանալի զուգադիպութեամբ մը, ճիշդ այն օրերուն երբ Չիչերին եւ Թէվֆիք Րիւշտի պէյ դաշնագիրը կը ստորագրէին Փարիզի մէջ, «Ճիւմհուրիյէթ», Պոլսոյ քէմալական օրկանը, մէջտեղ կը դնէր Ազգերու Նոր Դաշնակցութեան մը ծրագիրը: Այդ կազմակերպութիւնը Ասիան պիտի ներկայացնէր եւ անոր անդամ պիտի ըլլային ծրնեւէն դուրս մնացած պետութիւնները: Մուսուլի վճռէն առաջ, Թուրքիա տրամադիր էր Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ մտնելու, ինչ որ տհաճութիւն կը պատճառէր Մոսկուայի: Այլ եւս փակուած է այդ դուռը, եւ «Իւմանիթէ», Ֆրանսայի կոմկուսին օրկանը՝ հրճուանքով կ'աւետէր երէկ թէ Թուրքիա նորէն ապաւինեցաւ առաջին բանուորական պետութեան.

«Առաջին անգամ չէ որ այսպիսի դաշնագիր մը կը կնքուի Մոսկուայի եւ Էնկիւրիի միջեւ: Արդէն, 1921 Մարտ 16ին, համաձայնութիւն մը գոյացած էր, որ Թուրքիոյ կ'ապահովէր Անդրկովկասի ստացումը եւ սերտ ու սիրալիր յարաբերութիւններ կը հաստատէր Ռուսիոյ եւ իսլամութեան ազատագրական շարժումին միջեւ: Էնկիւրիի հանրապետութեան եւ Խորհրդային Ռուսիոյ զինակցութիւնը, անժխտելի կերպով, միակ քաղաքական բանաձեւն է որ կրնայ երաշխաւորել երիտասարդ Թուրքիոյ ապահովութիւնը եւ անոր ազգային եւ տնտեսական զարգացումը»:

Ուրիշ բացատրութեամբ մը, Թուրքիա Անգլիոյ դէմ իր դիրքը ապահովելու համար կը դիմէ ճիշդ այն միջոցին, զոր փորձեց Ֆրանսա՝ Գերմանիոյ դէմ: Կ'ապաւինի Մոսկուայի, ինչպէս Ֆրանսա ապաւինեցաւ ծրնեւի: Այս՝ անմիջական մտահոգութիւնն է, իբրեւ ծնունդ Լօքարնոյի դաշինքին եւ Մուսուլի վճռին: Իսկ բուն, թէեւ հեռաւոր նպատակը՝ Ասիոյ ժողովուրդներուն դաշնակցութիւնն է Եւրոպայի դէմ, մէկ միլիառ՝ 400 միլիոնին դէմ: Մոսկուա մինչեւ հիմա կը մերժէր անդամակցիլ Ազգերու Դաշնակցութեան, սկզբունքի խնդիրներ դնելով: Իրականին մէջ, քաղաքական ազդեցութեան պայքար մըն է որ կը մղուի, անգլեւռուս մենամարտ մը, որ շատ հին պատմութիւն ունի: Դաշնագրին կարգ մը կէտերը շատ անմեղ եւ խաղաղասիրական կը թուին: Բայց պէտք չէ երեւոյթներէն դատել. մանաւանդ որ, այսպիսի թուղթերը յաճախ ծածուկ մասեր ալ կ'ունենան, որոնք դէպքերու ընթացքին կը յայտնուին:

Շ.

ՄԱՄՈՒԼ

ԵՐԿՈՒ ՕՐ ՅԵՏՈՅ

«Պայքար», Ամերիկայի ռամկավար օրկանը, իր Դեկտ. 5ի խմբագրականին մէջ, փառաբանելով Խորհրդային իշխանութեան խոհեմ եւ հաշտարար քաղաքականութիւնը, կը գրէ.

«Հայ տարագիրներու ներգաղթի խնդրոյն կարգադրութեանց մէջ ոչ Երեւան ոչ Մոսկուա չեն կրնար ընել ու պէտք չէ որ ընեն այնպիսի բան մը, որ այս կարգադրութեանց դպչի եւ դժգոհութեան ու կասկածի տեղի տայ Վրաստանի եւ Ատրպէջանի մէջ: Ախալքալաքի կողմը կամ Նախիջեւանի շրջանին մէջ ընդարձակ պարապ հողեր կան եղեր. բայց անոնց վրայ խօսք չի կրնար ըլլալ ու պէտք չէ որ ըլլայ հայ տարագիրներու ներգաղթին տեղիք: Անոնք որ այս պահուս, հաւանաբար յատուկ կարգախօսի մը համեմատ, այդ հողերու մասին կը խօսին, ուրիշ արդիւնք չեն կրնար ձեռք բերել, բայց եթէ խանգարել Հայաստանի ու իր դրացիներուն յարաբերութիւնները, եւ մանաւանդ Նախիջեւանի պարագային ալ Թուրքերու պատրուակ տալ, որպէս զի Հայոց ներգաղթը խծբծանքի ու գրգռութեան նիւթ ընեն:»

Երկու օր յետոյ, Դեկտ. 7ին, նոյն խելօքիկ «Պայքար»ը կը պատգամէ, ուրիշ խմբագրականի մը մէջ.

«Հայ ժողովուրդը քաղաքական դատ մը ունի Թուրքիոյ դէմ: Մենք կը պահանջենք մեր հայրենի արդար ժառանգութիւնը, որ այսօր ամայի ու աւերակ կը մնայ եւ Թուրքերն՝ իրեն ալ օգուտ մը չունի ու պիտի չունենայ երբեք: Լօզան լուռ անցաւ մեր դատին վրայէն, եւ մենք գիտենք որ այսօր պարագաները նպաստաւոր չեն մեր իրաւունքները արժեցնելու համար: Այս մասին ինքզինքնիս չենք խաբեր երբեք: Բայց մենք հաստատ կը մնանք մեր դատին վրայ, ինչ որ ալ պատահի, ի՛նչ փուլի մէջ ալ մտնեն Թուրքիոյ յարաբերութիւնները այլեւայլ պետութեանց հետ: Ներկայիս, այս է մեր պարտականութիւնը:»

Կրնա՞ք հասկնալ այս խորաթափանց դիւանագիտութեան գաղտնիքը: Առտու մը,—ի սէր Աստուծոյ, Նախիջեւանի խօսքը մի ընէք, Թուրքերը կը վշտանան. իսկ յետոյ. «Մենք դատ ունինք Թուրքիոյ դէմ, մենք կը պահանջենք մեր հայրենի հողերը...:»

ՓՈՂԻ ՀԱՄԱՐ

Ռոթէ ֆանէ («Կարմիր դրօշ»), Աւստրիոյ համայնավարներուն օրկանը, իր հրատարակութիւնը դադրեցուց, Մոսկուայի կեդրոնը դադրեցուցած ըլլալով նպաստը: Ուրիշ թերթ մըն ալ, որ կարմիրներուն թմբուկը կը զարնէր, ստիպուեցաւ ճակատ փոխել:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԸ. — ՆՈՐ ԴԱՇՆԱԳԻՐԸ

Գ. էջին մէջ հրատարակած ենք ռուսեւթուրք նոր դաշնագիրը, որ օրուան խոշոր դէպքն է: Ամբողջ մամուլը կը զբաղի այս խնդրով: Էնկիւրիէն կը հեռագրեն «Թան»ի.— Դաշնագիրը, որ գաղտնի պահուեցաւ մինչեւ վերջին վայրկեանը, նոր եւ խիստ կարեւոր հաւանականութեանց դուռ կը բանայ ասիական քաղաքականութեան մէջ: Այս դաշնագրով, Թուրքիա անշուշտ վերջնապէս պիտի անցնի Ռուսիոյ կողմը, ինչպաստ Ասիոյ բոլոր ազգութեանց, եւ այսպէս պիտի մասնակցի այն շարժման որ կը սարսէ արեւելքը: Այս տեսակէտով, դաշնագիրը կրնայ համարուիլ իբրեւ անմիջական պատասխան մը Լօքարնոյի դաշինքին, որ կարգ մը կէտերով եւրոպական համաձայնութիւն մըն է ի վնաս արեւելեան ժողովուրդներու: Մուսուլի վճռին մէջ Ազգերու Դաշնակցութեան վճռին միաձայնութիւնն ալ հակաթուրք եւ առհասարակ հակարեւելեան զինակցութիւն մը կը նկատուի: Ինչ որ ալ ըլլայ, ռուսեւթուրք սերտ համաձայնութիւն մը ապահովուած կը նկատուի այժմ որոշ ատենի մը համար, իսկ այս իրողութիւնը լեցուն է կարեւոր հետեւանքներով, բոլոր այն ժողովուրդներուն համար որոնք շահեր ունին Արեւելքի մէջ:

Էնկիւրիէն ուրիշ հեռագիր մը կ'ըսէ թէ՝ թրքական հանրապետութիւնը այսուհետեւ ճշմարիտ թշնամի մը պիտի համարէ Ազգերու Դաշնակցութիւնը: Այս տեսակէտով, նոր դաշնագիրը յատկապէս ուղղուած է Ազգերու Դաշնակցութեան դէմ, որ կ'ամբաստանուի թէ միայն եւրոպական, եւ մանաւանդ Անգլիոյ շահերուն կը ծառայէ, եւ բացայայտ հակառակորդն է Արեւելքի: Այս հանգամանքով, ռուսեւթուրք դաշնագիրը կրնայ նկատուիլ իբրեւ փորձ մը՝ կազմելու Ասիական Ազգերու Դաշնակցութիւն մը, որուն կրնան միանալ Արեւելքի բոլոր ժողովուրդները: Դաշնագիրը միեւնոյն ատեն կը նշանակէ թէ ծրնեւի որոշումը վերջնապէս չէ փակած Մուսուլի խնդիրը, որ մէկ օրէն միւսը, կրնայ աւելի ծանր հանգամանք մը առնել:

Ի՛նչ կ'ըսեն Թուրքերը

Անգլիոյ վարչապետը առջի օր ընդունեց Լոնտոնի Թուրք դեսպան Ֆէրիտ պէյը՝ որուն յայտնեց անգլիական դահլիճին տեսակէտը, եւ խորհուրդ տուաւ որ Թուրքիա իր շահին համար իսկ ընդունի Ազգերու Դաշնակցութեան որոշումը: Անգլիա շատ շատ սահմանագլուխի քանի մը անկարեւոր սրբագրութիւններ կրնայ ընել:

Միւս կողմէ Պոլսոյ եւ Էնկիւրիի թերթերը կը շարունակեն անհաշտ լեզու գործածել: «Հաքիմիյէթը Միլլիյէ» իր վերջին թիւին մէջ կը գրէ. «Եւրոպայի Ապահովութեան Դաշինքները աւելի շատ յարձակողական ոգի ունին ուղղուած Արեւելքի դէմ, եւ հեռու են խաղաղութեան ձգտելէ, այլապէս անհասկնալի է այդ դաշինքէն ու է ազգի մը դուրս ձգուիլը: Բիրտ ուժին առջեւ խոնարհելով, Ազգերու Դաշնակցութիւնը ցոյց տուաւ թէ ի՞նչ արժէք կը ներկայացնեն այդ դաշինքները, իբրեւ խաղաղութեան տարրեր: Ահա՛ այս նկատումներն է որ մղեցին Թուրքիան ինքն իսկ փնտռել իր ապահովութեան միջոցները: Թուրքեւռուս դաշինքը ծնաւ ապահովութեան բացարձակ պէտքէ մը՝ ծրնեւի անարդար որոշման յաջորդ օրը: Մենք կատարելապէս կ'ըմբռնենք երկրին պէտքերը եւ յարձակողական ո եւ է ձգտումներ չունինք: Իրերը այս կերպ դատելով, սակայն, չենք կրնար անտարբեր գտնուիլ մեր ազգային անկախութեան դէմ կատարուող ոտնձգութեանց հանդէպ: Ահա թէ ինչո՞ւ անոնց որ մտահոգ են դրացիներու հետ մեր մերձեցումէն, կը պատասխանենք թէ խնդիրը պարզապէս ապահովութեան հարց է»:

Բանակցութիւն Էնկիւրիի մէջ?

Լոնտոնի թերթերը մեծ կարեւորութիւն կուտան Պօլտուինի եւ թրքական դեսպանին տեսակցութեան: Կը հաւաստուի թէ Անգլիոյ վարչապետը հաշտարար առաջարկներ ըրած է: Եթէ թրքական կառավարութիւնը տրամադրութիւն յայտնէ, բանակցութիւնները պիտի սկսին անմիջապէս, եւ Էնկիւրիի մէջ: Անգլիոյ ներկայացուցիչը պիտի ըլլայ դեսպանը:

Միւս կողմէ, Լոնտոն անյապաղ բանակցութեան պիտի սկսի Միջագետքի կառավարութեան հետ, նոր դաշնագրի մասին: Պարզապէս պիտի նորոգուի դաշնագիրը:

Զինադադար Տիւրզիներուն հետ

Պէյրութէն կը հեռագրեն թէ Դեկտ. 23ին զինադադար մը կնքուեցաւ Ֆրանսացիներուն եւ Տիւրզիներուն միջեւ: Դամասկոսէն գացած պատուիրակները յաջողեր են համոզել Սուլթան Աթրաշը թէ անօգուտ է շարունակել կռիւը, որովհետեւ Ֆրանսա պատրաստ է զոհացումներ տալու:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՄԻՇՏ ՁԳՈՅՇ

Հայ աշխատաւորութեան կազմակերպումին մասին շարք մը յօդուածներ երեւցան «Ցառաջ»ի մէջ։

Կը կարծեմ թէ խնդրին ամբողջական լուսաբանութեան համար անհրաժեշտ է նկատի ունենալ, իւրաքանչիւր երկրի համար, տեղական օրէնքը, օտարի մեր դիրքը, գործաւորական զանազան կազմերը իրենց ընկերային ու քաղաքական հետեւանքներով, հայ աշխատաւորութեան անմիջական շահուն ստորադասելով դասակարգային ամէն տեսակէտ։

* * *

Իւրաքանչիւր երկրի մէջ ուր կ՚ապրինք, արդէն մոռցուած է քաղաքական ապաստանեալի մեր դիրքը ու կը ճանչցուինք իբր թուրք՝ հպատակութեամբ, մինչ միւս կողմէ Թուրք կառավարութիւնը մեզ դուրս ձգած է իր օրէնքէն, ինչ որ մեզ կ՚ենթարկէ իրաւական անորոշ կացութեան մը, լեցուն անհաճոյ հետեւանքներով։

Ամէն օտարի պէս, կը վայելենք օրինական սահմանափակ իրաւունքներ, առեւտուրի եւ աշխատանքի ազատութիւն, իսկ փոխարէն՝ ենթակայ ենք կարգապահական ու վարչական մասնաւոր տնօրինութիւններու։

Եթէ ստիպուինք կամ ուզենք հեռանալ այն երկրէն ուր կ՚ապրինք, ամէն դուռ փակ պիտի գտնենք մեզի դէմ։ Լուրջ պատճառներ ունինք ուրեմն, առ այժմ գոնէ, ամբողջէն կապուած մնալու այն երկրին ուր հպատակ օտարի կարգ մը իրաւունքներէ իսկ չենք կրնար ճառել . . . ։

Պարզ է ուրեմն թէ, ամէն տեսութիւն պիտի բխի այս կացութենէն։

Մարսէյլի քաղաքապետը որ, չմոռնանք, ընկերվարական ալ է, հետեւեալ կերպով արտայայտուած է, դիմումի մը առթիւ (տես «Ցառաջ» թիւ 58), «դժբախտաբար, ձերինները դեռ չեն ըմբռնած որ հիւր են այստեղ եւ պէտք է իբր այդ մնան», ու մանաւանդ «մենք չենք ուզեր մեր երկիրը ապականել»։

Թէ Ֆրանսական կառավարութիւնը ինքն իսկ կը քաջալերէ օտար գործաւորներու մուտքը, թէ անոնց եւ մանաւանդ Հայերու վրայ կը նայի հեռաւոր նպատակներով,— գաղտնիք չէ անշուշտ։ Առիթը ունինք մասնաւոր հետաքրքրութեամբ հետեւելու թերթերու, զանազան հրատարակութիւններու, եւ այդ նպատակով կազմուած ընկերակցութեան մը գործունէութեան։

Բայց այս բոլորը՝ դեռ թոյլ չեն տար յուսալու, թէ կառավարութիւնը չպիտի ուզէ զանազան պատճառներու մղումին տակ՝ ուրիշ օտարներու հետ նաեւ մեզ հեռացնել երկրէն, ինչպէս կը կարծէ Պերլինէն Մ. Ե.։

Օրէնք մը կայ որ բացորոշ է. «Օտարականները ենթակայ են կարգապահութեան եւ ապահովութեան օրէնքներուն եւ պարտաւոր են յարգելու սահմանադրութիւնը երկրին ուր կ՚ապրին» (Ֆր. քաղ. օրէնք, յօդ. 3։)

Պարզօրէն կը նշանակէ թէ՝ կարգապահական պաշտօնատարին կողմէ արտաքսումի հրամանի մը առջեւ որ գործադրելի է առանց վերաքննութեան, դատուելու իրաւունքն իսկ չունինք։ Օրինակները դեռ շատ թարմ են, մոռցուած ըլլալու համար։

Բայց, այս դեռ չի նշանակեր անշուշտ թէ՝ հայ աշխատաւորական կազմակերպութիւն մը, անհրաժեշտօրէն պիտի ենթարկուի օրէնքներու խստութեան։

Այդ՝ իր բնոյթէն կախում ունի։

Դիւրին է հարցին մօտենալ դասակարգային ըմբռնումով ու զայն ըստ այնմ լուծել, ինչպէս կ՚ընէ Մ. Ե. երբ կը հարցնէ. «Վերջապէս, երբե՞ն ի վեր է որ յեղափոխական մը իր եւ իր դասակարգային շահերը պաշտպանելու համար, պաշտօնական դէմքերու եւ մարմիններու հրահանգներուն կը նայի, մանաւանդ երբ անոնք դէմ են բուն իսկ երկրի հիմնական օրէնքներուն։»

Այս շատ հարեւանցի ըմբռնո՞ւմն է որ պիտի ներարկուի հայ աշխատաւորական կազմակերպութեան ու զայն մղէ դնելու պահանջներ, օտար կազմակերպութեանց քովն ի վեր, մասնակցելու հրապարակային ցոյցերու, գործադուլներու, պայքարելու ի խնդիր յեղափոխութեան։ Կը բաւէ յիշել դրամատան պաշտօնեաններու գործադուլը եւ Մարօքի պատերազմին դէմ սարքուած ցոյցը, իրենց հետեւանքներով։

Թերեւս աչքերս գէշ կը տեսնեն, բայց ո եւ է ակնոցով չեմ նայիր, եւ ոչ ալ բարձրադիր սենեակի մը պատուհանէն։ Ու գիտեմ թէ ինծի պէս կը տեսնեն գործաւոր ու պաշտօնեայ շատ մը ընկերներ, որոնք թերեւս նոյնքան գիտակցութիւն ունին որքան Շուշանեան եւ Մ. Ե.։

Անոնք հաստատելէ յետոյ ընկերային կարգերուն ամբողջ անարդարութիւնը, գիտեն թէ ուր որ ալ երթան, պէտք ունին իրենց բազուկներուն, եւ գործի մը որ, որքան ալ տաժանելէ ըլլայ, ուզուած պահուն չի ներկայանար։ Սակայն գիտեն նաեւ թէ այլեւս քալելիք ճամբայ չմաց... եւ կ՚ուզեն քիչ մը շունչ առնել, երբ մանաւանդ ամուսնացած են ու զաւկի տէր։

Ըսէք թէ՝ յեղափոխականի անվայել բան է, յետադիմութիւն է, վատութիւն է։

Բայց քիչ մըն ալ հանդուրժեցէք որ ըսեմ՝ թէ Հայը որուն յեղափոխականութեան շատ ալ խելքս չի հասնիր արդի պայմաններուն մէջ, եթէ իր մտքին կը կապէ կտոր մը սիրտ, պիտի գիտնայ ի հարկին պատուել Մառքսէն մինչեւ Լէնին բոլոր տեսաբանները եւ ընկերային ու քաղաքական իր բոլոր ըմբռնումները ստորադասել հայ կեանքի անմիջական պահանջներուն, որուն միայն մէկ երեսն է բանուորական հարցը։

Այս տեսակէտը ինքն իր մէջ հակասութիւն է, բայց իբր արդի պայմաններու անհրաժեշտութիւն, զայն ընդունելէ յետոյ է միայն, որ պիտի գիտնանք իւրաքանչիւր երկրի մէջ յստակ դիտել ու հաստատել թէ հայ բանուորը անբաժան մասը կը կազմէ ամբողջական գաղթահայութեան, որ իր բոլոր նոր բնակավայրերուն մէջ կը պարզէ բացառիկ ու եղերական դիրք։

Թէ՝ այդ դիրքին պարտադրութեամբն իսկ, պիտի անընդհատ հսկէ իր ձգտումներուն վրայ ու զսպէ ամէն շարժում որ կը վտանգէ իր կացութիւնը։

Թէ՝ բանուորական արդի կազմակերպութիւնները, ստանալէ յետոյ կարգ մը գոհացումներ, դադրած են ըլլալէ զուտ դասակարգային եւ իրենց հսկայ ուժը կը տրամադրեն՝ պոլիտիկոսներու քաղաքական հետապնդումներուն, որոնցմէ գոնէ՝ իբր դասակարգ մեծ օգուտ մըն ալ չեն տեսներ։

Վերջին փաստ, Անգլիոյ մէջ աշխատաւորական դահլիճ մը ու Ֆրանսայի մէջ Մայիս 11ը։

Ի՞նչ պիտի յուսայ հայ գործաւորութիւնը, անհատաբար կամ խմբովին մասնակցելով օտար բանուորական մէկ կամ միւս կազմակերպութեան, որովհետեւ եթէ կազմակերպուի դասակարգային հողի վրայ, չի կրնար ըլլալ որ մեկուսացած մնայ. կազմակերպութեան ներքին տրամաբանութեամբն իսկ պիտի մղուի մասնակցութեան։

Կազմակերպուիլ իբր դասակարգ, այսինքն իր ծրագրին մէջ դնել հետապնդումը դասակարգային նուազագոյն եւ առաւելագոյն պահանջներուն ու մնալ մեկուսացած, չէզոք դիտողի դերին մէջ, ո եւ է տրամաբանութեան չի պատկիր, անբնական է ընկերվարական հզօր կազմակերպութիւններու կողքին ու կրնայ մեզ մինչեւ Ծապլվար քշել։

Կազմակերպուելէ յետոյ ուրեմն իր գործօն մասնակցութիւնը պիտի տանի համաշխարհային բանուորութեան դատին։

Բայց շահը որ կը յուսայ իր մասնակցութենէն, չի կրնար հաւասարակշռել վնասը որ անմիջականօրէն անկէ կը բխի։

Այդ վնասը, աշխատանքի արգելքն է, վտարումն է գործատունէն, որ կարգ մը պարագաներու բարդումով, կրնայ երկրէն արտաքսումի յանգիլ եւ շատ դիւրութեամբ։

* * *

Ուրեմն ի՞նչ պիտի ընէ հայ բանուորը։

Պարզապէս հանդարտ պիտի մնայ, իւրաքանչիւր երկրի մէջ ամրացնելու համար իր դիրքը եւ բնակութիւնը, ականջ չպիտի կախէ փարիզի մեր համախավարներուն, որոնց մէջ մենք անձնապէս կը ճանչնանք փախուկներ, մեծամիտ տգէտներ ու նաեւ մանաւանդ շատեր, որ շարժումին կապուած են անձնական հետապնդումներով։

Իր անունին տակ, անջատ կազմակերպութիւններով, անհատօրէն կամ խմբական մասնակցութեամբ, դասակարգային շահեր չպիտի հետապնդէ։ Միշտ պիտի յիշէ թէ անհատական քայլերն իսկ կրնան գէշ անդրադառնալ հաւաքականութեան վրայ։

Կը մնայ, օրէնքներու թոյլտուութեան սահմանին մէջ, իբրեւ արհեստակցական միութիւն միայն կազմակերպուիլ, փոխադարձ օգնութեան հիմերու վրայ, ծրագրէն հեռացնելով ամէն տեսութիւն, մօտաւոր թէ հեռաւոր ամէն նպատակ, որ յեղափոխական գործունէութիւն կը պարտադրէ։

* * *

Անոնք անշուշտ, յեղափոխական, գիտակից մարդու խօսքեր չեն։

Ցանցանքը սակայն, շատ ալ խմ չէ, եթէ գաղթահայ իրականութեան դէմ, ընկերվարութիւնը չի դիմանար։

ՄԿՐՏԻՉ ՆՐԻՑԱՆՑ

ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

ՀԱԿԱՔԷՄԱԼԱԿԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԸ

(ՄԱՍՆԱՒՈՐ ԹՂԹԱԿՑՈՒԹԻՒՆ)

16 դեկտ.

Հետզհետէ երեւան կուգայ, որ Թուրքիոյ վերջին յետադիմական շարժումը պարզ հանգամանք մը չունի, այլ համաժողովրդական։ Այսպէս, գրեթէ չկայ քաղաք մը ուր դէմ արտայայտուած չըլլան կառավարութեան։ Էրզրում, Սեբաստիա, Կեսարիա, Րիզէ, Կիրասոն, Մարաշ, Պանտըրմա, Պոլիս, Էտիրնէ, Իզմիր եւ դեռ շատ մը ուրիշ վայրեր մաս մը ունին շարժումին մէջ։ Ոստիկանութիւնը մինչեւ հիմա հարիւրներով անձեր ձերբակալած է, եւ տակաւին վերջ գտած չէ մաքրագործումը։

Երեւութապէս, գլխարկի գործածութեան դէմ ուղղուած է դժգոհութիւնը։ Ժողովուրդը, կարգ մը մոլեռանդ հօճաներու գրգռութեան վրայ, չուզեր գործածել «կեավուր»ի այս գլխանոցը։ Մինչդեռ գլխարկը պատրուակ մըն է, եւ դժգոհութիւնը ուղղակի ներկայ կառավարութեան կ՚երթայ։ Կատարուած բարենորոգումները կը ծառայեն միայն աւելի խստացնելու դառնութիւնը։

Էնկիւրի համոզուած է այս ճշմարտութեան, եւ ասոր համար ստիճանաբար կը թուլցնէ ճնշումները։ Եթէ հին խստութիւնը շարունակուէր, այն ատեն պէտք պիտի ըլլար հազարաւոր անձեր ձերբակալել եւ բանտ դնել։ Բոլորը, բոլորը կասկածելի են օրուան իշխանութեան աչքին, առաւել կամ նուազ չափով։ Այլ եւս սովորական բան դարձած է դէմ արտայայտուիլ ներկայ վարչաձեւին, եւ նոյն իսկ Հանրապետութեան Նախագահին։ Սկիզբները ուղղակի Էնկիւրի կը ղրկէին այս քրէական յանցանքին հեղինակները, բայց ստիպմանաբար սկսան աչք գոցել, երբ տեսան թէ համաճարակը վարակած է բոլորը։ Կը ձերբակալուին միայն անոնք, որ կարեւոր դիրք ունին, եւ կրնան վտանգաւոր դառնալ։

Այսպէս եղաւ նաեւ Պոլսոյ մէջ։ Ֆաթիհի եւ Աքսարայի զուտ թրքաբնակ թաղերուն մէջ, կարմիր գիրերով գրուած յայտարարութիւններ փակցուեցան մզկիթներու պատերուն վրայ։ Հակառակ անոր որ ամէն մարդ լսեց եղածը, ոստիկանութիւնը պաշտօնական հերքում տուաւ, յայտարարելով թէ Պոլսոյ ազատամիտ ժողովուրդը վերծ է այս տեսակ արատէ մը։ Դէպքերը շուտով եկան հակառակը հաստատելու, երբ մէկ անգամէն 50է աւելի անձեր ձերբակալուեցան։ Ասոնց մէջ կան նախկին բարձր պաշտօնատարներ, որոնք նախընտրած էին հրաժարիլ, քան թէ գլխարկ դնել։

Ցամառ զրոյց կը շրջի թէ, անկախութեան շրջուն ատեանը Պոլիս պիտի գայ, դաս մը տալու համար նախկին մայրաքաղաքի դժգոհներուն։ Սակայն շատ հաւանական չէ այցելութիւնը, նկատի առնելով այս տեղ տիրող հոգեբանութիւնը։ Անկախութեան ատեանը Էրզրումի մէջ իսկ շատ չկեցաւ, եւ ձերբակալուածները Տրապիզոն փոխադրեց։ Էնկիւրի, որքան ալ ուժեղ զգայ ինքզինքը, վտանգաւոր կը նկատէ ծայրայեղութեան երթալ։ Ինչո՞ւ աւելորդ գրգռութիւն յարուցանել, երբ կարելի է միեւնոյն գործը տեսնել աւելի լաւ վայրերու մէջ։ Պոլիսը, մանաւանդ միշտ կասկածելի եղած է։ Բոլոր դժգոհներն ու աչքէ ինկածները այստեղ կ՚առնեն իրենց շունչը, որովհետեւ կարելի է թէ գործել եւ թէ անյայտ մնալ։ Ցետոյ ժողովուրդը սաստիկ լարուած է Էնկիւրիի դէմ, որ զինքը զրկեց ամէն առաւելութենէ, եւ նոյն իսկ ապրելու հնարաւորութենէն։

Այնպէս որ, եթէ Պոլիս չգայ անկախութեան ատեանը, ինչպէս չեկաւ Կազի փաշան, հակառակ եղած կրկնակի հրաւէրներուն, անկասկած ձերբակալուածները Էնկիւրի պիտի փոխադրուին, կառավարութեան աչքին առջեւ դատուելու համար։ Ըսմէթ փաշա, համոզուած է թէ Անատոլուի շարժումը կազմակերպուած էր Պոլիսէն, եւ մասնաւոր պատուիրակներ քաղաքէ քաղաք շրջելով ըմբոստութեան մղած են ժողովուրդը։ «Այն պարագան, — յայտարարած է վարչապետը— որ հասարակաց կէտեր կան կատարուած քարոզութիւններուն մէջ, թէ դէպքերը միաժամանակ տեղի ունեցած են, եւ միշտ կապ պահուած է դուրսին հետ, սա համոզումը տուած են անկախութեան ատեաններուն, թէ մէկ կեդրոնէ ղեկավարուած է շարժումը»։

Ըսմէթ փաշա թէեւ չի յիշեր կեդրոնին անունը, բայց մարգարէ ըլլալու պէտք չկայ, գուշակելու համար որ Պոլսոյ կ՚ակնարկէ։ Թէեւ հաւանական է որ յետոյ խեղաթիւրեն իրողութիւնը, եւ դիտմամբ յայտարարեն թէ շարժումը կազմակերպուած է արտասահմանէն, եւ նախկին խալիֆայականներուն կողմէ։ Արժանապատուութեան դէմ է խոստովանիլ, որ յետադիմական շարժումը ծայր տուած է Պոլսոյ նման «լուսամիտ» կեդրոնէ մը։ Այն ատեն ի՞նչ պիտի խորհին օտարները, ի՞նչ արժէք պիտի տան այնքան շռնդալից ծանուցումներուն, թէ նոր Թուրքիան մէկ օրէն միւսը հրաշքով կերպարանափոխուած է, եւ արդիական երկիր մը դարձած։

Առ այժմ զսպուած կը թուի յետադիմութիւնը։ Բայց անակնկալներու սպառնալիքը միշտ կայ ու կը մնայ, հակառակ կախաղանի եւ բանտի սպառնալիքին։ Այս գիտակցութեամբ է որ, Էնկիւրիի ղեկավարները սկսած են քիչ մը աւելի մեղմ ընթացք բռնել, եւ գոնէ առժամապէս կասեցնել արդիացման արշաւը։ Ասկէ առաջ գրեթէ ստոյգ կը նկատուէր, որ շաբաթական հանգիստի օրը Կիրակի պիտի ըլլայ, եւ ոչ Ուրբաթ։ Նոյն իսկ կիսապաշտօնական «Ճիւմհուրիէթ»ը, որ առաջին անգամ տուաւ լուրը, երկարօրէն վեր հանեց այս նոր արդիացումի առաւելութիւնները, բայց, վերջին դէպքերուն վրայ, կը թուի թէ լքուեցաւ այս ծրագիրը։ Ընդհակառակն, առեւտրական գործավարութիւնը ազդու հրաման տուաւ Պոլսոյ դրամատուներուն, որ չբաւականան Ուրբաթ օրերը գոց մնալով, այլ Կիրակի օրերն ալ աշխատին։ Զիջում մըն էր այս, գոհացնելու համար ժողովուրդը, որ կը գանգատի թէ զինքը բռնի «կեավուր» կը դարձնեն։

ՆՈՐ ԴԱՇՆԱԳԻՐ

ՌՈՒՍԻՈՅ ԵՒ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԻՋԵՒ

Մոսկուայի թերթերը դեկտ. 22ին հրատարակեցին բնագիրը ռուսեւթուրք նոր դաշնագրի մը, որ ստորագրուած է փարիզի մէջ, դեկտ. 17ին, Չիչերինի եւ Թեւֆիգ Ռիւշտի պէյի միջեւ:

Նոր դաշնագրին համաձայն.

1. Եթէ մէկ կամ մէկէ աւելի պետութիւններ յարձակին պայմանադիր կողմերէն մէկուն վրայ, միւս կողմը յանձն կ'առնէ չէզոք մնալ առաջինին հանդէպ:

2. Երկու կողմերէն իւրաքանչիւրը յանձն կ'առնէ ո՛ր եւ է յարձակում չկատարել միւսին դէմ, չմասնակցիլ ո՛ր եւ է քաղաքական զինակցութեան կամ համաձայնութեան մէկ կամ աւելի պետութեանց հետ, միւս պայմանադիր կողմին դէմ, նոյնպէս չմասնակցիլ ո՛ր եւ է զինակցութեան կամ համաձայնութեան մէկ կամ աւելի պետութեանց հետ, ուղղուած՝ միւս կողմին զինուորական կամ ծովային ապահովութեան դէմ, չմասնակցիլ ո՛ր եւ է թշնամական արարքի որ մէկ կամ աւելի պետութեանց կողմէ կ'ուղղուի միւսին դէմ:

3. Դաշնագիրը ի զօրու է վաւերացման թուականէն եւ կնքուած՝ երեք տարուան համար:

Դաշնագրին կցուած են երեք յաւելուածներ, որոնց առաջինը կ'ըսէ թէ կողմերէն իւրաքանչիւրը կը պահէ իր գործելու կատարեալ ազատութիւնը միւս պետութեանց հանդէպ, այս դաշնագրով հաստատուած յանձնառութիւններէն դուրս: Երկրորդ յաւելուածին համաձայն, դաշնագրի երկրորդ կէտին մէջ յիշուած «քաղաքական» բառը կ'ընդգրկէ նաեւ բոլոր այն տնտեսական եւ ելմտական համաձայնութիւնները որ կը կնքուին բոլոր պետութեանց միջեւ, դաշնադիր կողմերէն մէկուն դէմ: Իսկ երրորդ յաւելուածով, դաշնադիր կողմերը յանձն կ'առնեն բանակցութեան մտնել, որոշելու համար կարգադրութեան ձեւը այն վէճերուն որոնք չեն կրնար լուծուիլ դիւանագիտական սովորական ճանապարհով:

*** Այս նոր համաձայնութեան առթիւ, թերեւս աւելորդ չըլլայ յիշել թէ՝ հակառակ բոլոր հերքումներուն, Ամերիկեան թերթերը կը պնդեն որ 1924 Մայիս 12ին գաղտնի դաշնագիր մը կնքուած է Ռուսիոյ եւ Իտալիոյ միջեւ: «Նիւ Եորք Ուըրլտ», որ ամէնէն առաջ տուած էր այս լուրը, կը գրէ թէ դաշնակից կողմերը յանձն կ'առնեն իրարու դէմ չգործել արեւելեան Եւրոպայի մէջ եւ նախապէս իրար տեղեակ պահել: Երկու կողմերը փոխադարձաբար կը ճշդեն իրենց շահերը Թուրքիոյ մէջ, ինչպէս նաեւ այդ շահերը ապահովելու փոխադարձ միջոցները: Դաշնակցող կողմերը Պալքաններու մէջ գործելու ազատութիւնը կը վերապահեն իրենց, պայմանով որ իրենցմէ մէկը իր գործունէութեամբ չվտանգէ միւսին շահերը: Այս պարտաւորութիւնը կը վերաբերի նաեւ Ռումանիոյ եւ Սերպիոյ: Իտալեւթուրք պատերազմի ատեն Ռուսիա կը պարտաւորուի իր զօրքերը ուղղել դէպի Էրզրում եւ Թուրքիոյ դէմ գործածել Սեւ Ծովի նաւատորմը: Իսկ ռուս-թրքական պատերազմի ատեն Իտալիա Եւրոպայի մէջ հաւանական բարդութիւններէ խուսափելու համար պատերազմի չի յարիր, սակայն քաղաքականապէս կ'օժանդակէ Ռուսիոյ:

ԿՈՄՈՒՆԻՍՏՆԵՐՈՒ ԹԻՒԸ ԱՆԴՐԿՈՎԿԱՍԻ ՄԷՋ

Վերջացաւ Անդրկովկասի Կոմունիստ Կուսակցութեան Դ. համագումարը: Այս առթիւ կարդացուած տեղեկագրէն կ'երեւայ որ, Անդրկովկասի մէջ եղած կուսակցութիւններէն ամէնամեծ թիւը կը կազմեն Վրացիները.— 13,510 մարդ (հարիւրին 26.6), յետոյ կուգան Հայերը — 12,273 (հարիւրին 24.2), Թուրքերը — 9,433 (հարիւրին 18.6), Ռուսերը 10,245 (հարիւրին 30.2), ուրիշ ազգութիւններ՝ 5,204 (հարիւրին 10.3):

Ազգային տեսակէտով իւրաքանչիւր հանրապետութեան մէջ կան. վրացի.— Վրաստանի մէջ՝ 13,409, Ատրպէջանի մէջ՝ 98, Հայաստանի մէջ՝ 3: Հայ.— Հայաստանի մէջ՝ 6004, Ատրպէջանի մէջ 3606, Վրաստանի մէջ 2663: Թուրք.— Ատրպէջանի մէջ 8709, Վրաստանի մէջ 467, Հայաստանի մէջ 257: Ռուս.— Վրաստանի մէջ 225, Ատրպէջանի մէջ 7795, Հայաստանի մէջ 195:

Կը հետեւի թէ՝ Վրացի կոմունիստները կ'ապրին գլխաւորաբար Վրաստանի մէջ, Թուրքերը՝ Ատրպէջան. Հայերուն մօտաւորապէս կէսը՝ Հայաստան, մնացածը Ատրպէջան եւ Վրաստան, քանի որ հայ ժողովուրդը ցրուած է ամբողջ Անդրկովկասի մէջ:

Ռուսերը ամէնէն աւելի են գլխաւորաբար Բագուի մէջ, ուր կան քանի մը տասնեակ հազար ռուս բանուորներ նաւթահորերուն մէջ:

Բաղդատելով 1924ի հետ, աճման պատկերն է հետեւեալը.—

	1924 ՅՆՎՐ.	1925 ՀՈԿՏ.
Վրացիներ	8210	13,510
Հայեր	6297	12,273
Թուրքեր	5012	9,433
Ռուսեր	4558	10,245
Ուրիշ ազգեր	2264	5,260

Ինչպէս կը տեսնուի, ամէնէն աւելի աճած են Ռուսերը, յետոյ կուգան Հայերը եւ միւս ազգերը: Ամէնէն քիչ աւելցած են Վրացիները, թէեւ ընդհանուր քանակով ամէնէն բազմաթիւ են:

Ընկերային վիճակի տեսակէտով, ամբողջ Անդրկովկասի մէջ մեծամասնութիւն կը կազմեն բանուորները — 24,764 (հարիւրին 48.8), յետոյ կուգան գաղութները — 17,127 (հարիւրին 33.8), եւ պաշտօնեաներ — 8829 (հարիւրին 18.4): Ատրպէջանի մէջ բանուոր կոմունիստներու թիւն է 14,649, Վրաստանի մէջ 8746, Հայաստանի մէջ 1369: Գիւղացիները — Վրաստան 3114, Ատրպէջան 2220, Հայաստան 1974: Պաշտօնեաները — Վրաստան 4199, Ատրպէջան 3352, Հայաստան 1278:

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՆԱԼՈՒ ՄԻՋՈՑԸ

Տօքթ. Հալէն Եավօրսքի, հանրածանօթ բժիշկը, որ մարդիկը երիտասարդացնելու գաղտնիքը գտած է, դասախօսութեան մը մէջ յայտնեց թէ իր կատարած փորձերէն հարիւրին ութսունը յաջողած է: Արեան ներարկումով երիտասարդանալու գաղտնիքը կը կայանայ երիտասարդ արեան ճիշդ աստիճանը ընտրելուն եւ ոչ թէ քանակին մէջ: Յաջողութիւնը կատարեալ է, երբ համանմանութիւն կայ արիւնը տուողին եւ ընդունողին արեան միջեւ: Այս ալ կարելի է ստուգել երկու արիւնները նախապէս տարբաղադրելով: Առ այժմ իր մեթոտով հիւանդ մարդիկ կրնան իրենց առողջութիւնն ու աւիւնը վերստանալ մէկ կամ երկու տարուան համար: Տօքթ. Եավօրսքի դեռ չի խոստանար մարդոց կեանքը երկարել այս ձեւով:

ԹԱԼԱՆ, ԳՈՂՈՒԹԻՒՆ

Այս խորագրով թղթակցութեան մը մէջ, Գանձակէն կը գրեն «Մարտակոչ»ի (թիւ 285).—

Կառավարութեան կտրուկ միջոցներուն շնորհիւ գողութիւնը գրեթէ վերջացած էր եւ ժողովուրդն ալ ազատ շունչ կը քաշէր: Բայց այս գարունէն սկսած նորէն հրապարակ եկաւ, այն ալ մէջ ընդ մէջ: Աւելի զարգացաւ գողութիւնը այս աշնան սկիզբները, որ տեղի կ'ունենար գլխաւորապէս դաշտամասերու մէջ: Օրինակ՝ Գանձակէն Ղարատաղլու տանող ճամբուն վրայ կարգ մը թալաններ եղան, որոնցմէ տուժողը իր քրտինքով ապրող գիւղացին էր: Այս եւ այն շրջանին ապրանքի գողութիւններ ալ եղան: Այժմ ապրանքի գողութիւնները դադրած են: Վերջերս Գանձակի մօտ չորս թուրք աւազակներ յարձակեցան 5-6 հայ ճամբորդներու վրայ եւ կողոպտեցին ոսկի ժամացոյցներ, մատանիներ եւլն. 8000 րուբլի արժէքով:

Նախիջեւանէն ալ նոյն թերթին կը գրեն՝ թէ գիւղացիները պաշտպանուած չեն մանր գողութիւններու դէմ: Կը գողնան նոր տնկուած պտղատու տունկերը, չոր խոտը, փայտը, անխնայ ոչխարներու կեր կը դարձնեն այգիները: Գիւղական խորհուրդը անզօր է. գիւղացին միջոց չունի պաշտպանելու իր աշխատանքը, քանի որ կալուածները իրարմէ 2-3-4 վերստ հեռու են: Եթէ գիւղացին գանգատի, գործկոմը իրաւասու չէ «գործին մտիկ ընելու». շատ շատ արձանագրութիւն կը կազմէ, կը ղրկէ Շրջկոմին, այս վերջինն ալ գանգատները կը ժողվէ եւ կը յանձնէ գաւառական դատարանին: Տարին մէկ-երկու անգամ շրջիկ դատաւորներ գիւղերու մէջ դատ կը տեսնեն. Վնասուած կողմը մէկ օր պիտի զրկուի գործէն եւ դատի երթայ. վկան չկայ կամ կ'ուրանայ. խեղճ գիւղացին ծոծրակը քերելով տուն կը դառնայ առանց որ եւ է գոհացում ստանալու: Գողերը չեն պատժուիր:

ՀԱՅԵՐԸ ԽՐԻՄԻ ՄԷՋ

Խորհրդային թերթերը կը գրեն թէ հանրային գործունէութեան տեսակէտով աչքի կը զարնեն Խրիմի քաղաքներէն Կէրչը եւ Գարասուբազարը: Երկու քաղաքներն ալ այս տարի ունին հայկական դպրոցներ, մօտ 200 աշակերտներով եւ տասը ուսուցիչներով: Սիմֆերոպոլը, հակառակ իր կեդրոնական դիրքին եւ բազմահայութեան, տկար է: Դպրոցը ունի միայն 100 աշակերտ, չորս ուսուցիչով, թէեւ ժողովուրդին թիւը կը հասնի 3000ի: Սեւաստապոլն ալ անմխիթար վիճակի մէջ է. այս տարի չկրցաւ բանալ մանկապարտէզը: Եալթան առաջ կ'երթայ նկատելի քայլերով, բացուած է դպրոցը 70 աշակերտով եւ երկու ուսուցիչով: Եւպատորիայի վիճակը աննախանձելի է. դպրոցը խեղճ: Թէոդոսիան, որ վերջին տարիներս մեռած էր, արթնացման նշաններ կը ցուցնէ: Տեղական ընկերները կ'աշխատին վերաբանալ տարիներէ ի վեր փակ դպրոցը: Շրջանին մէջ կան երկու գիւղական դպրոցներ: Ջանկոյի շրջանին մէջ ալ կան երկու գիւղական դպրոցներ:

ՍՄՍԱՐՆԵՐՈՒ ՇԱՀԱՏԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Մեզի կը հաղորդեն որ Մարսիլիոյ հայ սմսարները ֆրանսական գործարաններու անունով պայմանագրութիւն կը ղրկեն Սուրիա, եւ ստորագրել կուտան այն հայ գաղթականներուն, որոնք Ֆրանսա գալ կը փափաքին: Այդ թուղթերուն մէջ ո՛չ մէկ պայման կամ պայմանաժամ յիշատակուած է. այնպէս որ Սուրիոյ քաղաքական դէպքերուն բերումով այդ երկրէն հեռանալ ուզող հայ գաղթականները այս կերպով ծուղակի մէջ կ'իյնան եւ անգամ մը որ Մարսիլիա հասնին, կը տեսնեն որ երկար ժամանակի համար դատապարտուած են աշխատելու խիստ աննպաստ պայմաններու մէջ:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻ ՄԸ ԲՌՆԿԱԾ

Նիւ Եորքէն կը գրեն մեզի.— Մեր պոլշեւիկ բարեկամները հանդէս մը կազմակերպած էին Նոյ. 29ի տարեդարձը տօնելու համար, 27րդ փողոցի Հայոց Եկեղեցիի վարի սրահին մէջ: Ճառախօսները հազիւ թէ սկսած էին բերաննին բանալ, երբ ժողովուրդին մէջ խուճապ մը սկսաւ: Անմիջապէս լուր տարածուեցաւ թէ վերնայարկի եկեղեցին՝ խորանէն բռնկած՝ կ'այրէր: Շատ չանցած հրշէջները հասան եւ եկեղեցիին տանիքը քանդելով յաջողեցան մարել հրդեհը: Խորանը ամբողջութեամբ այրեցաւ, միայն սկիհ մը կարելի եղաւ ազատել: Նիւթական կորուստը բաւական մեծ է: Եկեղեցին ապահովագրուած էր:

100,000 ՏՈԼԱՐՆՈՑ ՏՈՒՆ ՄԸ ԵԿԱՒ ԱՄԵՐԻԿԱՅԷՆ

Քանի մը օր առաջ «Մաքսիփօրթ» շոգենաւը հարիւր հազար տոլարնոց հսկայ տուն մը բերաւ Ամերիկայէն Հավր: Այս տունը, որ տանիքէն մինչեւ սալայատակը ամերիկեան արտադրութիւններով շինուած է, Պրուքլինի մէջ ցուցադրուած է եւ հարիւր հազար հոգի այցելած են: Մօտ օրէն Փարիզի Կռան Փալէին մէջ պիտի ցուցադրուի: Կ'ըսուի թէ այս տունը ամերիկեան ճարտարապետական ընկերութեան մը կողմէ պիտի նուիրուի «Ֆրանսացի անձնաւորութեան մը, որ մասնաւոր արժանիք ունի»:

ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐԸ ՀՊԱՏԱԿ ԸԼԼԱԼ Կ'ՈՒԶԵՆ

Վերջերս ուշագրաւ շարժում մը տեղի կ'ունենայ Պուլկարիոյ հայ գաղթականութեան մէջ: Միանգամ ընդ միշտ ազատելու համար երերուն վիճակէ, տեղ-տեղ հայ գաղթականները որոշած են հպատակ արձանագրուիլ: Այս նպատակով մասնաւորապէս դիմումներ եղած են Խասքովայէն, որ բոլորովին նոր գաղութ մըն է, մօտ 1500 հայրենակիցներով, եւ Վառնայէն: Հպատակութեան համար ծանր պայմաններ եւ տուրքեր կան Պուլկարիոյ մէջ: Ուստի դիմում եղած է զանոնք թեթեւցնելու, մանաւանդ որ գաղթականները մեծ մասով արհեստաւորներ եւ հողագործներ են:

ԿԵՍԱՐԻՈՅ ՈՐԲԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

Մանչեսդրէն Կեսարացի Պ. Ս. Տամատեան 400 ոսկի հանգանակած եւ ղրկած է Կեսարիա, որբերուն համար, որոնք վերջին ծայր թշուառութեան մատնուած են. 400 եւս պիտի ղրկէ: Սօֆիայէն ալ Պ. Վահան Օհանեան 200 ոսկի ղրկած է: Իսկ Փարիզէ՞ն...: Չկա՞ն նոյնքան ունեւոր Կեսարացիներ:

ՏԱՐԵԿԱՆ 50,000 ԹՈՒՄԱՆ ԲԱՑԱՌԻԿ ԵԿԱՄՈՒՏ

Պարսիկ կառավարութեան կարգադրութեամբ, այսուհետեւ տուրք պիտի գանձուի ոգելից ըմպելիներու վրայ, եւ իւրաքանչիւր ազգի պատկանող գինեվաճառի վճարածը պիտի յատկացուի հասարակութեան դպրոցին: Այս կարգադրութեան շնորհիւ, Հայկական դպրոցները տարեկան մօտ 50,000 թումանի եկամուտ մը պիտի ունենան, որուն 5— 6000ը բաժին կ'իյնայ Թեհրանի Հայկազեան վարժարանին:

Հ. ԳԱՂԹ. ԿԵԴՐ. ՅԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎ

Հայ Գաղթ. Կեդր. Յանձնաժողովը կը խնդրէ մեզմէ հրատարակել հետեւեալ տեղեկութիւնները.—

ՀԱՅԵՐՈՒ ԻՆՔՆՈՒԹԵԱՆ ՔԱՐՏԵՐԸ.— Ֆրանսայի Արտաքին Գործոց Նախարարութիւնը, ի պատասխանի Հայ Գաղթականաց Կեդր. Յանձնաժողովին Նոյեմբեր 3 գրաւոր դիմումին, Դեկտեմբեր 9 թուակիր պաշտօնագրով մը պատասխանած է թէ հարկ եղած հրահանգները տրուած են Ներքին Գործոց Նախարարութեան որպէսզի Հայերու Ինքնութեան քարտերու համար «Ծագումով Հայ» բանաձեւը գործածուի:

Հետեւաբար, նոր կամ վերանորոգուող ինքնութեան քարտերու մէջ երբ յիշեալ բանաձեւէն դուրս ո եւ է բացատրութիւն գործածուի, դիմող հայերը իրաւունք ունին չընդունելու եւ յիշեցնելու Արտաքին Գործոց Նախարարութեան յիշեալ որոշումը, ուսկից կրնան օրինակ մը ստանալ, դիմելով Հայ Գաղթականաց Կեդր. Յանձնաժողովին, 56 rue du Faubourg St. Honoré, գետնայարկ թիւ 72 Սենեակ, ամէն օր ցերեկէ վերջ ժամը 3էն 6:

ԹՈՒՐՔ ՀԻՒՊԱՏՈՍԱՐԱՆԻ ԿՈՉԸ.— Հայ Գաղթականաց Կեդրոնական Յանձնաժողովը, ի պատասխանի այն դիմումներուն որ իրեն եղած են, հայրենակիցներու կողմէ, որոշելու համար թէ ինչ պէտք է ըլլայ իրենց դիրքը Թուրք Հիւպատոսարանին ծանօթ յայտարարութեան մասին, պարտք կը համարի յայտնել թէ բոլոր անոնք որ Թուրքիոյ մէջ շահեր ունին, եւ կուզեն ճշդել իրենց օրինական կացութիւնը, թող դիմեն Թուրք Հիւպատոսարանը, օգտուելով ընծայուած պատեհութենէն:

Այրի Տիկին Կատարինէ Չաքըրճեան եւ զաւակները խորին ցաւով կը ծանուցանեն մահը իրենց սիրեցեալ ամուսնոյն եւ հօր՝

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՉԱՔԸՃԵԱՆԻ

որ տեղի ունեցաւ դեկտ. 18ին ԽՍՈՒԻ իրենց ագարակին մէջ:

Այս առթիւ անձամբ կամ գրով ցաւակցութիւն յայտնող ազգականներուն եւ բարեկամներուն կը փութան յայտնել իրենց խորին շնորհակալութիւնները:

ԱԶԴ

Հ. Հ. Պատուիրակութիւնը կը խնդրէ իր ներկայացուցիչներէն, գործակալներէն եւ թղթակիցներէն որ այսուհետեւ Armenipax պայմանագրական հասցէով հեռագիրներ չուղղեն իրեն, այլ սովորական հասցէով,— Délégation Arménienne, 71 Ave. Kleber, Paris

Փարիզ, 21 դեկտ. 1925 (կնիք)

Մարզպան Ժուվնէլ յայտարարութեամբ մը ընդհ. ներում շնորհեց բոլոր քաղաքական յանցաւորներուն, մանաւանդ ժողովրդական կուսակցութեան այն անդամներուն որոնք աքսորուած էին Ռուատ կղզին: Սուրիոյ կառավարութեան նախագահութիւնը առաջարկուած է շէյխ Թաճէտտինի, (որդի Դամասկոսի Գատըին), փոխան Սուպհի պէյ Պէրէքէթի որ ծագումով Թուրք է:

Ապստամբները քսան հոգինոց մասնախումբ մը կազմած են, որ ընդունած է հաշտութեան հետեւեալ պայմանները.— Ընդհ. ներում, սահմանադրութիւն մը՝ հաստատուած ազգային վեհապետութեան վրայ, հոգատարութեան սահմանումը դաշնագրով մը, միացեալ Սուրիա մը, Լիբանանի մէկ մասը վերադարձնելով, եւ ազգային առժամեայ կառավարութեան մը կազմութիւնը:

⁂ Դամասկոսի բնակիչներէն անոնք որ ապստամբներուն միացած էին, սկսեր են քաղաք վերադառնալ:

Յունուար 8ին Դամասկոսի պետութեան սահմաններուն մէջ առժամեայ կառավարութեան ընտրութիւնները պիտի կատարուին: Միայն թէ կարգ մը վայրերու, մասնաւորաբար Դամասկոս քաղաքին մէջ ընտրութիւնները պիտի կատարուին պաշարման վիճակին դադարումէն մէկ ամիս յետոյ:

⁂ Պ. տը Ժուվնէլէն ստացուած հեռագիր մը կ՛ըսէ թէ Ճէպէլը Տըիւզի կողմը ապստամբները յոգնութեան նշաններ ցոյց կուտան և առհասարակ ամէն կողմ կացութիւնը երթալով կը բարելաւուի: Դամասկոսի հարաւ-արեւելեան կողմը, ովասիսի շրջանին մէջ ֆրանս. զինուորները կ՛երթեւեկեն, առանց ոեւէ յարձակումի ենթարկուելու:

Անկախութեան դատարանը Պոլիս կ՛երթայ

Պոլսոյ մէջ ձերբակալուած եւ հսկողութեան տակ առնուած անձերու մասին քննութիւնները փութով առաջ կը տարուին, դիւրացնելու համար գործը անկախութեան դատարանին, որ Կիրասոնէն շոգենաւով Պոլիս մեկնած է արդէն: Անկախութեան դատարանին պիտի յանձնուին նաեւ վատահամբաւ դատարկապորտները:

Ոստիկանութիւնը կը հետապնդէ նոյնպէս «իւֆիւրիւքճի»ները եւ «ֆալճը»ները:

Պոլսոյ դպրոցներուն տագնապը

Պոլսոյ կրթական Տեսչութիւնը, Թուրք ուսուցիչներու բողոքին վրայ, երեք օր պայմանաժամ տուած է Բերայի Էսաեան վարժարանին, որպէս զի նոր սակով վճարէն Թոշակները, այլապէս պիտի փակուի դպրոցը: Ինչպէս գրած ենք առենին, նոր սակով 300 ոսկի կ՛աւելնայ ամսական ծախքը, իսկ դպրոցը խոշոր բաց մը ունի արդէն:

Դպրոցը փրկելու համար, բացառիկ ժողով մը գումարուելով, որոշուեցաւ նոր աղերսագիր մը տալ կրթական Տեսչութեան. իսկ հրամանը յարգած ըլլալու համար, փոխառութիւն մը կնքել եւ վճարել Թուրք ուսուցիչներուն պահանջները:

Նոյն վիճակին մատնուած է նաեւ Գատըգիւղի դպրոցը: Եւ ասոնք բախտաւորներն են...

Ոչ Հայ, ոչ Քիւրտ, ոչ Հայաստան

Էնկիւրիի հիմնական օրէնքին համաձայն, Թուրք հանրապետութեան բոլոր քաղաքացիները Թուրք պիտի կոչուին: Կրթական գործավարութիւնը շրջաբերականով մը կը հրամայէ այսուհետեւ անուններու առջեւէն Հայ, Քիւրտ, Չէրքէզ, Լազ բացատրութիւնները ջնջել: Նոյնպէս արգիլուած է գործածել Քիւրտիստան, Լազիստան եւ Հայաստան անունները:

ՄԱՀ ԱԲԲԱՅ ՏԸԼԱՐԻԻ

Երեքշաբթի առտու կարճատեւ հիւանդութենէ մը յետոյ մեռաւ Աբբայ Տըլարիւ: Շատ քիչ Ֆրանսացիներ այնքան խորապէս զգացած էին մեր աղէտին ծանրութիւնը, որքան այս Յիսուսեան կրօնաւորը,, որ հակառակ իր 73 տարեկան հասակին, մինչեւ վերջին օրը, իբր քարտուղար «Արեւելքի Քրիստոնեաներու Օգնութեան» Յանձնախումբին, ամէն դուռ կը զարնէր նպաստելու համար մեր հայրենակիցներուն, կը գրէր, կը բանախօսէր: Իր համոզումն էր թէ Հայերը օտարականներ չեն Ֆրանսայի մէջ, այլ Արեւելքի Ֆրանսացիներն են եւ իբր այն իրաւունք ունին ամէն պաշտպանութեան եւ հոգածութեան:

Դեռ տասը օր առաջ մեր խմբագրատունը գալով ուզեց «Յառաջ»ի այն թիւերը, որոնց մէջ Փարիզի եւ Լիոնի Ոստիկանական Տեսչութեանց նպաստաւոր յայտարարութիւնները կային Հայերու մասին:

Յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ երէկ առաւօտ, Նօթր Տամ տէ Շան եկեղեցին: Ներկայ էին Պ. Պ. Խատիսեան, Բաշալեան, Սինապեան, Երամ, Բասմաջեան, Տիկին Եսայեան, որոնք հանգուցեալին ընտանիքին (իր եղբայրն է զօրավար Տըլարիւ) յայտնեցին հայ ժողովուրդին ջերմ ցաւակցութիւնը իրենց սեծ բարեկամին մահուան համար:

Որբերն ալ կը զինուորագրեն

Սէրէզի շրջանին որբերը պատգամաւոր մը ղրկած են Սելանիկ, խնդրելով որ կարգադրութիւն մը ըլլայ իրենց զինուորական խնդրոյն համար: Նոր հրամանի մը համաձայն, բոլոր որբերը պէտք է դիմեն զինուորական իշխանութեան, համազգեստ հագնելու համար:

«Ալիք»ի տեղեկութեանց համաձայն, վերջերս պատերազմական Նախարարութիւնը զէնքի տակ կանչած էր 20 տարեկանները, առանց ցեղի եւ կրօնի խտրութեան: Այդ հրամանագիրն է որ կը գործադրուի: Կառավարութիւնը չի հետաքրքրուիր որբերու իրաւական կացութեամբ կամ հպատակութեամբ, կը բաւէ որ զինուորական յատկութիւններ ունին:

Միւս կողմէ Աթէնքէն կը գրեն թէ Յանձնախումբ մը Ֆիքսի կայանը երթալով, քններ է մինչեւ 41 տարեկան գաղթականները, առանց ազգի խտրութեան, հպատակ կամ ոչ, եւ հրաւիրած է ստանալու իրենց զինուորական Թուղթերը:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Հ. Յ. Դ. «ԽԱԺԱԿ» Թաղային խումբի դասախօսական ժողովը տեղի կ՛ունենայ վաղը երեկոյ ժամը 8,30ին 13 rue de Londres.

Հ. Յ. Դ. Լիօնի ենթակօմիտէի բոլոր ընկերները անդամական ժողովին կը հրաւիրուին կիրակի 27 դեկտեմբեր, ժամը 9ին նախկին ժողովատեղին: Անդամատետրերը միասին բերել:

ՌՈՍՏՈՄ լսարանական միութեան ժողովը վաղը շաբաթ գիշեր ժամը 8.30ին 131 Faub. Temple ՌՈՍՏՈՄԻ սրահը: Խիստ կարեւոր օրակարգ:

ԾԱՆՕԹ. Այս երկրորդ ժողովն է: Որոշումները վերջնական պիտի համարուին:

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ՄԱՐԶԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ Նուագահանդէս-պարահանդէսը տեղի կ՛ունենայ վաղը, շաբաթ, 6րդ mairieի ընդարձակ սրահներուն մէջ (Place St-Sulpice), կովկասեան եւ հայկական պարեր: գեղարուեստական բաժնին պիտի մասնակցի նաեւ ծանօթ դերասան Ա. ՇԱՀԽԱԹՈՒՆԻ: Գիները . — 20, 10, եւ 5 ֆրանք:

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

ՎԱՂԸ՝ ՇԱԲԱԹ ԳԻՇԵՐ ԺԱՄԸ 8.30ին
Comoedia Թատերասրահին մէջ
51, Rue St. Georges
Մասնակցութեամբ
ՀԱՅ եւ ՕՏԱՐ ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԷՏՆԵՐՈՒ

ՅԱՅՏԱԳՐԻՆ ՄԱՍ ԿԸ ԿԱԶՄԵՆ

Մանուէլեանի՝ Հէքեաթը, կատակերգութիւն մը, Ա. Միւսէյի՝ Աշնան իրիկուն, ինչպէս նաեւ Անտրոմաքը եւ զանազան արտասանութիւններ:

Տոմսերը կարելի է գնել բոլոր հայ ճաշարաններէն:

Le Gérant : H. TEURNIER

Impr. MASSIS
208bis, Rue Lafayette Paris(10e)

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

ՎԻԷՆ-ՓՕՆԹ ԻՎԷՔԻ (ԻԶԷՐ) Հայ ժողովրդային լսարանը կը պատրաստուի ներկայացնել «Արաքս», յեղափոխական կեանքէ, դեկ. 27 կիրակի օր կէսօրէ վերջ ճիշտ ժամը 2ուկէսին, փոնթ-Էվէքի սինէմայի սրահին մէջ: կը խնդրուի նկատի ունենալ այդ օրը:

Ռօզա Գ. Առաքելեան կը փնտռէ Պոլսեցի Արթաքի Ունճեանը որ Փարիզի ըլլալ կը կարծուի: Տեղեկացնել «Յառաջ»ի կամ Տիկ. Առաքելեանի Rout A. Box 195 Madera, Calif. U. S. A.

ՍԱԿԱՐԱՆ

22 Դեկտեմբեր 1925

ԴՐԱՄՆԵՐ		Ֆր.	
Սթերլին,	L. St.	132	30
Տոլար,	Dollar	27	32
Մարք (ոսկի)	Mark	6	65
Թրքական Թղթ.	L. Trq.	14	–
Թրք. ոսկի	» or	115	–
Մէճիտիէ	Médjidié	10	30
Լէվա 100 հատր	Léva	19	50
Տրախմի »	Drachme	32	–
Լիր » »	Lire	110	–
Պելժ. ֆրանք »	Frc. Belge	123	50
Զուից. »	Frc. Suisse	528	–
Չերվոնեց	(10 Roubles or)	135	–
ԱՐԺԵԹՈՒՂԹԵՐ			
Եգ. Քր. Ֆօնսիէ I	Cr. Foncier Eg.	2650	–
» II	»	2000	–
» III	»	1800	–
Ռումելի երկթղ.	Lots turcs	140	–

Comptoir Parisien de change et de Crédit
80, Rue Lafayette

Խմբագիր ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

որուն անունին պէտք է ուղղել դրամական ամէն առաքում:

"HARATCH,,

JOURNAL ARMÉNIEN PARAISSANT TROIS FOIS PAR SEMAINE

Directeur-Propriétaire : SCHAVARCH MISSAKIAN

Rédaction et Administration / Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն — 208 bis, Rue Lafayette PARIS (10e).

Հեռաձայն՝ Nord 57-82

ԲԱԺՆԵԳԻՆ	Եռամսեայ	Վեցամսեայ	Տարեկան
Ֆրանսա և գաղութներ	16 ֆր.	35 ֆր.	65 ֆր.
Անգլիա և »	—	10 շ.	20 շ.
Ամերիկա	—	3 տ.	5 տ.
Ուրիշ երկիրներ	—	50 ֆր.	90 ֆր.

Հասցէի փոփոխութեան համար 1 ֆր. վճարել անհրաժեշտ է:

ԿԻՐԱԿԻ 27 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 1925

27 DÉCEMBRE 1925

On reçoit des annonces en français et en arménien.

Ա. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 64 — Կը հրատարակուի ԿԻՐԱԿԻ, ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ և ՈՒՐԲԱԹ — ԳԻՆ 40 ՍԱՆԴԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՎԵՐԱՇԻՆՈՒԹԵԱՆ ՇԵՓՈՐԸ

Անոնք որ տեսեր էին արդի Հայաստանը, 1919ին կամ աւելի առաջ, մեծ տպաւորութիւն մը չկրեցին Փարիզի եւ Մարսիլիոյ մէջ ցուցադրուած շարժանկարէն:

Պատկերները աւելի շատ եղածն էր որ կը ներկայացնէին, քան կատարուած աշխատանքը: Եւ անոնք որ գաղափար անգամ չունէին նախկին Երեւանի եւ Ալեքսանդրապոլի գաւառներուն վրայ, եւ գիւղի մը հետ կը շփոթէին Հայաստանի մայրաքաղաքը, անշուշտ զարմացան տեսնելով փառաւոր շէնքեր, քիչ շատ կանոնաւոր պողոտաներ, երկաթուղի, հեռագիր, ինքնաշարժ, պղնձի հանք եւ գործարան...: Անոնց համար դժուար է հաւատալ թէ այդ բաները երէկ ալ կային, ոչ միայն «Դաշնակ»ներուն, այլ եւ ցարերուն օրով: Տաժանելի է նաեւ պատմել անոնց, թէ շարժանկարին ցուցադրած աւերակները մնացորդներն են Մեծ Պատերազմին — մաս մըն ալ դեռ աւելի հին ժամանակներու: Եւ քանի որ խորհրդային իշխանութիւնը չէ կրցած վերաշինել զանոնք հինգ տարուան խաղաղութեան ընթացքին, ռուսական հովանաւորութեան տակ, անշուշտ իր նախորդները երբեք չէին կրնար, երկուքուկէս տարուան փոթորկալի շրջանին:

Շիրակի ջրանցք, Լէնինականի կայան եւ մանարան, Երեւանի ելեկտրակայան, պանիրի գործարան, — այս բոլորը գնահատելի աշխատանքներ են, արժանի ամէն աջակցութեան: Բայց ասոնք հայ ժողովուրդի ուժէն վեր գործեր չեն. կը բաւէ որ ասպարէզ բացուի: Տարբեր պայմաններու մէջ, ասոնց տասնապատիկը գործ պիտի կատարուէր. որովհետեւ այս այն ժողովուրդն է որ Տէր Զօրի անապատը շէնցուց վեց ամսուան մէջ, տարագրութենէն անմիջապէս յետոյ: Ինչո՞ւ, օրինակ, Երեւանցիները իրենք չեն վերաշիներ այն փլատակ տուները, որոնք հողակոյտ կը մնան տարիներէ ի վեր: Դրա՞մ չունին թէ կամք: Կը հասկնանք որ նոր գիւղեր շինուին, որբերու գաղութներ հաստատուին, ամայի գիւղերը բնակելի դառնան,— բայց ինչո՞ւ պէտք է դրամ ուղել արտասահմանէն, բնակարաններ շինելու համար Երեւանի մէջ, երբ այնքան պահանջ կայ տունի, եւ գործն ալ շահաբեր է: Անշուշտ տեղին վրայ աւելի լաւ գիտեն այս հարցումին պատասխանը:

Վերաշինութեան շեփորը հնչեցուցած ատեն, պոլշեւիկ վարիչները որքան համեստ ըլլան, այնքան աւելի կը շահին: Կը շահի մանաւանդ երկիրը. որովհետեւ, ուռուցիկ «ռէքլամ»երը ուրիշ նպատակի չեն ծառայեր, եթէ ոչ մանրացնել հայ ժողովուրդին արժանիքը: Ցետամնաց եւ անպաշտպան Պուլկարիոյ մէջ, երեք տարի անդադար տուներ շինուեցան մայրաքաղաքէն մինչեւ գաւառական քաղաքները, տարին 2—3000 հատ, եւ այնքան աղմուկ չլսեցինք. իսկ մենք գիտենք որ հայ ժողովուրդը աւելի շինարար է եւ ստեղծագործ, միայն թէ, — ձեռքը-ոտքը կապուած չըլլան: Իսկ այդ՝ կարելի է երբ երկիրը իսկապէս անկախ ըլլայ, եւ ոչ թէ միայն շարժանկարի կամ թռուցիկներու վրայ, եւ ժողովուրդը կարենայ շինել ի՛նչ որ անհրաժեշտ է, ինչ որ կ՚ուզէ, եւ ոչ թէ ինչ որ կը հրամայուի: Դեռ վերջերս խորհրդային թերթերը կը գրէին թէ՝ Լէնինականի 4րդ գաւառի գաղթականներէն 110 հոգի խնդրեր են 5րդ գաւառակի Իրանլու Թրքական գիւղը փոխադրուիլ. բայց «տեղական Գործկոմը յարմար չգտնելով այդ փոխադրութիւնը, որոշեց գաղթականներուն տեղ տալ այդ գաւառակի անմարդաբնակ գիւղերուն մէջ»: Ուրեմն, Հայաստանի մէջ գիւղեր կան որ անմարդաբնակ են տակաւին: Եթէ կառավարութիւնը միջոց չունի զանոնք վերաշինելու, ինչո՞ւ լայն չի բանար դուռները պանդուխտներուն առջեւ, որպէս զի երթան տուն-տեղ ըլլան, շինեն շէցնեն: Ինչո՞ւ գռեհիկ հարցաքննութիւններու կ՚ենթարկէ հայրենիքի զաւակները:

Այս բոլորէն յետոյ, ըսե՞նք թէ Երեւանի ձեռքն է ներշնչել, գործի մղել գաղութները, կամ ցամքեցնել ոգեւորութեան ամէն աղբիւր, հետզհետէ աւելի խրելով այն ծուռ ճամբուն մէջ զոր յիմարաբար կը ջատագովեն իր մունետիկները:

Մեզի համար, շատ պարզ է բանաձեւը, — ոչ մէկ քաղաքականութիւն՝ հայրենիքի օգնութեան, վերաշինութեան գործերուն մէջ:

Առանց այս բանաձեւին, շատ կը լսուին վերաշինութեան շեփորներ. հայրենիքի կարօտով տոչորուն բազմութիւններ կը խանդավառին տեսնելով Սեւանը՝ լուսնակ գիշերով կամ հազարաւոր հայ արիներ (Պատկոմ), Երեւանի փողոցներուն մէջ, բայց, երբ ծափերը դադրին եւ գոլորշիները ցնդին, կը տեսնուի որ իրական արդիւնքը չի համապատասխաներ աղմուկին:

Գոնէ Հօկի պատուիրակութիւնը պէտք է թափանձէ այս ճշմարտութիւնը:

Շ.

ՄԱՄՈՒԼ

Ի՜ՆՉ ՍՐԲԱՊՂԾՈՒԹԻՒՆ

Ինչպէս յայտնի է, Բարեգործականը 100,000 տոլարի հանգանակութիւն մը բացած է Ամերիկայի մէջ, ներգաղթի համար: Այս առթիւ «Պրոլետար», Ամերիկայի կարմիր տիրացուներուն շաբաթաթերթը, կը գրէ.

«Հայ գաղթականները Յունաստանէն կ՚արտաքսուին եւ Սուրիոյ քաղաքական կռիւներու բոցերուն մէջ կ՚այրուին, իսկ միլիոններ ունեցող հայ կազմակերպութիւն մը, յանուն բարեգործութեան, իր գանձի բերանը պինդ փակած, անտարբերութիւնը կ՚ունենայ ելլալ դրամ մուրալու: Սա ոչ միայն մեր հասկացողութեամբ բարեգործութիւն չէ, այլ հեգնանք մը՝ բարեգործութեան դէմ:

Գաղթականներու գործին մէջ խորհրդային իշխանութիւնը մեղադրող կեղծաւորները, եթէ քիչ մը աւելի պակաս ֆրազներ արտասանէին եւ կոկորդիլոսի արցունքներ թափէին, ու քիչ մը աւելի գործի մարդ դառնային, տրամադրելով իրենց միլիոնները խորհրդային կառավարութեան, մինչեւ հիմա Հայաստանի վերաշինութիւնը աւելի խոշոր չափերով առաջ գացած կ՚ըլլար, եւ կառավարութիւնն ալ հնարաւորութիւն կ՚ունենար մէկ անգամէն գաղթականները Հայաստան փոխադրել:

Այդ չըրին եւ չեն ալ ըներ Բարեգործականի մարդիկը եւ անոր անունը իրենց քաղաքական պայքարին վահան ըրած կեղծաւոր ազգասէրները: Եղածէն ի վեր, եւ ամէնէն աւելի այսօր, փաստօրէն Բարեգործականը քաղաքական խմբաւորում մըն է, որուն իրական ղեկավարները Ռամկավար գործիչներն են:»

Բայց ասոնք ոչինչ: Բարեգործականը աւելի մեծ ոճիր մը գործած է, սրբապղծութիւն մը որ աններելի է: Միասին կարդանք.—

«Բարեգործականի մարդիկը գոնէ այնքան մը խելք ունենալու էին, թէ Դաշնակցութիւն կոչուած կուսակցութիւն մը Հայաստանի այսօրուայ կառավարութեան ուխտեալ թշնամի ըլլալով, յօգուտ Հայաստանի եղած ձեռնարկի մը անոր մասնակցութիւնը, որպէս կուսակցութիւն, Հայաստանի իրական բարեկամները գործէն կը հեռացնէր եւ խորհրդային կառավարութեան աչքին Բարեգործականը հակառակ իր յաւակնութիւններուն՝ կասկածելի կազմակերպութիւն մը կը դարձնէր:

Բարեգործականը ոչ միայն այս կարեւոր պարագան նկատի չէ առած, այլ, ընդհակառակը, մասնաւոր ջանքեր թափած է Դաշնակցութեան գերիշխող դիրք տալու իր ձեռնարկին մէջ:»

Ի՜նչ սրբապղծութիւն: Մաղթենք որ «Հօկ»ն ալ չվարակուի այդ մահացու մեղքէն:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԳԱՂՏՆԻ ԺՈՂՈՎ ԷՆԿԻՒՐԻԻ ՄԷՋ

Էնկիւրիէն կը հեռագրեն թէ Սպայակոյտը Դեկտեմբեր 25ին ժողով մը գումարեց. նախագահութեամբ Մուսթաֆա Քէմալի: Որոշումները գաղտնի կը պահուին. բայց կը հաւաստուի՛ թէ նկատի առնուած է պատերազմի մը հաւանականութիւնը՝ Մուսուլի համար: Կ՚ըսուի թէ եթէ պատերազմ ծագի, Մուսթաֆա Քէմալ պիտի ստանձնէ հրամանատարութիւնը, վարչական գործերը ձգելով Ըսմէթ փաշայի:

«Շիքակօ Թրիպիւն»ի թղթակիցը կը հեռագրէ թէ պաշտօնական շրջանակներու մէջ երկու հոսանք կը տիրէ ռուսեւթուրք նոր դաշնագրին առթիւ: Մէկ հոսանքը համաձայն է պոլշեւիկներուն հետ գործակցութեան. իսկ միւսը հակառակ, կասկածելով «բարեկամական արշաւանքէ մը»: Կարեւոր կուսակցապետ մը ըսած է. «Մենք չենք ուզեր որ Ռուսերը բանակ մը ղրկեն մեզի օգնելու եւ յետոյ Թուրքիա ձգեն գայն, ինչպէս ըրին Գերմանները վերջին պատերազմին: Ասիկա մեծագոյն վտանգն է մեզի համար:»

«Հայց խաղ՞ը»

Էնկիւրիէն կը հեռագրեն թէ Թուրքիոյ բոլոր կարեւոր քաղաքներուն մէջ միթինկներ սարքուած են, բողոքելու համար Մուսուլի մասին Ազգերու Դաշնակցութեան որոշումին դէմ: Պոլսոյ մէջ ալ համալսարանի ուսանողները, Պալքանեան պատերազմին օրերուն պէս, գումարուելով հեռագրած են կառավարութեան թէ պատրաստ են ամէն զոհողութեան:

Ինչո՞ւ կնքուեցաւ ռուսեւթուրք դաշնագիրը

«Տէյլի Թէլէկրաֆ»ի դիւանագիտական թղթակիցը խօսելով ռուսեւթուրք նոր դաշնագրին վրայ, դիտել կուտայ թէ ատիկա ոչ զինուորական, ոչ իսկ պաշտպանողական զինակցութիւն մըն է: «Թուրքիա, վերջին շաբաթներու ընթացքին մեծապէս մտահոգ էր ֆաշիստ Իտալիոյ դիրքէն, մանաւանդ Թրքասէր Մօնթանեայի Թուրքիոյ դեսպանութենէն ետ կանչուելէն ի վեր: Մուսօլինի տեսաւ որ Մօնթանեայի հաճոյակատարութիւնը ո եւ է օգուտ չապահովելէ զատ, Իտալիոյ շահերուն եւ արժանապատուութեան ալ հակառակ էր: Հռոմի անկասկածելի եւ բնական փափաքը՝ Փոքր Ասիա տեղաւորելու համար երկրին յարաճուն եւ գաղթող բնակչութիւնը, իտալահպատակներու վտարման առթիւ Իտալիոյ բողոքը Էնկիւրիի կառավարութեան, Երկոտասան կղզիներու իտալական նաւային կայաններու զօրացումը, իտալական նաւատորմին աճումը, յետոյ այն զրոյցը թէ իտալական իշխանութիւնները պատերազմական մթերքներ, ռազմանիւթեր եւ ծովային փոխադրանաւեր կը պատրաստեն — այս բոլորը քիչ չնպաստեցին դող հանելու Թուրքերը: Մէկ խօսքով Թուրքերը վախցան որ եթէ Թուրքիոյ եւ Անգլիոյ միջեւ կռիւ մը ծագի Մուսուլի մէջ, Իտալիա ալ կը փորձուի միանալ անոր եւ կը գրաւէ Ատալիան, եթէ ոչ Իզմիրը, մինչ Յունաստան ալ պիտի գրաւէ արեւելեան Թրակիան: Վերջապէս, Էնկիւրի, ենթադրելով որ առանց կրակի մուխ չըլլար, կը վախնար իտալեռուս գործակցութենէ մը ի վնաս իրեն: Կարգ մը յոռետես Թուրքեր նոյն իսկ կը կասկածէին որ եթէ Թուրքիա յարձակում կրէ երկու կամ երեք պետութիւններէ եւ տագնապի մատնուի, խորհրդային զինուորները անկասկած պիտի վերագրաւեն հայկական Կարսն ու Արտահանը, զորս Մոսկուա Թուրքիոյ ձգեց տկար վայրկեանի մը, բայց չյուսացուիր որ յաւիտեան հրաժարի անոնցմէ:»

Ահա այս նկատումներով է որ կնքուեցաւ թուրքեռուս դաշնագիրը: Ռուսիոյ թաքուն ծրագիրն է տնտեսական խաղաղ թափանցում Թուրքիոյ մէջ: Չիչերին չուզեց որ Մուսուլի խնդրին առթիւ Անգլիա տնտեսական առաւելութիւններ ձեռք բերէ, Անատոլուի մէջ, եւ յաջողեցաւ:

Ի՛նչ կ՚ըսեն Ռուսերը

Լիթվինօֆ, Մոսկուայի արտաքին գործավարի փոխանորդը, հետեւեալ յայտարարութիւնները ըրաւ այս առթիւ.— 1921ի դաշնագրին յաւելուածական համաձայնագիր մը կնքելու համար բանակցութիւնները սկսուած էին ամիսներէ ի վեր Պ. Սուրիցի կողմէ. միայն առկախ մնացած էր յօդուածի մը խմբագրութիւնը: Փարիզի մէջ դաշնագրին կնքուիլը զուտ բախտի խնդիր էր,— Չիչերինի եւ Թէվֆիք Րիւշտի պէյի միաժամանակ արեւմտեան Եւրոպա գտնուիլը: Այս դաշնագրին նախատեսուածէն աւելի կանուխ կնքումին մէկ

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ դ. էջ)

ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

ՈՉ-ԹՈՒՐՔԵՐԸ ՋՈՒԼԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Պոլսէն երէկ հասած ճամբորդ մը հետեւեալ տեղեկութիւնները կը հաղորդէ մեզի.—

Ոչ-իսլամ համայնքները «ինքնաբերաբար» հրաժարեցան Լօզանի դաշնագրին փոքրամասնութեանց իրաւունքներէն, եւ նոյն իսկ Թուրք թերթերը հրճուանքով ծանուցին թէ, այլեւս փոքրամասնութեան խնդիր չկայ։ Ցոյներն անգամ, որ Աթէնքին կռնակ տուած են, չկրցան գերծ մնալ ճնշումէ, եւ ոստիկանական ուժի տակ ստիպուեցան «հրաժարիմք» ըսել։

Բայց նորէն գոհ չեն Թուրքերը, եւ կ'ուզեն կատարեալ դարձնել ամէն բան, այսինքն դուրս նետել ոչ-իսլամներուն վերջին բեկորներն ալ, որ կը յամառին տակաւին մնալ Պոլսոյ մէջ, գործել եւ շահիլ, դպրոց պահել, թերթ հրատարակել եւն.։ Տեսնելով որ մինչեւ հիմա պարտադրուած կարգադրութիւնները չեն ապահովեր բուն նպատակը, հիմա աւելի արմատական միջոցներու ձեռնարկած են։

1· ՎԵՐՋ ՏԱԼ ՀԱՄԱՑՆԱԿԱՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՆՑ·— Այս ուղղութեամբ արդէն իսկ քայլեր առնուած են։ Հրեաները, որոնք միշտ իբր գործիք կը ծառայեցուին, այս խնդրին մէջ ալ նախաձեռնութեան հանդիսացան։ Լօզանի դաշնագրէն հրաժարելու խեղկատակութեան մէջ ալ, անոնք եղան առաջին դասալիքները։ Համալսարանի դասախօսներէն Ավրամ Կալանիքի դրդումին վրայ, Պէնէթի ընկերութիւնը անդադար ժողով կը կազմակերպէ, խախամապետութիւնը ջնջելու համար։ Քանի որ հանրապետութիւնը իրարմէ բաժնած է կրօնական եւ աշխարհական գործերը, մենք ալ, իբրեւ հաւատարիմ քաղաքացիներ, պէտք է նոյն օրինակին հետեւինք։ Այսպէս կը գրէ շարունակ հրեայ դասախօսը, ու կը ճնշէ իր ազգակիցներուն վրայ, որ իրեն հետեւին։ Գործը բաւական առաջացած է, եւ հաւանաբար շուտով խախամապետութեան ձեռքէն առնուի դպրոցական եւ համայնական գործերու ղեկը։

Դիւրին էր գուշակել, թէ շուտով կարգը պիտի գար Հայերուն, քանի որ եղածը մասնակի շարժում մը չէ, այլ Էնկիւրիի կողմէ թելադրուած ծրագիր մը։ Այս ձեւով «հրաժարական» կորզեցին համայնքներէն, եւ հիմա ալ կը փորձեն նոյն ճամբով լրացնել ինքնասպանութեան գործը։ Ըստ երեւոյթին, իրենք չկան մէջտեղը, եւ ամէն ինչ «ինքնաբերաբար» տեղի կ'ունենայ, «ազատամիտ եւ անկեղծհայրենակիցներ»ու կողմէ։ Իսկ այս ապրանքը, առատ է Պոլսոյ մէջ, մանաւանդ Հայերուն քով։ Ահա Թուրքեւհայ նշանաւոր միութիւնը, որ երեք տարիէ ի վեր միայն այս տեսակ առիթներով կը զգացնէ իր գոյութիւնը։ Քանի որ հրեայ Պէնէթի ընկերութիւնը քանդումի ելած է, ինչո՞ւ վար մնան հայ չնորհունակները։ Եւ ահա հանրագրութիւն մը խանութէ խանութ, գրասենեակէ գրասենեակ, ստորագրութիւն հաւաքելու համար ի նպաստ ... Պատրիարքարանի ջնջումին։

Կատակ չէ ըսածս։ Թուրքեւհայ միութեան հայ անդամները ամէն կողմ ինկած կը պոռան թէ պէտք է վերջ տալ ներկայ կազմակերպութեան, եւ կրօնական ու աշխարհական գործերը բաժնել իրարմէ։ Միւս կողմէ, երկրորդ հանրագրութեամբ մը կ'աշխատին ստորագրութիւն հաւաքել, իմացնելու համար կառավարութեան որ Հայերը կը հրաժարին Լօզանի դաշնագրին ոչ թէ յօդուածէն, այլ ամբողջութենէն։ Չէ՞ որ «ձիւմհուրիէթ» այդպէս ուզած էր, անբաւական գտնելով Պատրիարքարանի տուած ծանօթ գրութիւնը։

2· ԳՐԱՒԵԼ ԵԿԵՂԵՑԱՊԱՏԿԱՆ ԿԱԼՈՒԱԾՆԵՐԸ·— Այս ծրագիրն ալ խնամով կը հետապնդուի, մասնաւոր գրաւումներու հետ համընթաց։ Քաղաքապետութիւնը արդէն իսկ պահանջած է երեք ճամբայ բանալ Բանկալթիի Հայոց գերեզմանատան մէջէն։ Խնդիրը չի վերաբերիր պարզ ճամբայ մը բանալու. Քաղաքապետութիւնը կ'ուզէ Հայերուն իսկ հաստատել տալ թէ այդ շահաբեր գետինը գերեզմանատուն չէ, այլ պարզ հող մը։ Անգամ մը որ ձեռք բերուի այս խոստովանութիւնը, դիւրին է այլ եւս գրաւել ամբողջ հողը, որովհետեւ, գերեզմանատունները կալուածագիր (հէօճճէթ) չեն ունենար. իսկ սովորական գետիններու համար անհրաժեշտ է այդ թուղթը։ Արդ, երբ հաստատուի թէ Բանկալթիի գետինը գերեզմանատուն չէ, այն ատեն Քաղաքապետութիւնը կալուածագիր պիտի պահանջէ Հայերէն եւ որովհետեւ չկայ այդ տեսակ վաւերաթուղթ մը, պիտի գրաւէ հողը։

Զրոյցի մը համաձայն, Պատրիարքարանը յօժարած է ճամբաներու բացուելուն, 8000 ոսկիի գումարի մը փոխարէն։ Ուրիշ ի՞նչ կարելի է ընել, քանի որ մարդիկ բացէ ի բաց կը հրամային եւ կը սպառնան։

Բայց ասոնք կիսամիջոցներ են, եւ անբաւական՝ բուն նպատակին ապահովութեան համար։ Գոնիայի երեսփոխանը օրինագիծ մը ներկայացուցած է Ազգ. Ժողովին, առաջարկելով Քաղաքապետութեանց տալ բոլոր գերեզմանատունները եւ «Թէքքէ»ները։ Աւելորդ է ըսել թէ, դիտմամբ յիշած են «Թէքքէ»ներու պարագան, որպէս զի ըսելիք չմնայ, եւ կարենան քրիստոնեաներու գերեզմանատուններն ալ ձեռք անցնել։

Եթէ ընդունուի այս օրինագիծը, դիւրին է գուշակել հետեւանքը։ Պիտի գրաւուին բոլոր գերեզմանատուները, ինչպէս նաեւ եկեղեցապատկան կալուածները։ Տնտեսական քայքայումը այն աստիճան զարհուրելի չափերու հասած է, որ մարդիկ մանրադէտով հասոյթի աղբիւր կը փնտռեն։ Բոլոր օրէնքներն ու արգելքները մէկ նպատակի կը ձգտին.- Դրամ եւ ինչք գրաւել։ Երթեւեկի նշանաւոր հրահանգն անգամ այն Հայերուն դէմ է, որոնք կալուած ունին։ Վերջերս կրցան Պոլիս վերադառնալ շատ մը Հայեր, որոնք կալուածատէր չէին։

3· ՋՆՋԵԼ ՈՉ-ԹՈՒՐՔ ԼԵԶՈՒՆԵՐԸ·— Անատօլուի մէջ արդէն իսկ գործադրութեան դրուած է այս հրէշային բռնութիւնը։ Բայց պէտք է Պոլսոյ մէջ կիրարկել զայն, չթողուլ որ օտար լեզուներով խօսին քրիստոնեաները, եւ սեփական մշակոյթ ունենան։ Արդէն օրինագիծ մը տրուած է Ազգ. Ժողովին, ամբողջ Թուրքիոյ մէջ արգիլելու համար ոչ-Թուրք լեզուներու գործածութիւնը։

Երեք ծրագիրներն ալ իրար կը լրացնեն, եւ կը ձգտին վերջ տալ ոչ-իսլամ համայնքներու գոյութեան։ Պիտի յաջողի՞ն.— Այո՛, եթէ շարունակուի ներկայ վիճակը, եւ նոր դէպքեր չստիպեն Էնկիւրիի ղեկավարները քիչ մը աւելի իրատես ըլլալ, եւ ըմբռնել բուն իսկ իրենց շահերը։

ԱՒԵԼԻ ԳԷՇ ՔԱՆ ԵՐԷԿ...

«Իզվեսթիա», պոլշեւիկներու ծանօթ օրկանը, յօդուածի մը մէջ կը քննէ Ռուսիոյ բնակարանի հարցը եւ կ'ըսէ թէ ցարին օրով հազարաւոր մարդիկ շքեղ տուներու մէջ, իսկ հազարներ հիւղակներու եւ նկուղներու մէջ կ'ապրէին։ Այդ շրջանին բնակարանի խնդիրը նախանձելի վիճակ չունէր, բայց վերջին քանի մը տարիներու ընթացքին այդ վիճակը աւելի գէշցաւ։ Երբ յեղափոխութիւնը սկսաւ, «պուրժուա»ները սեփականազրկեցինք եւ անոնց տուները բանուորներուն տուինք։ Անշուշտ խորհրդային իշխանութիւնը ստիպուած էր մեծ թիւով պալատներ եւ գեղեցիկ յարկաբաժիններ գրաւել, զանոնք դպրոցի, հիւանդանոցի, ակումբի եւ կառավարական պաշտօնատուներու վերածելու համար։ Բանուորները իրենց բնակած նոր թաղերուն մէջ միլիոնաւոր ռուբլիի վնասներ պատճառեցին, որովհետեւ մինչ դրամատիրական վարչաձեւի տակ իւրաքանչիւր յարկաբաժնի մէջ մէկ ընտանիք կը բնակէր, մեր վարչութեան օրով ամէն մէկ յարկաբաժնի իւրաքանչիւր սենեակը յատկացուեցաւ մէկ, երկու, երբեմն երեք ընտանիքի։ Տուները սկսան փլիլ եւ կը շարունակեն քանդուիլ։ Անցած տարի տեղի ունեցած նորոգութիւնները մակերեսային են։ Մինչեւ հիմա շատ քիչ շէնքեր շինուած են։ Մոսկուայի մէջ պայմանները գէշ են։ Բանուորները հիմա աւելի գէշ պայմաններու մէջ կ'ապրին քան հին դրամատիրական վարչաձեւին տակ։ Փոխանակ բանուոր դասակարգին համար մտաւոր յառաջդիմութեան դուռ բանալու, բնակարանի խնդիրը իրեն հետ բերաւ բարոյական անկում մը։ Մենք կը քանդենք, բայց բաւական մեծ գումարներ տալով, եւ կարենալու համար անոր ապրիլ կը ջանանք։

Փոխանակ մի ձեռք բերելու, դրամատիրական մշակոյթը քանդեցինք եւ հիմա մեր առջեւ կը գտնենք անոր աւերակներուն վրայ նորը շինելու գործը։

«Իզվեսթիա» կը վերջացնէ յայտնելով որ դրամ պէտք է, «այնքան շատ դրամ, որ կը վարանինք քանակը ըսելու։ Մեր ձեռնարկելիք աշխատանքը տարիներ պիտի տեւէ։»

ՕԴԱՆԱՒ ՓԱՐԻԶԷՆ ՊՈԼԻՍ

Պոլսոյ եւ Փարիզի միջեւ օդանաւային երթեւեկ հաստատելու փորձեր կ'ըլլան։ Այս նպատակով Պոլիս մեկնող օդանաւորդներ Նօկէս եւ Մօրիզ Պոլսէն վերադարձին Նափոլիի մօտ անկում մը ունեցան. օդանաւը խորտակուեցաւ։ Զոհ չկայ։

ԼՈՒՍԱՆՑՔԻ ՎՐԱՅ

ԽԱՂԱՂՈՒԹԻՒՆԸ՝ ՊԵՏԱԿԱՆ ԻՄԱՍՏՈՎ

Ցոյսը մարդուն արեան հետ է։ Կը յուսանք միշտ։ Ասիկա մեր Ցաւն ու Երջանկութիւնն է։

Մեծ պատերազմին ու զինադադարէն յետոյ ալ յուսացինք։ Այսօր ալ կը յուսանք...։ Ազգերու Դաշնակցութիւնը մարդկային լոյսին միջազգային արտայայտութիւնն է։

Յոռետեսներ ալ, սակայն, չեն պակսիր։ Կան որ ժամանակի մը համար այսպէս կ'արտայայտուէին։ Ուրիշներ իրենց վարդապետութիւնը սեւ մտածումներու մէջ կը պատսպարէին։ Բայց, մարդկային բնաւորութիւնը ի ծնէ լաւատես է, որովհետեւ միշտ կը յուսայ։ Յոռետեսները մասնաւոր նկարագիր կը կազմեն։

*
* *

Խաղաղութիւն բառը հազի չափ շատ արտասանուեցաւ, մանաւանդ վերջին տասնեակ տարիներու ընթացքին։ Թեր ու դէմ խօսողներ բանակ կը կազմեն։ Ասոնք ալ իրենց պաշտօնական կաճառները ունեցան։

Խաղաղութի՛ւն, չէ՞, քանի որ Ազգերու Դաշնակցութիւնը ծնաւ։ Այո՛, խաղաղութիւն պիտի անձրեւէ, քանի որ Լօքարնոյի դաշնագիրը ստորագրուեցաւ։

Յոռետեսներ, այս մասին, աւելի ուժեղ են իրենց փաստերուն մէջ։ Արիւնը զինադադարէն աւելի չդադրեցաւ առատօրէն հոսելէ, ինչպէս մարդիկ չդադրեցան ժընեւի մէջ թէ այլուր առատօրէն ճառելէ։ Վիլհէլմ Հոլանտայի մէջ խաղաղօրէն Վօրօնօվի գիրքերը կը կարդայ...։

Իսկ Լօքարնոյի թո՞ւղթը։ Ասպազան պիտի պատասխանէ։

Մինչ այդ, «Ոճիր-արկած»ի լուր մը շատ պերճախօսօրէն կը պարզէ պետական յառաջդիմութիւնները՝ խաղաղասիրական իմաստով առած։

*
* *

Այս լուրը թերթերու մէջ կարդացիք բոլորդ։

Լրտեսութեան մասին է։

Մեծ երկիր մը իրեն դաշնակից հողին վրայ մատնիչներու կազմակերպութիւն մը կ'ապրեցնէ։ Ու ասիկա այն պահուն երբ իր մայրաքաղաքին մէջ Լօքարնոյի դաշնագիրը կը ստորագրուէր, մեծ աղմուկներով, վարդագոյն յոյսերով։

Մարդկութիւնը, իր հաստատութիւնները հակասութեանց շարունակութիւն մըն են։ Անհասկնալի ըլլալու աստիճան տարօրինակ կը թուի, երբ ամէն տարի պետութիւն մը մասնաւոր դրամագլուխ կը յատկացնէ լրտեսութեան համար։ Զարմանալին հոն է որ, ոչ մէկ կառավարութիւն կը համարձակի այս ամօթը վերցնել։ Անժողովրդականութիւն բերելու վախը ամէն նախարարի ալ խրտուիլակը եղած է։ Վնասակար, միջնադարեան աւանդութիւններու դէմ երթալը յաճախ ստեղծել աւելի դժուար կը թուի կառավարողներու համար։

Մարդերուն խօսել մը պէտք է։ Մարդիկ պէտք է խաբեն ու խաբուին։ Բնակա՛ն օրէնք։

Լրտեսութեան հետ խաղաղութեան համար ալ պայքարողներ անհրաժեշտ են։ Պետական գլուխը այս ձեւով կ'ըմբռնէ խաղաղութիւնը։

Թերեւս ասիկա աշխատութեան բաժանումի սկզբունքէն կու գայ...։

ՍՏԵՓԱՆ ՇՍՀՊԱԶ

ԴՊՐՈՑԻ ՀԱՄԱՐ

Առնուվիլ-լէ-կօնէսի մէջ դպրոց մը բանալու համար, հող մը վարձուած է տասը տարի պայմանաժամով։ Կաթ. պատուիրակութիւնը խոստացած է 5000 Փր. նպաստ վճարել։

ՄՈՌՑԵ՛Ր ԵՄ...

... Հա՛, կը յիշեմ, աչքերը խաժուկ, մազերը առատ, որոնց մէջ լոյսը կը պտղէր, յետոյ շրթները, որ հովէն դողդղան տերեւի պէս կը բացուէին ու կը գոցուէին, եւ երբ մատները մէջ մէջի կը հիւսէր, կծիկ մը կ'ըլլար. նաեւ կը յիշեմ որ շա՛տ ամչցաւ, շա՛տ կարմրեցաւ, վճիտ արցունքը աչքին փոսիկին վրայ միւռոնի պէս կախուեցաւ. ու երգե՛ց...

*
* *

... Որբուկ մըն էր, ձա՛յն ունէր արտերուն մէջի սոյլերուն պէս ջինջ ու արձակ, ձայնը կը խաղար այն ջուրի գնդիկներուն պէս, որ խիճերուն մէջէն կը բանին ու կը կանչեն, զուարթ ու տխուր, ինչպէս կուժին բերնին մէջ գինին կու լայ. անիկա, կը յիշեմ, թելի պէս նուրբ իր ձայնովը երգեց...։

*
* *

Ա՜խ, ինչո՞ւ չեմ կրնար յիշել դեռ երգը։ Շրթներուն գծիկը բացաւ աղաւնիի կտուցի մը պէս, բերանը, այն ատեն, նման էր ազնիւ իւղերու անօթի մը փողին, որ կարմիր հողքարէ է շինուած. ու երգե՛ց...։

Առւա՛... ուա՛ա՛...

Ա՛խ, ինչո՞ւ չեմ յիշեր։

*
* *

Լացը կոկորդը կը թրթռացնէր, երբ կաքաւի պէս վիզը կը ծռէր։ կուրծքը ծաղիկի պէս կը հեւար, թարթիչները կիսովին կ'իջնէին, կը նայէր մատներուն, կուլար ու կ'երգէր, կ'երգէր ու կուլար...։

Առւա՛... առւա՛...։

*
* *

Ու կուլային բոլորը. կուլար սենեակին լոյսը շաղշաղ. ի՜նչ տխուր էր երգը որբուկին։ Ու, դե՛ռ, սիրտիս մէջ այդ թախծոտ շաղը կը հեկեկայ, հոգիիս մէջ այդ տխուր վանկերը կը ծփծփան։ Ու կը յիշեմ, դե՛ռ, ամբողջ երաժշտականութիւնը յուզումին, ծո՛վը կոծումի այդ պզտիկ որբուկին։

Միայն, որբո՛ւկ, որբո՛ւկ, վճիտ լեղուիդ բառերն եմ մոռցեր։ Անճառ ցաւդ պատմող խօսքե՛րդ եմ մոռցեր։ Աւա՛ղ, մոռցե՛ր եմ...։

ՇԱՒԱՐՇ ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ԵԼՄՏԱԿԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԵՒ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ

Ելմտական կնճիռը դեռ ոեւէ լուծում չէ ստացած եւ եթէ Պաինլեվէի դահլիճն ալ չյաջողի խորհրդարանի վստահութեան քուէն ստանալ հաւանական է որ Հանրապետութեան նախագահը լուծէ Երեսփոխանական ժողովը եւ նոր ընտրութիւններ կատարուին։ Ձախակողմեանները մտահոգութեան մատնուած են այս հեռանկարին առջեւ եւ ամէն ջանք կը թափին, որպէսզի ընկերվարականները մասնակցին կառավարութեան։ Այս խնդիրը վերջնապէս լուծելու համար ընկերվարական կուսակցութիւնը նոր համագումար մը հրաւիրած է Յունուար 10ի համար։

Ասկէ առաջ այս խնդիրը յաճախ ծեծուեցաւ նմանօրինակ համագումարներու մէջ, եւ հակառակ քուէ տրուեցաւ։ Ֆրանսացի ընկերվարականները կը վախնան պատասխանատու պաշտօն ստանձնելէ, այլապէս սկզբունքի ոեւէ արգելք չկայ։ Ընկերվարականները գրեթէ բոլոր երկիրներու մէջ իշխանութիւնը ձեռք առին, հոգ չէ թէ ժամանակաւոր կերպով, օրինակ՝ Պելճի-

քայի, Անգլիոյ, Չեխոսլովաքիոյ, Ցանիմարքայի, Գերմանիոյ, Շուէտի, Լեհաստանի եւ Պուլկարիոյ մէջ։ Պատերազմի ատեն Ֆրանսայի մէջ ալ ընկերվարականները մասնակցեցան դաշինքին, գլխաւորութեամբ իրենց պետին, Ժիւլ Կէտի։ Պատերազմին վտանգը մեծ էր, եւ ընկերվարականները հայրենասիրական զգացումէն մղուած այդ զոհողութիւնը ըրին։ Արմատական-ընկերվարականները կը պնդեն թէ ներկայիս նոյնքան լուրջ է վտանգը, քանի որ եթէ եւրոպական վիճակին դարման մը չգտնուի, Ֆրանսա պիտի սնանկանայ։ Այս կացութեան միակ ելքը կը կարծեն թէ ընկերվարականներու մասնակցութիւնն է, եւ սկսած են սրտառուչ կոչեր ուղղել անոնց։

ՆԵՐՔԻՆ ՊԱՏԿԵՐԸ

Նոր վերջացաւ Անդրկովկասեան կոմ կուսակցութեան 4րդ համագումարը։ Այս առթիւ կարդացուեցան ընդարձակ զեկուցումներ, արտասանուեցան ճառեր եւ եղան ուշագրաւ վիճաբանութիւններ։ Խորհրդային թերթերը սիւնակներով մանրամասնութիւններ կը հրատարակեն այդ մասին։ Կը քաղենք կարգ մը հետաքրքրական հատուածներ.—

Վերստուգիչ յանձնաժողովներու տեղեկագրին համաձայն, վերջին շրջանին երեք հանրապետութիւններուն մէջ կուսակցական պատիժի ենթարկուած են 1961 ընկերներ, որոնց 564ը Վրաստանէն են, 784ը Ատրպէյճանէն, 613ը Հայաստանէն։ Իբրեւ քրէական յանցաւոր պատժուած են Վրաստանի մէջ 69, Ատրպէյջանի մէջ 76, Հայաստանի մէջ 41 հոգի։ Տեղեկաբերը կը յայտնէ թէ «երբեմն կոմունիստները կոպիտ կը վարուին անկուսակցականներուն հանդէպ։ Այդպէս եղած է գիւղատնտեսական տուրքը գանձելու կամ ամէն տեսակ կամաւոր տուրքեր նշանակելու ժամանակ։ Այդ «կամաւոր» տուրքերը միշտ ալ կամաւոր չեն եղած. որոշումը տուեր է փոքրամասնութիւնը, իսկ յետոյ դարձուցած են պարտաւորիչ՝ մնացածներուն համար։ Երեւան հանուած են բռնաբարութեան, խաբեբայութեան շատ դէպքեր։ Վերջին ժամանակներս սաստկացեր են փտութիւնները։ Շատ փտութիւններ երեւան հանուեցան, բայց շատ մը պարագաներու մէջ կարելի չեղաւ։»

Ցարեշրջանի ընթացքին վերջնապէս արտաքսուած են 986 ընկերներ,— 256 Վրաստան, 367 Հայաստան, 363 Ատրպէյջան։ Քննութեան ընթացքին հաստատուած է որ համայնավար կուսակցութեան շարքերուն մէջ կան նախկին ոստիկանական պաշտօնեաներ։ Անդրկովկասի մէջ կ'ապրին զանազան ազգութիւններէ մօտ 7,500,000 մարդ. իսկ կուսակցութեան մէջ են 49-50 հազար հոգի։

*** Վիճաբանութեանց ընթացքին ընկեր Ելիավա ըսաւ.

— «Մենք Անդրկովկասը կը համարենք իբրեւ մէկ տնտեսական միաւոր. այս երեք հանրապետութիւնները չեն կրնար գոյութիւն ունենալ առանց տնտեսական սերտ կապի եւ միութեան։ Ցակաւին կան մեր մէջ (նոյն իսկ կոմունիստներու մէջ) մարդիկ որոնք չեն ուզեր հրաժարիլ իրենց սահմաններէն. անոնք չեն կրնար վերջնապէս մէկդի նետել հնի մնացորդը։ Քաղաքականապէս մենք յաղթած ենք այդ դժուարութեան. եւ այժմ մեր Միութեան մէջ չկայ ոչ մէկ ազգամիջեան թիւրիմացութիւն (ալ չեմ ըսեր կռիւներ կամ խժդժութիւններ). սակայն կայ խոշոր թիւրիմացութիւն մը, դժուարութիւն մը որուն պէտք է յաղթահարել. այդ՝ տնտեսական մերձեցման եւ մէկ միաւորի, մէկ կեդրոնական ուժեղ օրկանի ստեղծման հարցն է։ Երկրորդ հարցը՝ լեզուի խնդիրն է։ Դժբախտաբար մենք շատ ետ մնացած ենք լեզու գիտնալու մէջ. մենք տակաւին կը հրաժարինք ռուս լեզուէն, իբրեւ կռիւ միապետութեան դէմ որ մեզ գաղութի վերածեց։ Սակայն այժմ երբ մենք մէկ մասնիկն ենք այն մեծ Միութեան որ կը կոչուի ՍԽՀՄ, երբ քաղաքականապէս միացած ենք եւ կը ձգտինք տնտեսապէս ալ միանալ, դառնալ խոշոր միութիւն մը, պէտք է վերջ տանք այդ նախապաշարումին եւ ձգտինք իրար հասկնալ։ Այստեղ ընկեր մը խօսեցաւ թուրքերէն լեզուով, որ թարգմանուեցաւ ռուսերէնով։ Լաւ է որ այստեղ թուրք ընկեր ունինք. բայց ամէն անգամ չենք կրնար ունենալ նման համագումարներ եւ նման թարգմաններ, մանաւանդ առօրեայ կեանքի մէջ։ Մեր գործարաններուն մէջ գրեթէ հաւասարապէս կ'աշխատին ամէն ազգէ բանուորներ, որոնք, իրարու հետ ռուսերէն կը խօսին. այս կը նշանակէ որ այժմ պահանջ է ռուսերէն լեզուն, որուն ուսուցումը պէտք է պարտաւորիչ դարձնենք դպրոցներու մէջ»։

ՕՏԱՐԱԿԱՆՆԵՐԸ ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ՄԷՋ

Մինչեւ այսօր բոլոր այն օտարականները, որոնք կանոնաւոր անցագրով մը Ամերիկա մտած էին, ոչ մէկ ինքնութեան թուղթ կը ստանային եւ ազատ էին ամէն վայրկեան քաղաքէ քաղաք ճամբորդել, կամ բնակարան փոխել, առանց ոստիկանատուն դիմելու։ Ամերիկեան թերթերը կը գրեն թէ այս կացութեան վերջ պիտի տրուի։ Մօտ օրէն Ուաշինկթընի Երեսփ. Ժողովը պիտի քուէարկէ օրէնք մը, որով բոլոր օտարահպատակները ստիպուած պիտի ըլլան ինքնութեան թուղթ ստանալու։ Այս ծրագիրը պաշտպանողն է այժմու Աշխատանքի Նախարար Ճէյմս Տէյվիս որ կ'ըսէ թէ այս ձեւով կառավարութիւնը ոչ միայն հնարաւորութիւն պիտի ունենայ հակակշռի ենթարկելու օտարները, այլ եւ պիտի դիւրանայ օտարահպատակներու ամերիկեան քաղաքացի դառնալը, կարելի պիտի ըլլայ շատ մը ոճիրներու առաջքը առնել եւ պատերազմի պարագային հսկողութեան ենթարկել կասկածելիները։

Ինքնութեան թուղթերու համար մասնաւոր պաշտօնատուն չպիտի բացուի. այդ աշխատանքը պիտի կատարեն ոստիկանական, թաղապետական եւլն. գրասենեակները, ոչ-պէս զի նոր ծախքի դուռ չբացուի։ Ինքնութեան թուղթ ստացող իւրաքանչիւր օտարական պիտի տրուի հասցէն ամերիկեան գործակալութեան մը, որ կը զբաղի օտարներուն սորվեցնելու ամերիկեան օրէնքներն ու սովորոյթները։ Նախարարը կ'ըսէ թէ «օտարականներու զաւակները մեր դպրոցներուն մէջ կը կրթենք եւ անոնց կը ներշնչենք ամերիկեան սկզբունքները, բայց յաճախ զանց կ'առնենք ծնողքները։ Եթէ կ'ուզենք օտար արիւնէն լաւագոյն օգուտը ձեռք բերել, անհրաժեշտ է որ մանուկներուն պէս կրթենք նաեւ ծնողները»։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌՆԵՐԷՆ

ՉԱՐՉԱՐԱՆՔԻ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

Դեկտեմբերի սկիզբները, Սելանիկէն նոր խումբ մը Հայեր եւս հասան հոս.— Հինգ ընտանիք՝ 17 անձ, 6ը այր, 8ը կին եւ 3ը փոքրիկներ, որով գաղութիս Հայերու թիւը բարձրացաւ 100ի։

Նորեկները չարչարանքի երկար պատմութիւն մը ունեցան են, որ կը սկսի Մարսէյլէն։

Աւելի ստուար թիւով մը հասած ըլլալով Մարսէյլ՝ Աշխատանքի գրասենեակը (Թիւ 11), այնտեղ բաժնած են զանոնք երկու մասի, մէկ մասը ղրկած են ուրիշ տեղ, իսկ այս մասը Արտէշի կողմը մետաքսի գործարան մը։ Գործարանատէրը սակայն չէ ընդունած զանոնք եւ 24 ժամ բաց երկինքին տակ, ցուրտին ու բուքին սպասցնելէ յետոյ, ղրկած է ետ, դարձեալ Մարսէյլ։ Աշխատանքի գրասենեակը, 9 օրուան ընթացքին, զանազան գործարանատէրերու դիմելէ յետոյ, հազիւ կրցած է ղրկելիք տեղ մը գտնել անոնց, բանակցելով եւ պայմանագրութիւն կնքելով մեր աշխատած՝ Շվօպ եղբայրներու ջուլհակի գործարանին իրաւասու անձերուն հետ։ Մինչդեռ անոնց նախկին պայմանագրութիւններուն մէջ գրուած է եղեր մետաքսի գործաւոր։

Երբ հոս հասան, տնօրէնը շատ լաւ ընդունելութիւն ըրաւ անոնց. ճաշ տուաւ, բնակարան, մահճակալ ու անկողին, կահ կարասի եւ ամէն յարմարութիւններ. ու հետեւեալ օրն իսկ՝ երկուշաբթի գործի դրաւ, երրորդ օրն ալ մէյմէկ փոքրիկ կանխավճար բաժնեց։

Շաբաթ օրը սակայն, յանկարծ փոխուեցաւ ամէն բան։ Լուր ղրկեց անոնց որ երկուշաբթի այլեւս գործի չգան, որովհետեւ նոր կարգադրութիւն պիտի ըլլայ իրենց համար։

Օր մը վերջ պարզուեցաւ, որ պիտի ղրկուին Թուլի գործատուրական «տէփօն», (Նանսիի նահանգ), նոր տէրեր գտնելու համար, այն առարկութեամբ թէ արհեստէն տեղեակ չեն։ (Այս արհեստը, սակայն, մէկը կրնայ սորվիլ երկու շաբաթուան ընթացքին, իսկ պայմանագրութիւնները մէկ տարուան համար են)։

Խեղճերը, ի հարկէ, շուարեցան։ Ամենէն ցուրտ օրերն էին, եւ կային մարդիկ որ վաղուան հացի դրամ իսկ չունէին։

Խորհրդակցութիւն կատարելով, որոշուեցաւ կարելի պաշտպանութիւնը ընել եւ հարկ եղած միջոցներուն դիմել, այստեղ պահելու համար զանոնք։

Նախ դիմում եղաւ տնօրէնին, բայց ան ո եւ է միջամտութիւն չէր ընդուներ, որով հարկ եղաւ դիմել օրինական միջոցներու։ Պ. ոստիկանապետը մանրամասնութեանց տեղեկանալէ յետոյ, գտաւ որ Նորեկները յանցանք չունէին, այլ ղրկողները. իսկ տնօրէնը քանի որ պայմանագրութիւն կնքեր, ընդուներ, մէկ շաբաթ աշխատցուցեր եւ կանխավճար իսկ տուեր է, պարտաւոր է պահել զանոնք։

Միւս կողմէ Հայերը դարձեալ դիմելով տնօրէնին, յայտնեցին որ, եթէ չուզէ գործ տալ, մենք անոնց պարտքերը պիտի վճարենք, (ճանապարհածախս, կանխավճար եւայլն, շուրջ 4000 ֆրանք), մեր հաշուով պիտի ապրեցնենք եւ մեր բնակարաններուն մէջ պիտի պատսպարենք զանոնք, յաջորդ օրն ալ մեզի համար սուգի օր ընելով, բոլոր Հայերս գործի չպիտի գանք։

Պ. Ոստիկանապետին վճռական յայտարարութիւնը եւ մեր համերաշխութիւնը տեսնելով, տնօրէնը յաջորդ օրն իսկ գործ տուաւ անոնց ու Նորեկները վերջնապէս մնացին։

*** Անցեալ օր, իրենց պայմանաժամին վեց ամիսը լրացնող 20ի չափ հայ աշխատաւորներ, ըստ պայմանագրութեան, 50ական ֆր. նուէր ստացան։ Տարին լրանալուն պիտի ստանան 150ական ֆրանք եւս։

Հէրիքուր — Թղթակից

ԿԱՍԿԱԾԵԼԻ ԵՐԵԽՈՅԹՆԵՐ ՄԱՐՍԻԼԻՈՅ ՄԷՋ

Մարսիլիայէն կը գրեն մեզի.— Ոստիկանական տեսչութեան շրջանակներուն մէջ մեծ զայրոյթ առաջ բերած են կոմիտէի հայ մանկլաւիկներուն արարքները։ Անոնք վերջերս Ֆրանսական կառավարութեան դէմ գրուած ֆրանսերէն թռուցիկ մը հայերէնի թարգմանելով կը ցրուեն հայ բանուորներուն։ Այս դէպքը շատ գէշ տպաւորութիւն գործած է եւ մեծապէս կը վտանգէ հայ աշխատաւորութեան շահերը։ Հայ բանուորներուն դէմ ստեղծուած է խիստ գէշ մթնոլորտ մը, եւ զրոյցներ կը շրջին նոյնիսկ թէ մօտ օրէն ձերբակալութիւններ եւ վտարումներ պիտի կատարուին։

Այս տպաւորութիւնը մեղմացնելու համար, ռամկավարները հրատարակեցին թռուցիկ մը, ֆրանսերէն թարգմանութիւնն ալ ղրկելով ոստիկանական տեսչութեան։

Ահա թէ ինչ կ'ըսեն այդ թռուցիկին մէջ.—

«Ցաւով կը տեսնենք որ կարգ մը անպատասխանատու եւ անխիղճ անձեր թռուցիկներ կը ցրուեն, խրատելով որ քոմիւնիստական կազմակերպութեան արձանագրուիս եւ այսպէսով խառնուիս հիւրընկալ երկրիդ ներքին գործերուն։

Մենք վստահ ենք որ, հայ գործաւոր, դուն չես խաբուիր անոնցմէ, որոնք քու չարիքդ կ'ուզեն. բայց պարտք կը սեպենք կրկին անգամ յիշեցնել քեզ թէ՝

1. Թուրքիայէն փախչիլ ուզած ատեն, աշխարհի վրայ ՄԻԱԿ ԵՐԿԻՐԸ՝ ՈՐ ԶՔԵԶ ՀԻՒՐԸՆԿԱԼԵՑ, ՖՐԱՆՍԱՆ Է։

2. Ֆրանսան է որ առանց խտրութեան քեզի գործ ապահովեց եւ այսօր դուն անհամեմատ աւելի հանգիստ վիճակի մէջ կը գտնուիս քան այլուր։

3. Դուն բնաւ իրաւունք չունիս խառնուելու Ֆրանսայի ներքին գործերուն. քեզի հետաքրքրելու չեն ո՛չ Մարօքի պատերազմը, ո՛չ Սուրիոյ պատերազմը եւ ոչ ալ պատերազմական տուրքերը. մէկ խօսքով ամէն ինչ քեզի անտարբեր թողելու են, որովհետեւ ոչ պատերազմական տուրքի ենթակայ ես եւ ոչ ալ զինուոր կ'երթաս։

4. Մի՛ մասնակցիր ո՛ եւ է գործադուլի, յիշէ՛ որ մինչեւ հիմա եղած գործադուլներուն մէջ օտար գործաւորները վերստին գործի չառնուեցան։ Քու միակ նպատակդ թող ըլլայ աշխատանք, ուղղամտութիւն եւ հնազանդութիւն տեղական օրէնքներու, որպէսզի համաշխարհային պատերազմէն քանդուած ընտանեկան բոյնդ վերականգնես եւ բարեկեցիկ դիրքի մը տիրանաս։

5. Եթէ երբեք գտնուին մէջդ այնպիսի անհատներ որ հակառակ այս ամենուն խաբուին եւ սխալ ճամբու հետեւին, անոնք վատեր եւ ազգային դաւաճաններ պիտի ըլլան, որովհետեւ վերջ ի վերջոյ պատճառ պիտի ըլլան որ Ֆրանսական կառավարութիւնը ոչ միայն բացարձակ արգելք դնէ ո՛եւէ Հայու Ֆրանսա մտնելուն, այլ նաեւ պիտի վերցնէ մեր վրայէն իր համակրութիւնը, որուն այնքան պէտք ունինք միշտ։

Եւ դո՛ւն, հայ գործաւոր, անձամբ գիտես թէ ինչ զոհողութիւններով եւ դժուարութիւններով կրցար ինքզինքդ նետել այս հիւրընկալ երկրին ափերուն վրայ։»

ՀԱՆԴԷՍ ՄԸ ՍԷՆ ՇԱՄՕՆԻ ՄԷՋ

Դեկտ. 19ին երեկոյթ մը տեղի ունեցաւ Սէնթ-Էթիէնի մէջ, Հօկի մասնաճիւղին բացման առթիւ։ Ներկայ էին Հօկի պատուիրակները, որոնք մոգական լապտերով ժողովուրդին ցոյց տուին Հայաստանի արդի վիճակը, համալսարանը, դպրոցները, հիւանդանոցները եւ հայ ժողովուրդին եռանդուն ջանքերը։

Երեկոյթին ներկայ էին նաեւ Սէն Շամօնէն քանի մը հայրենակիցներ, որոնք իրենց քաղաքը հրաւիրեցին պատուիրակները, Զարգացման Միութեան հանդէսին առթիւ։ Ներկայացուած մը յետոյ, պատուիրակներէն Պ. Գրիգոր Վարդանեան ճառ մը խօսեցաւ, եւ ըսաւ թէ Հայաստանի սահմանները գծուած են եւ ամէն ինչ որոշ է հիմա։ Բանախօսը տեղեկութիւններ տուաւ կատարուած աշխատանքներու մասին եւ հրաւիրեց որ գաղութներն ալ աջակցին։

Պատուիրակներուն մեկնումէն յետոյ, հանդէսը շարունակուեցաւ յաջողութեամբ, մեծ ոգեւորութիւն պատճառելով։

*** Վերջերս յաճախադէպ դարձած են նշանտուքի խզումները, ինչ որ պատճառ կը դառնայ անախորժ միջադէպերու։ Արդէն 5—6 տխուր պատմութիւններ կան։ Ցաճախ ծնողքներն են որ վերջին պահուն կը համոզեն իրենց աղջիկները եւ ետ ղրկել կուտան նշանը։ Քանի մը օր առաջ, գիշեր ատեն, տեսայ որ ամուսինէն եւ ազգականներէն լքուած կին մը, գլուխը բաց եւ երեսները արիւնլուայ, փողոցին մէջ կը քաշկրտուէր։ Խեղճը տունէն վռնտուած եւ ոստիկաններուն յանձնուած էր, եւ կը մաքառէր «փա փառթի, փա փառթի» աղաղակելով...

Կ. Մ.

պատճառն ալ այն էր որ ուզեցինք միանգամ ընդ միշտ վերջ տալ ատեն ատեն անգլեւամերիկեան մամուլին մէջ հրապարակ նետուած այն սուտ զրոյցներուն թէ Ռուսիոյ եւ Իտալիոյ միջեւ համաձայնութիւն կնքուած է ընդդէմ Թուրքիոյ։ Միւս կողմէ Խորհրդային Միութիւնը գիտէր որ կարգ մը պետութիւններ կ'ուզէին Թուրքիան առնել հակապոլշեւիկեան միութեանց մէջ։ Այս դաշնագիրը ոչ ոքի դէմ ուղղուած է եւ ոչ ոքի շահուն կը վնասէ։ Որ եւ է գաղտնի յաւելուած չկայ։

Անկախութեան դատարանը Պոլիս կ'երթայ

Անկախութեան դատարանը Սամսոնէն Պոլիս հասած է երկուշաբթի օր։ Ոստիկանութիւնը մեծ կարեւորութիւն կուտայ Աթըֆ հոճայի գլխարկի մասին գրած գիրքին եւ անոր հետ հեռուէն կամ մօտէն կապ ունեցող բոլոր մարդիկը կը ձերբակալէ։ Ձերբակալուածներէն շատեր պատրաստութիւն տեսած էին Անատոլու մեկնելու, բայց բռնուեցան։ Անկախութեան դատարանին առջեւ պիտի դատուին յիշեալ գիրքին հեղինակը Աթըֆ հոճա, հրատարակիչը Միհրան Մարտիրոսեան, մեղսակիցներ՝ հոճա Իզզէթ եւ Պայազիտի մզկիթին քարոզիչը։ Գրավաճառ Միհրան էֆէնտիէ զատ ձերբակալուած է նաեւ տպագրիչ Պետրոս Գեղէոն, որ նոյնպէս անկախութեան դատարանին պիտի յանձնուի։ Կալանաւորներէն մաս մը Էնկիւրի պիտի փոխադրուի։

⁂ Մարաշի դէպքին առթիւ Էնկիւրի ղրկուած են քաղաքին հասարակութեան ամենէն երեւելի դէմքերը, Խալք կուսակցութեան նախագահ Գատը զատէ Զիա, Շիշմանզատէ, Հաճի պէյ զատէ, Գօճապաշ զատէ, Տէտէ զատէ, Տարէնտէ զատէ ընտանիքներու պետերը, Թիւրք Օճաղըէն Տօքթ, Վէլիէտտին, Ալի փաշա եւլն., բոլորն ալ պետական պաշտօնեաներ։

Ներքին պայքար Մոսկուայի մէջ

Վերջին հեռագիրներու համաձայն, շատ սուր հանգամանք ունի ռուս կոմունիստ կուսակցութեան համաժողովին մէջ ծագած պայքարը, Լէնինկրատի (Զինովիէվ-Քամէնէֆ) խմբակին եւ Մոսկուայի (կեդր. կոմիտէ) միջեւ։ Առաջին երկուքը կը պնդեն թէ Խորհրդային Միութիւնը չի կրնար յաղթել իր ներքին տնտեսական եւ արհեստագիտական դժուարութեանց, առանց համաշխարհային յեղափոխութեան։ Պաշտօնական քաղաքականութեան կուսակիցները, որոնք կարեւոր պաշտօններ ունէին Լէնինկրատի մէջ, փոխուած են կեդր. կոմիտէի հակառակորդներուն կողմէ։ Լէնինկրատի ամբողջ պատգամաւորութիւնը, գլուխն ըլլալով Զինովիէվ, հակառակ է Մոսկուայի վարիչներուն։ Ստալինի զեկուցումէն յետոյ, Լէնինկրատի պատգամաւորութիւնը պահանջեց որ ընդդիմախօսական զեկուցում մը ըլլայ Զինովիէվի կողմէ։ Այս առաջարկը զայրոյթով ընդունուեցաւ ժողովին կողմէ. բայց քուէարկուեցաւ, համաձայն կանոնագրին։ Այս առթիւ «Փրավտա» կը գրէ. «Առաջին անգամ է որ այսքան անլուր իրողութիւն մը կ'արձանագրուի կուսակցութեան պատմութեան մէջ»։ Յաջորդով՝ վէճին մանրամասնութիւնները։

Ելմտական տագնապը

Նախարարական Խորհուրդը բացառաբար նիստ գումարեց Ծնունդի առտուն եւ քննեց ելմտական նոր ծրագիրը։ Երկու ժամ վիճաբանելէ յետոյ, հաստատուեցաւ թէ անկարելի է համաձայնութիւն գոյացնել առեւտրական գործառնութեանց տուրքը 100ին 100 աւելցնելու առաջարկին վրայ և որոշուեցաւ Երեքշաբթի օրուան յետաձգել խնդիրը։ Այս պայմաններուն մէջ, հաւանական չէ որ ելմտական ծրագիրը Խորհրդարանին յանձնուի Յունուար 1էն առաջ։ Ձախակողմեան հոսանքը բոլորովին տարբեր ծրագիր ունի, ու կ'առաջարկէ մէկ միլիառ ֆրանք խնայողութիւն կատարել, ծախել շատ մը պետական կալուածներ, տուրք մը հաստատել արտածման վրայ եւլն.։

Յունաստանի Հայերուն զինուորագրութիւնը

Գրած էինք թէ Յունաստանի Հայերը սկսած են զինուորագրուիլ։ Նոր տեղեկութեանց համաձայն զինուորագրութեան ենթակայ են միայն այն Հայերը, որոնք հելլէնահպատակ արձանագրուած եւ կամ քաղաքացի եղած են։ Մնացած Հայերը պէտք է իրենց քաղաքացիական դիրքը ճշդեն. Թրքահպատակները Աթէնքի Թուրք հիւպատոսարանէն համապատասխան թուղթեր պէտք է ստանան, իսկ ո եւ է հպատակութիւն չունեցողները Նանսէնեան անցագիր առնելու են։

Նուէր «մահատակ»ներուն

Էնկիւրի որոշեց Հայոց «լքեալ» գոյքերէն տուներ նուիրել ընտանիքներուն այն Թուրք պետական անձերուն, որոնք սպաննուած են Հայերու կողմէ։ Ասկէ զատ Հայոց «լքեալ» գոյքերը հաւասար կերպով պիտի բաժնուին ընդհանուր պատերազմէն վնասուած վայրերու բնակիչներուն։ Առաջարկ կայ Յոյներու լքեալ գոյքերէն ալ բաժին հանել «նահատակ»ներու ընտանիքներուն։

Տասը միլիոն ֆրանքի կեղծ դրամ

Ազնուական ընտանիքէ երեք Հունգարացիներ ձերբակալուեցան Ամսթէրտամի մէջ, իբրեւ կեղծարար։ Կ'ենթադրուի թէ մինչեւ տասը միլիոն ֆրանքի ֆրանսական թղթադրամ շինած են։ Դրամանենգներէն մէկը հունգար նախարարի մը ազգական է, միւսը «Շօզա» թերթի աշխատակիցը եւ հունգարացի ֆաշիստներու ընկերութեան քարտուղարն է եւ բարձր դասու մէջ մեծ յարգանք կը վայելէր։ Մեղսակիցներէն երկուքը ազնուականի մը փեսաներն են եւ հանրածանօթ են մաճառ ընկերութեան մէջ։

Թրքուհիները քրիստոնեայ չեն կրնար առնել

Հակառակ եւրոպականացման իրենց ճիգերուն, քաղաքային ամուսնութեան նոր օրէնքին մէջ յօդուած մը դրուած է, որով Թըրքուհիներուն կ'արգիլուի ամուսնանալ քրիստոնեաներու հետ։

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ Երկսեռ Երգչախումբի փորձերը տեղի կ'ունենան 95, Bld. St. Germain, Café du Métroի վերնայարկը՝ Երկուշաբթի եւ Ուրբաթ իրիկունները ժամը 8.30էն 10։ Կը խնդրուի մասնակցութիւնը նոր երգչուհիներու եւ երգչախումբերու մէջ փորձուած ténorներու, որոնք պիտի վարձատրուին։

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՎԻԷՆ. Թղթ.— Նաւասարդի խրաքանչիւր թիւը 5 ֆրանք է, հասցէն որոշ գրեցէք։

ՔՈՒԹԻՒՐ, Ա. Վ.— Ստացանք մանրափոստը. Թերթը կը ղրկուի Դեկտ. 23ի թիւէն։

ԼԻՈՆ, Յ. Ն.— Հ. հրատարակեցինք. 20 ֆրանք պէտք է ղրկէք։

ՎԵՐՏ, Յ. Պ.— Ստացանք նամակեան։

ՍԷՆ ՇԱՄՈՆ, Պ. Մ.— Ստացանք ձեր եւ Տ. Մ.ի բաժնեգինները։

ՎԱԼԱՆՍ, Ն. Ս.— Ստացանք 20 ֆրանք. Ե. Խ.ի հաշուոյն, հասցէն փոխեցինք. ծրարը նոյնպէս նոր հասցէով։

ԼԱՊԷԿԻՒՏ, Ն. Պ.— Ստացանք մանրափոստը։

ՏԷՍԻՆ, Գ. Զ.— Ստացանք բաժնեգինը։

ՄԱՐՍԻԼԻԱ, Ս. Ս.— Ստացանք բաժնեգինը։

ԱՆՎԵՐՍ, Ն. Զ.— 40 ֆրանք է երկուքին համար։

ՆԻՍ, Ս. Ն.— Ստացանք տարեկան բաժնեգինը։

ՊՕՌՏՕ. Գործ.— Ստացանք 75 ֆրանք։

ՇԱԹ.— Վ. Գ.— Ստացանք մանրափոստը. կը ղրկուի 27 Դեկտ.ի թիւէն։

ԱՐԼԸ, Գ. Ա.— Կը ղրկուի Դեկ. 25էն.

Le Gérant : H. TEURNIER
Impr. MASSIS
208bis, Rue Lafayette Paris(10e)

Խմբագիր ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ
որուն անունին պէտք է ուղղել դրամական ամէն առաքում:

"HARATCH,,
JOURNAL ARMÉNIEN PARAISSANT TROIS FOIS PAR SEMAINE
Directeur-Propriétaire: SCHAVARCH MISSAKIAN
Rédaction et Administration / Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն — 208 bis, Rue Lafayette PARIS (10e).

Հեռաձայն՝ Nord 57-82

ԲԱԺՆԵԳԻՆ	Եռամսեայ	Վեցամսեայ	Տարեկան
Ֆրանսա և գաղութներ	16 ֆր.	35 ֆր.	65 ֆր.
Անգլիա և »	—	10 շ.	20 շ.
Ամերիկա	—	3 տ.	5 տ.
Ուրիշ երկիրներ	—	50 ֆր.	90 ֆր.

Հասցէի փոփոխութեան համար 1 ֆր. վճարել անհրաժեշտ է:

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
30
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
1925

30 DÉCEMBRE 1925

On reçoit des annonces en français et en arménien.

Ա. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 65 — Կը հրատարակուի ԿԻՐԱԿԻ, ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ և ՈՒՐԲԱԹ — ԳԻՆ 40 ՍԱՆԴԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

Ա՛Լ ՉԱՓԸ Կ'ԱՆՑԸՆԷՔ

Թուրքերէն «Ճիւմհուրիյէթ»ն ու «Հաքիմիէթը Միլլիյէ»ն այնքան խանդավառութեամբ չողջունեցին ռուսեւթուրք նոր դաշնագիրը, որ քան կ'ընէ «Երեւան»ը:

Խմբագրականի մը մէջ, որ լոյս տեսաւ կիրակի օր, մեր «անկուսակցական» պաշտօնակիցը նոր դաշնագիրը կը նկատէ հետեւանքը՝ Ազգերու Դաշնակցութեան Խորհուրդին որոշման եւ կը հրճուի.

— «Շփոթեցուցիչ որոշում, որ ստիպեց Էնկիւրիի կառավարութիւնը անոր ճեղինակին տալ դըլըդագին պատասխան մը:»

Եւ շարունակելով բացատրել դաշնագրին խո՛ր իմաստը, կը պատմէ թէ Թուրքիան ստիպուած էր խոնարհիլ այդ որոշման առջեւ, կամ ծառանալ անոր դէմ. եւ որովհետեւ «վտանգաւոր է մեկուսացումը», նեցուկ մը փնտռեց.

— Այդ նեցուկը այն պետութիւնն էր, որ ժայռի մը պէս անյողդողդ կեցած է իմպերիալիստական պետութիւններու թշնամական տրամադրութիւններու եւ սադրանքներու առջեւ, մանաւանդ որ ան փորձով գիտէր թէ ի՛նչ թանկագին եղած էր ու կրնար ըլլալ այդ նեցուկը, իր պայքարին մէջ իր ազատագրութեան համար, երբ եւրոպան նստած Պոլիս, Թուրքիայի կուրծքին, բրիտանական վարձկանները կ'արձակէր իր վրայ»:

Այս տողերը այնքան պերճախօս են, որ աւելորդ կը դարձնեն որ եւ է մեկնութիւն կամ խորհրդածութիւն:

Բայց շարունակենք.

— «Մոսկուա յօժարութեամբ մեկնեց դարձեալ ձեռքը Թուրքիային. որովհետեւ ան կը մաքառէր իրաւունքի մը համար որ անվիճելի էր»:

Արդարեւ, այնքան անվիճելի է այդ իրաւունքը, որ Մոսկուա չի վարանիր անոր մատաղ ընել քիւրտ ժողովուրդը, ինչպէս բրաւ, երէկ, հայ ժողովուրդը, ձեռք ձեռքի տալով Թուրք փաշաներուն, ջարդարարներուն եւ աւարառուներուն:

Եւ որպէս զի պակաս բան չմնայ, «Երեւան» չի մոռնար շեշտել նաեւ թէ՝ Խորհրդային Միութիւնը երբեք «չպիտի միանայ Թուրքիոյ թշնամիներուն», եւ թէ, «Էնկիւրին պէտք չպիտի ունենայ, անզօրը պահելու համար իր արեւելեան ընդարձակ սահմանները, չեզոքացնել զինուորական խոշոր ուժեր եւ բոլորովին ազատ կրնայ զգալ իր ձեռքերը միւս ճակատներուն վրայ»:

Ըսենք, անմիջապէս, որ Մուսուլի վէճը շատ պարզ է մեզի համար, — աշխարհակալութիւն, քարիւղի կռիւ, անգլեւռուս ազդեցութեան պայքար, կոչեցէք ինչ որ կ'ուզէք: Այս տեսակէտէն իրար կ'արժեն երկուքն ալ, բրիտանականն ու ռուսականը, քաղքենիդրամատիրականն ու բանուորա-գիւղացիականը:

Ճիշդ այդ պատճառով, մեր հակառակորդներուն չենք հարցներ, — Մուսուլը Թրքակա՞ն է թէ քրդական կամ արաբական. այդ հարցն ալ վճռած են անոնք, ինչպէս «եղբայրական» Թուրքիոյ: Բայց կը հարցնենք, — այսպէս ամէն ճակատի վրայ թեւ թիկունք հանդիսանալով Թուրքիոյ, զօրացնելով, շփացնելով, լրբացնելով զայն, գոնէ կը ստանա՞ք համապատասխան արդիւնք: Իրողութիւնները խեղաթիւրելով, զոհերը դահիճներուն հետ շփոթելով, անոր հայահալած քաղաքականութեան դէմ ձայն-ծպտուն չհանելով, դուք ժողովուրդներու ազատագրութեա՞ն, համաշխարհային յեղափոխութեա՞ն կը ծառայէք, թէ համխալմութեան, համաթուրանականութեան զարգացման, ասիական կիրքերու բորբոքման: Ճակատագրական պահու մը գործակցելով Թուրքիոյ «ազատագրական» շարժումին, հոգեվարքէ փրկելով աւերիչ, վայրագ ուժ մը, անոր հետ ձեռք ձեռքի ոչնչացնելով հայկական անկախութիւնը, դուք օրհնութի՞ւն բերիք հայ ժողովուրդին թէ անէծք:

Մուսուլը՝ «անվիճելի իրաւունք» է Թուրքիոյ համար, իսկ Կարսն ու Նախիջեւանը — չըսենք Վանը — «հայկական իմպերիալիզմ»:

Մենք մինչեւ այսօր ալ չենք հասկցած գաղտնիքը այն իմաստութեան, որ յեղափոխական կը հռչակէ եւ ամէն գնով կը զօրացնէ փոքր ժողովուրդներու մահացու թշնամին, Թուրքիան, իսկ հակայեղափոխական՝ այդ լուծին դէմ ըմբոստացող տարրերը, հայ, քիւրտ, չէրքէզ կամ ասորի: Այդ իմաստութեան եւ միւսներուն խարդախութեան շնորհիւ է որ այսօր բոշաներու պէս կը թափառին հայ ժողովուրդին մնացորդները, եօթը ծովերու վրայ, իսկ Թուրքիան կը լողայ 750,000 քառ. քիլոմեթր տարածութեան մը վրայ, եւ կ'աւերէ ու կը կոտորէ յանուն համաշխարհային յեղափոխութեան...

Ա՛լ չափը կ'անցընէք. եթէ դիւանագիտութիւն է ձեր ըրածը, անոր ալ սահմանը կայ: Իսկ եթէ յեղափոխութիւնն է որ կը պաշտպանէք, խոստովանեցէք թէ աւելի բան մը չէիք կրնար ընել զայն պոռնկացնելու համար:

Շ.

ՄԱՄՈՒԼ

ՈՎ ՍՈՂՈՒՄ Է, ՆԱ ՄԱՐԴ ՉԷ

Բանի հանրային կեանքին կը խառնուի, այնքան ցեխին մէջ կը խրի Շիրվանզադէ, տաղանդաւոր կամէլէոնը: Ան օրէն ի վեր որ բարի վարուց վկայական ստացաւ Հայաստան երթալու համար, ոտքը գետնէն կտրեր է, եւ անդադար կը գառանցէ, կը ստորագրէ այնպիսի խօսքեր որոնց երբեք չէ հաւատացած իր ամբողջ կեանքին մէջ, իբրեւ հարազատ եախկուբեան:

Նոյեմբեր 12ին, քունէն թէ գինիէն արթնցած, կը գրէր սա նշանաւոր պատգամը:

— «Արդ, ես ասում եմ, չկար Հայաստան եւ այսօր կայ Հայաստան»:

Ու կ'աւելցնէր.

— «Երէկ երկիրը վաշխառուների, ձրիակերների, մարդասպանների ձեռքումն էր. այսօր հանրութեան շահերին ու երջանկութեան նուիրուած մարդկանց ձեռքերում:»

Երէկ (1919), այս մակաբոյծը հազիւ Պոլիս հասած, բառ չէր գտներ «մարդասպաններու» այդ երկիրը եւ անոր վարիչները փառաբանելու, եւ այդպէս ալ շարունակեց ման գալով Եւրոպա, Ամերիկա ու Եգիպտոս: Եթէ ինք մոռցեր է, կարելի է յիշեցնել, քրքրելով թերթերու հաւաքածոները: Երէկ (1921), այս բարոյական աւերակը կը սլքտար Հ. Հ. պատուիրակութեան բոլորտիքը, եւ դրամ կը մուրար պոլշեւիկներուն դէմ գրելու համար, եւ յուսախաբ, ափ կ'առնէր միւս պատուիրակութեան դուռը: Երէկ... Բայց կը բաւէ:

Շողիքները բերնին, Շիրվանզադէ Դեկտ. 27ին նորէն գրիչը ձեռք կ'առնէ, նկարագրելու համար Հայաստանի շարժանկարին գործած տպաւորութիւնը: Բառասուն տարուան այս վաստակաւորը մետասաներորդ ժամուն, ազդուեր է շարժանկարէն ու լացեր է, տեսնելով հայ գեղջուկին աշխատանքը եւ դիտեր է որ չկայ «ոչ մի կապ ներկայի շինարար եւ անցեալի ամենաւերիչ մտայնութեան ու զազրելի քաղաքականութեան մէջ»:

Կը հասկնաք անշուշտ. այդ «զազրելի քաղաքականութիւնը» այն է որ երէկ մարդիկ օրհասական կռիւ մղեցին, զարնուեցան ու զարկին. «զազրելի քաղաքականութիւն»— Ղարաքիլիսէի, Սարդարապատի եւ յաջորդ կռիւները, պատերազմէն, ջարդէն, քաոսէն երկիր մը ստեղծելու հերոսական թէեւ կարճատեւ ճիգերը, որոնք հիմը դրին այսօրուան Հայաստանին, հայացուցին Երեւանի նահանգը, որպէսզի յաջորդները աւելի հանգիստ կառավարեն: Շիրվանզադէ նոր կը տեսնէ այս երկիրը— շարժանկարի վրայ— նոր կը ճանչնայ հայ ժողովուրդը «աշխատեցիս», եւ կը բարեհաճի «խոնարհել իր հպարտ գլուխը» եւ կ'ազդարարէ.

«Նա ով չի խոնարհուել— մարդ չէ:»

Օրուան նշանախօսքը՝ սողալ է.
Օգտուեցէք առիթէն:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԱՒԵԼՈՐԴ ԱՆԳԱՄ ՄԸՆ ԱԼ

Մեզի կը հաւաստեն թէ Թուրք հիւպատոսարանին ծանօթ ազդին վրայ այն բոլոր Հայերը որոնք հիւպատոսարան դիմած են հպատակութեան եւ անցագրի համար, բացարձակ մերժում ստացած են: Հիւպատոսարանը վճռապէս յայտարարած է թէ ներկայացուած պատեհութենէն կրնան օգտուիլ միայն Թուրքերն ու Հրեաները, իսկ շատ հազուադէպ պարագաներու մէջ՝ այս կամ այն Հայը:

ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԸ ՊՈԼՍԷՆ ՄԵԿՆԱԾ

Գրած էինք թէ անկախութեան դատարանը Պոլիս հասած է: Դատարանը չհամարձակեցաւ Պոլսոյ մէջ դատել ամբաստանեալները, քննեց միայն ձերբակալուածներու թուղթերը եւ հրահանգ տուաւ ոստիկանութեան այդ մարդիկը Էնկիւրի ղրկել դատուելու համար: Երկուշաբթի օր դատարանի անդամները Էնկիւրի վերադարձան:

Էնկիւրի ղրկուածներուն մէջ է նաեւ գրավաճառ Միհրան էֆ.:

Դատարանի նախագահը հետեւեալը յայտարարեց իրենց գործունէութեան մասին.—

— Մօտ ամիս մը առաջ Էնկիւրիէն մեկնելով այցելեցինք Գըրշէհիր, Կեսարիա, Սըվազ, Թոքատ, Ամասիա, Տրապիզոն, Կիւմիւշխանէ, Էրզրում, Րիզէ եւ Կիրասոն, դատելու համար գլխարկի դէմ յետադիմական դէպքեր կազմակերպողները: Ցաւով տեսանք որ կարգ մը վայրերու մէջ զարգացած դասակարգը առաջնորդ հանդիսացած է յետադիմական շարժումներուն:

Կեսարիոյ դէպքը կազմակերպած է Նաքշպէնտ Հաճի Ահմէտ Համտի, որ շուկային մէջ 40-60 հոգի հաւաքելով անոնց գլուխը փաթթոց կապած եւ ցոյցերու մղած է գլխարկին դէմ: Այս մարդը յարաբերութեան մէջ գտնուած է Տիարպէքիրի մէջ կախաղան հանուած քիւրտ շէյխերուն հետ, ինչպէս կը հաստատեն իր վրայ բռնուած փաստաթուղթերը:

Սըվազի մէջ գլխարկի եւ վերածնունդի դէմ պրոպագանդ կատարուած եւ աղտոտ ոճով «եաֆթա»ներ փակցուած են, ըսելով որ 19 հոգինոց ֆէտայիներու խումբ մը կազմուած է, որոնց չորսը Էնկիւրի ղրկուած են, պետական մարդիկը սպաննելու, մնացեալներն ալ Սըվազի վերանորոգիչները պիտի մաքրեն:

Էրզրումի, Րիզէի եւ Կիրասոնի մէջ եւս նմանօրինակ դէպքեր պատահեցան, բոլորն ալ իրենց արժանի պատիժը կրեցին:

⁂ Մարաշէն դարձեալ 32 երեւելիներ ձերբակալուելով Էնկիւրի ղրկուած են:

ԱՐԺԱՆԱՊԱՏՈՒՈՒԹԵԱՆ ԽՆԴԻՐ...

Քրտական նոր ապստամբութեան մը կը վախնան

«Ուէսթմինիսթր Կազէթ»ի թղթակից Պ. Սփէնտըր կը հեռագրէ թէ Էնկիւրիի մէջ կացութիւնը շատ լարուած է եւ երբ Թէվֆիգ Րիւշտի հասնի, աւելի տագնապալից փուլի մէջ պիտի մտնէ: Էնկիւրիի մէջ կրկին անգամ գումարուած է զինուորական խորհուրդ, նախագահութեամբ Մուսթաֆա Քէմալի: Մասնակցած են բոլոր բանակներու հրամանատարները:

Մուսթաֆա Քէմալի մօտիկ անձ մը հետեւեալը յայտարարած է Պ. Սփէնտըրի.—

— «Մուսուլի նահանգին հողային կորուստը, աննշան է բաղդատմամբ արժանապատուութեան այն կորուստին, որուն ենթարկուեցան Մուսթաֆա Քէմալ եւ իր կառավարութիւնը, որոնց դէմ բուռն հակառակութիւնը կը շարունակուի: Ասկէ զատ վախ կայ նոր ապստամբութենէ մը Քիւրտիստանի հիւսիսակողմը, նման անցեալ գարնան ապստամբութեան, եւ որուն պատճառը կը կարծուի Քիւրտիստանի տեղական ինքնավարութեան պահանջը, համաձայն Ազգերու Դաշնակցութեան վերջին որոշման: Կառավարութիւնը պիտի կրնար երեւոյթները փրկել, եթէ կարենար խնդիրը իրաւախոհութեամբ վերջացնել, փոխանակ ստիպուած ըլլալու խոստովանիլ թէ Թրքական դատը ամբողջապէս ձախողած է: Այլապէս, պիտի մղուի պատերազմ յայտարարել իր հեղինակութիւնը վերահաստատելու եւ ներքին յեղափոխութեան մը առաջքը առնելու համար: Այս վտանգները հեռացնելուն միակ միջոցը այն է որ Անգլիա կարգ մը զիջողութիւններ ընէ, այն ձեւով որ վերջնական համաձայնութիւնը իրաւախոհութեան հանգամանք ստանայ եւ ոչ թէ երեւի իբրեւ Թրքական բոլոր պահանջներու լքումը: Բաւական չէ փոխառութիւն կնքել, որովհետեւ այն ատեն պարզապէս պիտի կարծուի թէ Թուրքերը Մուսուլը Անգլիոյ ծախեցին: Անգլիա պէտք է բարեացակամ

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՈՐՈՇ ԽՕՍՔ ԸՍԷՔ

Նորութիւն մը յայտնած չենք ըլլար, ըսելով թէ արտասահմանի Հօկերը աւելի շատ կուսակցական պայքարի զէնքեր են քան Հայաստանի վերաշինութեան նպաստող մարմիններ։ Հօկերու միջոցով պոլշեւիկները կատաղի պայքար կը մղեն Հ. Յ. Դաշնակցութեան եւ, ընդհանրապէս, Հայաստանի անկախութեան կուսակիցներուն դէմ։

Այսպէս էր վիճակը երէկ, այսպէս է եւ այսօր։ Եւ այդ վիճակին հեղինակներն ու քաջալերողներն են խորհրդային ներկայացուցիչները՝ ամէն գոյնի ու աստիճանի։ Այդ պարոնները կ՚ուզեն որ գաղթահայութիւնը, Հօկերու օգնութեամբ, որդեգրէ պոլշեւիկեան գաղափարները եւ, ինչպէս կը թելադրէր Միասնիկեան, դառնայ ռահվիրաներ «համաշխարհային» յեղափոխութեան։

Սակայն, ահա, Երեւանէն կուգան եւ Գ. Կարէն Միքայէլեանի բերնով կը յայտարարեն, թէ Հօկը բացարձակապէս ապաքաղաքական, անկուսակցական կազմակերպութիւն է, որ կը զբաղի միայն Հայաստանի շինարարութեամբ, թէ Հօկը կապ չունի կոմկուսին հետ, եւ ամէն մարդ կարող է անոր անդամագրուիլ եւ աշխատիլ անոր համար։

Մենք կը յարգենք Գ. Կ. Միքայէլեանը, իբրեւ պարկեշտ եւ անկախ հանրային գործիչ, եւ ամբողջ հոգիով կ՚ուզենք հաւատալ անոր խօսքերուն, բայց... հապա ի՞նչ է սա «Հօկճի»ական խաժամուժը Յունաստանի մէջ, ի՞նչ է Ֆրանսայի Հօկի մասնաճիւղերու իրական վիճակը, ի՞նչ է Հօկի բերան «Երեւան»ի ամօթալի մոլտոցը, ի՞նչ ապացոյց կայ, որ հաստատէր թէ Հօկը իսկապէս անկուսակցական կազմակերպութիւն մըն է։

Պատճառ չունինք չհաւատալու Հօկի իրական բարեկամներու հաւաստիքներուն, թէ այդ կազմակերպութեան միակ նպատակն է աջակցիլ Հայաստանի վերաշինութեան։ Այդ՝ ջերմ բաղձանքն է նաեւ Հայաստանի «անկուսակցական մտաւորականութեան», բայց ի՞նչպէս պահել այդ հաւատքը, երբ ամէն օր կը շեշտուի թէ Հօկ եւ կոմկուս արտասահմանի մէջ միեւնոյն էութեան տարբեր ձեւերն են, իսկ արտասահմանի «անկուսակցական մտաւորականութիւն» պիտակին տակ ծածկուած անձերը, խոշոր մասով, պարզապէս ռոճիկ եւ «բարձ ու պատիւ» ստացող մարդիկ են։ Սար ու ձոր կայ այս «անկուսակցական»ներուն եւ Հայաստանի ժողովրդանուէր «անկուսակցական»ներուն միջեւ։

Իրականութիւնը այսպէս ընորոշելով հանդերձ՝ Գ. Կ. Միքայէլեանի կոչը մենք եւս կ՚իւրացնենք եւ իր հետ միասին կը հրաւիրենք ամբողջ գաղթահայութիւնը փարելու Հայաստանի վերաշինութեան գործին։ Մենք չունինք այսօր աւելի հրատապ, աւելի նուիրական ու պատուաւոր գործ։ Ամէն մարդ եւ ամէն ինչ Հայաստանի համար, հայ ժողովուրդի տնտեսական ու մշակութային զօրացման ու բարգաւաճման համար։ Այս կէտին շուրջ տարբերութիւն չկայ մեր եւ Հայաստանի անկուսակցական մտաւորականութեան միջեւ։

Հարցը, սակայն, այս բաղձանքը իրականացնելու ձեւին մէջ է։

Ի՞նչ ըրաւ Հօկի պատուիրակութիւնը իր միամեայ ներկայութեան ընթացքին Փարիզի մէջ։ Քանի մը արշին չիթ, քանի մը տուփ լուցկի, քանի մը լուսանկարներ եւ ճառեր ու պղատոնական խօսքեր դատ, մէջտեղը ի՞նչ գործնական ծրագիր դրաւ, գաղթահայութիւնը Հօկերու շուրջ համախմբելու, Հօկի մասնաճիւղերը կոմկուսական հաշիւներու շրջանակէն դուրս հանելու եւ իրապէս ժողովրդական հիմքերու վրայ դնելու համար։ Այդպիսի ծրագիր տակաւին չկայ, դժբախտաբար։ Եւ ո՛չ միայն չկայ, այլեւ կայ ու կը մնայ պղտոր հոգեբանութիւն մը։

Մէկ ամիս է ահա գաղթահայութիւնը Հօկի պատուիրակներէն կը սպասէ յստակ եւ կտրուկ խօսք եւ խօսքէն յետոյ ալ շօշափելի գործ։ Առանց ատոր այս պատուիրակութիւնն ալ կ՚երթայ, ինչպէս եկան ու գացին իր նախորդները, եւ ամէն ինչ կը մնայ առաջուան պէս — անվերջ աղմուկ՝ Հայաստանի վերաշինութեան շուրջ, իսկ մէջտեղը՝ միայն կոմկուսը իր հաւատաքննական նպատակներով։

Գաղթահայութիւնը կ՚ուզէ լսել պարզ ու որոշ խօսք։ Հօկի պատուիրակութիւնը պէտք է ըսէ թէ ի՛նչ կը սպասէ Հայաստանը գաղութներէն եւ ի՛նչ ձեւով կ՚ուզէ կազմակերպել Հայաստանի օգնութեան գործը գաղութներու մէջ։

Գաղթահայութիւնը կ՚ուզէ գիտնալ նոյնպէս, թէ արդեօք ինքը սոսկ կթան կո՞վ է Հայաստանի ներկայ վարիչներու աչքին, թէ նաեւ ունի որո՛շ իրաւունքներ, այսինքն, իր նեղ օրերուն Հայաստանը իր ճակատագրով ալ պէ՞տք է հետաքրքրուի։ Արտասահմանի մէջ ապրող 700,000 հայութիւնը հարազատ զաւա՞կ է ներկայ Հայաստանի համար, թէ՞ միայն նիւթական աղբիւր, ինչպէս կը խորհի Հայկոմկուսի շէֆ Աշ. Յովհաննիսեանը։

Հօկը գրեթէ չորս տարւայ անցեալ ունի իր ետեւը, եւ այս չորս տարւայ ընթացքին գաղթահայութիւնը շատ դառն փորձերու եւ փորձութիւններու ականատես եղաւ։ Մէկը միւսի ետեւէն արտասահման ճամբորդող պատուիրակները՝ Ար. Կարինեանէն սկսած մինչեւ Երզնկեանն ու Շահվերտեանը, չափազանց շատ աշխատեցան հիասթափեցնելու համար գաղթահայութիւնը, խորացնելու համար այն վիհը, որ բացուած է Հայաստանի եւ արտասահմանի միջեւ։ Այդ վիհը լուցկիի նմոյշներով եւ ելեկտրական մասին երգուած օրհներգներով չի լեցուիր, ո՛չ ալ զանազան փաշաներու եւ էֆէնտիներու հետ կատարուած գաղտնի բանակցութիւններով։

Ամէնէն առաջ անհրաժեշտ է յստակ ու որոշ ծրագիր եւ այդ ծրագրին համեմատ գործ։

Հօկի յաջողութեան գլխաւոր պայմանը վստահութեան վերահաստատումն է։ Վստահութիւնը խախտուած է Հօկի հանդէպ։

Ո՞վ պիտի մաքրէ մթնոլորտը։

Ս. ՄԱՍՈՒՐԵԱՆ

ՍՏԱՑԱՆՔ

«ՏՐԱԿԱՆ ԴԷՄՔԵՐ», տպաւորութիւններ եւ նշմարներ (պատկերազարդ), Յովհ. Սաւալեանի, Նիւ Եորք, 1925 276. էջ, 8։ Գին մէկ ուկէս տոլար։

ԳԵՐՄԱՆ ՄԱՄՈՒԼԸ ԵՒ ԹՈՒՐՔԻԱ

(Մասնաւոր Թղթակցութիւն)

ՎԻԷՆՆԱ, 28 դեկտ.

Թէեւ գերման մամուլը, իր նեղքին հոգերով զբաղած, շատ չանդրադարձաւ Թուրքերու վերջին խեղկատակութեանց — եւրոպականացման — բայց եւ չմոռցաւ օրը օրին արձանագրել «Նոր Ցաճկաստան»ի փոփոխութիւնները, եւ ամէն անգամ Անգլիան կամ Ֆրանսան կծելու համար, կը շոյէ Ցաճկաստանը։

Առաձնապէս հետաքրքրական են գերման պատկերազարդ հանդէսները, որո՛նք իրենց էջերը կը զարդարեն Թուրքիոյ վերջին արդիացումներու նկարներով, ու ամէն անգամ, «Նոր Ցաճկաստան» վերնագիրը կ՚ունենան։ Ի՞նչ կը ներկայացնեն այդ նկարները — Էնկիւրիի Ազգ. Ժողովի առաջին նիստը — սիլինտրաւոր եւ ֆրաքաւոր գործավարներով, Պոլսոյ մէջ նոր համազգեստով ոստիկան մը որ ճամբան կորսնցուցած երեխայի մը ձեռքէն բռնելով, ոստիկանատուն կը տանի. «տաճիկ ոստիկանը նոր բարեփոխութիւններով դարձեր է մարդասէր, եւ կը նմանի ճիշտ եւրոպացի կրթուած ոստիկանին»։ Ծիծաղելի՞ թէ լալ։ Արդէն մոռցեր են հայ կիներու եւ մանուկներու կոտորածը, բայց չէ՞ որ Անատոլուի մէջ կախաղանը կը գործէ անդադար։ Եւրոպացին Պոլսէն դատ, ուրիշ վայր մը չի տեսներ։ Ահա նկար մը.— Ցաճիկ կինը եւրոպական զգեստով, անդին — տաճկական պարահանդէս։

Այս չէ բոլորը. ապա շարժանկարներ որ կը ցուցնեն «Նոր Ցաճկաստանը», Պոլսոյ աշակերտութեան եւ ուսանողութեան մէկ թափօրը։ Միայն արտաքին ձեւեր, միայն շլացուցիչ պատկերներ. անդին չեն անցնիր, կամ պէտք չեն զգար եւ կամ շատ դիւրահաւան են։ Պոլսէն թղթակցութիւններ ալ երեւցան — նոր Թուրքիան ջատագովելով։ Ո՞վ գիտէ որքան հաւատացած են խմբագրատուներու մէջ նստած ամենագէտ խմբագիրները։ Անոնք ալ շահ ունին — իրենց թերթին շահը — ինչ խօ՞սք, որ Արեւելքէն եկած ամէն մէկ թղթակցութիւնը կը կլանուի գերման ընթերցողին կողմէ, որ կ՚ուզէ տեսնել արեւելեան գեղեցկութիւնները, տաք արեւը, հարէմը։

Այս օրերուն, գերման մամուլին մէջ ոչ մէկ կծու խօսք՝ Թուրքիոյ մասին։ Պերլինի մէջ անգամ, Մուսուլի խնդրին առթիւ, Թուրքերը հրապարակային ցոյց կը կազմակերպեն, եւ գերման լրագիրները եւ պատկերազարդ թերթերը իրենց էջերը կը յաւերժացնեն ցոյցերու նկարներով։ Չէ՞ որ Թուրքիան իրենց երէկուան դաշնակիցն է եւ գերման ազգայնականները դեռ կ՚որոճան Պաղտատի ծրագրին վրայ։

Ցարօրինակը այն է որ ընկերվարական մամուլն ալ կը ջատագովէ նոր Թուրքիան, թէեւ աւելի ժուժկալ։ Իսկ պատկերը փոխուեցաւ, երբ Հ. Յ. Դաշնակցութեան կողմէ քրտական խնդրին առթիւ Մարսէյլի Աշխատաւորական Համագումարին ներկայացուած ծանօթ յուշագիրը հրատարակուեցաւ Աւստրիոյ Սոցիալ Դեմոկրատներու կեդրոնական օրկան՝ «Արպայթէր Ցայթունկ»ի մէջ։ Ու յանկարծ այդ թերթը փոխեց իր լեզուն, եւ այլ եւս չի ներբողեր նոր Թուրքիան, իսկ վերջին ձերբակալութիւններու լուրերուն, սա վերնագիրը դրաւ. «Արեան ռէժիմը Թուրքիոյ մէջ»։ Այս թերթը մեծ կշիռ ունի թէ Աւստրիոյ եւ թէ Գերմանիոյ մէջ եւ բազմաթիւ ընթերցողներ։

Եւ ահա, Վիէննայի Թուրք դեսպանատունը հոտ առաւ եւ գիտեց որ ընկերվարական մամուլը փոխեր է իր դիրքը։ «Արպայթէր Ցայթունկ»ը վերջերս գիտել կուտար թէ Մուսուլի խնդրին լուծման ձգձգումը տաճիկ կառավարութեան գործն է, թէ Թուրքիա կ՚ուզէ ժամանակ շահիլ, իր զինուորական ուժերը կարգի դնել եւ Արեւելքի մէջ նոր արիւնհեղութիւններ յառաջ բերել»։ Նման արտայայտութիւններ ունեցան ուրիշ թերթեր ալ, բայց չգիտենք ինչու, Թուրք դեսպանատունը յատկապէս գրութիւն մը ուղղեց Սոցիալ Դեմոկրատներու թերթին, եւ խնդրեց տպագրել։ Եւ հրատարակուեցաւ «Մուսուլի հարցը եւ Թուրքերը» խորագրով։

Յօդուածագիրը «Թուրքիոյ հանրապետութեան Վիէննայի դեսպանին կողմէն ղեկավար», կը հերքէ թէ Մուսուլի հարցին ձգձգման պատասխանատուութիւնը կ՚իյնայ Թուրքիոյ վրայ եւ կ՚ըսէ. «Խաղաղասէր Թուրքիան դեռ Լօզանի մէջ պնդեց որ շուտափոյթ լուծուի այս խնդիրը»։ Անտեսելով տալով Թուրքիոյ «խաղաղասիրական եւ արդարացի» պահանջներուն համառօտ պատմութիւնը, ձգձգման ամբողջ մեղքը կը նետէ Ազգերու Դաշնակցութեան վրայ։ Ամէնէն վերջը, կ՚ազդարարէ. «Եթէ Մուսուլի հարցէն զինուած միջադէպ պիտի ծագի, այն ժամանակ, խաղաղութեամբ տոգորուած տարր մը, Թուրքիան, խորին ցաւով պիտի նետուի այդ տխուր անհրաժեշտութեան մէջ»։

Ինչպէս կը տեսնէք, Թուրքերը կը շարունակեն իրենց աւանդական դիւանագիտութիւնը, ամէն չարիք ուրանալով, քծնելով եւ մոլորեցնելով Եւրոպան, իսկ այս վերջինը միշտ ալ պատրաստ է դահիճները զոհերուն հետ շփոթելու։ Պէտք է անողոք մերկացումներ կատարել միշտ, որպէս զի ճշմարտութիւնը չխեղդուի։

Վ. ԱՍՏՂՈՒՆԻ

ՀԱԼԱԾԱՆՔ ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐՆԵՐՈՒՆ ԴԷՄ

Ոստիկանութիւնը խուզարկած է է Աթէնքի համայնավարներու կեդրոնատեղին եւ ձերբակալած է փաստաբան Անկելօփուլօսը, ուսանող մը եւ ուրիշներ, որո՛նք Մակեդոնիոյ անկախութիւնը պահանջող թռուցիկներ ցրուած էին։ Բանտարկուած են նաեւ գործադիր կոմիտէի ամբողջական կազմը եւ «Րիզօսփաստիս»ի խմբագիրը։ Իրաւաբանականի ուսանողներուն կողմէ պատուիրակութիւն մը փանկալօսի ներկայանալով բողոքած է որ իրենց ընկերներէն ոմանք համալսարանին մէջ համայնավարութիւն կը քարոզեն։

Սելանիկի քաղաքապետ ընտրուած էր համայնավար մը, քաղաքին տարրերու ձեռնպահութեան հետեւանքով։ Կառավարութիւնը ոռոշեց պարտաւորիչ դարձնել քուէարկութիւնը։

ՎԵՐՋԻՆ ՊԱՅՔԱՐԸ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՎԱՐԻՉՆԵՐՈՒՆ ԴԷՄ

ՆՈՐ ԸՆԿՐԿՈՒՄՆԵՐ

Կիրակի օր գրած էինք Մոսկուայի եւ Լէնինկրատի, ուրիշ խօսքով ռուս կոմունիստ կուսակցութեան երկու թեւերուն միջեւ ծագած վէճը, որ սուր հանգամանք առած է։ Վէճին սաստկութիւնը հասկնալու համար, կը բաւէ կարդալ Կեդր. Կոմիտէի պաշտօնաթերթին, «Փրավտա»յի հետեւեալ տողերը.

— «Ջուր են քանի մը ընդդիմադիր ընկերներու փորձերը, որո՛նք կը ձգտին կուսակցութիւնը հեռացնել գործնական աշխատանքէ եւ նոր վիճաբանութիւն մը յարուցանել։ Նոր վիճաբանութիւն մը մանաւանդ վտանգաւոր պիտի ըլլայ վերելքի ներկայ վիճակին մէջ։ Լէնինականներու միութիւնը աւելի քան անհրաժեշտ է։ Կուսակցութիւնը չպիտի վիճաբանի եւ կարգի պիտի հրաւիրէ ջղագարները (խմթէրնէք)»։

Ասկէ առաջ, Կամէնէվ-Զինովիէվ-Ստալին եռապետութիւնն էր որ պայքար կը մղէր Թրոցքիի դէմ. այժմ վէճը ծագած է նոյն եռապետութեան ծոցին մէջ, եւ վերջացաւ Զինովիէվի եւ Կամենեվի պարտութեամբ եւ Ստալինի յաղթութեամբ։ Այս վերջինին հետ են Պուխարին եւ Ռիքօֆ։

Այս պայքարն ալ նոր բան չէ։ Զինովիէվի հեղինակութիւնը շատոնց խախտած էր, «համաշխարհային յեղափոխութեան» անընդհատ պարտութիւններով,- Գերմանիոյ, Պուլկարիոյ, Էսթոնիոյ, Լեհաստանի, Հունգարիոյ մէջ եւ այլուր։ Մոսկուա վերջապէս հասկցաւ թէ ծախսուած դրամը չի համապատասխաներ ձեռք բերուած արդիւնքին։ Ստալին ուղղակի սկսաւ միջամտել համայնավար պրոպագանդի գործին, նոր ուղղութիւն մը (դէպի աջ) պարտադրելով գերմանական եւ չեխական կուսակցութեանց։ Ցետոյ աքսորէն ետ բերել տուաւ Թրոցքին եւ կարեւոր պաշտօնի մը հասցուց զայն, աշխատանքի եւ պաշտպանութեան խորհուրդին նախագահ նշանակել տալով։ Այդ միջոցին — 1925ի գարնան — խորհրդային կառավարութիւնը հարկադրուեցաւ նոր եւ կարեւոր զիջումներ ընել գիւղացիներուն եւ անհատ առեւտրականներուն, գործի մղում տալու եւ դրամ ճարելու համար։ Կեդրոնական կոմիտէին մէջ բուռն պայքարէ մը յետոյ, նոր նահանջը ընդունուեցաւ, եւ գիւղացիներուն պարտադրուած ելմտական սեղմումները մեղմացան։ Օրուան վարիչները նոյն իսկ չվարանեցան սա նշանախօսքը ուղղել գիւղացիներուն. «Հարստացէք»։

Բայց յոյսերը նորէն չարդարացան։ Հարկ էր կա՛մ նոր զիջումներ ընել, եւ կամ գերագոյն ճիգ մը փորձել, արտասահմանէն վարկ ստանալու համար։ Մեծ մտահոգութիւն մը ծագեցաւ կուսակցութեան մէջ։ Առաջին անգամ Կամէնէվ, անցեալ Օգոստոսին մատնանշեց գիւղական նոր «պուրժուազի»ին սպառնալից աճումը, որ իր ետեւէն կը քաշէր միջին եւ մանր հողագործներու բազմութիւնը։ Զինովիէվ ուժ տուաւ իրեն, ամբաստանելով Մոսկուայի վարիչները թէ մանր քաղքենի դասուն ազդեցութեան տակ ինկեր են, թէ պատեհապաշտ պաշտօնեաներու կողմէ կը քշուին իրաւախոհութեանց

եւ ընկերվարներու վտանգաւոր ճամբուն վրայ, եւ կը կորսնցնեն «յեղափոխական հեռանկարները»։

Մոսկուա նախատեսելով այս մեղադրանքը, միջոցներ ձեռք առած էր։ Եւ, տարօրինակ բան, Թրոցքիի յանձնարարուեցաւ Պուխարինի հետ պատրաստել հանրային կարծիքը։ Ամբողջ ամառը, շարք մը յօդուածներով եւ դասախօսութիւններով, երկու վարպետները ջանացին հաստել ռուս բանուորները թէ տնտեսական նոր քաղաքականութեան զարգացումը ուրիշ բան չէ, եթէ ոչ ընկերվարութեան իրականացումը։ Թրոցքի մասնաւորապէս կը պնդէր թէ խորհրդային ճարտարագործութիւնները ընկերվարական են. իսկ Պուխարին կը ժխտէր թէ դրամատիրութիւնը կը զարգանայ հողագործութեան մէջ։

Իսկ Լէնինկրատի մէջ (Փեթերսպուրկ), դիտել կուտային Զինովիեւի բերնով.— «Ռուսիոյ մէջ եղած տնտեսական վարչաձեւը պետական դրամատիրութիւն մըն է, ընչազուրկներու քաղաքական դիկտատորութեան տակ։ Դրամատէր տարրեր կան նոյնիսկ մեր պետական ճարտարագործութեան, մեր «թրըսթ»ներուն մէջ։ Անոնք որ կ'ըսեն թէ ընկերվարութիւն է այս, կը խաբեն գործաւորները։ Միայն միջազգային համայնավարական յեղափոխութեան շնորհիւ կրնանք յաղթել մեր ներքին դժուարութեանց։ Մինչեւ այդ, պէտք է զօրացնել բանւորական տարրերը կուսակցութեան, պետական վարչութեան եւ ճարտարագործութեանց վարչութեան մէջ։» Մոսկուա կը պատասխանէր Սթալինի, Պուխարինի, Ռիքօֆի եւ Մալաթօֆի բերնով. «Խորհրդային արդիւնաբերութիւնը պետական դրամատիրութիւն չէ, այլ ընկերվարութիւն», «ամբողջական համայնավարութիւնը կրնայ իրագործուիլ Ռուսիոյ մէջ առանց համաշխարհային յեղափոխութեան աջակցութեան»։

Ինչպէս ըսինք, Զինովիեւ յաղթուեցաւ ուրիշ խօսքով, կառավարութիւնը յաղթեց գ. Միջազգայինին։ Շատեր այս իրողութիւնը կը բացատրեն իբրեւ յաղթանակը «ազգային պոլշեւիկ» հոսանքին, քանի որ ամէն յոյս կը կտրէ համաշխարհային յեղափոխութեան հետ։

Այս առթիւ սուտեր ալ կը գործեն պոլշեւիկ վարիչները։ Պուխարին եւ Կուիպիշեֆ, վերստուգիչ յանձնաժողովին նախագահը, յայտնապէս ըսած են թէ այս է միակ միջոցը՝ բանւորներուն ընդունել տալու աժան ռոճիկ, բնակարանի սոսկալի անյարմարութիւններ եւ կանխելու գործադուլները։ «Եթէ անոնց ըսենք թէ պետական դրամատիրութեան մը համար կ'աշխատին, դասակարգային պայքարի պիտի մղենք զանոնք։ Պէտք է զանոնք համոզել թէ ընկերվարութիւն է այս»։

Անկասկած, այս պայքարը հետեւանքներ պիտի ունենայ նաեւ խորհրդային դիւանագիտութեան վրայ։

Ամէն պարագայի մէջ, այս նոր պայքարը աւելի ծանր է քան ան որ ծագեցաւ Թրոցքիի պատճառաւ եւ որ չէ մարած տակաւին։

Մ. ՔԷՄԱԼ ՄՈՍԿՈՒԱ Կ'ԵՐԹԱՅ

Մուսթաֆա Քէմալ առաջիկայ ապրիլին Մոսկուա պիտի երթայ եւ պիտի տեսակցի Չիչերինի հետ։ Ռուսօ-թուրք նոր դաշնագրով ստեղծուած կացութեան վրայ։

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԸ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Կաթող. պատուիրակութեան դիւանէն մեզ կը հաղորդեն հետեւեալ տեղեկութիւնները (կարգ մը լուրեր արդէն գրուած ըլլալով կրճատած ենք).—

Կաթող. պատուիրակին Լոնտոնի հայ գաղութին մէջ Էջմիածնի համար կատարած հանգանակութեան արդիւնքն եղած է 1200, իսկ կաթող. պատուիրակութեան պէտքերուն համար՝ 250 անգլ. ոսկի։ Հանգանակութիւնները պիտի շարունակուին այս նպատակով կազմուած հանգանակիչ կեդրոնական Յանձնախումբի կողմէ։

Աղեքսանդրիոյ Առաջ. փոխանորդ Արմաշական Մամբրէ Ծ. վրդ. Սիրունեան նշանակուած է փոխանորդ կաթող. պատուիրակութեան եւ մօտերս կը հասնի Փարիզ։

Պալաքեան եպիսկ. Պելժիա մեկնեցաւ այդ գաղութը եւս կազմակերպելու։

Հայաստանի երկրագործական գործավար Պ. Երզնկեանին մասնաւոր պաշտօնագրով մը բացատրուեցաւ կաթող. պատուիրակին բանիւ, գրչով եւ գործով յանուն Հայաստանի վերաշինութեան տարած աշխատանքները, այսպիսով բառնալու համար յառաջ եկած անտեղի թիւրիմացութիւնները։

Հայաստանէն նոր հասած պատուիրակները կաթող. պատուիրակը Պուա-Քոլոմպի իր բնակարանին մէջ ճաշի հրաւիրելով խորհրդակցութիւններ եղան իրենց պաշտօնին արդիւնաւորման, ինչպէս եւ կարգ մը կէտերու Հայաստանի մէջ գործադրութեան համար։

Կաթող. պատուիրակին Լոնտոնէն դարձէն վերջ, մէկ շաբաթուան ընթացքին Թեմական Առաժմեայ Կեդր. Խորհուրդը երկու անգամ ժողով գումարելով ընթացք տրուեցաւ կարգ մը վարչական, կազմակերպչական գործերու, ինչպէս նաեւ Եւրոպայի Առաջնորդարանի օրինական հասոյթներ ստեղծելու համար միջոցներ ձեռք առնուեցան։

Մարսէյլի եւ Լիոնի շրջակայ հայաբնակ քաղաքներու եւ գիւղերու սահմանները գծուեցան որպէս զի սոյն երկու շրջաններու հոգեւորականութիւնն ըստ այնմ հոգայ ժողովուրդի հոգեւոր մատակարարութիւնը, առիթ չտալով անհամաձայնութեանց ու ոտնձգութեանց։

Մարսէյլի եւ շրջաններու հայ գաղութին համար նոր կանոնագիր մը մշակուած ըլլալով, ղրկուեցաւ Հոգեւոր Հովւին, որպէս զի Ազգ. Միութեան հետ գործակցաբար ընդհ. ժողով գումարելով, սրբագրել եւ վաւերացնել տալէ վերջ ըստ այնմ կատարուի Մարսէյլի եւ շրջաններու հիմնական վերակազմութիւնը։

Թեմական Խորհուրդի կողմէ ընտրուած մասնաւոր Յանձնախումբին միջոցաւ պատրաստուած ըլլալով Եւրոպայի Հայոց Ազգ. Նոր Սահմանադրութիւնը, որոշուեցաւ յաջորդ շաբթուան ժողովին նկատողութեան առնել։

Թեմական Կեդր. Խորհուրդին կողմէ նկատողութեան առնուելով Մարսէյլի Հոգեւոր Հովւին մէկ պաշտօնագիրը, որոշուեցաւ շրջաբերականով ծանուցանել ամէն կողմ որպէս զի այսուհետեւ Պոլիսէն, Յունաստանէն եւ Սուրիայէն «Թրանզիթ»ի ձեւով Մարսէյլ գալով մնալու յոյս չունենան գաղթողները, նկատի առնելով ֆրանսական պատկանեալ պաշտօնատանց բացարձակ արգելքը։

Լիոնի Հոգեւոր Հովիւ Անանիա վրդ. Հաբէշեանի 1000 ֆրանք ղրկուեցաւ իբր ճամբու ծախս, որպէս զի Մոնթելլիէն մեկնի եւ գայ իր պաշտօնատեղին։

ԿՐԹԱԿԱՆ ԳՈՐԾԵՐ

Կրթական Խորհուրդը իր վերջին նիստին մէջ, զբաղեցաւ հետեւեալ խնդիրներով.—

Ատենապետ Տօքթ. Յ. Թօփճեան հրաժարած էր, քաղաքէս մեկնելու առիթով։ Միաձայն ատենապետ ընտրուեցաւ Պ. Մ. Ս. Դաւիթ Բէկ։

Ալֆօրվիլի «ԷՔՕԼ ՔՕՄԻՆԱԼ»ի մէջ Նոյմ. 23էն սկսեալ հոն յաճախող 60 հայ երկսեռ աշակերտներուն հայերէն լեզու կը դասախօսուի։ Տիկին Ալիս Վարժապետեան ուսուցչուհի նշանակուած է։ Որոշուեցաւ այս դրութիւնը հետզհետէ ընդհանրացնել նաեւ Պուա Քոլոմպի, Առնուվիլի, Պէլվիլի, ինչպէս նաեւ ուրիշ հայաշատ արուարձաններու դպրոցներուն մէջ, մինչեւ որ Կրթական Խորհուրդը ի վիճակի ըլլայ իր սեփական դպրոցներն ունենալու։ Այս մասին հարկ եղած ձեւակերպութիւնները լրացնելու հոգը յանձնուեցաւ ատենապետ Պ. Մ. Ս. Դաւիթ Բէկի։

Որոշուեցաւ յառաջիկայ Ուրբաթ օր ընդունիլ Առնուվիլի մէջ նոր կազմուած Հայ Լսարանական Միութեան ներկայացուցիչները, խօսելու համար կրթական խնդիրներու շուրջ։

Նկատելով որ, Թեմական հայ վարժարաններէն ոմանք, որոնց կրթական ծախքերը կը վճարէ Կրթ. Խորհուրդը, իրենց ուսումնական եւ ելմտական վիճակներու մասին տեղեկութիւններ տալու կը թերանան, որոշեց կրկին զեկուցանել թէ այդ վարժարանները ենթակայ են Կեդր. Կրթ. Խորհուրդին իրաւասութեան եւ հետեւաբար համարատու։

Անցեալ շրջանին, Մարսիլիոյ մէջ ֆրանսական վարժարան մը յաճախող 200ի չափ աշակերտներուն հայերէն լեզուն կը դասախօսուէր հայ ուսուցչուհիի մը միջոցաւ եւ ծախքը կը վճարէր Խարթումաբնակ հայրենակից մը։ Յիշեալ հայրենակիցը այդ նպաստը շարունակելու դժկամակած ըլլալով, Կրթական Խորհուրդը որոշեց իր կողմէ տրամադրել պէտք եղած գումարը, վերսկսելու համար հայերէնի դասախօսութիւնը։

ՄԱՐՍԻԼԻՈՅ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԸ

Մարսիլիայէն գրուած նամակէ մը կը տեղեկանանք թէ Կարմիր Խաչը կը գործէ արդիւնաւոր կերպով։ Իսկէնտէրունի շրջանէն եղած խնդրանքին վրայ, Կարմիր Խաչը մէկ քիլօ քինին ղրկած է 800 ֆրանք արժէքով, ճահճատենդի չարիքները մեղմացնելու համար։

Միեւնոյն ատեն նախաձեռնարկ եղած է հանգանակութիւն մը բանալու Սուրիոյ աղէտեալներուն օգտին, տրամադրելով 250 ֆրանք։ Այս առթիւ գործի հրաւիրուած են Հայրենակցական Միութիւնները։

ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ ՄԷՋ ԱԼ...

Պուլկարիոյ Հայերէն 20—25 հազար հոգի աղերսագիր տուած են պուլկարահպատակ դառնալու համար։ Այս առթիւ «Միր» թերթը կը գրէ. «Մենք հակառակ բան չունինք այս նոր քաղաքացիներուն դէմ։ Հայերը աշխատասէր են եւ զարգացած, բայց չեն ուզեր ձուլուիլ եւ երկրին լեզուն սորվիլ։ Նախամեծար կը համարեն թուրքերէն խօսիլ քան պուլկարերէն. որքան գիջողութիւն ցոյց տանք, այնքան կը շահագործեն մեր այդ տկարութիւնը։ Անոնք կրօնական եւ տնտեսական կատարեալ ազատութիւն կը վայելեն մեր մօտ։ Իրենց իսկ լաւութեան համար, անոնք պէտք է յարգեն իրենց ապրած երկիրը եւ պէտք չէ սպասեն որ պարտաւորիչ օրէնքներով իրենց վրայ պարտականութիւններ դրուին։»

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳՈՐԳ ՄԸ ՆԱԽԱԳԱՀ ՔՈՒԼԻՃԻՆ

Նախագահ Քուլիճի նուիրուած է 221 քառակուսի ոտք մեծութեամբ եւ 4,404,247 հանգոյցով ու Սպահանի ոճով գործուած գորգ մը, յանուն Սայտայի ամերիկեան որբանոցին հայ որբերուն եւ որբուհիներուն։ Գորգին նկարները գծած է Մարաշցի հայ որբուհի մը, որ Մերձաւոր Արեւելքի Նպաստամատոյց ընկերութեան կողմէ ազատուած է 1920ի Մարաշի ջարդէն։ Նուէրը նախագահին ներկայացուցած են Նիըր Իսթի դեր-նախագահ Տօքթ. Ճօն Ֆինլէյ եւ ընդհ. քարտուղար Չարլս Վիքըրի։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌՆԵՐԷՆ

ԿԵԱՆՔԸ "ՀՈՄ,,ԻՆ ՄԷՋ

Հ. Գարակէօզեան Հոմէն կը գրէ մեզի.—

Հոկտեմբերին, Գարակէօզեան, Հոմը թեւակոխեց իր երկրորդ տարեշրջանը, Ֆրանսայի երկնքին տակ։

Անտառներով հարուստ այս միջավայրին մէջ, Կոտինիէռի դքսական շաթօն ներկայիս վերածուած է արդիական վարժարանի մը, ուր ոչինչ խնայուած է հանգստաւէտ եւ առողջապահիկ պայմաններ ստեղծելու համար։ Շէնքը այլեւս ունի իր սեփական ելեկտրական հոսանքը, կեդրոնական ջեռուցման իր հնոցները, լոգանքի եւ մաքրութեան նորագոյն կազմածները։

Դպրոցական այս տարին կը սկսի ֆրանսացի տնօրէնի մը, Պ. Քօնրատի կրթական վարչութեան տակ։

Նոյեմբեր 10ին Կոտինիէռ հասան 50ի չափ նոր որբեր, զատուած Պոլսէն կամ Յունաստանի Նպաստամատոյցի որբանոցներէն, ասով աշակերտութեան թիւը հասաւ 92ի, բաժնուած նախակրթական վեց կարգերու վրայ։ Այս թիւէն դուրս կը մնան 20ի մօտ չափահաս սաներ, որոնք կը մասնակցին Հոմի առտնին սպասարկութեան կամ կը հետեւին ներքին արհեստանոցի աշխատանքներուն, (կօշկակարատուն, ատաղձատուն. մօտերս պիտի բացուի նաեւ դերձակատուն մը)։

Դպրոցի ներքին կեանքի մէջ լայն տեղ տրուած է տղայոց ինքնավար աշխատակցութեան։ Բոլոր սաները բաժնուած են խմբակներու, խելահաս խմբապետներու ղեկավարութեան տակ։ Այս խումբերն են որ կարգով կը կատարեն դպրոցի ներքին գրեթէ բոլոր աշխատանքները։

Իմացական կրթութեան հետ զուգընթացաբար, կարեւորութիւն կը տրուի տղոց բարոյական ինչպէս նաեւ Ֆիզիքական կրթութեան։ Ամէն առաւօտ Հոմը ունի իր հանդիսաւոր մէկ սրահը ուր տղաքը կը հաւաքուին իրենց դաստիարակներու հետ միասին աղօթելու եւ մտիկ ընելու ներշնչող ընթերցումներ։

Հոմի սաներու առողջութիւնը միշտ գոհացուցիչ եղած է. շնորհիւ դպրոցի առողջապահիկ միջոցառումներուն, ինչպէս եւ մարզական եռանդուն կեանքի մը, որ ամէն առիթով կը քաջալերուի։ Կ'արժէ յիշել որ Հոմի ֆութպոլի խումբը կը նկատուի մեր շրջանակի վարժ խումբերէն մէկը եւ յաճախ յաղթական հանդիպումներ կ'ունենայ տեղական խումբերուն հետ։

Դեկտեմբեր 22ին Հոմին այցելութիւն տուաւ Լուառէ Շէռի նահանգապետը Պ. Մարթէն, որ բարեացակամ զգացումներ ունեցած է միշտ հաստատութեան հանդէպ։ Պ. Մարթէն աշակերտութեան ներկայացուած պահուն, խանդավառ խօսքերով յիշեց հայ ժողովուրդին անցեալը եւ յոյս յայտնեց թէ Ֆրանսայի երկնակամարին տակ հայ եկուորները առիթը պիտի ունենան լիովին արժեցնելու իրենք զիրենք։

Մեկնած պահուն նահանգապետը Հոմի ոսկեմատեանին մէջ ստորագրեց քանի մը գնահատական խօսքեր, որոնք կը վերջանան սա բառերով, «կեցցէ Հայաստան։»

ՀԱՅԵՐԸ ՄԱՐԹԻՔԻ ՄԷՋ

Շուրջ երկու տարի առաջ սկսած են այստեղ գալ Հայեր։ Այսօր ունինք 200է աւելի հայրենակիցներ։ Գրեթէ բոլորն ալ (չափահասները) կ'աշխատին Վերմինքի իւղի գործարանը։ Արդէն ուրիշ մեծ գործարան ալ չկայ։ Ասոնց մօտ 40ը Խարբերդցիներ են, 50ը Պրուսացիներ, 30 Սեբաստացիներ եւն.։ Ընտանիք ունեցողները 50է աւելի են. մէկ տարուայ ընթացքին ծնունդներու թիւը եղած է 16, որոնց 6ը միայն աղջիկ (ընդհանրապէս առողջ կազմ ունին պզտիկները)։ Մինչեւ հիմա երկու մահ պատահած է (թոքախտ)։ Երկու հարսնիք ունեցած ենք, մէկը միայն ֆրանսական պսակով, հրամանագրի դժուարութիւնները մեծ արգելք են ատոր։

Կան մէկ լուսանկարիչ, մէկ դերձակ, երկու սափրիչ, մէկ նպարավաճառ, մէկ թարգման, ընկերովի պանդոկ բանեցնողներ, եւն։ Վերմինքի մէջ արհեստագիտական ճիւղին հետեւողներ ալ կան, իբրեւ մեքենագէտի օգնականներ, ինչպէս հայ գրագիր մը։ Գործաւորներու օրավարձն է 18—20 ֆր. 8 ժամուայ համար։

Ասկէ շուրջ չորս ամիսներ առաջ գործադուլ մը եղաւ, որուն Հայերն ալ մասնակցեցան ու ի վերջոյ յանցանքը մասամբ մեր վրայ ձգեցին։ Իբր հետեւանք, քանի մը սու յաւելում ունենալու յոյսը անհետանալէն զատ, պահ մը վախ ունեցանք որ Հայերը խմբովին դուրս կը հանեն։ Բարեբախտաբար մեր աշխատասիրութիւնը այդ փորձանքէն փրկեց զմեզ։

Անցեալ Մայիսին սկիզբները կազմուեցաւ «երիտասարդական միութիւն» մը, սակայն կամքէ անկախ պատճառներով ամլութեան դատապարտուեցաւ։ Վերջերս կրկին կազմուեցաւ նախկին կանոնագիր-ծրագիրով եւ նոր ուժերով. երանի թէ տեւական ըլլար։ Կը սպասենք եւ կը յուսանք թէ ազգային մարմինները օր մըն ալ կը հետաքրքրուին մեզմով։

Օգոստոսի սկիզբէն ի վեր կազմուած է Հ. Յ. Դ. ենթակոմիտէ մը

Մարթիք Թղթակից

ըլլայ Թուրքիոյ հանդէպ եւ գիջումներ ընէ, Թոյլ տալու համար որ Թուրք կառավարութիւնը երեւոյթները փրկէ։

Թղթակիցը կ'աւելցնէ. «Զիչերինի եւ Թեվֆիք Րիւշտի պէյի միջեւ Փարիզի մէջ կնքուած դաշնագիրը գաղտնի յօդուած մը կը պարունակէ, որով սովիեթները կը խոստանան օգնել Թուրքիոյ պատերազմի պարագային»։

⁂ Զինուորական գերագոյն խորհուրդը իր տարեկան նիստը կը գումարէ Էնկիւրիի մէջ։ Ժողովին կը մասնակցին ազգ. պաշտպանութեան գործավար Րէճէպ պէյ, ընդհ. սպայակոյտի նախագահ Ֆեվզի փաշա, Ա., Բ. եւ Գ. բանակներու քննիչները, նաւատորմի հրամանատարը եւ Եաքուպ ու Ճէվատ փաշաները։ Կարեւոր որոշումներու կը սպասուի։

Կեցցէ կախաղանը

Թուրք պատժական օրէնքին մէջ կարեւոր փոփոխութիւններ մտցուած եւ մահապատիժները խստացուած են։ Այսպէս՝ մահով կը պատժուին անոնք որ մասամբ կամ ամբողջովին կը փոխեն Սահմանադրութիւնը, տապալել կ'ուզեն Ազգ. Մեծ Ժողովն ու գործավարներու խորհուրդը եւ կամ արգելք կը հանդիսանան անոնց գործունէութեան, անոնք որ փողոցներուն մէջ ճառ խօսելով կամ «եաֆթա» փակցնելով ժողովուրդը կը գրգռեն, եւ կամ զինեալ ապստամբութեան կը դրդեն, անոնք որ կը դաւադրեն հանրապետութեան նախագահի անձին դէմ եւն։։

Նոր Արաբկիրի հիմնարկէքը

Նոյեմբեր 29ին, Երեւանի եւ Քանաքեռի միջեւ, յատուկ հողամասի մը վրայ կատարուեցաւ «Նոր Արաբկիր»ի հիմնարկէքը։ Այս առթիւ խանդավառ ճառեր խօսեցան օրուան վարիչները եւ հանրածանօթ Կարիկեանը։ Ճառերէն յետոյ, դրուեցան աւանին հիմնաքարերը, եւ արծաթեայ տախտակ մը որուն վրայ փորագրուած են խորհրդային Հայաստանի պետական զինանշանը, հիմնարկութեան թուականը, կառավարութեան անդամներուն եւ Արաբկիրի Հայրենակցական Միութեան (Ամերիկա) ներկայացուցիչներուն անունները։

Եթէ օդերը նպաստաւոր երթան, մինչեւ գարուն կարելի պիտի ըլլայ շինել տասը բնակարան. իսկ 1926ի ընթացքին մօտ հարիւր տուն։ Այնուհետեւ պիտի սկսի Արաբկիրցիներու ներգաղթը։ Իւրաքանչիւր շէնք պիտի բաղկանայ երկու բնակարանէ — ամէն մէկը երկու սենեակ, մէկ խոհանոց, մէկ նախասենեակ, մէկ պատշգամ եւ մէկ գետնայարկ պիտի ունենայ։

Առեւտուր Հայաստանի եւ Թուրքիոյ միջեւ

Անդրկովկասի Առեւտրական Վարչութեան Հայաստանի ճիւղը Իգտիրի կողմէն, Մարգարա կամուրջին վրայով առեւտրական գործառնութիւններ սկսած է Թուրքիոյ հետ։ Նոյեմբեր ամսուն ստացուած են 25 հազար փութ ցորեն, 10 հազար փութ բամպակ, 1000 հատ հում կաշի եւ 500 ոչխար. իսկ Հայաստանէն ղրկուած են մէկ վակոն շաքար. 3 վակոն նաւթ եւ զանազան մանր ապրանքներ։

Նոր գաղթականներու համար

Երեւանի թերթերը կը գրեն թէ որոշուած է 11 գիւղ կազմել նոր հասած գաղթականներուն համար։ Այդ գիւղերու մէկ մասը պիտի գտնուի Երեւան-Նախիջեւան հին խճուղիին վրայ, միւսը՝ նոր շինուող ճանապարհին ուղղութեամբ։

Անասուններու համաճարակը Հայաստանի մէջ

Երեւանի վիճակագրական տեսչութեան հաշիւներուն համաձայն, Հոկտեմբերի ընթացքին Հայաստանի բոլոր գաւառներուն մէջ համաճարակէն հիւանդացած են 482 գլուխ անասուն։ Մինչեւ պատուաստուիլը սատկած են 225 գլուխ, պատուաստուելէ յետոյ՝ 100 գլուխ. իսկ ընդամէնը պատուաստուած են 1965 գլուխ։ Համաճարակի տեսակներն են ժանտախտ, սիպիրախտ եւ խշխշան պալար։

Անդրկովկասի հանրապետութեան համար հարիւր «մերինոս» ոչխար հասած է, որոնց քանը Հայաստանի պիտի տրուի։

Սուրիոյ կացութիւնը

Տիւրզիները կրկին յարձակեցան Դամասկոսի Քատէմ կայարանին վրայ։ Տէրա—Դամասկոս գիծը, որ կտրուած էր, վերահաստատուեցաւ։ Տիւրզիներու նոր հրամանատարն է Ապտ էլ Արսլան։ Տիւրզի պատուիրակութիւն մը ներկայացած է մարզպանին։ Արկածի մը հետեւանքով պատուիրակներէն մէկուն վրայ խոշոր դանակ մը գտնուած է. կը կարծուի թէ ան Ժուվընէլը սպաննելու ծրագիր կար։

Դամասկոսի ապստամբներուն պետը, Հասան Խարրաթ սպաննուեցաւ քաղաքին շուրջ մղուած կռիւի մը ընթացքին։ Կը կարծուի թէ ապստամբները ամէնէն ուշ մինչեւ 8 Յունուար զէնքերը վար պիտի դնեն։

Չինաստանի կռիւները

Չինաստանի մէջ քաղաքացիական կռիւները կը շարունակուին բուռն կերպով։ Համայնավարներու կուսակիցները յաղթական ելան վերջին կռիւներու մէջ։ Մուքտէնի եւ Մանչուրիոյ երեք նահանգներու գրաւման համար տեղի ունեցած կռիւներուն մէջ ջախջախիչ պարտութեան ենթարկուեցաւ Զօրավար Քուօ-Սունկ-Լինկ, որ իր կնոջ հետ գերի բռնուեցաւ Զօր. Զանկ Ցօ-Լինի հեծելազօրքին կողմէ։ Երկուքն ալ գլխատուեցան եւ ծնունդի օրը գլուխները ցուցադրուեցան Մուքտէնի փողոցներուն մէջ։

Ամերիկա, Անգլիա, Ֆրանսա, Իտալիա եւ Ճաբոն համաձայնած են միջամտելու համար չինական գործերուն։

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

Հայերու կողմէ սպաննուած թուրք «նահատակ»ներու ընտանիքներուն 50 հազար ոսկի արժէքով լքեալ գոյք կամ համապատասխան արժէքով դրամ պիտի տրուի։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Հ. Յ. Դ. Արմէն Գարօ Թաղային կոմիտէին հերթական ժողովը տեղի կ'ունենայ ուրբաթ իրիկուն ժամը 8ին Fbg. du Temple N°. 121։

Հ. Յ. Դ. Քրիստափոր խումբի ժողովը տեղի կ'ունենայ 4 Յունվ. երկուշաբթի գիշեր ժամը 8.30ին Floria ճաշարանին վերնայարկը, 61 rue Mr. le Prince.

ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ երկսեռ երգչախումբի փորձերը տեղի կ'ունենան 95, Bld. St. Germain, Café du Métroի վերնայարկը՝ երկուշաբթի եւ ուրբաթ իրիկունները ժամը 8.30էն 10։ Կը խնդրուի մասնակցութիւնը նոր երգչուհիներու եւ երգչախումբերու մէջ փորձուած ténorներու, որոնք պիտի վարձատրուին։

Հ. Մ. Ը. Մ.Ի ԵՐԵԿՈՅԹԸ.— Շաբաթ գիշեր (Յունվ. 2) տեղի կ'ունենայ Հ. Մ. Ը. Մ.ի կազմակերպած պարահանդէսը Washington-Palaceի շքեղ սրահներուն մէջ։

Երեկոյթը կը սկսի ժամը 10ին գեղարուեստական բաժինով մը, որուն իրենց մասնակցութիւնը կը բերեն Օր.ք. Լ. Տէմիրճեան, Մ. Պէրնար, Պուանէ (1e Prix du Conservatoire) Կարսիա (Opéra-Comiqueէն) Պր. Թապիանս (Opéraէն), եւ տիեզերահռչակ LES FRATELLINI եղբայրները։ Պիտի բանախօսէ Պ. Հ. Խոսրովեան։

Պարերը կը սկսին ճիշդ կէս գիշերին ընկերակցութեամբ ութ հոգինոց համբաւաւոր American Jazz Bandին։ Սպանիացի պարուհիներ ժամը անգամ մը պիտի պարեն ամենանոր պարերը։ Հասոյթը պիտի յատկացուի մարզարանի մը գնման։

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՓԱՐԻԶ-ԷՐՄՕՆ, Գ. Ս.— Յետաձգուած է տեղի անձկութեան պատճառաւ։ Ի հարկին կը վերադարձնենք։

ՕՊԻՆԵԼ, Ա. Պ.— Թիւրիմացութեան հետեւանք է։

ՄԱՐՍԷՅԼ, Պ. Թ.— «Ստորեւ նշանակուած է», բաժանորդին անունը մոռցուած է։

ՎԱԼԱՊՐԸ, Վ. Շ.— 1. Խոստացած է կարգադրել։ 2. Ձեր ուզած հասցէն է Studensky Domow, Na Slupi, Prague II 3. Կը հրատարակուի։

ՄԱՐՍԷՅԼ, Պօղոս Ն.— Սխալ հասկցեր էք։ Ձեր գիրը չի կարդացուիր։

ԱԼՖՈՐՎԻԼ, Ա. Մ.— Նոր բաժանորդներուն կը ղրկուի այսօրուընէ։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Արուսեակ Էրմօեան, կը փնտռէ իր հօրեղբօրորդիները Պէթլիսցի Յակոբ եւ Միհրան Էրմօեան։ Կը կարծուի թէ Ֆրանսա կը գտնուին։ Տեղեկացնել Villa Araxe, rue Beau Séjour - Sarcelles (S. et O.)

Բաղէշի Խուլթիկէն Սմբատ Յակոբեանը կը փնտռէ մօրեղբօրորդին Յովսէփ Թարխանեանը ինչպէս նաեւ նոյն գիւղացի Թորգոմ Մնոյեանը։ Տեղեկացնել Խաչիկ Զօմաքլեանի Restaurant International Pont-de-Cheruy (Isère).

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Անվերապահայ ընտանիքի մը տանտիկնոջ օգնելու համար փոքրիկ օրիորդ մը, գրել՝ A. Sirabի, 36 rue du Pélican, Anvers (Belgique)

Le Gérant : H. TEURNIER

Impr. MASSIS
208bis, Rue Lafayette Paris(10e)